

DET KONGELIGE
BARNE- OG FAMILIEDEPARTEMENT

St.prp. nr. 1

(2003–2004)

FOR BUDSJETTERMINEN 2004

Utgiftskapitler: 0800–0868, 2530

Inntektskapitler: 3854, 3855, 3859

Særskilt vedlegg:

Q-1061 B Integrering av kjønns- og likestillingsperspektivet i utvalgte budsjettområder (2003–2004)

Innhold

Del I

Innledende del	9
1 Hovedmål og politiske prioriteringer	11
1.1 En trygg økonomisk og sosial situasjon for barnefamilien	11
1.2 Gode oppvekst- og levekår for barn og ungdom	11
1.3 Full likestilling mellom kvinner og menn	13
1.4 Forbrukernes rettigheter, interesser og sikkerhet er ivaretatt	13
1.5 En kvalitetsbevisst, effektiv og åpen barne, familie- og forbrukerforvaltning	13
2 Oversikt over budsjettforslaget for BFD	14
3 Likestillingsomtale	18
3.1 Integrering av kjønns- og likestillingsperspektivet i budsjettet	18
3.2 Likestilling internt i BFD	18
4 Omtale av miljøprofilen i budsjettet	20
4.1 Utfordringer knyttet til miljø og ressursforvaltning innenfor BFDs ansvarsområde	20
4.2 Grønn stat – innføring av miljøledelse i statlige virksomheter	23
5 Forskning og utvikling (FoU) ...	24

Del II

Nærmere om budsjettforslaget for de enkelte programkategorier og kapitler	25
Programområde 11	27
<i>Programkategori 11.00 Administrasjon</i>	<i>27</i>
Kap. 0800 Barne- og familiedepartementet (jf. kap. 3800)	27
Kap. 3800 Barne – og familiedepartementet (jf kap. 800)	32

<i>Programkategori 11.10 Tiltak for familie og likestilling</i>	<i>33</i>
Kap. 0830 Foreldreveiledning og samlivstiltak	34
Kap. 3830 Salg av publikasjoner (jf. kap. 830)	39
Kap. 0840 Tilskudd til krisetiltak	39
Kap. 0841 Familievern og konfliktløsning	46
Kap. 0842 Statlig forvaltning av familievernet (jf. kap. 3842)	53
Kap. 3842 Statlig forvaltning av familievernet (jf. kap. 842)	55
Kap. 0844 Kontantstøtte	56
Kap. 0845 Barnetrygd	59
Kap. 0846 Familie- og likestillingspolitisk forskning, opplysningsarbeid m.v.	62
Kap. 0847 Likestillingssenteret	76
Kap. 0848 Likestillingsombudet (jf. kap. 3848)	79
Kap. 3848 Likestillingsombudet (jf. kap. 848)	82
<i>Programkategori 11.20 Tiltak for barn og unge</i>	<i>84</i>
Kap. 0850 Barneombudet (jf. kap. 3850)	86
Kap. 3850 Barneombudet (jf. kap. 850)	92
Kap. 0852 Adopsjonsstøtte	92
Kap. 0854 Tiltak i barne – og ungdomsvernet (jf. kap. 3854)	93
Kap. 3854 Tiltak i barne- og ungdomsvernet (jf. kap. 854)	110
Kap. 0855 Statlig forvaltning av barnevernet (jf. kap. 3855)	111
Kap. 3855 Statlig forvaltning av barnevernet ..	115
Kap. 0856 Barnehager	115
Kap. 0857 Barne- og ungdomstiltak	137
Kap. 0858 Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (jf. kap. 3858)	152
Kap. 3858 Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (jf. kap. 858)	160
Kap. 0859 UNG i Europa (jf. kap. 3859)	161
Kap. 3859 UNG i Europa (jf. kap. 859)	165
<i>Programkategori 11.30 Forbrukerpolitikken</i>	<i>166</i>
Kap. 0860 Forbrukerrådet	167
Kap. 3860 Forbrukerrådet (jf. kap. 860)	171
Kap. 0862 Positiv miljømerking	172
Kap. 0865 Forbrukerpolitiske tiltak og internasjonalt samarbeid	176
Kap. 0866 Statens institutt for forbruksforskning	184

Kap. 0867 Sekretariatet for Forbrukertvist- utvalget og Markedsrådet (jf. kap. 3867)	188
Kap. 3867 Sekretariatet for Forbrukertvistutvalget og Markedsrådet (jf. kap. 867)	190
Kap. 0868 Forbrukerombudet (jf. kap. 3868) .	190
Kap. 3868 Forbrukerombudet (jf. kap 868)	197

Programområde 28	198
-------------------------------	-----

<i>Programkategori 28.50 Fødselspenger og adopsjonspenger</i>	198
---	-----

Kap. 2530 Fødselspenger og adopsjonspenger	198
---	-----

Forslag til vedtak om bevilgning for budsjetterminen 2004, kapitlene 0800–0868, 2530, 3854, 3855, 3859	204
---	-----

Tabelloversikt

Tabell 2.1	Under BFD blir stikkordet «kan overføres» foreslått knyttet til disse postene	17	Tabell 6.11	Fordeling av bevilgningen under post 60 Driftstilskudd til barnehager (1000 kroner)	131
Tabell 2.2	Tilsatte etter kjønn, tjenesteforhold og årsverk per 1. mars 2003	17	Tabell 6.12	Statlig driftstilskudd til ordinære barnehager og familiebarnehager. Satser gjeldende fra 1.1.2004 – 31.12.2004. Offentlige barnehager (kroner per år)	132
Tabell 4.1	Miljøpolitiske tiltak	23	Tabell 6.13	Statlig driftstilskudd til ordinære barnehager og familiebarnehager. Satser gjeldende fra 1.1.2004 – 31.12.2004. Private barnehager (kroner per år)	132
Tabell 6.1	Satser for kontantstøtte per måned før og etter 1.8.2003	57	Tabell 6.14	Statstilskudd til drift av åpen barnehage. Satser gjeldende fra 1.1.2004 – 31.12.2004 (kroner per år)	132
Tabell 6.2	Antall stønadsberettigede barn. Prognoser 2003 og 2004	59	Tabell 6.15	Investeringstilskudd til nye barnehageplasser. Tilskuddsatser for 2004	134
Tabell 6.3	Forslag til satser for kontantstøtte i 2004	59	Tabell 6.16	Tilskuddsatser gjeldende for perioden 1.1.–31.7.2004 – tospråklig assistanse (kroner per år)	136
Tabell 6.4	Forslag til satser for barnetrygden 2004 (kroner)	61	Tabell 6.17	Fødsler og bruk av fødsels- og adopsjonspengeordningen i 2001 og 2002	199
Tabell 6.5	Prognoser over antall stønadsberettigede barn (2002–2004)	61			
Tabell 6.6	Prognoser over antall stønadsmottakere (2002–2004) ..	62			
Tabell 6.7	Fordeling av skriftlige saker 1999–2002	80			
Tabell 6.8	Finansiering av barnehagene (i prosent av sum kostnader)	120			
Tabell 6.9	Personalet i barnehagen og studenter i førskolelærerutdanningen 2000–2002	123			
Tabell 6.10	Mannlige ansatte i alt og fordelt på stillinger. 2000–2002. Antall og prosent	123			

Figuroversikt

Figur 6.1	Utvikling i dekningsprosent for barn 1–5 år i barnehage (1999–2002)	118	Figur 6.4	Prosentandel barn i alderen 1–5 år i barnehage, heltids- og deltids plasser (15.12.2002)	119
Figur 6.2	Antall barn i barnehage fordelt på oppholdstid per uke (2000–2002) .	118	Figur 6.5	Antall barn i familiebarnehager i perioden 1997–2002	119
Figur 6.3	Andelen barn 0–5 år i barnehage etter oppholdstid over/under 33 timer per uke i 2002 (i prosent)	118			

DET KONGELIGE
BARNE- OG FAMILIEDEPARTEMENT

St.prp. nr. 1

(2003–2004)

FOR BUDSJETTERMINEN 2004

Utgiftskapitler: 0800–0868, 2530

Inntektskapitler: 3854, 3855, 3859

*Tilråding fra Barne- og familiedepartementet av 12. september 2003,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Bondevik II)*

*Del I
Innledende del*

1 Hovedmål og politiske prioriteringer

Regjeringens forslag til statsbudsjett for 2004 under BFDs område omfatter programområde 11 Familie- og forbrukerpolitikk og programområde 28 Fødselspenger.

BFD har som hovedmål å legge til rette for gode oppvekst- og levekår for barn og ungdom, en trygg økonomisk og sosial situasjon for barnefamilie, stabile og varige samliv og full likestilling mellom kvinner og menn. Andre hovedmål er å ivareta forbrukernes rettigheter, interesser og sikkerhet samt videreutvikle barne-, familie- og forbrukerforvaltningen.

1.1 En trygg økonomisk og sosial situasjon for barnefamilien

Statistikk viser at antall separasjoner og skilsmisser de siste årene har hatt en økende tendens. Samtidig er det langt flere samboerpar enn ektepar som går fra hverandre. Antallet barn som berøres av foreldres samlivsbrudd er dermed sterkt økende. Regjeringen vil gi høy prioritet til tiltak som tar sikte på å styrke familien som base for barns oppvekst. I St.meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap*, la derfor regjeringen fram forslag om å styrke samlivstiltak, samtidig som det satses på et mer helhetlig forebyggende familiearbeid. Ikke minst av hensyn til barna, mener regjeringen det er særlig viktig å forberede nybakte foreldre til et godt samliv. Regjeringen vil derfor arbeide for at alle ektepar og samboere på sikt får tilbud om et gratis samlivskurs når de får sitt første barn. I første omgang tas det sikte på å utvikle et kurstilbud i halvparten av landets kommuner. Kurstilbudet er tenkt som et endagskurs formidlet gjennom helsestasjonene. Regjeringen ønsker å styrke samlivstiltakene med 5 mill. kroner for å starte opp tiltak i 2004. Regjeringen ønsker videre å styrke familievernet. To nye familievernkontorer opprettes i 2003, og det er regjeringens intensjon å heve aktivitetsnivået ytterligere. Den økte satsingen gjennom familievernet må også ses i sammenheng med regjeringens arbeid mot vold mot barn.

Svangerskapspengeordningen er fra 1. juli 2003 utvidet til også å gjelde selvstendig næringsdrivende. Som en oppfølging av Stortingets behandling av Ot.prp. nr. 57 (2002–2003) *Om lov om end-*

ringer i folketrygdloven (Svangerskapspenger til selvstendig næringsdrivende) og St. meld. nr. 29 (2002–2003), vil det bli foretatt en gjennomgang av næringsdrivendes rettigheter i forbindelse med svangerskap, fødsel og småbarnsomsorg.

Formålet med tilskudd til kommuner til krisetiltak er å bidra til at voldsutsatte kvinner og barn sikres beskyttelse, bistand og midlertidig opphold i en akutt krisesituasjon. Oppfølging av Kvinnevoldsutvalgets arbeid, som blant annet har sett på kvaliteten på de tjenester som gis på krisesentrene og på hjelpeapparatets samlede innsats, vil bli sentralt i 2004. Departementet vil starte et toårig prosjekt for å styrke krisesentrenes kompetanse vedrørende innvandrerkvinner og deres barn. Prosjektet forankres på ett krisesenter, men målsettingen er å dra inn andre sentres kompetanse og gjennom besøk og på annen måte, bidra til kompetanseoverføring til de øvrige krisesentrene. På denne måten vil tiltaket bidra til en styrking totalt sett av krisesentrenes støtte til denne gruppen. Regjeringen vil styrke arbeidet med å utvikle kvaliteten på oppholdet for barn på krisesentre. Regjeringen vil bidra til at de ansattes barnefaglige kompetanse styrkes slik at krisesentrene blir bedre rustet til å møte voldsutsatte barn.

1.2 Gode oppvekst- og levekår for barn og ungdom

Barnehageplass til alle som ønsker det er regjeringens viktigste mål i barnehagepolitikken. Oppfylgingen av dette målet sammen med en god kontantstøtteordning, er en forutsetning for at alle småbarnsforeldre skal få en reell valgmulighet når det gjelder omsorgsløsninger for sine barn. Samtidig er det viktig å legge til rette for et variert, fleksibelt og mangfoldig barnehagetilbud. Foreldres valgfrihet handler også om muligheten til å velge den barnehagen som best samsvarer med familiens ønsker og behov, og mulighet til kombinere ulike omsorgsløsninger. Reell valgfrihet innebærer også et nivå på foreldrebetaling som ikke ekskluderer noen fra å kunne velge barnehage som omsorgsløsning.

Våren 2003 la regjeringen i St.meld. nr. 24 (2002–2003) *Barnehagetilbud til alle – økonomi, mangfold og valgfrihet*, fram sitt forslag til prioriteringer og virkemidler i barnehagepolitikken. Sam-

tidig ble Ot.prp. nr. 76 (2002–2003) *Om lov om endringer i lov 5. mai 1995 nr. 19 om barnehager (barnehageloven)* lagt fram. På grunnlag av disse dokumentene ble det inngått et bredt forlik om de fremtidige rammebetingelsene for barnehagesektoren. Hovedmålene i forliket er i likhet med regjeringens politikk, å sikre full utbygging av sektoren og lavere foreldrebetaling. For å oppnå dette legger regjeringen i budsjettforslaget opp til en økt statlig satsing samtidig som det kommunale ansvar for barnehagesektoren tydeliggjøres og forsterkes.

I budsjettforslaget legger regjeringen til rette for en samlet offentlig finansiering på 80 prosent fra 1. mai 2004. Dette innebærer at satsene for driftstilskudd, som ble økt betydelig 1. august 2003, videreføres i hele 2004 (prisjustert). I tillegg økes den statlige finansieringen med 0,5 mrd. kroner gjennom en egen skjønnsrett øremerket barnehager. Bevilgningen skal sikre barnehageforlikets vedtak om en maksimalprisgrense på om lag 2 750 kroner (2 500 kroner pris- og kostnadsjustert). Videre er det tatt budsjettmessig høyde for etablering av barnehageplasser til 12 000 barn, samt en videreføring av ordningen med investeringstilskudd til nye barnehageplasser. Samlet innebærer regjeringens forslag en økning av de statlige bevilgningene til barnehager med om lag 2,2 mrd. kroner i forhold til saldert budsjett for 2003. I tillegg til dette vil endringer i merverdiavgiftssystemet gi barnehagesektoren en momskompensasjon på anslagsvis 350 mill. kroner. Regjeringen vil sende forslag til forskrift om foreldrebetaling på høring høsten 2003. Videre legger regjeringen opp til en innføring av økonomisk likeverdig behandling av private og kommunale barnehager. Dette foreslås i egen forskrift som også sendes på høring høsten 2003.

Regjeringen vil i løpet av høsten forelegge Stortingens forskrift om skattefritak for arbeidsgivers betaling av barnehageplasser for ansattes barn. Dette er i tråd med Stortingets vedtak, jf. Budsjettinnst.S. nr. 11 (2002–2003) punkt 6.2. Virkningen av endringen anslås på usikkert grunnlag til om lag 300 mill. kroner påløpt og 250 mill. kroner bokført i 2004, jf. St.prp. nr. 1 (2003–2004) *Skatte-, avgifts- og tollvedtak*.

Regjeringen legger stor vekt på å sikre en barneverntjeneste med evne og mulighet til å sette inn egnede tiltak i saker vedrørende omsorgssvikt, overgrep, adferdsproblemer og sosiale og emosjonelle problemer hos barn og unge. I februar 2003 fikk regjeringen tilslutning til forslaget om statlig overtakelse av fylkeskommunenes oppgaver på barnevern- og familievernområdet (jf. Ot.prp. nr. 9 (2002–2003) *Om lov om endringer i lov 17. juli 1992 nr. 100 Om barneverntjenester (barnevern-*

loven) og lov 19. juni 1997 nr. 62 *Om familievernkontor (familievernkontorloven)*). Fra 1. januar 2004 vil Statens barnevern og familievern (SBF) bli opprettet. Gjennom opprettelsen av SBF vil regjeringen sikre et likeverdig og kvalitativt godt barneverntilbud for hele landet samtidig med en mest mulig effektiv utnyttelse av ressursene. Det vil dessuten gis prioritet til innføring av ny godkjenningsforskrift for private barnevernsinstitusjoner og oppfølging av kvalitetsforskriften som trer i kraft fra 1. januar 2004.

Regjeringen vil styrke arbeidet for barn og unge som enten utsettes for vold eller er vitne til vold. Slike opplevelser er ofte traumatiske og kan sette varige negative spor om ikke tiltak blir satt inn. Det er viktig at disse barn og unge får nødvendig hjelp og støtte. Derfor har regjeringen avsatt 6,5 mill. kroner til dette arbeidet.

St.meld. nr. 6 (2002–2003) *Tiltaksplan mot fattigdom* ble behandlet i Stortinget i 2003. Planen er et viktig skritt i en langsiktig, systematisk og målrettet innsats for å bekjempe fattigdom i Norge og omfatter tiltak rettet mot personer som lever i fattigdom og mot årsaker og risikofaktorer for å utvikle fattigdom. Vanskeligstilte barnefamilier og barn er prioritert i planen. Departementet vil følge opp planen gjennom den særskilte satsingen rettet mot barn og ungdom berørt av fattigdomsproblemer i større bysamfunn, og gjennom barnevernets arbeid rettet mot de fattigste barna og deres familier. Regjeringen er opptatt av å få fram mer kunnskap om barn og unge som lever i fattige familier, samt iverksette målrettede tiltak. Samtidig er det viktig å hjelpe de mest utsatte barna så raskt som mulig. Dette arbeidet styrkes med 5 mill. kroner som en del av regjeringens samlede innsats mot fattigdom.

Å sikre barn og ungdom gode oppvekst- og levekår er blant regjeringens viktigste oppgaver. St.meld. nr. 39 (2001–2002) *Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge*, som ble behandlet av Stortinget i juni 2003, følges opp. Et overordnet mål for barne- og ungdomspolitikken er å gi alle barn og unge likeverdige tilbud og utviklingsmuligheter, uavhengig av sosial bakgrunn og hvor i landet de bor. Regjeringen ønsker å forene målene om god barndom og ungdomstid med solid kvalifisering for framtiden. En slik kvalifisering berører både kunnskaper og holdninger, verdibevissthet og ansvar for fellesskapet. Men barn og ungdom må også sikres muligheter til deltakelse og medansvar i samfunnet. For å bidra til dette er det blant annet behov for å styrke dialogen og samspeilet med barn og ungdom både på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå. De frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene er et av de viktigste talerørene for barn og

ungdom. Gjennom Frifond-ordningen og tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner, ønsker regjeringen å stimulere til et fortsatt aktivt og mangfoldig frivillig arbeid blant barn og unge.

1.3 Full likestilling mellom kvinner og menn

Full likestilling mellom kvinner og menn burde i dag være en selvfølge, men fortsatt ser vi at det på mange områder i samfunnet foregår klar forskjellsbehandling. Kvinners kompetanse verdsettes lavere enn menns. Regjeringen vil derfor prioritere arbeidet for likelønn. I 2004 vil det bli startet opp et samarbeidsprosjekt i regi av Nordisk Ministerråd «*På sporet av likelønn*» et nordisk kunnskapsprosjekt. Regjeringen ser det også som spesielt viktig å legge til rette for at kvinner gis mulighet til lederposisjoner og makt i næringsliv så vel som i offentlig sektor. Her har det offentlige et særskilt ansvar og må gå foran for å sikre reell likestilling.

For å nå målet om reell likestilling kreves en innsats for endring av så vel kvinne- som mannsrollen. Dette innebærer at både kvinner og menn får reelt like muligheter, rettigheter og ansvar i familie-, arbeids- og samfunnsliv. Regjeringen vil støtte opp under tiltak som bidrar til slikt endringsarbeid. Det statlige likestillingsarbeidet skal også framover understøttes av et statlig apparat for likestilling, som til enhver tid kan målrette innsatsen mot utfordringene på feltet. Det er viktig at apparatet har et mandat og en organisering som er forenlig med de oppgavene de skal løse og som bidrar til utviklingen på likestillingsfeltet. Dette er forhold regjeringen vil ta hensyn til i arbeidet med etableringen av et eventuelt felles håndhevingsorgan mot diskriminering, og de endringer i likestillingsloven som vil følge av dette.

Å fremskaffe kunnskap om hvordan ulike tiltak og budsjettmessige prioriteringer og avveininger på makronivå påvirker samfunnet i et kjønnsperspektiv, er viktig for å kunne foreta beslutninger som bygger oppunder likestilling. Regjeringen vil derfor fortsette arbeidet med integrering av kjønns- og likestillingsperspektivet i statsbudsjettet, og ser det som viktig å heve kvalitet og omfanget av likestillingsvurderinger på politikkområder som i utgangspunktet ikke har likestilling som mål.

1.4 Forbrukernes rettigheter, interesser og sikkerhet er ivaretatt

Regjeringen vil videreføre en forbrukerpolitikk som ivaretar forbrukernes rettigheter, interesser og sikkerhet. Forbrukerorganisasjonene spiller en viktig rolle ved å artikulere brukernes interesser overfor

næringsliv og offentlig tjenesteyting, og bidra til at forbrukerhensyn balanseres mot andre interesser ved offentlige beslutninger. Gjennom Forbrukerrådets arbeid er det et mål å sikre den enkelte forbruker god tilgang til informasjon og en høy grad av service, blant annet via Forbrukerportalen på Internett og gjennom samarbeid med andre institusjoner med bred publikumskontakt, eksempelvis biblioteker og offentlige servicekontor.

Regjeringen har som mål å redusere det kommersielle presset mot barn og unge, og å bevisstgjøre barn og foreldre slik at de blir bedre i stand til å møte den påvirkning de utsettes for blant annet gjennom reklame. En fortsatt satsing på forbrukerundervisning i skolen vil være et viktig tiltak i dette arbeidet. Samtidig samarbeider departementet og Forbrukerombudet om dialog med annonsører, reklamebransjen, media og idrett for å skape debatt og påvirke holdninger. Et siktemål er å komme fram til konkrete retningslinjer på ulike områder som kan være supplement til markedsføringslovens mer generelle bestemmelser. I tillegg vil regjeringen vurdere endringer i loven for å sikre bedre beskyttelse av barn og unge. Dette må ses i sammenheng med forslag til nytt EU-direktiv om urimelig handelspraksis.

Regjeringen vil prioritere tiltak som sørger for effektive, tilgjengelige og rimelige tvisteløsninger for forbrukerne, samt se på tiltak som kan bidra til å redusere forbrukernes risiko og kostnad ved omsetning av bolig.

1.5 En kvalitetsbevisst, effektiv og åpen barne, familie- og forbrukerforvaltning

Departementet har som siktemål å effektivisere egen virksomhet, dels ved å utvikle virkemidlene, og dels ved effektiv utnyttelse av departementets samlede ressurser. I 2004 vil det være en spesiell fokus på organisatoriske og personellmessige tiltak som skal gi et best mulig samsvar mellom prioriterte oppgaver og fordelingen og bruken av ressurser og kompetanse i departementet. Med utgangspunkt i departementets IKT strategi for 2001–2004, vil arbeidet med å forbedre virksomheten gjennom bruk av IKT, videreføres.

I samsvar med regjeringens moderniseringsprogram, vil brukernes behov stå sentralt i utviklingen av virkemidler. Gjennom videreutvikling og sterk fokus på informasjonsarbeidet vil departementet sikre brukerne god, pålitelig og tilgjengelig informasjon om BFDs ansvarsområder. Kontinuerlig og systematisk gjennomgang av departementets arbeidsområder skal sikre at alle informasjons- og kommunikasjonsbehov avdekkes.

2 Oversikt over budsjettforslaget for BFD

Utgifter fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004	Pst. endr. 03/04
	Adminstrasjon				
0800	Barne- og familiedepartementet (jf. kap. 3800)	88 633	84 013	84 815	1,0
	Sum kategori 11.00	88 633	84 013	84 815	1,0
	Tiltak for familie- og likestilling				
0830	Foreldreveiledning og samlivstiltak	6 641	7 795	13 067	67,6
0840	Tilskudd til krisetiltak	62 297	64 644	83 907	29,8
0841	Familievern og konfliktløsning	19 055	22 311	30 584	37,1
0842	Statlig forvaltning av familievernnet (jf. kap. 3842)			249 331	
0844	Kontantstøtte	2 929 275	2 790 195	2 854 388	2,3
0845	Barnetrygd	14 970 014	14 690 100	14 203 100	-3,3
0846	Familie- og likestillingspolitisk forskning, opplysningsarbeid m.v.	28 432	28 735	28 534	-0,7
0847	Likestillingssenteret	5 530	5 805	6 014	3,6
0848	Likestillingsombudet (jf. kap. 3848)	5 874	6 334	6 358	0,4
	Sum kategori 11.10	18 027 118	17 615 919	17 475 283	-0,8
	Tiltak for barn og ungdom				
0850	Barneombudet (jf. kap. 3850)	8 439	7 834	7 871	0,5
0852	Adopsjonsstøtte	18 135	15 928	15 928	0,0
0854	Tiltak i barne- og ungdomsvernet (jf. kap. 3854)	328 774	345 518	357 755	3,5
0855	Statlig forvaltning av barnevernet (jf. kap. 3855)			2 878 000	
0856	Barnehager	5 767 381	7 802 111	10 479 205	34,3
0857	Barne- og ungdomstiltak	153 886	160 324	157 511	-1,8

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004	Pst. endr. 03/04
0858	Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (jf. kap. 3858)	18 721	16 023	16 389	2,3
0859	UNG i Europa (jf. kap. 3859)	4 761	4 967	4 988	0,4
	Sum kategori 11.20	6 300 097	8 352 705	13 917 647	66,6
	Forbrukerpolitikk				
0860	Forbrukerrådet	88 536	72 412	77 781	7,4
0862	Positiv miljømerking	2 458	3 758	3 758	0,0
0865	Forbrukerpolitiske tiltak og internasjonalt samarbeid	8 163	10 391	10 161	-2,2
0866	Statens institutt for forbruksforskning	20 282	21 202	21 965	3,6
0867	Sekretariatet for Forbrukertvistutvalget og Markedsrådet (jf. kap. 3867)	3 589	4 421	4 445	0,5
0868	Forbrukerombudet (jf. kap. 3868)	13 893	13 524	14 591	7,9
	Sum kategori 11.30	136 921	125 708	132 701	5,6
	Sum programområde 11	24 552 769	26 178 345	31 610 446	20,8
	Stønad ved fødsel og adopsjon				
2530	Fødselspenger og adopsjonspenger	8 511 359	9 175 710	9 456 995	3,1
	Sum kategori 28.50	8 511 359	9 175 710	9 456 995	3,1
	Sum programområde 28	8 511 359	9 175 710	9 456 995	3,1
	Sum utgifter	33 064 128	35 354 055	41 067 441	16,2

Inntekter fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004	Pst. endr. 03/04
	Adminstrasjon				
3800	Barne- og familiedepartementet (jf. kap. 800)	5 417			
	Sum kategori 11.00	5 417			
	Tiltak for familie- og likestilling				
3830	Salg av publikasjoner (jf. kap. 830)	249			
3848	Likestillingsombudet (jf. kap. 848)	321			
	Sum kategori 11.10	570			
	Tiltak for barn og ungdom				

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004	Pst. endr. 03/04
3850	Barneombudet (jf. kap 850)	926			
3854	Tiltak i barne- og ungdomsvernet (jf. kap. 854)	668		20 720	
3855	Statlig forvaltning av barnevernet (jf. kap. 855)			677 000	
3858	Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (jf. kap 858)	2 644			
3859	UNG i Europa (jf. kap. 859)	1 355	1 922	1 922	0,0
	Sum kategori 11.20	5 593	1 922	699 642	36 301,8
	Forbrukerpolitikk				
3860	Forbrukerrådet (jf. kap. 860)	14 220			
3867	Sekretariatet for Forbrukertvistutvalget og Markedsrådet (jf. kap. 867)	140			
3868	Forbrukerombudet (jf. kap 868)	677			
	Sum kategori 11.30	15 037			
	Sum programområde 11	26 617	1 922	699 642	36 301,8
	Sum inntekter	26 617	1 922	699 642	36 301,8

Utgifter fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)

Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004	Pst. endr. 03/04
01-23	Drift	322 988	300 549	2 245 041	647,0
30-49	Nybygg og anlegg			56 000	
50-59	Overføringer til andre statsregnskaper	101 756	132 932	144 139	8,4
60-69	Overføringer til kommuner	6 003 760	8 050 796	10 738 601	33,4
70-98	Overføringer til private	26 635 624	26 869 778	27 883 660	3,8
	Sum under departementet	33 064 128	35 354 055	41 067 441	16,2

Under BFD blir stikkordet «kan overføres» foreslått knyttet til postene i tabell 2.1. Bruken av stikkordet «kan overføres» foreslås benyttet for bevilgninger hvor planlegging og gjennomføring

av prosjekter strekker seg utover budsjetterminen. Muligheten til overføring av midler mellom budsjetterminen, sikrer best mulig resultat av vedkommende bevilgning.

Tabell 2.1 Under BFD blir stikkordet «kan overføres» foreslått knyttet til disse postene

					(i 1 000 kr)
Kap.	Post	Betegnelse	Overført til 2003	Forslag 2004	
0846	79	Tilskudd til internasjonalt familie- og likestillingsarbeid		1 800	
0855	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold		56 000	
0856	21	Spesielle driftsutgifter		25 904	
0857	72	Styrking av oppvekstmiljøet m.v.		5 165	
0857	73	Ungdomstiltak i større bysamfunn		23 469	
0857	79	Tilskudd til internasjonalt ungdomssamarbeid m.v.		20 661	
0859	01	Driftsutgifter		4 988	
0865	79	EUs rammeprogram for forbrukerpolitikk		3 850	

Nedenfor følger en oversikt over tilsatte etter kjønn, tjenesteforhold og årsverk per 1. mars 2003 i BFD og underliggende etater.

Tabell 2.2 Tilsatte etter kjønn, tjenesteforhold og årsverk per 1. mars 2003

	Antall ansatte i alt	Menn				Kvinner				Antall års- verk i alt
		I alt	Herav		Års- verk menn 1.3.2003	I alt	Herav		Årsverk kvinner 1.3.2003	
			Heltids- ansatte	Deltids- ansatte			Heltids- ansatte	Deltids- ansatte		
Barne- og familiedepar- tementet	157	40	38	2	39,0	117	89	28	111,1	150,1
Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen	38	14	14	0	14,0	24	20	4	22,8	36,8
Barneombudet	14	6	6	0	6,0	8	6	2	7,0	13,0
Forbrukerombudet	24	14	14	0	14,0	10	10	0	10,0	24,0
Forbrukerrådet	148	56	55	1	55,5	92	55	37	76,4	131,9
Fylkesnemdene for sosiale saker	68	19	19	0	19,0	49	37	12	43,4	62,4
Likestillingsombudet	9	1	1	0	1,0	8	3	5	7,0	8,0
Likestillingssenteret	8	3	3	0	3,0	5	5	0	5,0	8,0
Sekretariatet for markedsrådet og for- brukertvistutvalget	8	1	1	0	1,0	7	4	3	5,8	6,8
Statens institutt for for- bruksforskning	49	17	17	0	17,0	32	23	9	30,1	47,1

Kilde: Arbeids- og administrasjonsdepartementet

3 Likestillingsomtale

3.1 Integrering av kjønns- og likestillingsperspektivet i budsjettet

BFD er pådriver og koordinator for regjeringens arbeid med integrering av kjønns- og likestillingsperspektiv i budsjettprosessen. Strategien for integrering av kjønns- og likestillingsperspektiv i politikkområdene har lang tradisjon i Norge. Nå konkretiseres dette også i budsjettarbeidet. Dette er andre gang regjeringen legger fram et særskilt vedlegg som gir en samlet presentasjon av departementenes arbeid med å knytte kjønns- og likestillingsperspektiv opp mot budsjettprosessen.

BFD vurderer flere budsjettområder i et kjønns- og likestillingsperspektiv: barnehagepolitikken (kap. 856), fødselspengeordningen (kap. 2530), kontantstøtte (kap. 844), bidragsregelverket (kap. 841 og kap. 846), forbrukerundervisning (kap. 865) og ungdomstiltak (kap. 857). For nærmere omtale av BFDs områder, vises det til omtale under de ovennevnte kapitler. For en samlet omtale av BFDs innspill og øvrige departements omtaler, vises det til vedlegget til St.prp. nr. 1 (2003–2004) *Integrering av kjønns- og likestillingsperspektivet i utvalgte budsjettområder*.

3.2 Likestilling internt i BFD

Likestillingsloven pålegger offentlige myndigheter en målrettet og planmessig pådriverrolle for likestilling på alle samfunnsområder. Det betyr at alle departementer har et selvstendig ansvar for å fremme likestilling som en integrert del av politikken på sine fagområder. Den reviderte likestillingsloven av 2002 stiller også krav til alle virksomheter om å rapportere om hvordan det står til med likestillingsarbeidet i egen virksomhet. Nedenfor følger en kort omtale av det interne likestillingsarbeidet i BFD.

Organisering

Likestillingsarbeidet i departementet er forankret i Familie, barnehage- og likestillingsavdelingen, og koordineres av Plan- og administrasjonsavdelingen.

Vervet som likestillingstillitsvalgt ambulerer mellom NTL og Akademikerne med ett års varighet. Likestillingsrepresentanten møter i samarbeidsutvalget, og har et generelt ansvar for likestillingsspørsmål på arbeidstakersiden.

Statistikk fordelt på kvinner og menn

Kjønnsfordelingen i BFD

Kjønnsfordelingen i BFD er svært skjev, med en andel menn på kun 25 prosent. Det er store variasjoner mellom de ulike avdelingene. Mens avdelingen som jobber med forbrukerpolitiske spørsmål har jevn kjønnsfordeling, har avdelingen som jobber med familie-, barnehage- og likestillingspolitikk bare 10 prosent mannlige ansatte.

Departementets politikkområder er områder som tradisjonelt opptar kvinner. En gjennomgang av alle eksternt kunngjorte stillinger i 2002, viste at 70 prosent av den totale søkermassen var kvinner.

Departementet har som målsetting å bedre den interne kjønnsbalansen, og har bevisst gått inn for å rekruttere flere menn. Selv om det bare ble ansatt 4 menn av totalt 14 ansettelser i 2002, så var det en relativt sett større andel av mannlige søkere som ble innkalt til intervju. Mens det bare var 30 prosent mannlige søkere, var 39 prosent av intervjukandidatene menn, dette til tross for at enkelte i utgangspunktet ikke oppfylte alle kvalifikasjonskravene i utlysningen.

Kjønn fordelt på ulike stillingskategorier

Kjønnsfordelingen i departementet gjenspeiler seg både på toppleder- og mellomledernivå. Av ekspedisjonssjefene er 75 prosent kvinner, og kvinner utgjør 70 prosent av avdelingsdirektørene. Også i saksbehandlergruppen gjenspeiles kjønnsfordelingen i departementet.

Lønn

Det er ikke på noen stillingskategorier vesentlige forskjeller i avlønning mellom kvinner og menn.

I de lokale lønnsforhandlingene etter HTA pkt. 2.3.3 i 2002 gikk 80 prosent av forhandlingspotten

til kvinner, det vil si mer enn en pro rata fordeling skulle tilsi. Hovedtyngden av forhandlingene etter HTA pkt. 2.3.4 var omgjøringer til annen stillingskode, og statistikken viser at 85 prosent av omgjøringene gjaldt kvinner.

Overtid

Antall overtidstimer er jevnt fordelt mellom kvinner og menn.

Målsetting

BFD har en målsetting om å få en jevnere kjønnsfordeling internt, og vil derfor i utlysningsteksten oppfordre menn til å søke ledige stillinger i departementet. Ytterligere tiltak som kan bidra til en bedre kjønnsbalanse vil bli vurdert.

Til tross for at det ikke er avdekket kjønnsbaserte lønnsforskjeller i BFD, planlegges likevel en arbeidsvurdering av 20 utvalgte stillinger med rapportering av eventuelle kjønnsrelaterte lønnskjevheter i 2004. Det er en målsetting å utjevne eventuelle skjevheter arbeidsvurderingen vil kartlegge.

4 Omtale av miljøprofilen i budsjettet

4.1 Utfordringer knyttet til miljø og ressursforvaltning innenfor BFDs ansvarsområde

Regjeringen vil føre en offensiv miljø- og ressurspolitikk basert på målet om en bærekraftig utvikling (jf. Sem-erklæringen). En bærekraftig utvikling er et felles ansvar innenfor alle sektorer. Problemstillinger knyttet til bærekraftig utvikling vil på flere måter berøre departementets fagområder.

Forbrukerområdet

Et viktig hensyn i forbrukerpolitikken er å bidra til bærekraftig forbruk. Begrepet *bærekraftig forbruk* legger en bred betraktningssmåte til grunn, og tar opp i seg hensynet til natur, ressursgrunnlag, helse, etikk og rettferdig fordeling.

Vi står overfor store utfordringer med hensyn til å oppnå et mer bærekraftig forbruksmønster. Forbruksnivået henger nært sammen med inntektsnivået i samfunnet, og påvirkes derfor i liten grad gjennom virkemidlene i forbrukerpolitikken. Derimot anses det å være et betydelig potensiale for å påvirke forbrukets sammensetning og dermed miljøbelastning. Målet er at et bærekraftig forbruksmønster blir det mest vanlige, i den forstand at det representerer den normale forbruksnormen. Forbruksområdene som viser seg å ha størst innvirkning på miljøet er matvarer, transport og bolig/energi.

Barn og unge

Regjeringen vil sikre allemannsretten og allmennhetens adgang til naturområder og strandsonen, og sikre naturområder for friluftsliv (jf. Sem-erklæringen). Det bor nå flere barn og unge i byer og tettsteder enn på landet. Dette gjør at planlegging og sikring av arealer til utemiljø i boligområder og sikring av natur nær byer og tettsteder er viktigere enn noen gang. Tilgang til strandsonen og ut- og innmark gjennom allemannsretten er grunnleggende vilkår for at alle barn og unge fritt skal få benytte naturen. Barn og unge representerer framtida. De har ofte synspunkter som kan være verdifulle for utviklingen av lokalsamfunn rundt om i

landet. Interesser og holdninger formes i ung alder. Det gjelder også interessen og engasjementet for kulturminner og kulturminnearbeid. Aktiviteter ute i et godt nærmiljø og i naturen for framtidas naturforvaltere gir bedre helse, økt livskvalitet og miljøengasjement. Det er derfor viktig at en i planlegging og utbygging tar nødvendige hensyn for å sikre barn og unge gode og varierte oppvekstmiljøer, jf. krav i Plan- og bygningsloven.

Barnehager

Barnehagen er en viktig arena for barns livsutfoldelse, læring og utvikling. Barnehagen skal bistå hjemmene med en oppdragelse som bygger på grunnleggende verdier og holdninger i samfunnet. Barna skal møte utfordringer samtidig som deres sikkerhet skal ivaretas. Det finnes liten systematisk kunnskap om det fysiske og psykososiale oppvekstmiljøet til barn i barnehager. Kommunene har ansvar for å føre tilsyn med barnehagene. Det er en utfordring å sikre at lover og forskrifter på barnehagefeltet blir fulgt opp i praksis.

Mål for BFDs arbeid

Forbrukerområdet

Et viktig hensyn i forbrukerpolitikken er å bidra til et bærekraftig forbruksmønster. Holdningsskape arbeid, kunnskapsformidling og informasjon er sentrale instrumenter for å nå målet. Å redusere negative miljømessige og sosiale konsekvenser av forbruket er et sentralt tema i forbrukerpolitikken. Det gjelder å påvirke forbrukets sammensetning og dermed miljøbelastning. Gjennom tilrettelagt informasjon om miljømessige, etiske og sosiale aspekter knyttet til produkter gis forbrukerne muligheter til å uttrykke holdninger gjennom etterspørsel i markedet.

BFD følger en todelt strategi, ved å:

- legge til rette, standardisere og forenkle informasjon om miljø- og etiske aspekter ved forbruket, og
- styrke kunnskapen og engasjement til den jevne forbruker om temaet «miljøkonsekvenser av forbruk» i vid forstand.

Det må legges til rette slik at det er praktisk gjennomførbart for forbrukere flest å opptre miljøvennlig i hverdagen og å velge de minst miljø- og helsebelastende og mest etisk forsvarlige produktene. Gjennom bevisstgjøring og informasjon vil man kunne påvirke forbrukernes holdninger i spørsmål som angår forbruk og miljø.

Relevant informasjon må være lett tilgjengelig for at forbrukerne skal kunne uttrykke sine miljøbaserte preferanser gjennom etterspørsel i markedet. Informasjon om miljø- og etiske aspekter ved produkter og tjenester kan formidles for eksempel gjennom positiv miljømerking, nettbasert informasjon, produkttester, og næringslivets egen markedsføring. I miljømerkingen sammenfattes den relevante informasjon i et symbol (det nordiske *Svanemerket* eller den europeiske *Miljøblomsten*) som gir et enkelt signal til forbrukeren. Det vil være et mål å videreutvikle og samordne de eksisterende offisielle miljømerkeordningene.

Barn og unge

Et overordnet mål i barne- og ungdomssektoren er at alle barn og unge skal ha anledning til lek og aktivitet og til å drive friluftsliv som helsefremmende, trivselskapende miljøvennlig aktivitet både i nærmiljøet og ellers.

- Friluftsliv basert på allemannsretten skal holdes i hevd.
- Områder av verdi for friluftslivet skal sikres slik at miljøvennlig ferdsel, opphold og høsting stimuleres og naturgrunnlaget holdes i hevd. Ved omdisponering av industri- og trafikkarealer til andre formål, bør det vurderes om manglende utearealer for nærliggende boligområder kan etableres ved omregulering.
- Barn og unge skal ha anledning til å utvikle ferdigheter i friluftsliv.
- Ved boliger, skoler, barnehager og lokaler til fritidsaktiviteter skal det være trygg ferdsel. Forholdene bør legges til rette for lek og aktivitet i en variert og sammenhengende grøntstruktur knyttet til omkringliggende naturområder.

Regelverket som regulerer sikkerhet ved leker og lekeplassutstyr kan også ha konsekvenser for oppnåelse av mål på miljøområdet, for eksempel gjennom valg av materialer som brukes og mulige utslipp av kjemikalier.

Barnehager

Barnehagen skal ha lokaler og uteområder som er egnet for formålet, og barna skal ha mulighet for varierte aktiviteter i trygge omgivelser. Uteområ-

der skal normalt ligge i umiddelbar tilknytning til barnehagens lokaler. Barnehagen skal formidle et økologisk syn som både fokuserer på samspillet i naturen og mellom mennesker og miljøet. Videre skal barnehagen bidra til at barn lærer å ta vare på egen helse og får gode vaner når det gjelder kost, hygiene, mosjon og hvile. Naturopplevelser og miljølære skal være integrerte deler av det pedagogiske opplegget, jf. Rammeplan for barnehagen.

Rapport om resultater

BFD utarbeidet i 2002 en egen miljøhandlingsplan. Handlingsplanen tar for seg status og miljøutfordringer på departementets fagområder og presenterer mål, virkemidler og tiltak for å redusere miljøbelastninger på disse områdene.

Forbrukerområdet

- Det ble i 2001 utarbeidet en fellesnordisk produktorientert miljøstrategi (POMS). Strategien beskriver et sett av virkemidler som skal bidra til å redusere produktenes samlede miljøbelastning i alle faser av produktenes levetid. For å følge opp strategien ble en tverrsektoriell arbeidsgruppe for integrert produktpolitikk (NMRIPP) etablert i 2002. Gruppen legger stor vekt på å følge og påvirke arbeidet med IPP (Integrated Product Policy) i EU. NMRIPP-gruppen har etablert fire undergrupper for spesifikke temaer. En av undergruppene arbeider med miljøinformasjon til konsumenter.
- Positiv miljømerking er et av virkemidlene i POMS-strategien. Den nordiske miljømerkeordningen Svanen hadde ved utgangen av 2002 gyldige kriterier for 54 produktgrupper (mot 55 i 2001) og det var 839 gyldige lisenser for Svanemerket i de nordiske land (mot 984 i 2001). Det ble utstedt 132 nye lisenser, mens 277 lisenser utløp eller ble sagt opp. I all hovedsak var dette lisenser som utløp som følge av reviderte kriterier for produktgrupper.
- Den nordiske samarbeidsgruppen som utreder forslag om en forbedret organisasjonsstruktur for Svanen fortsatte sitt arbeid i 2002.
- Departementet har støttet et tiltak i regi av Grønn Hverdag/Miljøheimevernet for å sette i system informasjon på Internett til forbrukerne om relevante miljømessige og etiske aspekter knyttet til produkter, produsenter og produksjonsprosesser.
- I 2002 er bærekraftig forbruk tatt inn som et viktig tema i fagkonferansene for høgskoleansatte i lærerutdanningen, og også i utviklingen av etterutdanningstilbudet i forbrukerlære for

grunnskolelærere. BFD har også bidratt til å utvikle informasjon om bærekraftig forbruk til skolene gjennom kontakt med blant annet. *Nettverk for miljølære* under UFD og MD.

Barn og unge

- BFD har gjennom tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner stimulert til aktivitet i en rekke lag og organisasjoner som har kultur- og naturmiljø som hoved- eller delaktivitet. Barn og unges aktivitet og engasjement på miljøområdet er et gode i seg selv, men er også viktig med tanke på fremtidig forvaltning av kultur- og naturmiljøet.
- BFD har gjennom sitt arbeid med å fremme barn og unges rettigheter, deltakelse og innflytelse, blant annet gjennom rikspolitiske retningslinjer for å styrke barn og unges interesser i planleggingen (RPR), og FNs barnekonvensjon, bidratt til at barn og unges oppvekstmiljø stadig blir en viktigere faktor i regional og kommunal planlegging. I 2002 hadde tre fjerdedeler av kommunene opprettet et barne- og ungdomsråd eller liknende organ, hvor de ble gitt en mulighet for å fremme sine synspunkter i arealsaker.

Barnehager

Den treårige kvalitetssatsingen *Den gode barnehagen* er videreført i 2002. Via fylkesmennene var kommunen som barnehagemyndighet sentral i arbeidet. NOVAs rapport «Kvalitetssatsing i norske barnehager – Statusrapport midtveis» (NOVA 2002) viser at uteområdet i 85 prosent av barnehagene i utvalget var godkjent etter forskrift om sikkerhet ved lekeplassutstyr og 75 prosent etter forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler. Dette er en sterk økning i forhold til hva en rapport fra Asplan Viak viste i 2000. 95 prosent av barnehagene arbeidet «noe» eller «ganske mye» med rammeplanens fagområde «Natur, miljø og teknikk». Videre hadde 95 prosent av barnehagene en plan for eller arbeidet med en plan for internkontroll. NOVA-rapporten er sendt til alle barnehager. Erfaringer fra kvalitetssatsingen vil danne grunnlag for videre prioriteringer mht kvalitet, miljø og sikkerhet. Videre har departementet støttet et prosjekt om systemrevisjon som tilsynsform overfor kommunene i regi av fylkesmannen i Hordaland (MHO).

Tiltak under BFD

Følgende tiltak i 2004 under departementets ansvarsområde er rettet mot å fremme en bærekraftig utvikling:

Forbrukerområdet

- Økonomisk støtte til de to ordningene for frivillig positiv miljømerking videreføres (jf. kap. 862). En revidert EU-forordning for tildeling av miljømerket (EU-blomsten) ble gjennomført i norsk rett i juni 2002. Stiftelsen miljømerking i Norge har fått økte midler for å fremme bruken av EU-blomsten gjennom informasjon og markedsføring overfor næringsliv og forbrukere. BFD vil arbeide for en best mulig samordning mellom EU-blomsten og Svanen.
- Forslag fra den nordiske samarbeidsgruppen som utreder en forbedret organisasjonsstruktur for Svanen vil følges opp i 2004.
- BFD vil videreføre samarbeidet med Utdannings- og forskningsdepartementet, Miljøverndepartementet og Nettverk for miljølære med formål å fremme undervisning i lærerutdanningen og i heimkunnskap og samfunnsfag i grunnskolen om miljøaspekter ved forbruket.
- Det tverrsektorielle nordiske samarbeidet om *produktorientert miljøstrategi POMS* (NMRIPP-gruppen) videreføres. Et viktig tema fremover er hvorvidt velinformerte forbrukere gjennom sin etterspørsel kan utgjøre en drivkraft for å påvirke markedet i retning av flere miljøtilpassede varer og tjenester.

Barn og unge

- BFD vil argumentere for allemannsretten ut fra barn og unges behov.
- BFD vil gi tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner som har friluftsliv og naturvern som delmål eller hovedmål for sine aktiviteter.
- BFD vil gjennom arbeidet med rikspolitiske retningslinjer for å styrke barn og unges interesser i planleggingen (RPR), legge vekt på natur- og kulturmiljøets verdi for barn og unges oppvekstkår
- BFD vil gjennom arbeidet med RPR legge vekt på miljøets verdi for barn og unges oppvekstkår.

Barnehager

Departementet vil gjenta kartleggingsundersøkelsen, jf. resultatrapport, blant et representativt utvalg barnehagestyrere i 2004. BFD arbeider med

en helhetlig gjennomgang av barnehageloven og vil i løpet av 2004 legge fram en odelstingsproposisjon om endringer i denne. I denne sammenhengen vil bestemmelsene om tilsyn og sikkerhet vurderes. Rammeplanen er en forskrift til barnehageloven. Også denne må gjennomgås med henblikk på miljø og sikkerhet i vid forstand.

Oversikt over den samlede miljøvernpolitiske satsingen

På BFDs område bevilges det om lag 4 mill. kroner til miljøpolitiske tiltak.

Tabell 4.1 Miljøpolitiske tiltak

Programområde	Betegnelse	Forslag 2004
11.30	Forbrukerpolitikk	4 mill. kroner

4.2 Grønn stat – innføring av miljøledelse i statlige virksomheter

Departementet startet i 2002 innføringen av miljøledelse som en integrert del av organisasjonens styringssystem. For første fase av arbeidet ble det nedfelt tre områder det skulle fokuseres på innkjøp, tjenestereiser/transport og avfall/kildesortering. Disse fremgår også i departementets Miljøhandlingsplan (2003–2006). Målsettingen med tiltakene under de tre områdene er å redusere ressursforbruket og miljøbelastningen. Noen av tiltakene er gjennomført umiddelbart og forventes å gi en relativt rask effekt, mens andre vil være mer krevende å innføre og først vil gi effekt på lengre sikt.

Innenfor innkjøp er hovedtyngden lagt på å benytte miljøsertifiserte leverandører blant annet i fht. trykkeritjenester. Det er også satt fokus på å redusere mengden papir som benyttes, blant annet gjennom å bruke tosidig kopiering og publisering via Intranett og Internett. På sikt er det ventet at innføringen av elektronisk saksbehandling med oppstart høsten 2003, vil gi betydelig reduksjon i

papirbruken. På tjenestereise/transport området har departementet ambisjon om å ta i bruk videokonferanser som supplement. For å få en god håndtering av avfall skal departementet benytte de etablerte ordninger for kildesortering. Blant annet er det gjort anskaffelser av beholdere for retur av drikkekartonger og det benyttes returordning for datautstyr gjennom Alternativ data.

I 2004 vil miljøledelse bli integrert i departementets interne styringsdokumenter. Den enkelte enhets ansvar for å følge opp Grønn stat vil fremgå i Disponeringsskrivet sammen med øvrige resultatkrav.

Tre av BFDs tilknyttede virksomheter (Likestillingsombudet, Barneombudet og Statens institutt for forbruksforskning (SIFO)) ble i Tildelingsbrevet for 2003 pålagt å innføre miljøledelse. De ble samtidig pålagt å rapportere på fremdrift i arbeidet. Dette vil bli fulgt opp i den løpende styringsdialogen med virksomhetene. I resterende virksomheter under BFD, vil miljøledelse bli innført i perioden 2004–2005.

5 Forskning og utvikling (FoU)

BFDs legger vekt på å integrere FoU-basert kunnskap som en del av beslutningsgrunnlaget på departementets ansvarsområder. Departementet arbeider aktivt for å fremskaffe ny kunnskap på aktuelle saksområder og for å sikre at kunnskap om og for sektoren oppdateres jevnlig. Dette skjer både gjennom langsiktige programbevilgninger til Norges forskningsråd, og gjennom direkte prosjektstøtte til fagmiljøer i institutt-, universitets- og høyskolesektoren. I tillegg til å fremskaffe ny kunnskap benyttes de samme miljøene når det er behov for å få sammenstilt eksisterende kunnskap, utarbeidet kunnskapsstatuser og utredninger,

gjennomført kartlegginger og innhentet statistikk. På flere av departementets områder blir forsøk og utviklingsarbeid benyttet for å forbedre og reformere metoder og tjenester. Forskningsbasert kunnskap vil ofte være et nødvendig grunnlag for dette arbeidet, samtidig som forsøk og utviklingsarbeid bidrar til kunnskaps- og erfaringsproduksjon. Forskningsbaserte evalueringer gjennomføres for å sikre treffsikkerhet og fornye og forenkle eksisterende tjenester og ordninger. BFD tar også ansvar for den langsiktige kompetanseoppbygging i FoU-miljøene gjennom å gi støtte til institutter og kompetansesentre.

Del II

*Nærmere om budsjettforslaget for de enkelte
programkategorier og kapitler*

Programområde 11

Programkategori 11.00 Administrasjon

Kap. 0800 Barne- og familiedepartementet (jf. kap. 3800)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
01	Driftsutgifter	83 107	80 922	81 620
21	Spesielle driftsutgifter	5 526	3 091	3 195
	Sum kap 0800	88 633	84 013	84 815

Resultatrapport 2002

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2001–2002).

Effektiv organisering og drift av departementet

Gjennomføre strategi for økonomi- og virksomhetsstyring

Høsten 2001 ble det utarbeidet strategi for økonomi- og virksomhetsstyring i departementet. I strategien er det lagt vekt på å sikre effektivitet og kvalitet i økonomi- og virksomhetsstyringen gjennom større grad av fellesløsninger og bruk av IKT. Departementets arbeid på dette feltet vurderes også fortløpende i forhold utviklingen av tjenestetilbudet fra Forvaltningstjenesten. I 2002 har det vært spesiell fokus på utvikling av fellesløsninger for budsjettoppfølging og rapportering, blant annet gjennom felles rapporter og prognosemodeller samt bedre utnyttelse av eksisterende IKT-løsninger i departementet. Som følge av dette bruker man mindre ressurser på tilrettelegging av økonomidata, og mer til kontroll og analyse, samtidig som dette har bidratt til å heve kvaliteten og tilgjengelighet til styringsinformasjon.

Gjennomføre departementets IKT-strategi (2001–2004)

Departementets IKT-strategi skal bidra til at politikken på virksomhetsområdet kan gjennomføres

på en effektiv og kvalitetsmessig god måte. For 2002 var hovedutfordringen å utnytte de investeringer som er gjort samt foreta videreutvikling på de områder hvor det er størst behov og som gir mest nytte innenfor begrensede ressursrammer. Det ble derfor spesielt fokusert på tiltak for å sikre driftsstabiliteten, utnyttelse av eksisterende systemer samt oppbygging av kompetanse hos alle ansatte.

For å få en mer enhetlig og driftssikker IKT-plattform, ble det startet et arbeid med nødvendige oppgraderinger samt vurdering av alternative løsninger for infrastrukturen. På bakgrunn av dette ble det besluttet å bytte ut dagens løsning med Pcer i nettverk til en terminalserver løsning. Det ble startet testing for dette i 2002 mens den praktiske gjennomføringen av omleggingen skjer i 2003. Departementet vil med dette få en enhetlig maskinpark som vil være enklere og mer stabil driftsmessig. Disse tiltakene er viktige for å forberede den kommende innføringen av elektronisk saksbehandling i departementet.

I forhold til å styrke kompetansen innenfor IKT, ble det gjennomført flere kurs på de ulike kontorstøttesystemene for de ansatte. Spesielt ble det fokusert på å styrke kompetansen i forhold til utnyttelse av mulighetene ved bruk av e-post, elektroniske kalendere og -avtalebøker, for på den måten få en bedre informasjonsflyt og oversikt over tilgjengelighet internt. For å styrke interninformasjonen ble det også introdusert et nytt Intranett i departementet.

Effektiv organisering og drift av sektoren**Vurdere organisering av økonomiarbeidet i etatene**

Departementet foretok i 2002 en gjennomgang av organiseringen av økonomiarbeidet hos Barneombudet, Forbrukerombudet, Likestillingsombudet og Likestillingssenteret. Bakgrunn for arbeidet var rapportering fra virksomhetene om at administrative oppgaver la beslag på for mye av ressursene etter at de hadde innført konsernkonto og tilpasset seg øvrige krav i økonomiregelverket. Finansdepartementets erfaringsprosjekt kom fram til samme konklusjon generelt for staten. Økonomifunksjonene i virksomhetene er også små og sårbare i forhold til fravær hos nøkkelpersonell.

Mulige endringer i organiseringen av økonomiarbeidet ble vurdert av en arbeidsgruppe bestående av representanter for etatene og departementet. Konklusjonen fra gruppen var at virksomhetene var fornøyd med eget økonomiarbeid etter at de har fått mer erfaring med de nye rutinene. Det var derfor ikke ønske om større endringer fra virksomhetene. Det som var av utfordringer kunne løses ved overgang til ny regnskapssentral, og ved å vurdere egne rutiner og organisering av arbeidet.

Overføring av oppgaver fra departementet til ytre etater

Departementet vurderer fortløpende delegasjon av oppgaver til ytre etater blant annet for å kunne frigjøre ressurser til sine kjerneoppgaver. I 2002 ble oppgaver knyttet til behandling av klagesaker etter ekteskapsloven og tildelingen av tilskudd til familie- og likestillingsorganisasjonene, overført fra departementet til Statens ungdoms- og adopsjonskontor, nå Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen.

Gjennomføre ny styringsstruktur for Forbrukerrådet

Forbrukerrådet ble 1. juli 2002 omdannet til forvaltningsorgan med særskilte fullmakter, med nye vedtekter og et styre. Omleggingen medfører ingen endringer i organisasjonens formål.

Ved omorganiseringen er det lagt vekt på å tydeliggjøre Forbrukerrådets rolle som uavhengig interesseorganisasjon, og fornye og forenkle organisasjonens styringsstruktur. Landsmøtet, som har vært Forbrukerrådets høyeste organ, er lagt ned. Styret som nå er opprettet består av syv personer med leder, nestleder og fem medlemmer. Det opprettes videre et rådgivende forbrukerpolitisk

forum bestående av inntil 25 representanter for tilsyn, forskningsinstanser og organisasjoner. I henhold til de nye vedtektene er det overlatt til Forbrukerrådet selv å vurdere hvordan lokalt engasjement i forbrukerspørsmål kan stimuleres og kanaliseres.

Det er forutsatt at Forbrukerrådet fortsatt skal ha en desentralisert organisasjon og større strukturendringer i organisasjonen skal forelegges departementet for endelig avgjørelse. Som ledd i en moderniseringsprosess for å styrke Forbrukerrådets påvirkningsevne og handlekraft, har departementet våren 2003 godkjent styrets forslag om å redusere antallet distriktskontorer fra 18 til 10, som vil gi mer robuste og handlekraftige distriktsenheter.

Brukervennlig forvaltning**Følge opp regjeringenes program for fornyelse av offentlig sektor**

Departementet hadde flere pågående prosjekter som ble videreført innenfor rammene av fornyelsesprogrammet i fht. forenklinger av regelverk, bedre tilgjengelighet for brukerne og organisatoriske forenklinger. Av tiltak det ble arbeidet med i 2002 nevnes forenklinger i fødsels- og adopsjonspengeordningen, tidsmessig oppdatering av barne-trygdloven, forenklinger i adopsjonsprosessen, utvikling av Odin som informasjonskanal og flytting av oppgaver til ytre etater. For nærmere omtale av de enkelte tiltak, vises det til de respektive kapitler.

Sikre den enkelte innbygger og virksomhet reell tilgang til relevant informasjon til rett tid om departementets politikkområder

Holde høy beredskap på departementets informasjonsstrategi ved å:

Identifisere avdelingenes informasjonsbehov i god tid

Ved rutinisert gjennomgang av virksomhetsplaner ble større informasjonstiltak avdekket og egne informasjonsstrategier produsert.

I tillegg har departementet rutinisert medieovervåkning og nettverkskontakt. Ny interninformasjonsstrategi og nytt Intranett ble lansert.

Lage informasjonsplaner og ta i bruk velegnede kanaler tilpasset målgruppene

Ulike informasjonskanaler ble tatt i bruk, i tillegg til direkte informasjon ved seminarer, møter samt samarbeid med andre etater og organisasjoner.

Utgi brukervennlig, tilgjengelig og pålitelig informasjon

BFDs informasjonsstrategi legger til grunn kommunikasjonsprinsipper som ble gjennomgått ved planlegging av alle informasjonstiltak. Det ble holdt flere interne kurs for å øke den informasjonsfaglige kompetansen. Fagbladet Familia ble utgitt som planlagt med 4 nummer, og websiden på Odin ble daglig oppdatert. BFD har utviklet egen designprofil basert på departementenes designprogram, og alle publikasjoner og trykksaker ble utgitt i henhold til denne.

Likestillingsvurdering av tiltak og overføringer på alle relevante budsjettområder

Utvikle likestillingsperspektivet i budsjettprosessen

Arbeidet med å integrere kjønns- og likestillingsperspektiv i budsjettarbeidet ble trappet opp, og etter beslutning i Statssekretærutvalget for likestilling (SSU likestilling) ble alle departementer oppfordret til å vurdere egne budsjettområder. I mai ble det avholdt metodeseminar for budsjettmedarbeidere, likestillingskontakter og fagmedarbeidere i alle departementene. Til sammen åtte departementer gjennomførte vurdering av kjønns- og likestillingsperspektiv på ett eller flere av sine budsjettområder. Bidragene ble samlet i et vedlegg til BFD budsjettproposisjon og lagt fram sammen med statsbudsjettet. Prosessen ble evaluert av kompetansesenteret Fredrikkes hage. Det ble arrangert et oppsummeringsseminar for de åtte departementene som deltok i prosessen i 2002.

Effektivt fremme og legge til rett for departementets forskningspolitiske innsats på egen sektor og i forhold til andre sektorer

Følge opp departementets strategiske FoU-plan (1999–2002)

I 2002 bidro BFD til finansieringen av to forskningsprogrammer i regi av Norges forskningsråd: Velferdsprogrammet – Samfunn, familie og oppvekst (1999–2008) og programmet *Kjønnsforskning: kunnskap, grenser, endring* (2001–2007). Departementet har vært representert i begge programstyrene. Det ble gitt støtte til formidlingstiltak for programmet Bærekraftig produksjon og forbruk som ble avsluttet i 2001. BFD var også representert i programkomiteén i Velferdsforskningsprogrammet (2001–2005) i regi av Nordisk Ministerråd.

Det ble også gitt støtte til FoU-tiltak i institutt, universitets- og høyskolesektoren. Disse tiltakene er det gjort rede for under de enkelte budsjettkapitlene.

Arbeidet med å oppdatere den strategiske FoU-planen for en ny tre-årsperiode ble igangsatt.

Bedre bruk og samordning av forsknings- og utredningsinnsatsen i departementet

Det har vært arbeidet for at forskningsstrategiske spørsmål skal være tydeligere forankret i departementets administrative ledelse. Det har i denne sammenheng blitt forsøkt å bedre koblingen mellom FoU-saker og departementets interne budsjettprosesser. For øvrig har departementet deltatt aktivt i Departementenes forskningsutvalg (DFU) og arbeidsgruppen under DFU, hatt et løpende samarbeid med Norges forskningsråd og andre forskningspolitiske aktører, samt med ulike fagmiljøer og andre fagdepartement.

Mål og strategier

For 2004 prioriteres følgende mål:

Effektiv organisering og drift av departementet

Optimalt samsvar mellom oppgaveprioriteringer, ressursallokering og bruk av departementets samlede kompetanse

En kartlegging foretatt av Hartmark på oppdrag fra Arbeids- og administrasjonsdepartementet høsten 2002, viser at BFD lå i det nedre sjiktet når det gjelder internadministrativ ressursbruk sammenlignet med de andre departementene. Til tross for dette vil departementet fortsette arbeidet med tiltak som skal gi et best mulig samsvar mellom, på den ene side prioriterte oppgaver og, på den annen side, fordelingen og bruken av ressurser og kompetanse i departementet.

I dag er ressursene i stor grad «låst» til avdelingene, samtidig som kravene til avdelingene naturlig nok varierer over tid. Det er derfor behov for å få til større utveksling av ressurser mellom avdelingene, og prinsippet må være at ressurser følger oppgaver.

Det arbeides også med flere typer av organisatoriske tiltak, blant annet vil departementet utvide bruken av såkalte «alternative arbeidsformer» som prosjektarbeid, ressursgrupper og team/lag på avgrensede oppgaveområder. Ved slike arbeidsformer vil det være lettere å trekke på relevant kompetanse og ressurser på tvers av den tradisjonelt hierarkiske organiseringen.

En annet type tiltak er større mobilitet generelt og spesielt for ledere internt i departementet, blant annet for å skape større helhetskompetanse og oppnå merverdi gjennom at man veksler mellom ledelse og fag.

Fornye og forbedre virksomheten gjennom bruk av IKT

Arbeidet med å forbedre virksomheten gjennom bruk av IKT, vil ta utgangspunkt i departementets IKT strategi for 2001–2004. Videre oppfølging av de store endringene som ble gjennomført i 2003 i forhold til elektronisk saksbehandling og omlegging av driftsmiljø (innføring av terminalserver løsning), vil bli prioritert. Den økte avhengigheten departementet er av IKT-løsninger for å ivareta sitt arbeid, medfører at det i særlig grad vil være fokus på tiltak som sikrer stabilitet, tilgjengelighet og sikkerhet. Samtidig vil det være fokus på tiltak som bidrar til effektiv oppgaveløsning, blant annet gjennom å legge til rette for fleksible arbeidsløsninger og kompetanseutvikling.

Departementet vil i løpet av året gjøre en evaluering av arbeidet i strategiperioden samt starte arbeidet med en ny IKT-strategi for de kommende årene.

Felles, effektiv og omstillingsdyktig økonomi- og virksomhetsstyring

Departementet har de siste årene foretatt flere endringer i administrative rutiner med klar målsetting om at det skal brukes mindre ressurser på prosessering og rapportering, og mer på kontroll og analyse i forhold til økonomi- og virksomhetsstyring. Dette arbeidet har dessuten bidratt til å redusere resursbruken på administrative tjenester mens man har kunnet styrke arbeidet på annet faglig arbeid innenfor departementets ansvarsområde. Arbeidet med å videreutvikle gode og effektive fellesløsninger for økonomistyring vil opprettholdes i 2004. Samtidig vil det bli satt fokus på tiltak og løsninger som kan gi en sterkere integrasjon mellom ressursbruk og resultatoppnåelse. Arbeidet er forankret i departementets strategi for økonomi- og virksomhetsstyring (2002–2005).

Finansdepartementet har i 2003 gjennomført en revideringen av regelverket for økonomistyring i staten. I lys av dette vil BFD foreta en gjennomgang og vurdering av egne retningslinjer og interne rutiner på områder som berøres av regelverket. Blant annet vil det bli fokusert på eksisterende retningslinjer for etatsstyring og departementets oppfølging og kontroll med tilknyttede virksomheter.

Effektiv organisering og drift av sektoren

Følge opp regjeringens program for modernisering, effektivisering og forenkling i offentlig sektor

Departementet vil videreføre sitt arbeid for modernisering, effektivisering og forenkling i offentlig sektor. Arbeidet vil i første rekke rette seg inn mot tiltak som kommer brukerne til gode, bidrar til forenkling i forhold til kommunesektoren og medfører organisasjonsmessige og administrative forenklinger. For nærmere omtale av tiltakene, vises det til omtalene under de ulike fagområder.

Sikre den enkelte innbygger og virksomhet tilgang til relevant informasjon i rett tid om BFDs politikkområder

Holde høy informasjonsberedskap basert på BFDs informasjonsstrategi

Departementets arbeidsområder blir gjennomgått systematisk for å avdekke alle informasjons- og kommunikasjonsbehov. Der informasjon er et virkemiddel blir det utarbeidet egne planer basert på departementets informasjonsstrategi. Her inngår blant annet mål, situasjonsanalyse, målgruppebeskrivelse og «kanalvalg».

I departementets informasjonsstrategi legges det vekt på åpenhet og at BFD skal gi ut forståelig informasjon i rett tid. Det betyr at departementet også skal drive aktiv informasjon og ta initiativ til informasjonstiltak i god tid. Et annet viktig prinsipp for departementets kommunikasjon med utverdenen er at vi skal gi helhetlig informasjon.

Departementet legger vekt på å øke den informasjonsfaglige kompetansen blant alle ansatte internt for å få til god og brukervennlig informasjon. Det blir også arbeidet for å øke informasjonsberedskapen i departementet ved eventuelle kriser. BFD har krav til god tilgjengelighet og arbeider for å holde høy informasjonsberedskap, samt å utvikle departementets kontaktflate. Departementet har også to faste eksterne kanaler som når en bred målgruppe: Fagbladet Familia, som i 2004 skal utgis i nettutgave og BFDs webside på Odin. Denne blir nå lagt om i henhold til departementets informasjonsprinsipper for å bli mer brukervennlig.

BFD har en egen designprofil for at informasjon fra BFD skal være lett gjenkjennelig for publikum. I tillegg til ulike typer skriftlig- og elektronisk informasjon, legges det også vekt på å identifisere og bruke arenaer der vi kan opprette toveiskommunikasjon, som møter, seminarer og konferanser, samt nettverksbygging. Informasjon om BFD er

også tilrettelagt for- og blir gitt ut til et stadig økende internasjonalt publikum.

Sikre nødvendig og oppdatert kunnskap om og for sektoren

Fremme og legge til rette for departementets forskningspolitiske og strategiske innsats på egen sektor og i forhold til andre sektorer

BFD legger vekt på å integrere FoU-basert kunnskap som en del av beslutningsgrunnlaget på departementets ansvarsområder. Departementet arbeider aktivt for å framskaffe ny kunnskap på aktuelle saksområder og for å sikre at kunnskap om og for sektoren oppdateres jevnlig. Dette skjer både gjennom langsiktige programbevilgninger til Norges forskningsråd, og gjennom direkte prosjektstøtte til fagmiljøer i institutt-, universitets- og

høgskolesektoren. I tillegg til å framskaffe ny kunnskap benyttes de samme miljøene når det er behov for å få sammenstilt eksisterende kunnskap, utarbeidet kunnskapsstatus og utredninger, gjennomført kartlegginger og innhentet statistikk. På flere av departementets områder blir forsøk og utviklingsarbeid benyttet for å forbedre og reformere metoder og tjenester. Forskningsbasert kunnskap vil ofte være et nødvendig grunnlag for dette arbeidet, samtidig som forsøk og utviklingsarbeid bidrar til kunnskaps- og erfaringsproduksjon. Forskningsbaserte evalueringer gjennomføres for å sikre treffsikkerhet og fornye og forenkle eksisterende tjenester og ordninger. BFD tar også ansvar for den langsiktige kompetanseoppbygging i FoU-miljøene gjennom å gi basisstøtte til forskningsinstitutter og kompetansesentre.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 800 Barne- og familiedepartementet

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
Effektiv organisering og drift av departementet	Optimalt samsvar mellom oppgaveprioriteringer, ressursallokering og bruk av departementets samlede kompetanse	Større bruk av nye arbeidsformer innenfor og på tvers av avdelingene
		Ledere og medarbeidere opplever at departementets samlede kompetanse brukes rasjonelt
		Budsjettdokumenter/virksomhetsplaner viser at ressursallokeringen er godt tilpasset prioriteringene
		Gjennomføre departementets IKT-strategi (2001–2004)
Effektiv organisering og drift av sektoren	Fornye og forbedre virksomheten gjennom bruk av IKT	Økt stabilitet og tilgjengelighet
		Gjennomføre departementets strategi for økonomi- og virksomhetsstyring (2002–2005)
		Forenklinger av regelverk
Sikre den enkelte innbygger og virksomhet tilgang til relevant informasjon i rett tid om BFDs politikkområder	Følge opp regeringens program for modernisering, effektivisering og forenkling i offentlig sektor	Identifisere departementets og brukernes informasjonsbehov i god tid
		Lage informasjonsplaner og ta i bruk velegnede kanaler tilpasset målgruppene

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
Sikre nødvendig og oppdatert kunnskap om og for sektoren	Fremme og legge til rette for departementets forskningspolitiske og strategiske innsats på egen sektor og i forhold til andre sektorer	Utgi brukervennlig, tilgjengelig og pålitelig informasjon Følge opp departementets strategiske FoU-plan (2003–2005)

Nærmere om budsjettforslaget**Post 01 Driftsutgifter**

Den foreslåtte bevilgningen skal dekke lønn til faste stillinger, engasjementer, ekstrahjelp og godtgjørelser samt utgifter til varer og tjenester i departementet.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Den foreslåtte bevilgning skal blant annet dekke utgifter til tjenestemenn som er utlånt til Europakommisjonen på likestillings- og barne- og ungdomsfeltet, utvalgsarbeid i departementets regi og andre tidsbegrensede oppdrag.

Kap. 3800 Barne – og familiedepartementet (jf kap. 800)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
01	Tilfeldige inntekter	1 118		
02	Prosjektinntekter	923		
16	Refusjon av fødselspenger / adopsjonspenger	1 292		
18	Refusjon av sykepenger	2 084		
	Sum kap 3800	5 417		

Post 01 Tilfeldige inntekter

Posten er i hovedsak inntekter fra salg av publikasjoner. Utgifter i forbindelse med tiltakene so har gitt inntekter er regnskapsført på kap. 800.

Post 15 Refusjon av arbeidsmarkedstiltak

På posten er det regnskapsført refusjoner i henhold til ordningen med refusjon av arbeidsmarkedstiltak.

Post 16 Refusjon av fødselspenger / adopsjonspenger

På posten er det regnskapsført refusjoner i henhold til ordningen med refusjon av fødsel- og adopsjonspenger. Utgifter motsvarende refusjonene er regnskapsført på kap. 800.

Post 18 Refusjon av sykepenger

På posten er det regnskapsført refusjoner i henhold til ordningen med refusjon av sykepenger. Utgifter motsvarende refusjonene er regnskapsført på kap. 800.

Programkategori 11.10 Tiltak for familie og likestilling

Utgifter under programkategori 11.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004	Pst. endr. 03/04
0830	Foreldreveiledning og samlivstiltak	6 641	7 795	13 067	67,6
0840	Tilskudd til krisetiltak	62 297	64 644	83 907	29,8
0841	Familievern og konfliktløsning	19 055	22 311	30 584	37,1
0842	Statlig forvaltning av familievernet (jf. kap. 3842)			249 331	
0844	Kontantstøtte	2 929 275	2 790 195	2 854 388	2,3
0845	Barnetrygd	14 970 014	14 690 100	14 203 100	-3,3
0846	Familie- og likestillingspolitisk forskning, opplysningsarbeid m.v.	28 432	28 735	28 534	-0,7
0847	Likestillingssenteret	5 530	5 805	6 014	3,6
0848	Likestillingsombudet (jf. kap. 3848)	5 874	6 334	6 358	0,4
	Sum kategori 11.10	18 027 118	17 615 919	17 475 283	-0,8

Utgifter under programkategori 11.10 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004	Pst. endr. 03/04
01-23	Drift	39 003	40 471	189 739	368,8
50-59	Overføringer til andre statsregnskaper	12 530	15 263	15 472	1,4
60-69	Overføringer til kommuner	59 306	61 444	77 592	26,3
70-98	Overføringer til private	17 916 279	17 498 741	17 192 480	-1,8
	Sum kategori 11.10	18 027 118	17 615 919	17 475 283	-0,8

Hovedinnhold og prioriteringer

Programkategori 11.10 Tiltak for familie og likestilling inneholder bevilgninger til foreldreveiledning og samlivstiltak, krisetiltak, tilskudd til familievern, kontantstøtte, barnetrygd, familie- og likestillings-

politisk forskning og opplysningsarbeid, samt bevilgninger til Likestillingsombudet, Likestillingssenteret og Statens barnevern og familievern. Budsjettforslaget viser en svak prosentvis nedgang selv om forslaget har betydelig økning på enkelte områder. Dette må ses i sammenheng med at

økningen av kontantstøtten med 657 kroner per måned fra 1.8.2003 og avviklingen av småbarnstillegget fra samme tidspunkt, slår ut med full årseffekt i 2004.

Regjeringens politikk er å bidra til valgfrihet og en trygg økonomisk situasjon for barnefamilieene gjennom gode økonomiske overføringsordninger. Ordningen med fødsels- og adopsjonspenger gir muligheter for mødre og fedre til å kombinere yrkesaktivitet og barneomsorg (jf. omtale under kap. 2530), mens barnetrygd og kontantstøtte er ordninger som kompenserer for merutgifter knyttet til forsørgeransvaret for barn.

Regjeringen ønsker å legge til rette for en trygg økonomisk og sosial situasjon for barnefamilieene. I St.meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap*, la regjeringen fram forslag om å styrke samlivstiltak, samtidig som det satses på et mer helhetlig forebyggende familiearbeid. Ikke minst av hensyn til barna, mener regjeringen det er særlig viktig å forberede nybakte foreldre til et godt samliv. Regjeringen vil derfor arbeide for at alle ektepar og samboere på sikt får tilbud om gratis samlivskurs når de får sitt første barn. I første omgang tas det sikte på å utvikle et kurstilbud i halvparten av landets kommuner. Kurstilbudet er tenkt som et endagskurs formidlet gjennom helsestasjonene. Regjeringen ønsker å styrke samlivstiltakene med 5 mill. kroner for å starte opp tiltak i 2004. Regjeringen ønsker videre å styrke familievernnet. Regjeringen ønsker å styrke og videreutvikle kompetanse og tilbud i familievernnet. To nye familievernkontorer opprettes i 2003, og det er regjeringens intensjon å heve aktivitetsnivået ytterligere. Den økte satsingen gjennom familievernnet må også ses i sammenheng med regjeringens arbeid mot vold mot barn.

1. januar 2004 opprettes Statens barnevern og familievern (SBF), jf. omtale under programkategori 11.20. SBF overtar da ansvaret for de fylkeskommunale familievernkontorene og for all fylkeskommunal barnevernvirksomhet. SBFs hovedoppgave er å gi barn, unge og familier hjelp, støtte og tiltak med høy kvalitet i hele landet.

Formålet med tilskudd til kommuner til krisetiltak er å bidra til at voldsutsatte kvinner og barn sikres beskyttelse, bistand og midlertidig opphold i en akutt krisesituasjon. Oppfølging av Kvinnevoldsutvalgets arbeid, som blant annet har sett på kvaliteten på de tjenester som gis på krisesentrene og på hjelpeapparatets samlede innsats, vil bli sentralt i 2004. Departementet vil starte et toårig prosjekt for å styrke krisesentrenes kompetanse vedrørende minoritetskvinner og deres barn. Prosjektet forankres på ett krisesenter, men målsettingen er å bidra til kompetanseoverføring til de øvrige krisesentrene. På denne måten vil tiltaket bidra til en styrking totalt sett av krisesentrenes støtte til denne gruppen. Regjeringen vil styrke arbeidet med å utvikle kvaliteten på oppholdet for barn på krisesentre. Regjeringen vil bidra til at de ansattes barnefaglige kompetanse styrkes slik at krisesentrene blir bedre rustet til å møte voldsutsatte barn.

Regjeringen vil arbeide for full likestilling mellom menn og kvinner. Det er spesielt viktig å legge til rette for at kvinner gis mulighet til lederposisjoner og makt i næringsliv og i offentlig sektor. Sentralt her står regjeringens forslag til lovfesting av krav til kjønnsrepresentasjon i styrene i allmennakjeselskapene og alle typer statselskap. Arbeidet med integrering av kjønns- og likestillingsperspektiv i politikkområdene vil også bli prioritert for å synliggjøre og dokumentere uønsket og ukjent ulikhet mellom kjønnene og legge til rette for målrettede tiltak for å oppnå full likestilling.

Kap. 0830 Foreldreveiledning og samlivstiltak

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelsen	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
21	Spesielle driftsutgifter	3 210	4 055	4 156
70	Tilskudd	3 431	3 740	8 911
	Sum kap 0830	6 641	7 795	13 067

Resultatrapport 2002

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St. prp. nr. 1 (2001–2002).

Styrke samliv og familien som base for barns oppvekst

Fortsette utviklingsarbeid for generell kvalitetsheving av samlivskurs

Tilskuddsordningen til samlivstiltak, som omfatter støtte til lokale samlivskurs og utviklingsarbeid, ble videreført i 2002.

Av bevilgningen på 3,6 mill. kroner ble 2,6 mill. kroner overført til Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (BUFA), som overtok ansvaret for forvaltningen av midlene til lokale samlivskurs den 1. januar 2001 (jf. kap. 858 Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen). 1 mill. kroner ble forvaltet av BFD til støtte til utviklingsprosjekter med sikte på å heve kvaliteten på samlivskursene. Departementet mottok i 2002 20 søknader om tilskudd til 30 utviklingsprosjekter, til en samlet sum på over 7 mill. kroner.

Støtten til utviklingsarbeid i regi av frivillige organisasjoner og institusjoner med engasjement og faglig kompetanse på området ble videreført. Prosjektene gjaldt blant annet skolering av kursholdere, utvikling av nye kursopplegg tilpasset familienes situasjon (som for eksempel lørdagsopplegg, kurs for foreldre med funksjonshemmede barn og lignende). I tillegg til organisasjoner og institusjoner som i flere år har drevet utviklingsarbeid på området, var det i 2002 flere kommuner som søkte om midler til ulike tverretatlige prosjekter innenfor familiearbeidet i kommunene.

BFD satte høsten 2002 i gang en evaluering av hvordan tilskuddsordningen har fungert siden opprettelsen i 1994. Evalueringen utføres av Møreforskning. Den skal blant annet se på fordelingsprofilen innenfor samlivstiltakene (kriterier for tildeling av midler, hvem som har fått støtte, hvor, søkerens bakgrunn, hvilke temaer som blir tatt opp mv.) og på hvordan den enkelte kursdeltaker selv har opplevd kursene. Prosjektet skal ferdigstilles i løpet av høsten 2003.

Styrke foreldrerollen

Videreføre satsingen med tanke på å styrke farsrollen

Departementet arbeidet videre med å synliggjøre foreldreveiledning som en viktig oppgave innenfor kommunens ordinære arbeid. Fars rolle ble lagt vekt på blant annet når det gjelder utvikling av temahefter for foreldre. Det var stor pågang etter

materiell utviklet i regi av programmet. Dette ble fulgt opp gjennom opptrykk, revidering og oppdatering av temahefter.

Utvikle kompetanse i arbeid med familier med store konflikter

I 2002 startet planleggingen av tiltak for å styrke kompetansen blant aktuelle faggrupper om konfliktløsning i familien, jf. meklingsfaglige tiltak nevnt i resultatrapporten under kap. 841 Familievern og konfliktløsning.

Utvikle materiell til foreldre om ungdom og homofili

Arbeidet er planlagt satt i gang i 2003.

Utgiving av nytt materiell og forsøksvirksomhet overfor foreldre med minoritetsbakgrunn

Med støtte fra BFD ble det i 2002 igangsatt et pilotprosjekt med foreldreveiledning overfor foreldre med minoritetsbakgrunn. Hensikten er å styrke det metodiske og kunnskapsmessige grunnlaget overfor denne gruppen og utvikle veiledningsmateriell tilpasset disse foreldrene.

Departementet ga midler til Senter for Krisepsykologi til prosjektet «Registrering av flyktningbarn». Prosjektet tar for seg utvikling av instrumenter for å kartlegge traumer og psykiske ettervirkninger hos flyktningbarn. Senter for Krisepsykologi mottok også midler til gjennomføring av familiesamlinger for flyktninger. Familiesamlingene består av samtalegrupper for barn, foreldreveiledning i form av veiledningssamtaler og foredrag for foreldre i asylmottak.

Styrke skolens kompetanse på foreldreveiledning

Bidra til etter- og videreutdanning av lærere og kompetanseheving hos andre aktuelle yrkesgrupper

I regi av foreldreveiledningsprogrammet ble et pilotprosjekt i Møre og Romsdal overfor lærere i skolen avsluttet. Gjennom redefinering, videoanalyse av egen læringssituasjon og utveksling av pedagogisk erfaring var hensikten å bevisstgjøre lærerne på samspillet mellom seg selv og elevene. Med utgangspunkt i at lærerens oppfatning av eleven har betydning for kvaliteten på samspillet, har en av målsettingene vært å endre denne.

Gjennom Foreldreveiledningsprogrammet ble det arbeidet med å følge opp forslag om forebyggende tiltak i Regjeringens strategiplan mot spise-

forstyrrelser, blant annet ble et temahefte for foreldre om barn og unge og spiseforstyrrelser påbegynt, og oppfølging av et internettbasert skoleprosjekt som spesielt fokuserer på forebygging og kroppsbevissthet fortsatte (TENK-prosjektet, jf. kap. 854 Tiltak i barne- og ungdomsvernet).

Tilstandsvurdering

Styrke forpliktende og varig samliv og familien som base for barns oppvekst

Statistikk fra SSB viser at antallet separasjoner/skilsmissers i Norge de senere år igjen øker. Rapporter viser samtidig at det stadig er langt flere samboerpar som går fra hverandre enn ektepar. Antallet barn som berøres av foreldres samlivsbrudd har dermed også økt foruroligende. Det er en viktig utfordring å forebygge samlivsbrudd og å legge til rette for at flere kan få et mer stabilt familieliv, ikke minst for barnas skyld.

Siden tilskuddsordningen til samlivstiltak ble innført i 1994, og etter hvert som den ble mer kjent, har interessen for å sette i gang samlivstiltak steget jevnt. Den samlede summen det søkes om midler til overstiger også hvert år langt de midler som er til fordeling. I perioden 2000–2002 steg det totale antallet søknader (både lokale kurs og utviklingsprosjekter) fra 195 til 238. Samlet søknadsbeløp økte fra 12,5 til 16 mill. kroner. Den årlige summen til fordeling var imidlertid uendret; rundt 3,6 mill. kroner. I 2003 ble det bevilget vel 1 mill. kroner ekstra slik at bevilgningen i 2003 utgjør ca. 4,7 mill. kroner.

Tilbudet om samlivskurs, som er et lavterskeltilbud, er i dag ujevnt geografisk fordelt. Det er behov for å gjøre samlivstiltakene mer tilgjengelige over hele landet. BFD satte høsten 2002 i gang en evaluering av hvordan tilskuddsordningen har fungert. Foreløpige resultater viser blant annet at det har innkommet flest søknader fra tettbygde fylker og større byer. Evalueringen utføres av Møre-forskning og rapport vil foreligge høsten 2003.

I St.meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap* framlegger regjeringen forslag om å styrke samlivstiltakene, samtidig som det satses på et mer helhetlig forebyggende familiearbeid. Samlivskursene kan ha en viktig forebyggende oppgave. Spesielt viktig synes det å være at slike kurs settes inn i en tidlig fase av parforholdet. Regjeringen mener derfor det er særlig viktig å forberede nybakte foreldre til et godt samliv.

Styrke foreldreskapet

En økende andel barn og unge opplever problemer knyttet til psykososiale problemer, som stress, angst og lignende, som igjen kan lede til at noen barn utvikler adferdsproblemer. Samtidig vet vi at familien har avgjørende betydning for barns utvikling og opplevelse av tilhørighet og trygghet. For å forebygge problemer blant barn og unge og for å gi et tilbud om støtte til foreldre i omsorgs- og oppdragerrollen leder BFD et nasjonalt program for foreldreveiledning i samarbeid med Sosial- og helsedirektoratet og Læringssenteret. Programmet er et forebyggende tiltak. Det legger vekt på å utvikle positiv kommunikasjon og samhandling i familien. Programmet representerer et frivillig tilbud til foreldre i regi av blant annet helsestasjoner, familiecentre, barnehager, skoler og familievernet.

Foreldreveiledningsprogrammet har som utgangspunkt å nå alle foreldre. Dette innebærer at materiell må utvikles og tilbud tilpasses ulike målgrupper. Foreldre med ikke-vestlig minoritetsbakgrunn er en gruppe som tidligere ikke har hatt et eget tilbud. Gjennom foreldreveiledning kan minoritetsforeldre få kjennskap til forhold som er viktig for deres evne til å forstå de kulturelle kodene i det norske samfunnet, og slik kan de oppnå forståelse for og vurdere hvilke forhold som er viktig for dem og deres barns oppvekst i det norske samfunnet.

Med støtte fra departementet er det i 2003 gjennomført et prosjekt overfor foreldre med minoritetsbakgrunn basert på foreldreveiledningsprogrammet. Hensikten har vært å utvikle metoder, tiltak og materiell tilpasset denne gruppen. Fagpersoner og ressurspersoner med minoritetsbakgrunn som jobber med minoriteter har gjennomgått opplæring i hovedprinsippene i foreldreveiledning, med spesiell vekt på å veilede familier med minoritetsbakgrunn. Etter opplæringen har disse fagpersonene sammen med en fagperson med norsk bakgrunn ledet egne grupper med foreldre med samme minoritetsbakgrunn som dem selv. Gjennom kommunikasjon med minoritetsfamiliene har hensikten vært å utveksle erfaringer og ta opp spørsmål om det å oppdra barn, og å formidle kunnskap om hvordan det er å vokse opp i Norge. Erfaringene fra pilotprosjektet er entydig positive og vil danne grunnlaget for videre implementering av et tilbud for denne gruppen.

Mange flyktningbarn og -ungdommer kommer fra krigsområder og har vært utsatt for store påkjenninger. Mange har behov for å bearbeide traumatiske opplevelser og få hjelp for å forebygge psykiske ettervirkninger osv. Flere foreldre har behov for veiledning og støtte i foreldrerollen, noe som kan gis i form av veiledningssamtaler og fore-

drag. Det er fortsatt behov for å øke kompetansen til og gi opplæring til fagpersoner/flyktningsveiledere blant annet for å videreføre det igangsatte arbeidet til Senter for Krisepsykologi med barnegrupper, foreldreveiledning og familiesamlinger for flyktninger i mottak og kommuner.

Skolen er en viktig arena for foreldreveiledning. Det er allerede utviklet skolemateriell i form av videoer, veiledningshefter samt DVD for å styrke læreres kompetanse på foreldresamarbeid og samspillet mellom lærer og elev og mellom lærer og foreldre. Videreutvikling av materiell samt formidling i samarbeid med Læringssenteret, er fortsatt sentrale virkemidler for implementeringen i skolen.

Mål og strategier

For 2004 prioriteres følgende mål:

Styrke forpliktende og varig samliv og familien som base for barns oppvekst

Bedre kvalitet på samlivskurs

BFD viderefører ordningen med tilskudd til samlivstiltak ved fortsatt støtte til lokale kurs og til utviklingstiltak. Målet med tilskuddsordningen er å styrke ekteskap og samliv og forebygge familieoppløsning gjennom fokusering på alminnelige utfordringer i samlivet og på hvordan kommunikasjon og dialog kan bedres. Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (BUFA) fordeler midler til lokale samlivskurs (jf. kap. 858 Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen), mens departementet gir støtte til utviklingstiltak som skal heve kunnskapen og kompetansen på feltet.

På bakgrunn av den økende etterspørselen etter samlivskurs og målet om å redusere antallet samlivsbrudd, vil regjeringen arbeide for å styrke og utvide tilbudet på samlivskurs (jf. St. meld. nr. 29 *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap*). Samtidig skal det satses på å utvikle et mer helhetlig forebyggende familiearbeid ved at samlivstiltakene, foreldreveiledningsprogrammet og tilbudet innenfor familievernnet (jf. kap. 841 Familievern og konfliktløsning) ses mer i sammenheng. Det skal likevel være selvstendige tilbud.

Departementet vil følge opp resultatene fra evalueringsprosjektet om tilskuddsordningen i regi av Møreforskning når rapport foreligger høsten 2003. Departementet vil da vurdere aktuelle tiltak for å styrke samlivstiltakene og se på hvordan de kan videreutvikles til å bli mer tilgjengelige i det lokale forebyggende familiearbeidet. Det vil også bli etablert et kontaktorgan mellom de største kursaktø-

rene (frivillige organisasjoner o.a.) og offentlige etater for å sikre og styrke kvaliteten på samlivskursene.

Utrede og gi tilbud om gratis samlivskurs for nybakte foreldre

Styrking av samlivstiltak er et av de prioriterte områdene i St. meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap*. I stortingsmeldingen er det foreslått å nedsette en prosjektgruppe som skal utvikle et opplegg for regelmessige tilbud om kurs for nybakte foreldrepar. På sikt vil regjeringen arbeide for at alle ektepar og samboere får tilbud om et gratis samlivskurs når de får sitt første barn. Kurstilbudet er tenkt som et endagskurs formidlet gjennom helsestasjonene. Departementet har startet planleggingsarbeidet og vil følge videre opp med igangsetting av tiltak i 2004. Kurstilbudet skal utvikles i samarbeid med viktige aktører innenfor samlivsarbeidet.

Arbeidet vil omfatte både utredning, skolering av kursholdere, utvikling av modell for samlivskursene og utprøving. Regjeringen foreslår å styrke bevilgningen til samlivstiltak med 5 mill. kroner.

Styrke foreldreskapet

Foreldreveiledningsprogrammet er et forebyggende tiltak som har som mål å støtte foreldre i omsorgs- og oppdragerrollen og bidra til å motvirke utvikling av negative handlingsmønstre og psykososiale vansker hos barn og unge. Hensikten er å kunne gi tilbud om foreldreveiledning til alle foreldre. Arbeidet med programmet vil fortsette.

Økt lokal mobilisering

Helsestasjoner, barnehager, skoler og andre kommunale hjelpetjenester for barn vil fortsatt være viktige initiativtakere og samarbeidspartnere. Departementet har som mål å integrere foreldreveiledningsprogrammet som en viktig del av familievernets virksomhet.

Samarbeidet med Sosial- og helsedirektoratet om foreldreveiledning på helsestasjoner og ved familiesentre vil fortsette, blant annet med videreutvikling av informasjonsmateriell

Implementering i skolen

Departementet vil fortsette samarbeidet med Læringssenteret for den videre satsingen på foreldreveiledning i skolen.

Øke tilbudet til familier med minoritetsbakgrunn

Pilotprosjektet i foreldreveiledning overfor foreldre med minoritetsbakgrunn som ble gjennomført med støtte fra departementet i 2002 og 2003 var vellykket og har gitt et solid grunnlag for den videre satsingen overfor denne gruppen. Et godt foreldreveiledningstilbud fra barna er helt små vil kunne øke foreldrenes muligheter til å delta mer aktivt når det gjelder oppfølging av barnas situasjon. Dette vil igjen kunne gi barna bedre muligheter og et bedre grunnlag for utvikling i det norske samfunnet. Departementet vil utvide kapasiteten og fortsette implementeringen av tilbudet ved helsestasjoner og andre tjenesteområder som møter denne gruppen foreldre.

Målet er å sørge for opplæring slik at foreldreveiledning blir et permanent tilbud til foreldre med minoritetsbakgrunn. Kapasitet og omfang vil være betinget av de økonomiske rammene.

Øke kunnskapen og kompetansen om foreldreveiledning i kommunene

Det er fortsatt behov for å øke kunnskapen og kompetansen i foreldreveiledningsarbeidet. Departementet vil ivareta dette behovet, blant annet ved å holde regionskonferanser for fagfolk og ansatte i kommunene og samarbeide med blant annet ulike kompetansemiljøer, familievernkontorer oa.

Styrke foreldreveiledning i asylmottak

Tilgjengelige fagpersoner for å veilede barn og familier i statlige asylmottak

Det er behov for å videreføre tilbudet om barnegrupper og foreldreveiledning i mottak. BFD vil samordne innsatsen overfor andre ansvarlige departementer og direktorater.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 830 Foreldreveiledning og samlivstiltak

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
Styrke forpliktende og varig samliv og familien som base for barns oppvekst	Bedre kvalitet på samlivskurs	
	Utrede og gi tilbud om gratis samlivskurs for nybakte foreldre	
Styrke foreldreskapet	Økt lokal mobilisering	Utarbeide og følge opp ny strategiplan
	Implementering i skolen	Utarbeide/følge opp plan i samarbeid med Læringssenteret
	Øke tilbudet til familier med minoritetsbakgrunn	Antall foreldregrupper
	Øke kunnskapen og kompetansen om foreldreveiledning i kommunene	Fem tverrfaglige regionskonferanser
Styrke foreldreveiledning i asylmottak	Tilgjengelige fagpersoner for å veilede barn og familier i statlige asylmottak	Videreføre ordningen med flyktningeveiledere

Nærmere om budsjettforslaget**Post 21 Spesielle driftsutgifter**

Bevilgningen på posten må sees som en del av departementets forebyggende innsats overfor barn, ungdom og familier (jf. kap. 854 Tiltak i

barne- og ungdomsvernet, kap. 857 Barne- og ungdomstiltak og kap. 841 Familievern og konfliktløsning). Videre må den sees i sammenheng med arbeidet for å styrke samlivet, og da særlig i barnefamilier.

Bevilgningen omfatter driftsutgifter, i hovedsak til produksjon av relevant opplysningsmateriell til foreldre og fagmateriell for ansatte i tjenester som arbeider med barn og familier, prosjekter med særlig vekt på forelderveiledning for familier med minoritetsbakgrunn, familier og barn i flyktningmottak, metodeutvikling og konferanser.

Post 70 Tilskudd

Posten nyttes til støtte til lokale samlivskurs som fordeles av BUFA. Midlene nyttes også til tilskudd til faglig utviklingsarbeid på samlivsområdet som fordeles av departementet. Midler skal i 2004 gå til koordinering av utviklingsarbeid for å styrke samlivstiltakene og til utvikling av samlivskurs for nybakte foreldre. Kapittelet økes med 5 mill. kroner i 2004.

Kap. 3830 Salg av publikasjoner (jf. kap. 830)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
01	Diverse inntekter	249		
	Sum kap 3830	249		

Post 01 Salg av publikasjoner

Posten gjelder inntekter ved åpent salg av foreldreveiledningsmateriell gjennom Akademica i hoved-

sak til enkeltpersoner og organisasjoner som ikke får tilsendt materiellet uten kostnader.

Kap. 0840 Tilskudd til krisetiltak

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
21	Spesielle driftsutgifter	1 798	1 700	3 761
60	Tilskudd til kommuner til krisetiltak, <i>overslagsbevilgning</i>	59 306	61 444	77 592
70	Tilskudd til voldsførebyggende tiltak m.v.	1 193	1 500	2 554
	Sum kap 0840	62 297	64 644	83 907

Resultatrapport 2002

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2001–2002)

Opprettholde og styrke tilgjengelige krisetiltak for mishandlede og incestutsatte

Videreføre de øremerkede tilskuddene til kommunene til krisetiltak

Det øremerkede tilskuddet til krisetiltak i kommunene ble videreført i 2002. Det ble gitt statstilskudd

til 50 krisesentre og 18 incestsentre. Fire krisesentre er kommunale, resten drives av frivillige organisasjoner, stiftelser m.v. Statlig tilskudd til kommuner til krisetiltak forutsetter kommunal medvirkning. De fleste kommunene yter tilskudd til krisesentre, mens vesentlig færre kommuner bidrar til incestsentre. Størrelsen på statstilskuddet følger direkte av størrelsen på tilskudd fra kommuner og andre bidragsytere (beboerbetaling, fylkeskommune, private gaver o.l.). Om lag 90 pro-

sent av de statlige overføringene til kommunene har sitt grunnlag i det kommunale driftstilskuddet.

Krisesentrene gir mishandlede kvinner råd, støtte og veiledning og gir et midlertidig botilbud til dem og barna deres. Ett krisesenter tar imot menn til overnatting. I 2002 opplyste krisesentrene at i alt 4 478 personer overnattet på krisesentrene, 2 478 kvinner, 1 999 barn og 1 mann. Ifølge krisesentrene overnattet kvinner i 46 900 døgn, barn overnattet i 39 473 døgn og menn i 10 døgn. Til sammen var det 86 383 overnattingsdøgn på krisesentrene. I 2001 opplyste krisesentrene at i alt 4 163 personer overnattet på krisesentrene, hvorav 2 348 kvinner, 1 814 barn og 1 mann. Kvinner overnattet i 42 158 døgn, barn overnattet i 37 663 døgn og menn i 62 døgn. Til sammen var det 79 883 overnattingsdøgn på krisesentrene.

Incestsentrene gir råd, støtte og veiledning til voksne som tidligere har vært utsatt for incest, og til pårørende til incestutsatte barn.

Statistikken for 2002 viser en økning i antall dagbrukere på incestsentrene sammenlignet med året før. Det er registrert 9 296 dagbrukere mot 8 739 dagbrukere i 2001.

Tre fjerdedeler av dagbrukerne er kvinner og barn. I 2002 ble det registrert 29 780 telefonhenvendelser. I dette tallet ligger alle typer telefonhenvendelser til incestsentrene.

Unntaksvis gir incestsentrene tilbud om overnatting. To incestsentre tar imot beboere. Incestsentrene oppgir at totalt antall beboere i 2002 utgjorde 124 personer. Dette er fordelt på 55 kvinner, 55 barn og 14 menn. Antall overnattingsdøgn utgjorde 693 døgn. Kvinner overnattet i 274 døgn, barn overnattet i 350 døgn og menn i 69 døgn.

Forberede innlemming i inntektssystemet fra 2004

Det har vært arbeidet med endringer i finansieringsordningen for krisetiltakene, blant annet med sikte på at det øremerkede tilskuddet til krisesentre skulle innlemmes i inntektssystemet fra 2004.

Styrke det forebyggende arbeidet

Styrket kvalitet på krisesentrene, herunder de samlede tiltakene for barn

Barne- og familiedepartementet og Helsedepartementet har, med Justisdepartementet som koordinerende departement, fulgt opp tiltakene i regjeringens handlingsplan *Vold mot kvinner*. Finansiering av Kompetansesenter for voldsofferarbeid (VOS) inngår i handlingsplanen. VOS har hatt en viktig rolle i gjennomføringen av flere av tiltakene i

planen og har blant annet arrangert fem regionale konferanser for å styrke kompetansen og samarbeidet i det samlede hjelpeapparat. VOS har utviklet materiell som kan brukes i undervisningssammenheng, og utgir Nettverksavis for Voldsofferarbeid (NAV; www.hio.no/vos). Krisesentrenes medarbeidere har vært en viktig målgruppe for konferansene. Også situasjonen til barn har vært tema på konferansene. Departementet har startet et arbeid som skal sette fokus på situasjonen til barn som opplever vold i hjemmet. Arbeidet fortsetter i 2003.

Det er gitt tilskudd til enkelte konferanser i regi av krisesentrene og andre, som har gitt økt kompetanse og bedre tverrfaglig og –etatlig samarbeid. Videre har Krisesentersekretariatet fått tilskudd til en kartlegging av krisesentrenes møte med kvinner av utenlandsk opprinnelse og en dokumentar om kvinner på flukt.

Kvinnevoldsutvalget, som blant annet skal se på kvaliteten på de tjenester som gis på krisesentrene og på hjelpeapparatets samlede innsats, skal levere sin innstilling høsten 2003. Departementet delfinansierte Kvinnevoldsutvalgets driftsutgifter, inkludert et tilskudd for å arrangere en samrådskonferanse med representanter fra krisesentrene.

Bidra i regjeringens samlede innsats for å forhindre seksualisert vold

Departementet har sammen med Justisdepartementet og Helsedepartementet bidratt til å finansiere Alternativ til Vold Oslo, samt bidratt til prosjekter i Molde, Tønsberg og Tana med sikte på å utvikle og prøve ut ulike lokale modeller for forebygging av vold. Det er gitt driftstilskudd til et prosjekt ved Alternativ til Vold Telemark der det er utviklet et tilbud til barn og ungdom som selv har vært offer for fars vold eller har vært vitne til at far slår mor.

Videre har departementet finansiert en kartlegging av tilgjengelighet for funksjonshemmede på krisesentrene, gjort i et samarbeid mellom krisesentrene og Nettverk for kvinner med funksjonshemming. Bare 7 av landets 19 fylkeskommuner har krisesentre tilrettelagt for funksjonshemmede. På bakgrunn av rapporten har departementet også finansiert opplærings- og informasjonstiltak for krisesentrene i regi av Nettverket. Dette fortsetter også i 2003.

Dixi-senteret i Oslo, som er et lavterskeltilbud til voldtektsofre, fikk et tilskudd til informasjonsarbeid.

Under det norske formannskapet for Nordisk Ministerråd har det vært arbeidet aktivt mot handel med kvinner og barn, og en felles baltisk-nor-

disk kampanje har vært hovedsatsingsområde. En større konferanse med deltakelse fra alle de nordiske og baltiske land ble arrangert i hvert av de baltiske landene for å sette fokus på problemstillingen. En av konferansene hadde et særlig offerfokus, og gjennom nordisk finansiering stod Forum for kvinner og utviklingsspørsmål (FOKUS) som medarrangør av konferansen. De norske deltakerne fra frivillige organisasjoner ble finansiert av departementet, med støtte også fra Utenriksdepartementet. Et møte i regi av Likestillingssenteret om etiske regler mot kjøp av sex på tjenestereiser til utlandet, ble finansiert av departementet.

Det er gitt midler til Norges forskningsråds satsing på forskning om vold. Se nærmere omtale under kap. 846 Familie- og likestillingspolitisk forskning, opplysningsarbeid m.v.

Tilstandsvurdering

Formålet med de øremerkede midlene til kommuner til krisetiltak er å bidra til at voldsutsatte kvinner og barn sikres beskyttelse, bistand og midlertidig opphold i en akutt krisesituasjon. Ett incestsenter retter seg spesielt mot mannlige brukere fra hele landet.

Vold og overgrep i hjemmet, incest og voldtekt er et problemområde der kvinners og menns ulike kjønnsroller har stor betydning både for årsaksforståelse og utforming av virkemidler. De fleste voldsutsatte er kvinner, de fleste voldsutøvere er menn. Vold i hjemmet karakteriseres ved at den gjentas over tid og at gjerningspersonen står i nær relasjon til offeret. Å utsettes for denne form for vold kan medføre alvorlige skadevirkninger. Undersøkelser viser at det offentlige tilbudet til voldsutsatte er dårlig dekket. Verken krisesentrene eller det offentlige hjelpeapparatet gir kvinnene tilstrekkelig hjelp til å håndtere psykososiale problemer som følge av mishandlingen. Det er i tillegg store variasjoner i kvalitet og innhold på det tilbudet krisesentrene gir (NIBR-rapport 1-2001; Den gode vilje og Vista utredning 2001).

Kvinnevoldsutvalget

Kvinnevoldsutvalget, som ble nedsatt høsten 2001, ser på situasjonen for kvinner og barn utsatt for vold i nære relasjoner. Videre ser utvalget på hvordan det offentlige kan forbedre tilbudet til voldsutsatte og hvordan denne type vold kan forebygges. Utvalget har utarbeidet en delrapport om krisesentrene i tilknytning til omlegging av tilskuddsordningen. Utvalget vil videre vurdere krisesentrenes kvalitet og innhold og om det er behov for å løfse tilbudet. Utvalgets utredning med konklusjo-

ner vil være ferdig i desember 2003. Rapporten vil bli sendt på bred høring, og fulgt opp i budsjettet for 2005.

Krisesentrene

Krisesentrene gir et tilbud om midlertidig bosted til kvinner og deres barn som er i en krisesituasjon på grunn av vold. I tillegg gir sentrene råd og veiledning og driver forebyggende arbeid og informasjonsarbeid – også rettet mot det offentlige hjelpeapparatet. Siden 1986 har antallet beboere på krisesentre vært relativt stabilt, og har ligget på mellom 2200 og 2900 kvinner.

Barn som utsettes for eller er vitne til vold

Forskning viser at barn som utsettes for eller er vitne til at en nær omsorgsperson blir utsatt for vold er særlig sårbare. Dette kan gi ulike utslag for gutter og jenter. Det viser seg imidlertid at gutter som har vært utsatt for eller vært vitne til vold i nære relasjoner, oftere enn jenter viser en tendens til å utvikle voldelig atferd. Jentene kan i større grad synes å gå inn i en offerrolle, med økt risiko for å bli utsatt for vold. Mange av disse barna kommer i kontakt med krisesentrene. Utvikling av tilbud og kvalitet på krisesentrene må derfor ta hensyn til barnas behov. Departementet vil i samarbeid med krisesentrene arbeide for at barnas behov kan ivaretas bedre både mens de er på krisesentret og etter krisesenteroppholdet. Foreliggende forskning og kunnskap på feltet må gi grunnlag for at tilbudet til barna tilrettelegges best mulig. Det er viktig at krisesentrene og det kommunale hjelpeapparatet samarbeider godt på dette feltet.

Voldsutsatte kvinner med innvandrerbakgrunn

Situasjonen for voldsutsatte kvinner med innvandrerbakgrunn skal vies større oppmerksomhet. Mye tyder på at mange av disse kvinnene befinner seg i en særlig vanskelig situasjon som i enkelte tilfeller krever andre og mer omfattende hjelpetilbud. Kvinner med innvandrerbakgrunn mangler ofte nødvendig nettverk og mangler informasjon om sine rettigheter, blant annet at det etter norsk lov ikke er lov for menn å slå kvinner. På krisesentrene i de største byene er det nå en overvekt av beboere med innvandrerbakgrunn. En tredel av kvinnene som overnattet på krisesentrene i Norge i 2002 hadde innvandrerbakgrunn. Disse kvinnene bor i gjennomsnitt i 50 døgn. I følge statusrapport om krisesentrene som er utarbeidet av Kompetansesenter for voldsofferarbeid er det fem krisesen-

tre som har mer enn 50 prosent utenlandske brukere. Av disse er tre lokalisert i store byer, mens to er små sentre i relativt gravgrendte strøk. For å styrke krisesentrene kompetanse totalt, er det viktig at den kompetansen som opparbeides der viderefremmes til andre krisesentre.

Incestsentrene

Det finnes i dag tilbud til incestutsatte i 16 av landets 19 fylker. Det mangler fortsatt tilbud i fylkene Nordland, Oppland og Aust-Agder. Enkelte krisetiltak driver kombinert krise- og incestsenter. Dette gjelder Fredrikstad krise- og incestsenter, Incestmottaket i Follo, Samisk krise- og incestsenter i Karasjok, Norasenteret i Kirkenes samt Sogn og Fjordane krisesenter som også gir incestsentertilbud fra og med 2003. Statistikken over dagbrukere viser at antallet har variert litt opp og ned de siste årene. Antallet telefonhenvendelser har derimot økt kraftig.

Det er stor variasjon i kvalitet og tilbud ved de forskjellige incestsentrene. Incestsentrene tilbyr i liten grad overnatting og skiller seg fra krisesentrene ved at de tilbyr hjelp til tidligere incestutsatte og deres pårørende. To sentre tilbyr overnatting til brukere som er i en akutt krisesituasjon. Vistutredningen viser at en stor del av henvendelsene til incestsentrene kommer fra det offentlige hjelpeapparatet, og at sentrene langt på vei fungerer som en erstatning for og ikke som et supplement til det offentlige hjelpeapparatet. Dette indikerer et betydelig behov for å heve kompetansen i det offentlige hjelpeapparatet når det gjelder kunnskap om og tilbud til familier og barn der barna er utsatt for seksuelle overgrep.

Voldtekt

Det er viktig at det gis hjelp til voldtektsutsatte og deres pårørende. Det finnes to ressursentre som gir slik hjelp, Dixiesentrene i Oslo og i Stavanger. I tillegg finnes det samtalegrupper knyttet til enkelte krisesentre. Tilbudet omfatter individuelle og gruppesamtaler etter prinsippet hjelp til selvhjelp. Det drives forebyggende virksomhet i form av informasjon til skoleelever, helsepersonell mv. Arbeidet med hjelp til voldtekts ofre har klare paralleller med tiltak overfor incestutsatte og mishandlede kvinner. Alle formene for overgrep har et klart kjønnet mønster.

Handel med kvinner og barn

Handel med kvinner og barn er et problem som øker blant annet som følge av globalisering og

moderne teknologi. Departementet har et ansvar for gjennomføringen av regjeringens handlingsplan mot handel med kvinner og barn. Handlingsplanen er videre et bidrag i bekjempelsen mot organisert kriminalitet, som menneskehandel er en del av. Regjeringene i de nordiske og baltiske land inngikk i 2001 en forpliktende avtale om å gjennomføre en informasjonskampanje om handel med kvinner for seksuell utnytting i de respektive landene. Kampanjen ble avsluttet i 2002, jf. Resultatrapport. De nordiske og baltiske likestillings- og justisministre var i april 2003 samlet i Stockholm hvor de oppsummerte resultatene av samarbeidet som svært positive i forhold til å skape bevissthet omkring problemområdet. Møtet fastslo at samarbeidet mellom landene skulle fortsette, og at menneskerettighetene skal stå sentralt i det videre arbeidet.

Regjeringens handlingsplan om vold i nære relasjoner

I arbeidet med å bekjempe vold mot kvinner samarbeider departementet med Justisdepartementet, Helsedepartementet, Sosialdepartementet, Helse- og sosialdirektoratet og Politidirektoratet om en ny treårig handlingsplan om vold i nære relasjoner. Planen fremmes i november 2003. Justisdepartementet leder og koordinerer arbeidet. Blant områdene for planen er tiltak for å styrke tilbudet til voldsutsatte kvinner med innvandrerbakgrunn, styrking av det forebyggende arbeid gjennom å forbedre behandlingstilbudet til menn som utøver vold i nære relasjoner og bedre ivaretagelse av barn som enten selv utsettes for vold eller er vitne til vold i familien.

Kompetansesenter for voldsofferarbeid

Kompetansesenter for voldsofferarbeid (VOS) ved Høgskolen i Oslo har siden 1996 mottatt finansiell støtte fra Barne- og familiedepartementet, Helsedepartementet og Justisdepartementet. Kompetansesenteret bidrar til å øke kompetansen om voldsofferproblematikken og styrke hjelpeapparatet og politiets kompetanse på feltet. Kompetansesenteret arbeider for å fremme forståelse for sammenhengene og bistår med kunnskap om kjønnsdimensjonens betydning i forhold til utforming av eksisterende og nye tiltak for volds ofre. Senteret vil fra 2004 bli innlemmet i et nytt nasjonalt volds- og traumesenter, jf. omtale nedenfor.

Styrking av kompetansen på volds- og traumefeltet

Helsedepartementet, Sosialdepartementet, Justisdepartementet og Barne- og familiedepartementet har over tid samarbeidet for å styrke innsatsen mot vold i nære relasjoner. Gjennom dette arbeidet har man sett behovet for å styrke ofrenes stilling og overgriperens behov for hjelp. For å bygge ut hensiktsmessig hjelp til ofre for vold samt styrke innsatsen overfor voldsutøveren er det behov for å samordne eksisterende kompetanse på volds- og traumefeltet, samt styrke forskningen om hvordan hjelp best kan gis. Planen er å etablere et nasjonalt kompetansesenter. Kunnskapen som finnes på nasjonalt nivå i dag har i stor grad blitt utviklet innenfor tilbudet til enkeltgrupper, som kvinner, barn, eldre, overgripere, personer utsatt for tortur, seksuelle overgrep, fangenskap og lignende. Målet er å effektivisere og koordinere arbeidet knyttet til kompetanseutvikling på hele feltet vold, voldsbruk og voldsofre.

Behandling for å forebygge menns videre voldsbruk i nære relasjoner drives for det meste av stiftelsen Alternativ til vold (ATV). Stiftelsen mottok også i 2003 midler fra Barne- og familiedepartementet, Justisdepartementet og Helsedepartementet for å kunne videreutvikle tilbudet. Departementet ga prosjektstøtte til ATV Telemarks prosjekt som avsluttes dette året. Departementet vil arbeide for at tilbudet som ATV Telemark driver blir opprettholdt inntil et landsdekkende tilbud er vurdert.

Andre tilbud til voldsutøvere drives i regi av St. Olavs Hospital, avdeling Brøset i Sør-Trøndelag og ved Bergens fengsel, jf. nærmere omtale i Justisdepartementets budsjettproposisjon.

Mål og strategier

For 2004 prioriteres følgende mål:

Opprettholde og utvikle krisetiltak for mishandlede og utsatte for seksuelle overgrep

Videreføre de øremerkede tilskuddene til kommunene til krisetiltak

Våren 2003 vedtok Stortinget at tilskudd til krisetiltak ikke skal innlemmes i kommunerammene, jf. Innst.S. nr. 259 (2002–2003) *Innstilling fra kommunalkomiteen om lokaldemokrati, velferd og økonomi i kommunesektoren 2004 (kommuneproposisjonen)*. Det øremerkede tilskuddet til krisetiltak videreføres derfor i 2004.

Utrede omlegging av finansieringsmodellen

Forskning viser at tilbudet til voldsutsatte kvinner og barn er for dårlig. Departementet ønsker å legge til rette for et best mulig akutttilbud for voldsutsatte. En forbedring i forvaltningen av krisesentrene ved at den blir enklere og mer effektiv, kommer brukerne til gode. Det er viktig at kommunene er aktive deltakere for å sikre et godt tilbud til kvinner og barn som har vært utsatt for vold på ulike måter, og at problemstillinger knyttet til dette innarbeides i kommunenes helse- og sosialplaner. Departementet ønsker å utrede alternative måter å forvalte og organisere tilskuddet til krisesentrene. Målet er å oppnå en mer effektiv forvaltning av ressursene slik at krisesentrene forankres lokalt og kan møte voldsutsatte kvinner og barn på en god måte. Regjeringen vil i det videre arbeidet vurdere hvordan tiltak overfor voldsutsatte kvinner og barn kan sikres gjennom lov, regelverk eller på annen måte. I arbeidet vil Kvinnevoldsutvalgets utredning om spørsmål knyttet til organisering og finansiering av krisesentrene bli vektlagt. I forbindelse med forslag til ny finansieringsordning vil departementet også vektlegge konklusjonene i Vista-rapporten som bl.a. sier noe om behovet for å forbedre eksisterende bygningsmasse i forhold til brukergruppene.

Godt forebyggende arbeid

Bidra i Regjeringens samlede innsats for å forhindre vold mot kvinner

Barne- og familiedepartementet vil sammen med Justisdepartementet, Sosialdepartementet og Helsedepartementet videreføre arbeidet mot vold mot kvinner, inkludert å følge opp regjeringens handlingsplan (2000–2003). Se nærmere omtale i St.prp. nr. 1 (2003–2004) for Justisdepartementet, kap. 640.

Regjeringen vil i 2004 etablere et senter for volds- og traumeutsatte, kalt Nasjonalt Kompetansesenter for vold og traumatisk stress (NKVTS). Senterets mål er å styrke en helhetlig forskning og kompetanseutvikling, kompetansespredning og veiledning samt utdanning innen feltet vold og traumatisk stress. En samling av den nasjonale kompetansen skal gjenspeile bredden på volds- og traumefeltet, slik at alle sider ivaretas, både samfunnsvitenskapelig, juridisk og medisinsk. Kompetanse knyttet til menns vold mot kvinner i parforhold og annen vold i nære relasjoner skal inngå som en del av senterets kunnskapsplattform. BFD ønsker særlig å styrke senterets rolle som kompetansemiljø for familie- og kvinnevold. Helsedepartementet koordinerer arbeidet, i samarbeid med

Justisdepartementet, Forsvarsdepartementet og Barne- og familiedepartementet.

Justisdepartementet, Helsedepartementet og Barne- og familiedepartementet vil i samarbeid vurdere ulike tiltak til menn som utøver vold i nære relasjoner. Tiltakene vil bli sett i sammenheng med arbeidet som pågår for å bedre tilbudet om voldsbehandling og sinnemestring i hele landet, jf. ny handlingsplan mot vold mot kvinner/vold i nære relasjoner og også Stortingets anmodningsvedtak nr. 95 (2002–2003).

Departementet ser det som viktig, sammen med miljøer som Likestillingsenteret, Senter for Kvinne- og kjønnsforskning, Alternativ til vold (ATV) og Ressurssenter for menn (REFORM), å utvikle strategier for generell forebygging av menns vold mot kvinner og barn.

Styrket kvalitet på tilbudene til barn

Krisetiltakenes plass i forhold til barn som opplever eller utsettes for vold i familien vil bli gitt særskilt oppmerksomhet i handlingsplanen om vold mot kvinner/vold i nære relasjoner. Spesielle tiltak for utsatte barn og unge finansieres over kap. 854 Tiltak i barne- og ungdomsvernet og kap. 857 Barne- og ungdomstiltak. For å gi barn den hjelp og støtte de har krav på under og etter opphold på krisesenter, skal det avsettes midler slik at det kan søkes om støtte til konkrete tiltak som for eksempel til veiledning av personalet, faglig bistand til barn m.v. Samarbeidet med det øvrige kommunale hjelpeapparatet vil vektlegges sterkt. Målrettet samarbeid mellom krisesentrene og det kommunale hjelpeapparatet og regionale enheter innen familievern og barnevern, vil være viktig for å styrke den barnefaglige kompetansen til medarbeiderne på krisesentrene. Departementet vil følge opp ny forskning og den kunnskap vi har om barn som er vitne til eller selv er utsatt for vold i nære relasjoner. Se også omtale under kap. 841 Familievern og konfliktløsning og kap. 854 Tiltak i barne- og ungdomsvernet.

Bidra i Regjeringens samlede innsats mot handel med kvinner og barn

Handel med kvinner og barn er et svært viktig satsingsområde i internasjonal sammenheng. BFD vil i samarbeid med andre departementer og i aktuelle fora bidra til dette arbeidet. Regjeringen la i februar 2003 frem en handlingsplan mot handel med kvinner og barn. Planen gjennomføres i perioden 2003–2005 med en samlet ramme på ca. 100 mill. kroner. Det er inngått forpliktende samarbeid innenfor egne fagområder mellom 5 departementer. Andre departementer vil trekkes inn i arbeidet ved behov. BFD har et særlig ansvar innenfor arbeidet med å gi bistand og beskyttelse til barn og kvinner som er utsatt for menneskehandel.

God kompetanse på krisesentrene

Departementet vil arbeide for at krisesentrene får styrket kompetanse til å håndtere nye krav og behov fra brukergrupper som krever en bestemt type kompetanse. Dette gjelder funksjonshemmede voldsutsatte kvinner, kvinner med innvandrerbakgrunn og barn som utsettes for vold eller opplever vold i nære relasjoner.

For blant annet å følge opp Vista-rapporten vil departementet arbeide for å tilføre krisesentrene særskilt kompetanse på å styrke tilbudet til voldsutsatte kvinner med innvandrerbakgrunn. Med dette siktemål vil departementet starte et to-årig prosjekt som kan tilføre ny kompetanse og kunnskap og som kan bidra til kompetanseoverføring til de øvrige krisesentrene. Prosjektet må forankres på ett krisesenter, og målsettingen vil være å bygge på andre sentres kompetanse, og gjennom besøk og på annen måte bidra til en styrking totalt sett av krisesentrenes støtte til denne gruppen kvinner og barn. For å styrke tilbudet til kvinner som har vært ofre for kvinnehandel skal noen krisesentre tilføres kompetanse som de øvrige krisesentrene kan dra nytte av. Departementet vil også bidra til informasjonsvirksomhet som øker den allmene bevissthet om dette problemområdet. Samarbeid med frivillige organisasjoner står sentralt i gjennomføringen.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 840 Tilskudd til krisetiltak

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
Opprettholde og utvikle krisetiltak for mishandlede og utsatte for seksuelle overgrep	Videreføre de øremerkede tilskuddene til kommunene til krisetiltak	
	Utrede omlegging av finansieringsmodellen	
Godt forebyggende arbeid	Bidra i regjeringens samlede innsats for å forhindre vold mot kvinner	
	Styrket kvalitet på tilbudene til barn	
	Bidra i regjeringens samlede innsats mot handel med kvinner og barn	
	God kompetanse på krisesentrene	

Nærmere om budsjettforslaget

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Bevilgningen er økt med 2 mill. kroner og vil nyttes til tiltak som knyttes opp mot oppfølging av tiltak i regjeringens handlingsplan vold mot kvinner/vold i nære relasjoner, handlingsplanen mot handel med kvinner og barn, tiltak for å styrke tilbudene til barn samt andre voldsforebyggende tiltak. Midler til forskning bevilges over kap. 846 Familie- og likestillingspolitisk forskning, opplysningsarbeid m.v. Se også omtale under post 70.

Post 60 Tilskudd til kommuner til krisetiltak, overslagsbevilgning

Mål

Bevilgningen dekker tilskudd til kommunenes tilbud til voldtatte, mishandlede og incestutsatte. Krisetiltakene omfatter krisesentrene, støttesentre mot incest samt voldtektssentre.

Tildelingskriterier

Statstilskudd til krisetiltak er en øremerket tilskuddsordning, og utgjør 50 prosent av det totale budsjettet for krisesentrene. Finansieringen av krisetiltakene er delt mellom staten, kommunen(e)/fylkeskommunene og i noen grad private bidragsytere. Statlig tilskudd forutsetter kommunal medvirkning. Vertskommunen (hvor krisetiltaket er lokalisert) skal godkjenne budsjettet.

Oppfølging og kontroll

Det blir hvert år utarbeidet egne retningslinjer for statstilskudd til krisetiltak. Tilskuddsordningen forvaltes av fylkesmennene, som i det årlige tildelingsbrevet gis overordnede mål og resultatkrav på området.

Rapport 2002

Krisetiltakene avgir årsrapport og statistikk for virksomheten, jf. omtale foran under Resultatrapport 2002.

Budsjettforslag 2004

Tilskudd til krisetiltak omfattes av tilskudd til krisesentre, incestsentre og voldtektssentre. De tre kommunene Stavanger, Tønsberg og Lillehammer, som var omfattet av den treårige forsøksordningen med rammefinansiering, vil fra 2004 bli omfattet av ordningen med øremerket tilskudd til krisetiltakene.

Post 70 Tilskudd til voldsforebyggende tiltak m.v

Bevilgningen nyttes til tilskudd til tiltak og prosjekter i regi av frivillige organisasjoner og andre og til tilskudd til driftsutgifter for forsøks- og utviklings tiltak samt finansiering av tiltak som ledd i samarbeidet mellom Barne- og familiedepartementet, Justisdepartementet og Helsedepartementet om vold mot kvinner. Videre omfatter bevilgningen tilskudd til ATV. Det vises også til kap. 854 Tiltak i

barne – og ungdomsvernet, post 71 Utvikling og opplysningsarbeid m.v. Bevilgningen er økt med 1 mill. kroner til forskning ved nyopprettet Nasjonalt

Kompetansesenter for Vold og Traumatisk Stress for å bedre tilbudene til kvinner og barn som har vært utsatt for vold

Kap. 0841 Familievern og konfliktløsning

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
21	Spesielle driftsutgifter, meklingsgodtgjørelse, <i>overslagsbevilgning</i>	9 563	10 090	10 431
22	Kompetanseutvikling og opplæring, meklingskorpsset m.v.	2 042	3 530	8 149
70	Utviklings- og opplysningsarbeid m.v.	7 450	8 691	12 004
	Sum kap 0841	19 055	22 311	30 584

Resultatrapport 2002

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St. prp. nr. 1 (2001–2002).

Et faglig styrket familievern i samarbeid med andre tjenester

Iverksette plan om kompetanseutvikling i familievern

Planen «Kompetansetiltak for familievern» ble ferdigstilt i 2001, og arbeidet med gjennomføringen av tiltakene fra planen var godt i gang i 2002. Faglig Råd for familievern ble etablert i juni 2002 for å bistå departementet med å vurdere og initiere tiltak innen de ulike målområdene. I 2002 hadde Faglig Råd blant annet fokus på tiltak for økt lederkompetanse, kontakt med forskningsmiljøer og informasjonsstrategi for familievern. Det ble videre arbeidet spesielt med meklingsfaglige spørsmål. Våren 2002 ble det gjennomført en idédugnad, der landets ekspertise på meklings ble samlet. I etterkant er det gitt støtte til flere meklingsfaglige prosjekter og igangsatt flere prosjekter vedrørende barnets situasjon når foreldre/foresatte er i konflikt. Det ble også avholdt en fagkonferanse for familievern i Stavanger i oktober 2002.

Driftsstøtten til familievernorganisasjonene Kirkens Familievern og Offentlige Familievernkontorers Organisasjon ble videreført.

Tiltak for samarbeid med andre tjenester

Familievernets rolle i samarbeid med andre tjenester ble drøftet i St.meld. nr. 40 (2001–2002) *Om barne- og ungdomsvernet* som ble lagt fram for Stortinget sommeren 2002.

Det har vært økt fokus på samarbeid mellom familievern og andre offentlige tjenester, både fylkeskommunale og kommunale, samt frivillig sektor.

På den årlige fagkonferansen for familievern i 2002 ble det blant annet gjort en kritisk gjennomgang av terapeutrollen og om denne bør bli mer aktiv i forhold til henvisning til og samarbeid med andre tjenester, spesielt i de tilfeller der barn og unge er involvert.

Ot.prp. nr.9 (2002–2003) *Om lov om endringer i lov av 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester (barnevernloven) og lov 19. juni 1997 nr. 62 Om familievernkontorer (familievernkontorloven) mv.* ble lagt fram høsten 2002. I odelstingsproposisjonen ble det foreslått at ansvaret for familievern overføres til staten fra 1. januar 2004, i likhet med andrelinjetjenesten i barnevernet. En viktig begrunnelse for dette er familievernets tilknytning til og samarbeid med barneverntjenesten, den psykiatriske helsetjenesten og til deler av rusomsorgen, som nå er overført til helseregionene. Forslaget ble vedtatt i Stortinget i februar 2003.

God dokumentasjon og informasjon om virksomheten i familievern

Den første utgaven av den offisielle statistikken for familievern, utarbeidet av Statistisk sentralbyrå

(SSB), kom i 2002. Statistikken ble basert på rapportering fra familievernkontorene i 2001, med unntak av kontorene i Finnmark. Statistikken inneholdt fremdeles enkelte svakheter. For å sikre bedre kvalitet på den offentlige familievernstatistikken ble det gjort endringer i journalprogrammet for familievernet, og det ble gjennomført et statistikk- og journalføringskurs for alle landets familievernkontorer.

Departementet bevilget i 2002 midler til revisjon og ajourføring av «Familievernets kompetanse katalog» – en elektronisk oversikt over mangfoldet av tilbud og faglig kompetanse i familievernet. Databasen er tilgjengelig på Internett og kan benyttes både internt i tjenesten og av publikum generelt.

Styrke familievernet for spesielt utsatte familier

Utvide tilbudet til foreldre med funksjonshemmede barn

Som et ledd i regjeringens handlingsplan for funksjonshemmede ble prosjektet «Hva med oss?» igangsatt våren 2002 i regi av Modum Bads Samlivssenter. Prosjektet skal gå over tre år. Målet er å etablere et landsdekkende tilbud om samlivsveiledning for foreldre med funksjonshemmede barn. 388 personer (174 par og 40 aleneforeldre) deltok på kurs for foreldre i prosjektets regi i 2002. I tillegg deltok 550 fagpersoner på møter og kurs, hvorav 240 på heldags faglige kurs.

Et tilgjengelig og kvalitetsmessig godt meklingsapparat

Tilbud om mekling innenfor 2 timers reiseavstand og ventetid som ikke overstiger 3 uker

Meklingsapparatet er fylkesvis tilpasset slik at det skal være geografisk tilgjengelig for alle uten vesentlig ventetid, og partene skal kunne velge meklingsinstans. Det er en viss adgang for partene til å få dekket reiseutgifter på steder i landet hvor det er lang reisevei til nærmeste mekler.

I 2002 ble det utført 12 815 meklinger. Dette er 128 flere meklinger enn året før. 68 prosent av meklingene var i forbindelse med separasjon og skilsmisse. 32 prosent var meklinger forut for barnefordelingssaker hos fylkesmannen eller retten. Meklinger som ble avbrutt underveis, og hvor det ikke ble utstedt attest representerte 7 prosent

Familievernet utgjør grunnstammen i meklingsapparatet. I tillegg har fylkesmennene oppnevnt prester, ansatte ved sosial- og helseinstitusjoner, advokater og psykologer som meklere.

Familievernet utførte i 2002 7 860 meklinger på landsbasis. Her er det en fylkesvis variasjon fra 40 prosent til 100 prosent. Hver mekling tok i gjennomsnitt 2 timer. Dette tallet holder seg stabilt.

I 20 prosent av sakene fikk partene time den samme uken som de bestilte mekling. Meklingsinstansene forsøker å tilby partene meklingsstund i løpet av tre uker. At 24 prosent måtte vente mer enn 3 uker, skyldtes i halvparten av tilfellene at det ikke passet for partene å møte til den timen de ble tilbudt og halvparten skyldtes mekler. I enkelte fylker medfører stor pågang ved familievernkontorene lengre ventetid. Av familievernkontorenes samlede kapasitet ble omlag 7 prosent brukt til mekling i 2002. Tallet er basert på meklingsstatistikken som utarbeides av Statistisk Sentralbyrå. Det er til dels store variasjoner mellom fylkene og også mellom kontorene. I følge forskrift om mekling og rundskriv skal fylkesmannen oppnevne nye meklere dersom blant annet reisetiden er over to timer hver vei til mekling. Det innhentes derfor ikke spesiell statistikk over dette.

Det er gitt midler til opplæring av nye meklere og faglig oppfølging av allerede oppnevnte meklere, for å sikre et godt kvalifisert meklingsapparat.

Kontinuerlig opplæring av meklingskorpset i fylkene

Mekling er videreført på samme kvalitative nivå som tidligere. Viktige oppgaver er opplæring av nye meklere og faglig oppfølging av meklere som allerede er oppnevnt. Fylkesmannsembetene arrangerer fylkesvis minst én faglig samling for meklerne i året.

Sikre barna god kontakt med begge foreldrene etter samlivsbrudd

Legge fram endringer i barneloven

Departementet fremmet Ot. prp. nr. 29 (2002–2003) høsten 2002 med forslag til endringer i barneloven på bakgrunn av NOU 1998:17 *Barnefordelingssaker – avgjørelsesorgan, saksbehandlingsregler og delt bosted*. Proposisjonen foreslo vesentlige endringer i saksbehandlingsreglene for saker om foreldreansvar, hvor barnet skal bo fast og samvær, blant annet med større mulighet for fleksibel bruk av sakkyndig og høring av barn ned til 7 år i disse sakene. Innst. O. nr. 96 (2002–2003) ble behandlet av Stortinget sommeren 2003, og forslagene som var fremmet i proposisjonen ble vedtatt i sin helhet. Endringene vil tre i kraft fra 1. april 2004.

Et tidsriktig barnebidragsregelverk

Videreføre arbeidet med iverksettelse av nytt bidragsregelverk

Rikstrygdeverket har opprettet et eget prosjekt – Bidragsprosjektet – for å implementere nye bidragsregler. Prosjektet har hatt et nært samarbeid med Barne- og familiedepartementet og Sosialdepartementet. Prosjektet arbeidet i 2002 med å forberede et omfattende opplæringsprogram for ansatte i trygdeetaten, forberede omregningen av alle bidragssakene, utvikle nytt dataprogram for bidragssaker samt utarbeide rundskriv om nytt regelverk. Barnebidragsregelverket ble iverksatt 1. oktober 2003. For nærmere omtale av nytt bidragsregelverk vises til St. prp nr. 1 (2003–2004) Sosialdepartementet.

Tilstandsvurdering

Familievernstatistikken for 2002 gir et bedre bilde av familievernstatistikken i 2001 gjorde. Det arbeides fortsatt med å bedre kvaliteten på familievernstatistikken. Jevnt over viser tallene for 2002 mye av de samme tendensene som i 2001. Etterspørselen etter familievernets tjenester er stor, og det er et behov for å styrke tjenesten. Dekningsgraden varierer i ulike deler av landet. Som i 2001 var den gjennomsnittlige ventetiden i 2002 på 34 dager per sak (foreløpige tall). Landets 64 kontorer arbeidet med drøyt 24 800 saker, en økning på 2,3 prosent fra 2001. Som for 2001 var det fremdeles flest som henvendte seg til familievernkontoret på bakgrunn av problemer i par-forholdet (53 prosent). Ser vi antallet familievern saker i forhold til folketall var det på landsbasis 5,5 saker pr. 1.000 innbygger. Som for 2001 var kvinner overrepresentert blant primærklientene (68 prosent). Den gjennomsnittlige varigheten per sak var på ca. 120 dager (4 måneder). Fra 2001 har familievernet hatt en økning på om lag 4 prosent i antall behandlingssamtaler. Fremdeles er det i gjennomsnitt 3 behandlingssamtaler per sak. Primærklienten i de ulike sakene har deltatt i hele 94 prosent av de nesten 74 800 behandlingssamtalene som er gjennomført i familievernet i 2002.

Arbeidet med gjennomføring av tiltak i planen om Kompetansetiltak i familievernet er inne i sitt andre år. Faglig Råd for familievernet bistår departementet med å vurdere og initiere tiltak innen de ulike målområdene. Det arbeides spesielt med meklingsfaglige spørsmål, og det er utarbeidet en kartlegging av meklingsfaglige og meklingsrelaterte opplæringsressurser i Norge 2002–2003. Kartleggingen konkluderer med at opplærings tilbudene har god faglig standard og nødvendig kva-

litet, og anser tilbudene som gode tiltak innen meklingsfeltet. Det er imidlertid et stort behov for å utvikle meklingsmetodikk i saker preget av fastlåsthets og sterk konflikt. Det arbeides med å få ferdigstilt en kunnskapsstatus på området meklings kompliserte familiesaker, i form av en gjennomgang og presentasjon av aktuell faglitteratur. Det gjøres også en kartlegging av erfaringer og synspunkter blant landets familiemeklere i forhold til de kompliserte meklingene – der hyppighet, kjennetegn, behov for videre kompetanse m.m. vektlegges. Departementet vil i forlengelsen av dette bidra til at det settes i gang et forskningsprosjekt som skal utvikle bedre metodiske verktøy i de kompliserte meklingssakene. Departementet vil videre bidra til å sette i gang et forskningsprosjekt som tar sikte på å kartlegge barns og foreldres erfaringer med delt bosted. Det er et stort behov for å innhente mer kunnskap på dette feltet, ikke minst med tanke på at barnas behov i forhold til bosteds- og samværsordning skal bli ivarettatt.

Det arbeides også med en informasjonsstrategi for familievernet. Det er blant annet nødvendig å øke befolkningens bevissthet om at samlivsproblemer er et allment fenomen, og at det finnes tilbud som kan gi hjelp i slike situasjoner. Samtidig er departementet i gang med en kartlegging av behovet for lederopplæring i tjenesten med tanke på å utarbeide tilbud om utvikling og heving av lederkompetansen. Det skal utarbeides en statusrapport som oppsummerer påbegynte tiltak og planer for det videre arbeidet, jf. Kompetansetiltak for familievernet.

Våren 2003 vedtok Stortinget at staten skal overta ansvaret for familievernet fra fylkeskommunene fra 1. januar 2004, i likhet med det fylkeskommunale barnevernet. Arbeidet skal organiseres etter en forvaltningsmodell med fem regionale enheter, lokalisert i samme område som de regionale helseforetakene. I samarbeid med fylkesmannen, fylkeskommunene, familievernets organisasjoner og de enkelte kontorene, arbeider departementet med å få den nye organisering av tjenestene på plass.

Samlivsbrudd mellom foreldre berører svært mange mindreårige barn. I 2002 var det i alt 13 000 separasjoner. Dette er 250 flere enn året før. Gjennomsnittstallet på antall separasjoner i årene 1996 til 2000 var 11 800. I alt opplevde 11 125 barn under 18 år at foreldrene skilte seg. Det er 336 flere enn i 2001 ifølge befolkningsstatistikken fra Statistisk sentralbyrå. Tall for samboere som flytter fra hverandre kommer i tillegg. Det eksisterer ingen løpende statistikk over hvor mange samboerbarn som opplever samlivsbrudd mellom foreldrene. Statistisk sentralbyrå gjorde i 1999 en undersø-

kelse om samboere med felles barn. Deres beregninger viser at i 1999 opplevde 7 481 barn av samboende foreldre samlivsbrudd. (Samboerparene hadde da totalt 130 000 barn under 18 år.)

Barnebidrag som forvaltes gjennom trygdeattesten har minket sammenlignet med 2002. Statistikken for første halvår 2003 viser reduksjon i antall vedtak i førstegangsfastsettelse. Dette skyldes at langt flere parter nå velger å inngå privat avtale. I første halvår er det fattet i underkant av 10 000 (9 815) førstegangsvedtak, som tilsier en et årlig volum på ca. 20 000. Antall innkrevingsvedtak tyder på at sakmængden er konstant, men en høyere andel av sakene resulterer i en privat avtale. Arbeidsoppgavene på bidragsområdet i trygdekontorene har endret seg. Det fattes fortsatt vedtak i enkeltsaker og i tillegg gis det til dels omfattende veiledning for å sette partene i stand til å inngå en privat avtale.

Statistikken viser også at antall endringskrav er redusert i første halvår. Totalt i første halvår er det fattet vedtak i 7 436 endringssaker i trygdekontorene. I tillegg kommer endringssakene etter de nye reglene. Det var forutsatt en betydelig nedgang i antall endringsvedtak i 2003 pga. omregningen til de nye reglene.

I juni 2002 ble det innført et gebyr for offentlig fastsettelse eller endring av barnebidrag. Gebyret følger rettsgebyrsatsene. I 2002 ble det totalt fattet ca. 30 000 gebyrvedtak. Ca. en tredjepart av partene blir ikke pålagt gebyr.

Bidragsprosjektet (RTV) har gjennomført nødvendige forberedelser til innføring av de nye bidragsreglene 1. oktober 2003. Det er gjennomført et omfattende informasjons- og opplæringsprogram mot trygdekontorene. I tillegg har prosjektet utviklet nye IT-løsninger som beregner bidrag etter de nye reglene, og det er lagt ut en bidragskalkulator på Internett som brukerne kan benytte for å få beregnet bidrag i sin sak.

I perioden februar til oktober 2003 har Bidragsprosjektet omregnet eksisterende bidragssaker til nytt regelverk der hvor minst en av partene har bedt om det. Det ser ut til at om lag 46 000 bidragsaker vil bli regnet om etter de nye reglene, mens det ser ut til at det blir inngått mer enn 21 000 private avtaler, noe som utgjør en femdobling i forhold til dagens nivå.

Det har vært et mål å involvere partene sterkt i forbindelse med innføringen av de nye reglene, og det er derfor lagt vekt på god informasjon og veiledning til begge partene underveis i prosessen. Alle berørte parter har fått brev med generell informasjon om de nye bidragsreglene og eksempelberegninger om hva konsekvensene kunne

være for den enkelte. Det er også opprettet et eget kundesenter som har besvart mer enn 120 000 henvendelser fra partene.

Mål og strategier

Når staten overtar ansvaret for familievern og det fylkeskommunale barnevernet fra 1. januar 2004, vil forvaltningen av familievernkontorene skje fra den nye statlige forvaltningen av barnevernet og familievern; Statens barnevern og familievern, jf. kap. 842 Statlig forvaltning av familievern. Departementet vil ha den overordnede styringen av sektoren.

For 2004 prioriteres følgende mål:

Et faglig styrket familievern tilpasset familiens behov

Økt kunnskap og kompetanse i familievern

Det er viktig å legge til rette for fortsatt kompetanseheving i familievern, som et ledd i å skape et helhetlig og forebyggende tilbud i tråd med familiens behov. I samarbeid med Faglig Råd for familievern og den statlige regionale forvaltningen av familievern vil departementet følge opp igangsatte prosjekter og sette i gang nye tiltak, jf. planen for Kompetansetiltak i familievern.

Styrking av det helhetlige forebyggende familiearbeidet

Formålet med det forebyggende familiearbeidet er å hjelpe familier til å leve bedre sammen, forebygge samspillsproblemer mellom foreldre og barn og hindre familieoppløsning. Dette vil gi positive ringvirkninger for samfunnet, både i menneskelig og økonomisk forstand. Det er viktig at familievernets tjenester også omfatter samlivskurs og foreldreveiledning (jf. kap. 830 Foreldreveiledning og samlivstiltak). Materiell fra foreldreveiledningsprogrammet skal være tilgjengelig ved alle familievernkontorer. Kontorene skal også ha oversikt over lokale samlivskurs.

Godt samarbeid med barnevern og andre tilgrensende tjenester

Samhandlingen mellom familievern og et familieorientert statlig barnevern skal økes gjennom den nye organiseringen. Det er videre nødvendig at samarbeidet med psykisk helsevern, deler av rusomsorgen, pedagogisk-psykologisk tjeneste og andre beslektede tjenester bedres.

En godt dokumentert og allment kjent tjeneste**Pålitelig statistikk til rett tid**

God dokumentasjon om familievernets tjenester er viktig, både for offentlig forvaltning, kontorene selv og allmennheten generelt. Statistikken for familievernet blir utarbeidet i regi av Statistisk Sentralbyrå. Det er fortsatt behov for å videreutvikle statistikken. Departementet skal delta i en arbeidsgruppe med deltakere fra Statistisk Sentralbyrå, familievernets organisasjoner, statlig forvaltning av familievernet m.fl. der formålet er å sikre pålitelig og relevant statistikk over familievernets tjenester.

Bedret intern og ekstern informasjon

Det er et mål å synliggjøre familievernets kompetanse overfor andre faggrupper, etater og allmennheten generelt. Det er videre viktig at det er god kommunikasjon innad i tjenesten, mellom kontorene, regionene og staten. Arbeidet med å utvikle en informasjonsstrategi for familievernet fortsetter. Det skal bl.a. opprettes en egen web-side for det statlige familievernet i tillegg til nytt informasjonsmaterieil. For øvrig vil «Familievernets Kompetansekatalog» bli ajourført i 2004 (jf. også Resultatrapport 2002).

Et bedret tilbud for familier med spesielle behov**Samlivsveiledning til familier med funksjonshemmede barn**

Det treårige prosjektet om samlivsveiledning for foreldre med funksjonshemmede barn er i 2004 inne i sitt avsluttende år. Modum Bads Samlivssenter leder prosjektet. Det skal i løpet av året være etablert et landsdekkende tilbud om samlivsveiledning for denne gruppen ved utvalgte familievernkontorer, samt utarbeidet planer for den videre oppfølgingen.

Bedret kompetanse på og tilbud til familier med minoritetsbakgrunn

Det er en utfordring å komme i dialog med og gi et tilbud til familier som har sin kulturelle referanseramme for samliv og oppdragelse fra et annet samfunn enn det norske. Det er behov for å utvikle tilpassede familieterapeutiske tilbud, men familievernet må også kunne møte mer spesiell problematikk som for eksempel tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. I dette arbeidet må familievernet utvikle samarbeid med aktuelle kompetansemiljøer. Det vil bli igangsatt prosjekter med det formål å utvikle kompetanse på og tilbud til familier med ulike etnisk bakgrunn.

Bedret kompetanse på og tilbud til familier med voldsproblematikk

Det er en målsetting å styrke arbeidet mot vold i familien, spesielt i forhold til barn og unge som enten selv utsettes for eller er vitne til vold. I rapporten Kompetansetiltak for familievernet er utvikling av kompetanse i forhold til vold i familien identifisert som et viktig satsingsområde. En rekke familievernkontorer har utviklet kompetanse på og tilbud til familier med ulike voldsproblematikk. Det vil bli igangsatt tiltak med det formålet å styrke denne innsatsen ytterligere. Forskning vil bli gjennomgått for å finne fram til de beste tiltakene. Det vil bli etablert regionale enheter for hjelpe- og kompetanseheving med basis bl.a. i familievernet og barnevernet. Samtidig vil samarbeidet med kriesentrene bli systematisert. Der vil skolering og utarbeiding av materiell om hvordan en best kan hjelpe de voldseksponeerte barna være viktig. Fylkesveilederne i foreldreveiledningsteamene vil også bli trukket inn i dette arbeidet. Det er også nødvendig med et utstrakt samarbeid med hjelpeapparatet for øvrig. Regjeringen forslår å styrke disse tiltakene med 3 mill. kroner.

Et tilgjengelig og kvalitetsmessig godt meklingsapparat

Tilbud om mekling innenfor 2 timers reiseavstand og ventetid som ikke overstiger 3 uker

Departementet har satt som mål at det som hovedregel ikke skal være mer enn 3 ukers ventetid for å komme til mekling, og at meklingsapparatet skal være så godt utbygd at foreldrene skal ha tilbud om mekling innenfor 2 timers reisevei fra siste felles bopel. Mekling må videreføres på minst samme kvalitative nivå som hittil.

Kontinuerlig opplæring av meklingskorpene i fylkene

Viktige oppgaver er opplæring av nye meklere og faglig oppfølging av meklere som allerede er oppnevnt. En annen viktig oppgave er å utvikle metoder for rådgivning og støtte til familier med store konflikter, særlig i forbindelse med skilsmisse.

Redusere konfliktnivået etter samlivsbrudd

En mer målrettet meklingsordning

Det vil bli lagt fram lovforslag om endringer i meklingsordningen. Meklingsordningen er behandlet i St. meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap*. Regjering-

gen foreslår her at ordningen med obligatorisk mekling opprettholdes, og utvides til også å omfatte samboere som har barn under 16 år. Videre foreslås det å utnytte ressursene bedre ved å innskrenke meklingsplikten til én time, mens foreldre som ønsker det og er motivert for mekling kan få tilbud om tre timer mekling i tillegg. Dersom mekler mener det kan føre til at foreldrene kommer fram til avtale, kan de få tilbud om ytterligere tre timer mekling.

Metodeutvikling i forbindelse med mekling i vanskelige saker

Det er en utfordring å utvikle et godt tilbud til foreldre som befinner seg i sterk konflikt om samvær og/eller boløsninger for barn. Departementet vil medvirke til forskning på utvikling av meklingsmetoder i vanskelige saker.

Sikre barns rettigheter etter samlivsbrudd

Iverksette endringer i barneloven om nye saksbehandlingsregler og høring av barn i barnefordelingssaker

Endring av saksbehandlingsreglene i barneloven forutsetter utarbeidelse av skriftlig materiell, bl.a. oppdatering av veileder for barnefaglig sakkynndige. Videre er det behov for opplæring av de som skal samtale med barn ned til 7 år for å klarlegge deres mening, bl.a. i form av kursvirksomhet. Det må foretas konsekvensjusteringer i allerede bestående informasjonsmateriell og utarbeides nye blanketter for forenklet stevning og tilsvær.

Under behandlingen av Innst. O. nr. 96 (2002–2003) ba Stortinget regjeringen vurdere å fremme en endring i lovteksten slik at barnets rettigheter blir retningsgivende i barneloven. Departementet vil utrede hvordan dette kan gjøres på en hensiktsmessig måte.

Lovverk som ivaretar barnets tarv under vanskelig samvær

BFD har nedsatt en interdepartemental arbeidsgruppe som skal drøfte problemstillinger knyttet til påstander om overgrep i barnefordelingssaker, vern av trusselutsatte kvinner og barn (fiktiv identitet) og krisesentrene og taushetsplikt. Arbeidsgruppen skal vurdere behovet for endringer i barneloven og eventuelt komme med forslag til konkrete lovendringer eller tiltak for å sikre at hensynet til barnet blir tilstrekkelig ivare tatt i disse sakene. Arbeidsgruppen skal utarbeide en rapport innen utgangen av 2003 som skal danne grunnlaget for å vurdere lovendringer.

Et tidsriktig barnebidragsregelverk

Videreføre arbeidet med å evaluere nytt regelverk – St. meld. i 2005

Som et ledd i evalueringen av den nye bidragsordningen skal Statistisk sentralbyrå (SSB) foreta en analyse av bidragspliktiges og bidragsmottakers økonomiske situasjon før endringene av bidragsreglene, som trer i kraft 1. oktober 2003. Analysen vil blant annet se på hvilke bidragspliktige og bidragsmottakere som har dårlig økonomi, og den vil belyse forholdet mellom den økonomiske situasjonen til bidragspliktige og bidragsmottakere. Undersøkelsen vil gjøre det mulig å sammenligne situasjonen for bidragspliktig og bidragsmottaker før og etter bidragsreformen. Stortinget vil bli underrettet om virkningene av bidragsordningen i St. prp. nr. 1 for 2005 og i en egen melding til Stortinget i løpet av 2005. For nærmere omtale vises det til vedlegget til St.prp. nr. 1 (2003–2004) *Integrering av kjønns- og likestillingsperspektivet i utvalgte budsjettområder*.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 841 Familievern og konfliktløsning

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
Et faglig styrket familievern tilpasset familiens behov	Økt kunnskap og kompetanse i familievern	Antall tiltak påbegynt/gjennomført i hht. plan for kompetansetiltak i familievern
	Styrking av det helhetlige forebyggende familiearbeidet	Spredning av foreldreveiledningsmateriell og informasjon om tilbud om samlivskurs
	Godt samarbeid med barnevern og andre tilgrensede tjenester	
En godt dokumentert og allment kjent tjeneste	Pålitelig statistikk til rett tid	Deltakelse i arbeidsgruppe om familievernstatistikken
	Bedret intern og ekstern informasjon	Oppretting av egen hjemmeside for familievern
Et bedret tilbud for familier med spesielle behov	Samlivsveiledning til familier med funksjonshemmede barn	Antall kurs gjennomført for fagpersoner og foreldre
	Bedret kompetanse på og tilbud til familier med minoritetsbakgrunn Bedret kompetanse på og tilbud til familier med voldsproblematikk	
Et tilgjengelig og kvalitetsmessig godt meklingsapparat	Tilbud om meklingsavtale innenfor 2 timers reiseavstand og ventetid som ikke overstiger 3 uker	Reiseavstand og ventetid
	Kontinuerlig opplæring av meklingskorps i fylkene	
Redusere konfliktnivået etter samlivsbrudd	En mer målrettet meklingsordning	Legge fram lovforslag om endringer i meklingsordningen
	Metodeutvikling i forbindelse med meklingsavtale i vanskelige saker	Følge opp kunnskapsstatus og metodeutviklingsprosjekt
Sikre barns rettigheter etter samlivsbrudd	Iverksette endringer i barneloven om nye saksbehandlingsregler og høring av barn i barnefordelingssaker	
	Lovverk som ivaretar barnets tarv under vanskelig samvær	Utarbeide forslag til endringer i barneloven
Et tidsriktig barnebidragsregelverk	Videreføre arbeidet med å evaluere nytt regelverk – St.meld. i 2005	

Nærmere om budsjettforslaget

Post 21 Spesielle driftsutgifter, meklingsgodtgjørelse, overslagsbevilgning

Posten omfatter godtgjøring til meklingsinstanser utenom familievern, herunder reiseutgifter i sær-

lige tilfeller og utgifter til tolk når slike utgifter ikke faller inn under refusjonsordningen for tolketjenesten. Godtgjøring til meklere utenom familievern gis etter tilsvarende satser som for fri retts hjelp, som i 2003 er 755 kroner per time for inntil 4 timers meklings.

Post 22 Kompetanseutvikling og opplæring, meklingskorpset m.v.

Posten omfatter midler til opplæring av nye meklere, og midler til kompetanseutvikling av meklingskorpset. Midler vil også bli nyttet til kunnskapsstøtte for forvaltning og utvikling av barneperspektivet etter samlivsbrudd. Posten er vesentlig styrket i forbindelse med gjennomføring av tiltak før iverksettelse av endring av barnelov om nye saksbehandlingsregler i barnefordelingsprosesser, jf. Ot.prp. nr. 29 (2002–2003).

Post 70 Utviklings- og opplysningsarbeid m.v.

Posten må sees i sammenheng med tiltak under kap. 842 Statlig forvaltning av familievernnet.

Målsetting

Formålet med posten er å bidra til å styrke kompetansen og stimulere til fag- og tiltaksutvikling i familievernnet samt øke kunnskapen om familievernnet gjennom forskning og utviklingsarbeide.

Tildelingskriterier

Posten skal dekke kostnader knyttet til kompetanseplanen for familievernnet, til opplysningsarbeid, kunnskapsstatus og kunnskapsformidling. Tiltak for å styrke fagutvikling i vanskelig familiesaker og tiltak for å utvikle metoder i konfliktløsning og må sees i sammenheng med tiltak under post 22. Posten vil også bli benyttet til fagkonferanser og andre tiltak som fremmer utviklingen av familievernnet.

Oppfølging og kontroll

Departementet initierer tiltak, mottar evt. søknader og krever regnskap og rapport fra tiltakene.

Budsjettforslag for 2004

Posten er foreslått styrket med 3 mill. kroner for å utvikle tiltak for å forebygge og avhjelpe konsekvensen av vold i familien, barn som er vitne til vold og vold som barn og unge utsettes for.

Kap. 0842 Statlig forvaltning av familievernnet (jf. kap. 3842)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
01	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 70</i>			139 331
21	Spesielle driftsutgifter			5 000
70	Tilskudd til kirkens familievern m.v., <i>kan nyttes under post 01</i>			105 000
	Sum kap 0842			249 331

Status for virksomheten

Staten oppretter fra 1. januar 2004 Statens barnevern og familievern (SBF). SBF overtar da ansvaret for de fylkeskommunale familievernkontorene og for all fylkeskommunal barnevernsvirksomhet. SBFs hovedoppgave er å gi barn, unge og familier hjelp, støtte og tiltak med høy kvalitet i hele landet.

Virksomheten vil bli organisert i fem regioner med en sentral, overordnet etatsledelse underlagt BFD, organisert innenfor og lokalisert til Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (BUFA). Regionene er inndelt i:

- Nord (Finnmark, Troms og Nordland) – med regionskontor i Alta
- Midt-Norge (Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag og Møre og Romsdal) – med regionskontor i Trondheim
- Vest (Sogn og Fjordane, Hordaland og Rogaland) – med regionskontor i Bergen
- Sør (Vest-Agder, Aust-Agder, Telemark, Vestfold og Buskerud) – med regionskontor i Tønsberg
- Øst (Østfold, Akershus, Hedmark, Oppland og Oslo) – med regionskontor i Oslo

BFD har ansvar for å lede arbeidet med omorganiseringen. Dette gjelder både utvikling av den nye organisasjonen og overføringen av ansatte innen det fylkeskommunale familievernnet og barnevernet, som vil skje i nært samarbeid med fylkeskommunene og de ansattes organisasjoner.

Når det gjelder omtale av SBFs ansvar på barnevernområdet, vises det til kap. 855 Statlig forvaltning av barnevernet. Det vises også til kap. 841 Familievern og konfliktløsning.

Mål og strategier

For 2004 prioriteres følgende mål:

Styrke og videreutvikle kompetanse og tilbud i familievernnet

Likeverdig tilbud i regionene

SBF overtar fra 1. januar 2004 ansvaret for alle de fylkeskommunale familievernkontorene. SBF skal sørge for at det finnes en familievern tjeneste i hver region og planlegge, dimensjonere og organisere tjenesten. Staten vil ha det løpende ansvaret for å drive de statlige familievernkontorene regionalt. De private/kirkelige kontorene vil bli finansiert gjennom driftsavtaler med SBF, men vil inngå som en del av regionens samlede tilbud.

Det er varierende dekningsgrad for den fylkeskommunale familievern tjenesten i ulike deler av landet. Det skal gjøres en kartlegging over behov for nye stillinger og nye kontorer i de enkelte regionene, jf. kap 841 Familievern og konfliktløsning.

Bedre kvalitetssikring av tjenestene

Det skal være høy kvalitet på tjenesteproduksjonen i familievernnet. SBF vil, i samarbeid med departementet, utvikle en strategi for forsknings- og utviklingsarbeid som kan bidra til å øke kvaliteten og styrke treffsikkerheten innen familievern tjenesten. Målrettet kompetanseutvikling for medarbeiderne i familievernnet er et viktig virkemiddel for å bidra til kvalitetssikring av tjenesten. SBF vil i samarbeid med departementet også utvikle en strategi for videreføring av andre viktige områder i planen for kompetansetiltak i familievernnet (omtalt i kap. 841 Familievern og konfliktløsning).

SBF ser et særlig ansvar for å opprettholde den høye kompetansen hos de ansatte i familievernnet, samt ivareta den tverrfaglige sammensetningen av personalet som kjennetegner familievernnet.

Satsing på forebyggende familiearbeid

Mange kontorer har lang ventetid for familier som ønsker hjelp. Presset er stort og det kan bli lite tid til familievernets «bør» – oppgave i loven; å drive utadrettet virksomhet i form av informasjon og veiledning til publikum og det øvrige hjelpeapparat. Det er et mål å få familier som trenger det til å søke hjelp før konfliktene er blitt for store. Videre må kunnskap om hva som skal til for å få samliv og familieliv til å fungere formidles til befolkningen generelt. Familievernets tjenester skal i større grad omfatte samlivskurs og foreldreveiledning (jf. kap. 830 Foreldreveiledning og samlivstiltak). Samhandlingen med barnevernet vil bli styrket gjennom den nye organiseringen. Barnevernet skal som utgangspunkt forsøke å hjelpe barn og unge uten å måtte flytte dem ut fra sitt nærmiljø, noe som innebærer økt innsats overfor deres familier og nettverket rundt (jf. kap. 854 Tiltak i barne- og ungdomsvernet). Familievernkontorene vil også, selv om de skal opprettholde sitt lavterskeltilbud til befolkningen, kunne være en viktig ressurs i dette arbeidet. Samarbeid med øvrig tjenesteapparat som psykisk helsevern, deler av rusomsorgen og pedagogisk-psykologisk tjeneste skal også styrkes.

Administrativ effektivisering og bedre utnyttelse av ressursene

Det skal legges til rette for utvikling av effektive administrative rutiner i samarbeidet mellom SBF og familievernkontorene. For å kunne måle og evaluere en fremtidig drift av kontorene, skal det legges større vekt på mål- og resultatstyring. Det skal legges til rette for internkontroll ved kontorene, i tråd med ny metodikk for fylkesmannens utøvelse av tilsyn ved barnevernsinstitusjonene.

SBF skal, i samarbeid med departementet, styrke lederkompetansen i familievernnet, jf. planen for kompetansetiltak i familievernnet.

Økt fokus på kommunikasjon og informasjon internt og eksternt og utvikling av et bedre informasjonssystem

SBF skal legge til rette for gode samarbeidsrelasjoner mellom de ulike tiltakene i regionen, så vel som i kommunen. Aktiv bruk av informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) både i forhold til styring av tiltakene, oppfølging av kvalitetssystemene og strategisk bruk av IKT som en støttefunksjon for ledelse vil være nødvendig. I tillegg skal det legges vekt på tydelig og enhetlig informasjon/kommunikasjon mellom Statens barnevern og familievern og samfunnet forøvrig.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 842 Statlig regional forvaltning av familievern

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
Styrke og videreutvikle kompetanse og tilbud i familievern	Likeverdig tilbud i regionene	
	Bedre kvalitetssikring av tjenestene	
	Satsing på forebyggende familiearbeid	
	Administrativ effektivisering og bedre utnyttelse av ressursene	
	Økt fokus på kommunikasjon og informasjon internt og eksternt og utvikling av et bedre informasjonssystem	

Nærmere om budsjettforslaget

Post 01 Driftsutgifter, kan nyttes under post 70

Posten dekker lønn til faste stillinger, engasjement, ekstrahjelp og godtgjørelser samt utgifter til varer og tjenester i familievern. Posten skal også dekke utgifter knyttet administrasjon av de regionale familievernkontorene.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Posten dekker utgifter til forskning, utvikling og kompetanseheving i familievern.

Post 70 Tilskudd til kirkens familievern mv., kan nyttes under post 01

Posten dekker utgifter til drift av de kirkelige familievernkontorene.

Kap. 3842 Statlig forvaltning av familievern (jf. kap. 842)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
01	Diverse inntekter			
16	Refusjon av fødselspenger / adopsjonspenger			
18	Refusjon av sykepenger			
	Sum kap 3858			

Post 01 Diverse inntekter

Inntektene skriver seg fra ulike prosjekter og tiltak.

motsvarende refusjonen regnskapsføres på kap 842 Statlig forvaltning av familievern.

Post 16 Refusjon av fødselspenger/ adopsjonspenger

På posten regnskapsføres refusjoner i henhold til ordningen med refusjon av sykepenger. Utgiften

Post 18 Refusjon av sykepenger

På posten regnskapsføres refusjoner i henhold til ordningen med refusjon av sykepenger. Utgiften motsvarende refusjonen regnskapsføres på kap. 842 Statlig forvaltning av familievern.

Kap. 0844 Kontantstøtte

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan nyttes under kap. 846, post 50</i>	2 096	3 000	2 193
70	Tilskudd, <i>overslagsbevilgning, kan nyttes under kap. 856, post 60</i>	2 927 179	2 787 195	2 852 195
	Sum kap 0844	2 929 275	2 790 195	2 854 388

Resultatrapport 2002

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2001–2002).

God kunnskap om bruk og virkninger av kontantstøttordningen

Innhente kunnskap om kontantstøttens langsiktige virkninger

Siden innføringen av kontantstøtten har ordningen vært gjenstand for bred evaluering. På bakgrunn av resultatene fra evalueringen i perioden 1998–2001 la departementet våren 2001 frem St.meld. nr. 43 (2000–2001) *Om evaluering av kontantstøtten*. I meldingen ble behovet for fortsatt kunnskapsinnhenting om utviklingen omtalt.

Våren 2002 gjennomførte SSB på oppdrag fra BFD den tredje barnetilsynsundersøkelsen. Resultatene forelå våren 2003 i rapporten Barnefamiliers tilsynsordninger, yrkesdeltakelse og bruk av kontantstøtte våren 2002 (Kommentert tabellrapport SSB 2003/9). På det tidspunktet undersøkelsen ble gjennomført hadde kontantstøtten vært virksom for både ett- og toåringer i over 3 år. Samlet gir dette et godt grunnlag for å vurdere bruk av og tilpasninger til kontantstøtten i barnefamilier. Rundt tre av fire barn i kontantstøttealder mottar kontantstøtte. Mer tid til barnet og større valgfrihet er fortsatt de viktigste argumenter for å motta kontantstøtte.

Når det gjelder hovedtilsynsordning viser Barnetilsynsundersøkelsen 2002 at rundt 44 prosent av barn i kontantstøttealder passes av foreldrene selv. Rundt en tredel av barna passes i barnehage, og rundt en av ti passes av dagmamma. Det har ikke vært økning i bruken av dagmamma siden kontantstøtten ble innført.

Dersom tilsynsordning kunne velges fritt, uavhengig av pris og tilgjengelighet, foretrekker rundt halvparten av mødrene til barn i kontantstøttealder

barnehage. Dette er en økning siden 1999, hvor en av tre mødre foretrak barnehage. Rundt en av fire mødre foretrekker kombinerte løsninger, mens 13 prosent foretrekker å passe barnet selv. I begge gruppene har det vært en nedgang på rundt 10 prosentpoeng siden 1999. Av de som foretrekker barnehageplass eller har søkt om det, er det flere som ønsker lang deltidsplass enn heltidsplass.

Under Forskningsrådets evalueringsprogram av kontantstøtten gjennomførte Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) en analyse av kontantstøttens innvirkning på bruk av barnehage som hjelpetiltak i barnevernet. På dette tidspunktet hadde man bare data for 1999. For å se konsekvensene av kontantstøtten i et noe lengre perspektiv, ble prosjektet videreført i 2000. Rapporten kom våren 2002. Resultatene viste at bruk av barnehage som hjelpetiltak i barnevernet ikke har blitt påvirket av innføringen av kontantstøtten. Barnevernbarn mottar kontantstøtte i mindre grad enn andre barn. Forskjellen ligger på mellom 10 og 15 prosentpoeng. I likhet med andre barn mottar også de fleste barnevernbarn full kontantstøtte. Det er liten forskjell i bruk av kontantstøtte blant barnevernbarn av ulike etnisk opprinnelse.

For nærmere omtale av kontantstøtteordningen vises det til vedlegget til St.prp. nr. 1 (2003–2004) *Integrering av kjønns- og likestillingsperspektivet i utvalgte budsjettområder*.

Tilstandsvurdering**Barn med kontantstøtte**

Tall for 2002 viser ingen store endringer i bruk av kontantstøtte i forhold til tidligere år. I perioden 1999 til 2002 mottok årlig omtrent 3/4 av barna i aldersgruppen 1–3 år kontantstøtte. I 2002 gjaldt dette 88 861 barn, dvs. 74,6 prosent av barna. Tilsvarende tall i 2001 var henholdsvis 90 882 og 75,9 prosent. Flere ettåringer enn toåringer mottar kontantstøtte, ca. 80 prosent av ettåringene og 70 prosent av toåringene var med i ordningen årlig fra

1999 til 2002. Det er heller ingen utvikling i retning av at flere kombinerer deltids plass i barnehage med delvis kontantstøtte. I årene 2000, 2001 og 2002 var andelen barn med delvis støtte årlig på 11 prosent. Det er mer vanlig å motta delvis kontantstøtte for toåringene enn for ettåringene. Omtrent 1/5 av toåringene og 1/10 av ettåringene med kontantstøtte hadde delvis støtte i 2002 som i de foregående år.

Tall for første halvår 2003 viser ingen store endringer i bruken av kontantstøtte i forhold til tidligere år. Ved utgangen av juni var det 5 395 færre

barn med kontantstøtte enn i juni 2002, som følge av 3 511 færre barn i aldersgruppen og 1 884 flere barn med heltidsplass i barnehage.

I henhold til Stortingets vedtak ved behandlingen av statsbudsjettet for 2003 er satsen for full kontantstøtte økt tilsvarende småbarnstillegget i barnetrygden, dvs. med 7 884 kroner til 43 884 kroner per barn per år, fra 1. august 2003. Satsene for delvis kontantstøtte er økt forholdsmessig like mye, jf. tabell 6.1 som viser satser for kontantstøtte per måned.

Tabell 6.1 Satser for kontantstøtte per måned før og etter 1.8.2003

Avtalt oppholdstid i barnehager per uke	Kontantstøtte i prosent av full ytelse	Satser per måned til 31.07.2003	Satser per måned fra 01.08.2003
Ikke bruk av barnehageplass	100	3 000	3 657
Til og med 8 timer	80	2 400	2 926
9–16 timer	60	1 800	2 194
17–24 timer	40	1 200	1 463
25–32 timer	20	600	732
33 timer eller mer	0	0	0

Eksport av kontantstøtte til EØS-området

EFTAs overvåkingsorgan ESA mener at Norge ikke har overholdt sine forpliktelser etter EØS-avtalen når det ikke har vært utbetalt kontantstøtte for barn bosatt i andre EØS-land. Det har fra Norges side vært ønskelig å avvende utfallet av en sak for EF-domstolen vedrørende den finske kontantstøtteordningen før det ble endelig konkludert med hensyn til eksport av norsk kontantstøtte. EF-domstolen konkluderte i november 2002 med at den finske kontantstøtten er en familieytelse som må eksporteres til andre EU/EØS-land.

På denne bakgrunn meddelte departementet ESA i februar 2003 at regjeringen har besluttet å eksportere kontantstøtte til EØS-området i henhold til reglene i Rådsforordning nr. 1408/71 om koordinering av trygdeytelser. Departementet har i samarbeid med Rikstrykdeverket informert gjennom ulike kanaler for å nå potensielle stønadsmottakere. Det foretas etterbetaling med virkning fra 1. august 1998. Stortinget har i forbindelse med behandlingen av Revidert nasjonalbudsjett 2003 styrket bevilgningen under kap. 844, post 70 med 19 mill. kroner til etterbetaling. Fristen for å sette frem krav om etterbetaling er satt til 1. juli 2004.

Forskning om virkninger av kontantstøtten

Departementet har satt i gang og gitt støtte til utdypende analyser av dataene fra Barnetilsynsundersøkelsen 2002. NOVA har fått i oppdrag å analysere de delene som omhandler barnetilsynsordninger og mødrenes og fedrenes yrkestilknytning. Rapportene vil foreligge i midten av november 2003. Statistisk Sentralbyrå har fått støtte til to utdypende analyser. Den ene dreier seg om kontantstøttens langsiktige konsekvenser for småbarnsforeldres yrkesdeltakelse, og den andre om tid brukt til arbeid ute og hjemme blant foreldrepar. Rapportene vil foreligge henholdsvis i juni 2005 og desember 2004.

Departementet gir også støtte til andre prosjekter. Universitetet i Bergen har fått støtte til prosjektet Økonomisk likestilling i norske barnefamilier. Formålet med prosjektet er å få frem mer systematisk kunnskap om fordelingen av økonomisk makt og ansvar blant norske foreldre, hvilken betydning sosial bakgrunn og samlivsform har for denne fordelingen og hvilke endringstendenser som kan spores når det gjelder økonomiske forpliktelser i moderne parforhold. Rapport vil foreligge i september 2005. Departementet er også med og deli-

nansierer prosjektet Fleksible arbeidskulturer og foreldres tidskonflikter ved NTNU. Prosjektet tar utgangspunkt i de endringer som har foregått i det moderne arbeidslivet, og er opptatt av de konsekvenser disse endringene har for omsorgspolitikken generelt og arbeidstakere med omsorgsansvar spesielt. Rapport vil foreligge i desember 2003.

Departementet har etter anbudskonkurranse gitt NOVA i oppdrag å se på konsekvenser av kontantstøtten for barnevernbarn. Prosjektet omfatter en kartlegging av bruken av kontantstøtte og barnehage blant barnevernbarn, forholdet mellom frivillighet og tvang ved barnehage som hjelpetiltak, forholdet mellom familieøkonomi og barneverntiltak og konsekvenser av kontantstøtten på barnehagens betydning som arena for å avdekke omsorgsvikt. Rapport vil foreligge i februar 2004.

På det mer generelle og langsiktige plan er forskning om kontantstøtte i likhet med andre familiepolitiske virkemidler et av forskningsfeltene

under Velferdsprogrammet i Norges forskningsråd. Dette finansieres over kap. 846 Familie- og likestillingspolitisk forskning, opplysningsarbeid m.v. post 50 Forskning.

Mål og strategier

For 2004 prioriteres følgende mål:

God kunnskap om bruk og virkninger av kontantstøtten

Prosjekter som belyser ulike sider ved kontantstøtten

Støtten til pågående prosjekter vil bli videreført. Sett i sammenheng med de pågående prosjektene vil departementet vurdere videre forskningsbehov for 2005. Et viktig hensyn vil være å fortsatt sikre bredden i forskningen rundt kontantstøtten.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 844 Kontantstøtte

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
God kunnskap om bruk og virkninger av kontantstøtten	Prosjekter som belyser ulike sider ved kontantstøtten	

Nærmere om budsjettforslaget

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan nyttes under kap. 846 post 50

Midlene vil bli nyttet til finansiering av forskningsprosjekter som analyserer bruk og virkninger av kontantstøtten.

Bevilgningen under posten gir rom for å videreføre igangsatte forskningsprosjekter, jf. omtale under Tilstandsvurdering. Posten er redusert med om lag 900 000 kroner i forhold til 2003.

Post 70 Tilskudd, overslagsbevilgning, kan nyttes under kap. 856 post 60

Kontantstøtten er hjemlet i lov 26. juni 1998 nr. 41 om kontantstøtte til småbarnsforeldre (kontantstøtteloven).

Mål

I lov om kontantstøtte er det nedfelt tre mål for ordningen. Kontantstøtten skal:

- gi småbarnsforeldre mer tid til omsorg for egne barn
- legge til rette for større frihet i valg av omsorgsform for barna

- gi mer likhet i de statlige overføringene til småbarnsfamiliene uavhengig av omsorgsform.

Tildelingskriterier

Kontantstøtte ytes fra og med måneden etter at barnet fyller ett år til og med måneden barnet fyller tre år.

Kontantstøtten er utformet som et alternativ og supplement til barnehage, slik at barn med heltidsplass i barnehage som mottar statlig driftstilskudd, ikke har rett til kontantstøtte. Dersom barnet har deltidsplass i barnehage foreligger det rett til delvis kontantstøtte.

Kontantstøtte utbetales til den barnet bor fast hos. Hvis foreldrene ikke bor sammen og skriftlig har avtalt delt bosted i samsvar med barneloven § 35 a andre ledd, kan foreldrene få utbetalt kontantstøtte med en halvpart hver dersom de er enige om det.

Det er et vilkår for rett til kontantstøtte at både barnet og stønadmottaker er bosatt i Norge. Kontantstøtte utbetales også for barn som oppholder seg på Svalbard og som er medlem i folketrygden etter folketrygdloven § 2-3. Som følge av EØS-avtalen (Rådsforordning EØF nr. 1408/71) utbetales det også kontantstøtte for barn bosatt i EØS-områ-

det hvis forsørgeren arbeider i Norge eller på annen måte er omfattet av norsk trygdelovgivning.

Oppfølging og kontroll

Kontantstøtten forvaltes av Rikstrygdeverket, som administrativt er underlagt Sosialdepartementet. Det er etablert rutiner for samhandling mellom Sosialdepartementet og Barne- og familiedepartementet om blant annet årlige tildelingsbrev og etatsstyring generelt. Som ledd i resultatoppfølging og økonomikontroll avholdes to etatsstyringsmøter årlig mellom Sosialdepartementet, Helsedepartementet, Barne- og familiedepartementet og Rikstrygdeverket. I tillegg avholdes det halvårslige faglige kontaktmøter mellom Barne- og familiedepartementet og Rikstrygdeverket, og departementet mottar månedlige regnskapsrapporter.

Rapport 2002

Jf. Resultatrapport.

Budsjettforslag 2004

Budsjettforslaget bygger på en nominell videreføring av de økte satsene fra 1. august 2003, forventet antall ett- og toåringer i 2004 basert på bl.a. SSBs befolkningsframskriving per 1.1.2002, forventet utvikling i bruk av kontantstøtteordningen basert på Rikstrygdeverkets statistikk og måltall for barnehageutbyggingen i 2003 samt målet om 8 000 nye barnehageplasser for barn under 3 år i 2004. Merutgifter som følge av eksport av kontantstøtte til EØS-området er anslått til 10 mill. kroner per år.

Tabell 6.2 Antall stønadsberettigede barn. Prognoser 2003 og 2004

	Årsgjennomsnitt 2002	Årsgjennomsnitt 2003	Årsgjennomsnitt 2004
Antall ett- og toåringer med kontantstøtte	88 861	80 695 ¹⁾	74 650

¹⁾ Saldert budsjett 2003

Tabell 6.3 Forslag til satser for kontantstøtte i 2004

Avtalt oppholdstid i barnehage per uke	Kontantstøtte i prosent av full ytelse	Beløp per barn per år	Beløp pr barn per måned
Ikke bruk av barnehageplass	100	43 884	3 657
Til og med 8 timer	80	35 112	2 926
9 – 16 timer	60	26 328	2 194
17 – 24 timer	40	17 556	1 463
25 – 32 timer	20	8 784	732
33 timer eller mer	Ingen kontantstøtte	0	0

Kap. 0845 Barnetrygd

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
70	Tilskudd	14 970 014	14 690 100	14 203 100
	Sum kap 0845	14 970 014	14 690 100	14 203 100

Resultatrapport 2002

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2001–2002).

En økonomisk støtteordning med god fordelingsvirkning for barnefamiliene

Følge opp Stortingets behandling av forslag til ny barnetrygdlov

I februar 2002 vedtok Stortinget ny barnetrygdlov i samsvar med forslaget i Ot.prp. nr. 57 (2000–2001). Loven ble sanksjonert 8. mars 2002 og ikrafttredelsestidspunkt ble satt til 1. januar 2003.

BFD har i samarbeid med Rikstrygdeverket iverksatt den nye barnetrygdloven med virkning fra 1. januar 2003. Det er sendt ut informasjon om det nye regelverket til alle kommuner, fylkeskommuner, andre berørte offentlige instanser og berørte organisasjoner. Rikstrygdeverket har utarbeidet rundskriv til den nye loven og har arrangert en opplæringsdag for fylkestyrgdekontorene. Rikstrygdeverkets informasjonsbrosjyre om barnetrygd er oppdatert.

Tilstandsvurdering

Barnetrygden er den største og viktigste overføringsordningen til barnefamiliene og et sentralt virkemiddel for å kompensere for merutgifter knyttet til forsørgeransvar for barn.

Den 1. januar 2003 trådte lov 8. mars 2002 nr. 4 om barnetrygd i kraft. Loven innebærer først og

fremst endringer av redaksjonell art, men det er også enkelte materielle endringer i forhold til den gamle barnetrygdloven. Det vises her til omtalen i St.prp. nr. 1 (2002–2003).

I henhold til Stortingets vedtak ved behandlingen av statsbudsjettet for 2003 er det ordinære småbarnstillegget i barnetrygden for barn 1–3 år avvirket fra 1. august 2003.

Som et ledd i arbeidet mot trygdemisbruk, vurderer regjeringen kontrollrutiner som kan hindre feilutbetaling av barnetrygd ved utenlandsopphold. Regjeringen vil sende saken på høring i løpet av høsten.

Mål og strategier

For 2004 prioriteres følgende mål:

Tilskudd til forsørgelse av barn

Videreføre barnetrygden som en universell støtteordning

Barnetrygden videreføres uten endringer i 2004.

Barnetrygden er en universell ordning. Den gis for alle barn bosatt i Norge og utbetales med lik sats for alle barn, uavhengig av alder og av hvor mange barn det er i søskenflokk.

Den som forsørger barn, har utgifter som andre ikke har. Regjeringen ønsker å videreføre barnetrygden som en universell støtteordning for barnefamiliene.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 845 Barnetrygd

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
Tilskudd til forsørgelse av barn	Videreføre barnetrygden som en universell støtteordning	

Nærmere om budsjettforslaget

Barnetrygden er hjemlet i lov 8. mars 2002 nr. 4 om barnetrygd.

Post 70 Tilskudd**Mål**

Barnetrygden skal bidra til å dekke utgifter knyttet til forsørgelse av barn.

Tildelingskriterier

Barnetrygd ytes for alle barn 0–18 år som er bosatt i Norge, og utbetales til den som forsørger barnet.

Også barn som oppholder seg på Svalbard er omfattet dersom de er medlem i folketrygden etter folketrygdloven § 2-3. Som følge av EØS-avtalen (Rådsforordning EØF nr. 1408/71) utbetales det også barnetrygd til statsborgere fra andre EØS-land som arbeider i Norge eller på annen måte er omfattet av norsk trygdlov, og der barna bor i annet EØS-land. Barnetrygd kan også utbetales for barn bosatt i EØS-området når forsørgeren arbeider på norsk kontinentalsokkel.

Etter barnetrygdloven er det Stortinget som i sine årlige budsjettvedtak fastsetter barnetrygdsatsene. Barnetrygden utbetales månedlig fra og med kalendermåneden etter at barnet er født til og med kalendermåneden før barnet fyller 18 år. Barn som

inngår ekteskap før fylte 18 år, mister retten til barnetrygd. Enslige forsørgere får barnetrygd for ett barn mer enn det faktiske barnetallet. Enslige forsørgere som inngår ekteskap eller som har levd i et stabilt ekteskapsliknende forhold med samboer i minst 12 av de siste 18 måneder mister retten til utvidet barnetrygd. Utvidet barnetrygd for særkullsbarn faller også bort når samboere får felles barn. Hvis foreldrene ikke bor sammen og skriftlig har avtalt delt bosted i samsvar med barneloven § 35a andre ledd, kan hver av foreldrene få utbetalt barnetrygd med 50 prosent av den stønaden de utløser rett til dersom det fremsettes krav om dette.

Til enslig forsørger som fyller vilkårene for rett til utvidet barnetrygd etter barnetrygdloven og full overgangsstonad etter folketrygdloven, og som har barn i alderen 0–3 år, ytes det et småbarnstillegg. Tillegget utbetales fra og med kalendermåneden etter at barnet er født til og med kalendermåneden barnet fyller 3 år. Det gis ett tillegg per enslig forsørger, uavhengig av hvor mange barn i alderen 0–3 år vedkommende faktisk forsørger.

Familier som er bosatt og oppholder seg i Finnmark og enkelte kommuner i Nord-Troms (Lyn-gen, Skjervøy, Kåfjord, Karlsøy, Nordreisa, Stor-

fjord og Kvænanen) mottar et særskilt tillegg for hvert barn, det såkalte finnmarkstillegget.

Småbarnstillegget til enslige forsørgere og finnmarkstillegget er ikke hjemlet i barnetrygdloven, men fastsettes ved årlige budsjettvedtak.

Oppfølging og kontroll

Barnetrygden forvaltes av Rikstrygdeverket, jf. tilsvarende punkt under kap. 844 Kontantstøtte.

Rapport 2002

Jf. Resultatrapport.

Budsjettforslag 2004

Budsjettforslaget er basert på uendrede stønads-satser fra 2003, prognoser over antall stønadsberettigede barn og antall stønadmottakere med rett til utvidet barnetrygd, jf. tabellene 6.4, 6.5 og 6.6. Prognosene bygger bl.a. på SSBs befolkningsframskrivning per 1.1.2002.

Bevilgningsforslaget er redusert i forhold til saldert budsjett 2003 som følge av at det ordinære småbarnstillegget er falt bort fra 1. august 2003.

Tabell 6.4 Forslag til satser for barnetrygden 2004 (kroner)

	Satser per måned	Satser per år
Ordinær barnetrygd for barn 0–18 år	972	11 664
Småbarnstillegg til enslige forsørgere med barn 0–3 år	657	7 884
Finnmarkstillegg for barn 0–18 år	316	3 792

Tabell 6.5 Prognoser over antall stønadsberettigede barn (2002–2004)

	Årsgjennomsnitt 2002	Årsgjennomsnitt 2003	Årsgjennomsnitt 2004
Stønadsberettigede barn	1 072 883	1 078 903	1 083 828
Barn med finnmarkstillegg	23 049	23 187	23 294
Stønadsberettigede barn på Svalbard	300	300	325

Tabell 6.6 Prognoser over antall stønadsmottakere (2002–2004)

	Årsgjennomsnitt 2002	Årsgjennomsnitt 2003	Årsgjennomsnitt 2004
Stønadsmottakere med barnetrygd for :			
– ett barn	182 625	183 649	184 488
– to barn	274 323	275 862	277 122
– tre barn	114 210	114 851	115 375
– fire barn	22 213	22 338	22 440
– fem eller flere barn	5 132	5 161	5 185
Sum stønadsmottakere	598 503	601 852	604 609
Stønadsmottakere med utvidet stønad	117 773	118 434	118 975
Stønadsmottakere med småbarnstillegg til enslige	8 337	8 280	8 214

Kap. 0846 Familie- og likestillingspolitisk forskning, opplysningsarbeid m.v.

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 50</i>	14 420	7 192	5 635
22	Refusjon av utgifter til DNA-analyser		4 570	4 725
50	Forskning, <i>kan nyttes under post 21, kap. 844, post 21, kap. 856, post 21</i>	7 000	9 458	9 458
70	Tilskudd	3 687	4 190	3 841
71	Særlige familiepolitiske tiltak	825	825	825
72	Tiltak for lesbiske og homofile	2 500	2 500	2 250
79	Tilskudd til internasjonalt familie- og likestillingsarbeid, <i>kan overføres</i>			1 800
	Sum kap 0846	28 432	28 735	28 534

Resultatrapport 2002

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatomål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2001–2002).

Styrket likestillingsperspektiv i offentlig politikk

Overvåke og være pådriver for likestillingsperspektiv på nasjonalt og lokalt nivå
For omtale av arbeidet med å integrere kjønns- og likestillingsperspektiv i budsjettarbeidet, se kap. 800.

Støtten til lokale prosjekter i Bergen/Hordaland og i Rogaland/Agderfylkene ble videreført, med sikte på å utvikle ny kunnskap og metoder i arbeidet med integrering av kjønnsperspektiv i kommunal tjenesteyting og lokale planprosesser. Prosjektene avsluttes i 2002/2003.

Styrke mannspektivet i likestillingspolitikken

Departementet ga støtte til drift av et nytt ressursenter for menn – REFORM. Senteret åpnet høsten

2002, og har som formål å tilby rådgivning til menn i krise og konflikt, og være en arena for erfaringsutveksling, dokumentasjon og informasjonsutvikling. Senteret er et treårig prosjekt. Et viktig område for senteret var å etablere mannsgrupper som kan drøfte sin rolle i likestillingsarbeidet.

Som ledd i Norges formannskapsarbeid ble det arrangert en Nordisk konferanse på Lillestrøm senhøsten 2002 om sosialisering til kjønn i det offentlige rom, med 190 deltakere fra de fem nordiske landene. Det ble påbegynt et arbeid med et idehefte om samme emne, med særlig vekt på gutters situasjon i barnehage og skole.

Departementet finansierte et forprosjekt for å utvikle et forskningsprogram om menn i Norden. Arbeidet viste at det trengs forskning på særlig fem områder – forskjeller og likheter mellom menn i Norden, utvikling av fedreroller og roller i nære relasjoner, sosialisering til kjønn, herunder vold som del av gutte- og mannskulturen og menns motstand mot likestilling.

God kunnskap som grunnlag for familie- og likestillingspolitikken

Delta i finansieringen av forskningsprosjekter og programmer

Forholdet mellom kjønnene endrer seg og departementet prioriterer å følge utviklingen gjennom forskning og statistikk. Departementet samarbeider med SSB for å videreutvikle og forbedre statistikken.

Som en videreføring av programmet Kjønn i endring, er det blitt satt i gang et nytt program fra 2002: *Program for kjønnsforskning: Kunnskap, grenser, endring*. Programmet er et viktig bidrag til utvikling av kjønnsforskning som kunnskapsfelt.

Midler til forskning om lesbiske og homofile levekår ble kanalisert gjennom Norges forskningsråds program for kjønnsforskning, herunder midler til prosjekt om lesbiske og homofile historie.

Forslaget til forskningsprogrammet *Den nordiske mannen* ble vedtatt i møtet for de nordiske likestillingsministrene høsten 2002. Det arbeides videre for å finansiere programmet.

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) har fått midler til et treårig prosjekt (2001–2004) for å innhente kunnskap om samværsfedres situasjon. Første rapport foreligger med tittel «Samværsfedrenes situasjon. Rapport fra en spørreundersøkelse» (NOVA-rapport 15/02). Undersøkelsen viser blant annet en langt høyere andel som har vanlig samvær og en langt lavere andel som har mindre enn vanlig samvær enn tidligere undersøkelser. Den viser også at det er like vanlig at samværsforelderen flytter som at bosteds-

forelderen flytter. Videre at nesten 60 prosent av fedrene mente at en annen omsorgsløsning enn den som ble praktisert ville være bedre for barnet, og at om lag like mange ønsket mer samvær med barnet.

SSB fikk i 2002 i oppdrag å gjenta undersøkelsen «Samvær og fravær: Foreldres kontakt med barn de ikke bor sammen med», som ble foretatt i 1996. SSB har også gjennomført flere prosjekter knyttet til ny statistikk og analyse av samboerskap.

To av prosjektene har hatt som siktemål å få samboerne bedre integrert i den løpende statistikken. Det ene har utredet mors samlivsstatus ved fødsel. Undersøkelsen viste at om lag ett av ti barn blir født av enslig mor og om lag fire av ti barn blir født av samboende foreldre. Det andre prosjektet har sett på ulike kjennetegn ved samboerpar med felles barn. Inntil denne undersøkelsen forelå hadde den løpende statistikken bare fått fram hvor mange barn som årlig opplevde at foreldrene ble separert eller skilt. Barn i brutte samboerskap var mørketall. Den nye statistikken viste at separasjonsstatistikken bare fanget opp to tredjedeler av de barn som faktisk opplevde at foreldrene flyttet fra hverandre i 1999. Totalt dreide det seg om 21 400 barn under 18 år. Sjansene for at barn av samboere skal oppleve at foreldrene går fra hverandre er svært mye høyere enn for barn av gifte, knapt tre ganger høyere. Begge prosjektene er publisert i rapporten «Gjete kongens harer – rapport fra arbeidet med å få samboerne mer innpasset i statistikken» (SSB-rapport 2001/40).

Fra et tredje prosjekt er det foreløpig publisert en artikkel i Samfunnsspeilet nr. 1 2003 med tittel «Samboerskap ved tusenårsskiftet: Dagligdags og utforsket». Tre av fire av dagens samboerpar har bodd sammen i minst to år eller har barn sammen. Samboerskap er for generasjonene født i siste halvdel av det 20. århundret en selvsagt del av livsløpet. Det er allment utbredt, vidt akseptert og kommer tidlig i livsløpet. Hyppige samlivsbrudd hører også med. Før de har fylt 27 år, har en av seks født i 1955–1974 opplevd det. Samlivsmønsteret til dem født i første halvdel av århundret var et helt annet. De gikk som regel rett inn i ekteskap. Flertallet stiller seg ikke totalt avvisende til samboerskap, men de er ikke så liberale som sine barn og barnebarn som tilhører de typiske samboerkohortene.

SSB har også gjennomført et prosjekt som ser på varighet og oppløsning av registrerte partnerskap. De første resultatene av prosjektet er publisert i Samfunnsspeilet nr. 3/2002 med tittel «Skilsmisser blant lesbiske og homofile partnere – hvem er mest stabile?» Det er få som skiller seg de to første årene etter partnerskapsinngåelsen. Deretter er det en jevn økning, og etter seks år er det bereg-

net at 16 prosent vil være skilt. Partnerskap mellom kvinner har 2,4 ganger så stor risiko for å ende med skilsmisse som partnerskap mellom menn. Partnerskap der den ene er norsk og den andre fra et tredjeverden-land har også stor risiko for skilsmisse. Tilsvarende gjelder i partnerskap der den ene har vært gift før. En nærmere analyse av hva forskjellene kan komme av, forutsetter andre data enn registerdata som er brukt i denne undersøkelsen. Det finnes ikke tilsvarende skilsmisseanalyser fra andre land.

Et tidsriktig regelverk for å fremme likestilling mellom kjønnene

Følge opp forslag til endringer i likestillingsloven – styrket likelønnsbestemmelse, vern mot seksuell trakassering mv.

Lov om likestilling ble endret i 2002 og fikk blant annet en styrket likelønnsbestemmelse, gjennom en presisering av at kravet om lik lønn for arbeid av lik verdi gjelder uavhengig av om arbeidene tilhører ulike fag eller tilhører ulike tariffavtaler. Arbeidets verdi skal avgjøres etter en vurdering av kompetanse og andre relevante faktorer som er nødvendig for å utføre arbeidet.

Departementet tildelte midler til Likestillingsombudet slik at ombudet kunne følge opp de nye bestemmelsene med nødvendig informasjon om disse. Høsten 2002 bevilget departementet midler til Landslaget for Norske Ungdomsorganisasjoner, slik at denne paraplyorganisasjonen kunne utvikle et verktøy for ledere i organisasjoner for å motvirke og takle tilfeller av seksuell trakassering.

Fremme forslag om styrket kjønnsrepresentasjon i bedriftsstyrer

Regjeringen besluttet å fremme lovforslag om krav om minst 40 prosent representasjon av hvert kjønn i styrer i alle offentlig eide selskaper og i privat eide allmennaksjeselskaper. Regjeringen besluttet at reglene for de privat eide allmennaksjeselskapene ikke skal tre i kraft dersom den ønskede kjønnsrepresentasjon oppnås frivillig i løpet av 2005. Regjeringen innledet også et samarbeid med næring- og arbeidslivets organisasjoner for å få til en økning av kvinneandelen i styrene i allmennaksjeselskapene. Tilsvarende samarbeid ble innledet med de største samvirkeselskapene. Regjeringen har også arbeidet aktivt for å nå målet om 40 prosent kjønnsrepresentasjon i de heleide statlige selskapene.

Bidra til å rette opp lønnsforskjeller mellom kvinner og menn

Et treårig forsøksprosjekt om arbeidsvurdering som virkemiddel for likelønn i offentlig og privat sektor ble etablert. Prosjektet fikk i mandat å gjennomføre en konkret utprøving av arbeidsvurdering som virkemiddel for likelønn. Prosjektet skal bidra til å utvikle et verktøy som Likestillingsombudet kan benytte i håndhevingen av likelønnsbestemmelsen i likestillingsloven. I alt 15 virksomheter deltar i prosjektet. Etableringen av prosjektet ble markert med en konferanse for styringsgruppen for prosjektet og virksomhetene.

Innarbeide kvinnekonvensjonen i norsk regelverk

Arbeidet med å innarbeide FNs kvinnekonvensjon i norsk lov ble igangsatt og har for tiden høy prioritet. Innarbeidingen av kvinnekonvensjonen vil for det første føre til en heving av konvensjonens status. I tillegg vil kvinnekonvensjonbestemmelsen bli lettere tilgjengelig.

Aktive organisasjoner på familie- og likestillingsområdet

Gjennomføre ny tilskuddsordning til frivillige organisasjoner på familie- og likestillingsområdet

Departementet delegerte i 2002 ansvaret for å fordele tilskuddsmidlene til frivillige organisasjoner på familie- og likestillingsområdet til Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (BUFA). Formålet med tilskuddsordningen er å sikre driften, bidra til mangfold og skape høyere aktivitet for frivillige organisasjoner som arbeider med familie- og likestillingspolitikk. Departementet utformet nye retningslinjer for ordningen. Midler til forskning om historien til homofile og lesbiske ble kanalisert via Norges Forskningsråd.

BUFA mottok til sammen 75 søknader om støtte. Midlene ble fordelt til drifts- og aktivitetsstøtte. Av de 1,5 mill. som ble fordelt, gikk 1 mill. til drift og 500 000 kroner til aktiviteter. 13 organisasjoner ble tildelt driftsstøtte.

Aleneforeldreforeningen (AFFO) og Foreninen 2 Foreldre (F2F) har en viktig rolle på det familie- og likestillingspolitiske området. I alt fordelte BUFA 825 000 kroner mellom disse to organisasjonene.

Godt samarbeid med likestillingsorganisasjonene

Departementet, i dialog med Likestillingssenteret og organisasjonene arrangerte i 2002 en konferanse om oppfølging av internasjonalt likestillingsarbeid.

Det ble også satt i gang et arbeid med fokus på likestilling i et flerkulturelt perspektiv, i første rekke med fokus på kvinner og annengenerasjons innvandrere fra ikke vestlig kulturkrets.

BUFA har arbeidet for å holde en god dialog og ivareta samarbeidet med alle organisasjonene i fordelingen av midlene på familie- og likestillingsområdet.

Større aksept for lesbiske og homofile i samfunnet

Følge opp St.meld. nr. 25 (2000–2001) Levekår og livskvalitet for lesbiske og homofile i Norge og ha god dialog med organisasjonene

For å bidra til å hindre diskriminering, fremme likebehandling og respekt for homofile og lesbiske i samfunnet ble det utlyst midler til ulike informasjonstiltak. Forebyggende informasjonstiltak overfor unge homofile og lesbiske som kan være i faren for å begå selvmord var et særskilt mål. I alt 13 organisasjoner fikk tilskudd til ulike informasjonstiltak, blant annet til utarbeidelse av informasjonsmateriell, nettverksarbeid, kurs og kompetanseheving og opplysnings- og informasjonsarbeid. Midler til forskning om historien til homofile og lesbiske ble kanalisert via Norges Forskningsråd.

Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring (LLH) fikk økte driftsmidler og det ble satt i verk et toårig antidiskrimineringsarbeid i regi av LLH. Som et bidrag i informasjon til minoritetsbefolkningen ble informasjonsmateriell oversatt til samisk, urdu og arabisk.

Departementet har et koordineringsansvar for oppfølgingen av stortingsmeldingen. I løpet av 2002 har det vært avholdt tverrdepartementale møter med Arbeids- og administrasjonsdepartementet, Justisdepartementet, Utdannings- og forskningsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Kultur- og kirkedepartementet, Helsedepartementet og Sosialdepartementet som alle har ansvar for oppfølging av stortingsmeldingen på egne fagområder. BFD har mottatt orienteringer om fagdepartementenes oppfølging.

Aktivt internasjonalt samarbeid på familie- og likestillingsområdet

Sikre solid deltakelse i nordisk, europeisk og internasjonalt samarbeid for å fremme likestilling og god familiepolitikk

Norge hadde formannskapet i Nordisk Ministerråd i 2002. Internasjonalt samarbeid på likestillingsområdet ble prioritert fordi Norge både har en pådriverrolle og mye å lære ved deltakelse i internasjonale prosjekter og i ulike fora.

De nordiske ministrene for arbeidsliv og likestilling har nedsatt en nordisk arbeidsgruppe med mandat å utarbeide et forslag til nordisk samarbeidsprosjekt for likelønn. Arbeidsgruppen som ble ledet av BFD, utarbeidet en rapport «Kvinnens lønn og arbeid i Norden, – utviklingen på 90-tallet». Rapporten viser at lønnsgapet mellom kvinner og menn holder seg tilnærmet konstant på 20 prosent. Arbeidsgruppen arrangerte en høring om likelønn i Norden hvor partene i arbeidslivet, forskere, statistikere og offentlig forvaltning diskuterte manglende likelønn og mulige tiltak og virkemidler. På det grunnlag utarbeidet gruppen sitt forslag til nordisk samarbeidsprosjekt, som ble avlevert til embetsmannskomiteene for likestilling og arbeidsliv tidlig 2003.

Integrering av kjønns- og likestillingsperspektiv på alle nivåer av det nordiske samarbeidet var et mål under formannskapsperioden i Nordisk Ministerråd og en viktig ramme for arbeidet i Statssekretærutvalget for likestilling i 2002. Norge ledet arbeidet med å utforme et forslag til nordisk samarbeidsprosjekt om integrering av kjønns- og likestillingsperspektiv i det nordiske budsjettarbeidet. Arbeidsgruppen besto av representanter fra finansdepartementene og likestillingsmyndighetene i de nordiske land. Prosjektforslaget ble godkjent av de nordiske ministrene for likestilling og finanspolitikk i oktober 2002 og starter opp i 2003.

Norge ledet arbeidet i den nordiske arbeidsgruppen for menn og likestilling, der handlingsplanen for menn og likestilling ble avsluttet.

Norge ledet arbeidet med utforming og gjennomføring av en nordisk/baltisk opplysnings- og informasjonskampanje for å bekjempe handel med kvinner. Arbeidet skjedde i nært samarbeid med de baltiske og nordiske myndigheter med ansvar for likestilling, og justismyndighetene. I perioden ble det avholdt tre konferanser, en i hver av de i de nordiske land, med mål å belyse ulike aspekter av problemområdet handel med kvinner og barn.

Departementet bidro, sammen med Justisdepartementet, i oppstart av arbeidet med den nasjonale handlingsplanen mot handel med kvinner og barn.

I oktober ble det avholdt et to dagers seminar som samlet nordiske kvinner med innvandrerbakgrunn til et møte for å drøfte synspunkter og utveksle erfaringer fra likestillingsarbeid i et flerkulturelt perspektiv. Avslutningen av seminaret var et møte med representanter for regjeringene i de nordiske land med ansvar for likestilling. Her ble synspunkter og anbefalinger for videre nordisk samarbeid for likestilling mellom kvinner og menn i et flerkulturelt Norden lagt frem.

I tråd med EØS-komiteens beslutning og Stortingets ratifikasjon om norsk deltakelse i EUs 5. likestillingsprogram (2001–2005) har Norge deltatt aktivt i EUs likestillingssamarbeid. Likelønnsprosjektet «Towards a Closing of the Gender Pay Gap» ble gjennomført med partnere i 5 EU-EØS-land og det ble arrangert en stor europeisk konferanse i Oslo hvor resultatene fra prosjektet ble lagt frem. Norge deltok også som partner i et likelønnsprosjekt ledet av Sverige og har formidlet norske partnere til ytterligere to tilsvarende EU-prosjekter (ledet fra henholdsvis Portugal og Hellas). Norge ledet fortsatt EFTA arbeidsgruppen for likestilling og familiespørsmål.

BFDs representant ledet en arbeidsgruppe under Europakommisjonens rådgivende komité for likestilling, i utarbeidelsen av en uttalelse om integrering av kjønns- og likestillingsperspektiv i budsjettarbeidet på europeisk nivå. Arbeidet avsluttes i 2003.

På slutten av året var det møte på politisk nivå med EU-kommisjonær Diamantopoulou. Norge deltok også på EUs ministerkonferanse om «Vold mot kvinner» under det spanske formannskapet og hadde møte med det danske formannskapet i EU.

Det er stor internasjonal interesse for norsk familie- og likestillingspolitikk. Departementet mottok delegasjoner på ministernivå og høyt administrativt nivå fra blant annet Frankrike, Japan, Afghanistan og fra flere afrikanske land. Det ble også startet opp et samarbeid på likestillingsområdet med Polen for å følge opp prioriteringen av likestilling innenfor Norges handlingsplan for å støtte søkerlandene til EU. For øvrig samarbeidet departementet med EUs utredningsinstitutt EIPA både på politisk nivå og embedsnivå.

Norges sjette rapport om implementeringen av FNs kvinnekonvensjon for perioden 1998–2001 ble oversendt FN. Kvinneorganisasjonene ble trukket inn i arbeidet med rapporten, blant annet gjennom en høringskonferanse våren 2002. Norge deltok aktivt i ulike FN-fora der kvinnespørsmål står på dagsorden, blant annet i FNs 46. kvinnekommisjon der Norge deltok på ministernivå, og i FNs 57. generalforsamling, 3. komite (sosiale spørsmål).

Norge bidro med midler til en stilling innenfor OECD til å styrke arbeidet med kjønnsperspektiv og -konsekvenser i organisasjonens arbeid. Prosjektet går fra 2001 til 2003.

Alle aktivitetene fører til at norsk familie- og likestillingspolitikk er godt kjent i utlandet. Norske erfaringer og modeller etterspørres, og er med på å påvirke politikktutformingene mange steder. Gode og relevante problemstillinger fra andre land bidrar til utvikling av de norske systemene.

God kjennskap til regelverk og rettigheter blant publikum

Gjennomføre målrettede informasjonstiltak

I forbindelse med ny lov om personnavn av 7. juni 2002 nr. 19 (navneloven) som trådte i kraft 1. januar 2003, ble en rekke skjemaer til bruk ved inngåelse og oppløsning av ekteskap endret. Det ble sendt ut informasjonsskriv vedrørende endringer i vigslere og fylkesmenns kompetanse. Etter den nye navneloven har ikke lenger vigslere og fylkesmenn myndighet til å endre navn i forbindelse med inngåelse og oppløsning av ekteskap.

Enkelte av de eksisterende brosjyrer på familierettens område ble trykket opp i nye opplag. Interessen for disse brosjyrene er stor. Alle brosjyrene er lagt ut på ODIN.

Fylkesmannsembetenes elektroniske saksbehandlersystem for separasjon og skilsmisssaker er videreutviklet for å oppnå nødvendig integrasjon med det nye elektroniske arkiv- og saksbehandlingssystemet, som alle fylkesmannsembetene skulle ta i bruk fra januar 2003.

Videre er det gjennomført et seminar for fylkesmannsembetene om temaer i barneloven.

Sikker fastsetting av farskap etter barneloven

Dekke kostnadene ved DNA-analyser rekvirert av domstolen/folketrygdkontorene

Rettsmedisinsk Institutt ved Universitetet i Oslo foretok i 2002 DNA-analyser i 1 523 farskapssaker, herav 780 saker fra fylkestygdkontor eller domstoler. I 2001 var det 1 314 farskapssaker, herav 716 saker rekvirert fra fylkestygdkontor eller domstol. DNA-analyser fører til at færre farskapssaker blir ført for domstolene.

Tilstandsvurdering

Likestillingsloven fastslår at det skal arbeides aktivt, målrettet og planmessig for likestilling på alle samfunnsområder. Ot.prp. nr. 77 (2000–2001) *Om lov om endringer i likestillingsloven mv.* ble vedtatt våren 2002. Lovens § 1a tredje til femte ledd og

lovens del II og III om redegjørelsesplikten trådte i kraft 1. januar 2003. For øvrig trådte endringene om styrket aktivitetsplikt, vern mot seksuell trakassering, skjerpet erstatningsplikt, endringer i like-lønnsbestemmelsen mv. i kraft 1. juli 2002.

Kombinert med rapporteringsplikt om likestilling i både offentlige og private virksomheter, legger likestillingsloven grunnlaget for et mer forpliktende arbeid for integrering av likestilling i offentlig politikk på alle områder. Loven fastslår at all seksuell trakassering er forbudt. Som del av regjeringens handlingsplan mot mobbing vil Landslaget for Norske Ungdomsorganisasjoner (LNU) i løpet av 2003 arbeide fram materiell til bruk for ledere i organisasjoner for barn og unge for å hindre og å takle situasjoner der slik trakassering forekommer.

Betingelsene for utforming av kjønnsroller og relasjoner mellom kjønnene endres stadig, og systematiske forskjeller mellom kjønnene er mindre tydelige. Dagens unge har i stor grad vokst opp med to yrkesaktive foreldre, og studier viser at opplevelsen av kjønn som noe som legger begrensninger på valg, ikke lenger er særlig fremtredende. Samtidig ser vi at det fortsatt er kvinner som har hovedansvaret for familiearbeidet mens menn har en dominerende posisjon i arbeidslivet. Manglende likestilling kommer dessuten til uttrykk ved at det i overveiende grad er kvinner og barn som er ofre for vold i hjemmet, mens det i de fleste tilfeller er menn som utøver volden. I viktige institusjoner for barn som barnehage og skole mangler i for stor grad menn som arbeidstakere og rollemodeller.

Verken likelønn eller kvinner i ledelse kommer som en følge av den generelle økningen i kvinners yrkesdeltakelse og utdanning. Kvinner har økt sin yrkesdeltakelse betydelig. Kvinnene har nådd igjen og passert menn på alle utdanningsnivåer – bortsett fra nivået med universitetsutdanning utover fire år, hvor mennene fremdeles er i knapt flertall. Samtidig er det fortsatt få kvinner blant toppledere og i styrer, særlig i privatsektor og Akademia. Levekårsundersøkelsene viser at kvinner i gjennomsnitt har en timelønn som er om lag 20 prosent lavere enn menns timelønn, og det har vært liten endring på 90-tallet.

Likestillingspolitikken skal ta hensyn til at både kvinners og menns liv påvirkes av at det fremdeles er ulike forventninger til kjønnene i samfunnet. Endringer i mannsrollen og ny kunnskap om betydningen av å se menns situasjon i et kjønnsperspektiv er viktig. I løpet av 90-årene har det vært lagt større vekt på dette, og en rekke frivillige tiltak og organisasjoner retter søkelyset på menn som kjønn. Det er viktig med mer forskning på menn som kjønn, og ha fokus på hvordan jenter og gutter

blir møtt av voksne ansatte i det offentlige rom, og det kulturtilbudet som gis.

Det har lenge vært arbeidet aktivt med sikte på å fremme likestilling som et tverrsektorielt perspektiv og et hensyn som skal ivaretas av alle departementene på egne fagområder. Integrering av kjønns- og likestillingsperspektivet i statsbudsjettet er trappet opp i 2003, ved at de fleste departementene bidrar til utarbeidelsen av et likestillingsvedlegg til St.prp. nr. 1. Arbeidet med integrering av kjønns- og likestillingsperspektivet i budsjettet går fremover både i kvantitet og kvalitet. Det er likevel en utfordring å få analysert budsjettområder som i utgangspunktet fremstår som kjønnsnøytrale. Det er viktig å forankre likestillingsintegreringen i regjeringens ordinære budsjettarbeid. Det er departementets mål at det blir stilt krav om likestillingsvurdering til alle departementer som del av regjeringens budsjettprosess.

Det er foregående år gjennomført prosjekter på lokalt og regionalt nivå, for integrering av kjønns- og likestillingsperspektiv i kommunal og fylkeskommunal tjenesteproduksjon og planleggingsvirksomhet. Erfaringene fra dette arbeidet formidles som ledd i prosessen med likestillingsintegrering i statsbudsjettet. Det er behov for forskning og utvikling av metoder og modeller for likestillingsanalyse av budsjettet på makronivå og å sikre en mest mulig hensiktsmessig strategi for det videre arbeidet.

Både lønnsforskjellene og lav rekruttering av kvinner til ledelse hemmer mangfold, fleksibilitet og verdiskaping i arbeidslivet. Lønnsforskjellene og kjønnssegregeringen forsterker hverandre. Kjønnssegregeringen på alle nivå fører til at kvinners og menns kompetanse ikke blir nyttiggjort, i tillegg til at den bryter med likestillingspolitiske mål om lik fordeling av resursser og innflytelse.

Når det gjelder styreverv i allmennaksjeselskaper, viser en oversikt fra Foretaksregisteret for juli 2003 at kvinneandelen er på 8,5 prosent (uten vararepresentanter). Dette er en økning på 2,2 prosent fra 2002, da kvinneandelen utgjorde 6,3 prosent (september 2002). Når det gjelder styrene i virksomhetene som er 100 prosent eid av staten (statsaksjeselskaper, særlovsselskaper, statsforetak og visse andre), er andelen betydelig høyere. Tall fra Nærings- og handelsdepartementet per mars 2003 viser at kvinneandelen blant styrerepresentantene er på 45,7 prosent.

Regjeringen fremmet i juni 2003 en odelstingsproposisjon med forslag til krav om minst 40 prosent representasjon av begge kjønn i styrene i allmennaksjeselskaper, statsaksjeselskaper, statsforetak og særlovsselskaper mv. Reglene om kjønnsrepresentasjon for de privat eide allmennak-

sjeselskapenes del skal imidlertid ikke tre i kraft dersom den ønskede kjønnsrepresentasjon oppnås innen 2005 uten lovregulering

En interdepartemental arbeidsgruppe under ledelse av Kommunal- og regionaldepartementet avleverte i mai 2003 en utredning vedrørende etablering av et felles håndhevingsapparat for diskriminering på grunnlag av kjønn og etnisitet. Formålet var å undersøke muligheten for å etablere et mer slagkraftig og effektivt håndhevingsapparat enn hva mindre og separate håndhevingsapparater kan være. Arbeidsgruppen anbefalte at de tre organene som i dag utgjør likestillingsapparatet (Likestillingsombudet, Klagenemnda for likestilling og Likestillingssenteret) og det håndhevingsapparatet som foreslås i NOU 2002:12 *Rettslig vern mot etnisk diskriminering*, slås sammen til ett apparat, med to organer: Et tilsyn og en klageinstans. Tilsynet skal behandle enkeltsaker og pådrivervirksomhet, mens klageinstansen kun skal behandle klager over tilsynets vedtak. Forslaget er sendt på bred høring. Regjeringen vil ta endelig stilling til forslaget etter høringsrunden.

Det er nå fem år siden Likestillingssenteret ble etablert. Statskonsult har utført en evaluering av senteret i forhold til de mål og oppgaver senteret er tillagt (Rapport 2003:10 «Faglig frihet eller politisk frigang?»). Det konkluderes med at senterets organisering og oppgaver bør tas opp til revurdering og at mandatet bør avgrenses til å ivareta en møteplassfunksjon samt være kunnskapsformidler. Evalueringen vil inngå som et ledd i regjeringens vurdering av en eventuell etablering av et felles håndhevingsapparat mot diskriminering på grunn av kjønn eller etnisitet.

St.meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap* ble lagt fram i april 2003 (Familiemeldingen). Meldingen tar først og fremst opp familier med barn. Utfra et ønske om færre skilsmisser og samlivsbrudd foreslås en styrking av det forebyggende familiearbeidet med gratis samlivskurs når ektepar og samboere får sitt første barn og gjennom en gradvis styrking av familievern tjenesten. Foreldrerollen foreslås styrket gjennom felles foreldreansvar for samboere, endring av meklingsordningen, obligatorisk meklingsordning for samboere og gjennom en styrking av foreldreveiledningen. For å oppnå mer likestilling mellom mor og far i forhold til retten til fødselspenger foreslås en styrking av fedres selvstendige rettigheter. I meldingen drøftes økt valgfrihet til å velge den omsorgsformen foreldrene mener er best for barnet.

Meldingen drøfter også bekjempelse av vold i nære relasjoner. Blant annet foreslås det å utarbeide en plan mot seksuelle og fysiske overgrep

mot barn. Det er allerede satt ned en arbeidsgruppe som skal drøfte problemstillinger knyttet til påstander om vold og overgrep i barnefordelingssaker, problemstillinger knyttet til skjult identitet og problemstillinger knyttet til krisesentrene og taushetsplikt.

Familiemeldingen er også en utkvittering av Samboerutvalget. Det foreslås blant annet at samboere med felles barn gis rett til å sitte i uskiftet bo med felles bolig og innbo, og at gjenlevende samboere med felles barn eller som har levd sammen i minst 5 år gis rett til minstearv. Likebehandling av samboere og ektefeller foreslås på enkelte områder og begrunnes i hensynet til felles barn og balansen mellom rettigheter og plikter. Det foreslås ikke en generell likestilling av gifte og samboere.

Med utgangspunkt i at barnet skal sikres kjennskap til biologisk far så tidlig som mulig, la departementet fram forslag til endringer i barnelovens kap. 2 om farskap, jf. Ot.prp. nr. 93 (2001–2002). Forslagene ble vedtatt og endringene i barneloven trådte i kraft 1. april 2003. Det innebærer blant annet at de begrensninger som tidligere har ligget i vilkår og søksmålsfrister for å reise sak om farskap, oppheves.

Når det gjelder arbeidet med ytterligere endringer i barneloven for å sikre barns rettigheter etter samlivsbrudd vises det til omtale under kap. 841 Familievern og konfliktløsning.

Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at det i 2001 ble inngått 22 967 ekteskap. Av vigslene ble 363 utført i et registrert trossamfunn, 12 186 vigslor ble utført i Den norske kirke, 7 036 ble utført borgerlig og 3 382 ble utført i utlandet.

Som en del av tiltaksplanen *Fornytt innsats mot tvangsekteskap* ble forslag til endringer i ekteskapsloven sendt på høring i juni 2002 og lagt fram for Stortinget i juni 2003, jf. Ot.prp. nr. 103 (2002–2003) *Om lov om endringer i lov 4. juli 1991 nr. 47 om ekteskap (ekteskapslova) m.m.* Forslagene går ut på å innføre obligatorisk borgerlig prøving av ekteskapsvilkårene, og at det er folkeregistrene som skal stå for denne prøvingen. Det innebærer at vigslene kan konsentrere seg om de seremonielle og religiøse sidene ved vigsel. Som en følge av at vigslor ikke lenger skal prøve ekteskapsvilkårene, foreslås det at en vigsel foretatt i Norge ikke vil være gyldig, uten at det foreligger gyldig prøvingsattest. Det foreslås også at ekteskapsloven får en ny bestemmelse som gir fylkesmannen kompetanse til å reise sak om et ekteskaps gyldighet. Videre foreslås en ny bestemmelse i barneloven for å tydeliggjøre at foreldre eller andre ikke kan inngå en bindende avtale om ekteskap på vegne av barnet. Samtidig fremmes det forslag om at

reglene i ekteskapsloven om hvem som kan utføre vigslar blir utvidet slik at også livssynssamfunn som mottar tilskudd etter lov 12. juni 1981 nr. 64 Om tilskudd til livssynssamfunn skal kunne foreta vigsel når Kongen har godkjent formen.

Med de store endringene som skjer i samfunnet knyttet til organisering av familielivet og forholdet mellom kjønnene, er både kunnskapsinnhenting og internasjonalt samarbeid nødvendig for å utforme en god politikk på disse feltene.

Norge har både en pådriverrolle og mye å lære ved deltakelse i internasjonalt samarbeid. Departementet fortsetter derfor å prioritere likestillings-samarbeidet i FN, EU, Europarådet mv. og med de Baltiske statene/Nordvest-Russland, samt et bredt spekter av bi-laterale land-kontakter.

I januar 2003 ble Norge eksaminert av FN om hvordan vi etterlever kvinnekonvensjonen. I denne sammenheng framstår Norge som et foregangsland, men det ble også påpekt at vi må være oppmerksomme blant annet slik at likestillingspolitikken også kommer flyktninger og kvinner med minoritetsbakgrunn til gode. I tillegg bør kvinnekonvensjonen innarbeides i norsk lov. Disse punktene vil bli fulgt opp.

Et notat om innarbeiding av kvinnekonvensjonen i norsk lov ble sendt på bred offentlig høring i juni 2003, med høringsfrist 15. september 2003.

For å sikre at likestillingspolitikken også ivaretar og omfatter flyktninger og kvinner med minoritetsbakgrunn søkes direkte dialog og nært samarbeid med frivillige organisasjoner for minoritetskvinner for å legge til rette for økt deltakelse og påvirkning i samfunnslivet.

Departementet samarbeider med Sosialdepartementet og Arbeids- og administrasjonsdepartementet om støtte til prosjektet Gravides fravær. Hensikten med prosjektet er å undersøke hvordan man kan få til en bedre tilrettelegging på arbeidsplassen for gravide, og slik at den gravide får svangerskapsenger i stedet for sykepengar når omplassering eller tilrettelegging ikke er mulig. Prosjektet utføres av Institutt for allmenn- og samfunnsmedisin v/Universitet i Oslo. Rapport vil foreligge i januar 2004.

Under Velferdsprogrammet pågår to prosjekter om den langsiktige virkningen av kontantstøtten. Det ene har tittelen «Barnefamiliers tilpasning. Effekter av kontantstøtten på tilbudet av arbeidskraft». Her analyseres effekter av kontantstøtten på foreldre yrkesaktivitet i form av heltid, kort eller lang deltid. Det andre har tittelen «Velferdsstat og hverdagsliv – kontinuitet og brudd». Dette skal resultere i to antologier der den ene vil ha som tema norske familiers hverdagsliv sett i lys av endringer i velferdspolitikken og arbeidsmarkedet, mens

det andre vil ta opp det samme i et nordisk komparativt perspektiv. Begge utføres av Institutt for samfunnsforskning og løper ut 2003.

NOVA-rapporten om lesbiske og homofile levekår og livskvalitet i Norge og St.meld. nr. 25 (2000–2001) *Levekår og livskvalitet for lesbiske og homofile i Norge* viser at til tross for at flere undersøkelser klargjør at lesbiske og homofile har gode levekår, kreves det fortsatt en betydelig innsats for at likestilling og likebehandling mellom lesbiske og homofile og heterofile er en realitet. Meldingen viste også til et stort behov for kunnskap om situasjonen for lesbiske og homofile. Arbeidet med oppfølgingen av meldingen er en integrert del av familie- og ungdomspolitikken og likestillingspolitikken. I tillegg har flere departementer et selvstendig ansvar for oppfølging. BFD koordinerer arbeidet. Med utgangspunkt i meldingen er det tatt initiativ til forskning om homofile og lesbisk levekår, samt homofiles historie. I juni 2003 la NOVA frem resultater fra en forundersøkelse om levekår og livskvalitet for lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn.

Tilskuddsordningen til frivillige organisasjoner på familie- og likestillingsområdet ble endret fra og med 2002. En ytterligere forenkling og revisjon av tilskuddsordningen ble gjort gjeldende fra og med 2003. Det blir nå gitt driftsstøtte basert på objektive kriterier (medlemstall), og for tiltak som er i tråd med målsettingen for tilskuddsordningen.

Mål og strategier

For 2004 prioriteres følgende mål:

Styrke likestillingen i offentlig politikk

Integrering av kjønns- og likestillingsperspektiv i statsbudsjettet

Det vil bli arbeidet med å fremskaffe kunnskap om hvordan statsbudsjettet og de viktigste budsjettmessige prioriteringene og avveiningene på makronivå påvirker samfunnet i et kjønnsperspektiv. Det er behov for å heve kvaliteten og omfanget av likestillingsvurdering på politikkområder som ikke i utgangspunktet har likestilling som mål. Det vil videre bli arbeidet for å sikre at all personrettet statistikk som produseres ved Statistisk sentralbyrå er kjønnsdelt, og at det foretas og publiseres likestillingsrelevante analyser. Det blir et mål i det videre arbeidet å ha med alle departementer, og at alle departementer gjennomfører systematiske likestillingsanalyser på minst ett generelt budsjettområde som ikke i utgangspunktet har som mål å fremme likestilling. Det vises til vedlegget til

St.prp. nr. 1 (2003–2004) *Integrering av kjønns- og likestillingsperspektivet i utvalgte budsjettområder.*

I samarbeid med Likestillingsombudet vil en søke å etablere en praksis for at offentlige myndigheter rapporterer over oppfyllelse av aktivitetsplikten i likestillingsloven, og at dette for departementenes vedkommende kobles til det pågående arbeidet med likestillingsvurdering av statsbudsjettet.

Styrke mannsperspektivet i likestillingspolitikken

Departementet vil fortsette arbeidet med å legge til rette for at både kvinner og menn får mer reelt like muligheter, rettigheter og ansvar i familie-, arbeids- og samfunnsliv. Det trengs tiltak som støtter opp under endringsarbeidet, og departementet vil blant annet fortsatt delfinansiere det nasjonale rådgivnings- og ressurscenteret for menn, REFORM, og vil følge utviklingen og erfaringene fra senteret. 2004 er siste driftsår for prøveperioden, og virksomheten vil bli evaluert med sikte på eventuell oppfølging. Arbeidet med menn og likestilling er ett av tre prioriterte områder for Nordisk Ministerråd i perioden fram til 2005, og departementet vil fortsatt være representert i den nordiske arbeidsgruppen. Det vil bli lagt vekt på å trekke menn med innvandrerbakgrunn med i arbeidet.

Et tidsriktig apparat og regelverk for å fremme likestilling mellom kjønnene

Innarbeide kvinnekonvensjonen i norsk rett

Arbeidet med sikte på hvordan kvinnekonvensjonen best kan innarbeides i norsk rett fortsetter. De ulike deler av forvaltningen har vurdert egne ansvarsområder i forhold til de krav kvinnekonvensjonen setter og vil vurdere hvorvidt den er tilstrekkelig ivarettatt og synliggjort. Et høringsnotat om innarbeidingen av kvinnekonvensjonen i norsk lov ble sendt på bred offentlig høring i juni 2003, med høringsfrist 15. september 2003. Det tas sikte på å fremme en odelstingsproposisjon i 2004.

Vurdere å opprette et felles håndhevingsapparat mot diskriminering

Det statlige likestillingsarbeidet skal også fremover understøttes av et statlig apparat for likestilling, som til enhver tid kan målrette innsatsen mot de rådende utfordringer på feltet. Det er viktig at apparatet har et mandat og en organisering som er forenlig med den rolle likestillingsapparatet skal inneha. Likestillingsapparatet har vært en viktig forutsetning for at likestillingsloven og arbeidet

mot diskriminering på grunnlag av kjønn har gjort store fremskritt i Norge. Når man nå arbeider med etablering av antidiskrimineringslovgivning i forhold til andre diskriminerte grupper, er det ønskelig at dette sees i sammenheng med likestillingsapparatet. Dette gir muligheter for gevinster i form av kompetanseoverføring og økt effektivitet. Statskonsults evaluering av Likestillingssenteret, evalueringen av Senter mot etnisk diskriminering (SMED) og den interdepartementale arbeidsgruppens forslag om felles håndhevingsapparat mot diskriminering, vil bli vurdert i samarbeid med Kommunal- og regionaldepartementet etter at forslaget har vært på høring høsten 2003.

God informasjon og veiledning for å sikre oppfølging av kravet til aktivitetsplikt

Å spre kunnskap om endringene i likestillingsloven er avgjørende for å oppnå ønsket virkning. Dette følges opp i samarbeid med Likestillingsombudet.

Kjønnsbalanse i arbeids- og næringsliv

40 prosent representasjon av begge kjønn i styrene i statlige selskaper

Regjeringen vil arbeide for å opprettholde den høye kvinneandelen som er oppnådd i de heleide statlige selskapene, jf. omtale under Tilstandsvurdering og St.prp.nr.1 for Nærings- og handelsdepartementet.

Drive aktivt påvirkningsarbeid overfor næringslivet

Regjeringen vil fortsette samarbeidet med nærings- og arbeidslivets organisasjoner med sikte på å øke kvinnerepresentasjonen i styrene i allmennaksjeselskapene. Regjeringen vil også fortsette arbeidet med å øke kvinneandelen i samvirkeforetakenes styrer. Se nærmere om dette i St.prp.nr.1 for Nærings- og handelsdepartementet.

Reduserte lønnsforskjeller mellom kvinner og menn

Samarbeide nasjonalt, nordisk og internasjonalt om likelønn

Et treårig nordisk samarbeidsprosjekt for likelønn «På sporet av likelønn» et nordisk kunnskapsprosjekt starter i 2004. Prosjektet vil bli gjennomført i regi av Nordisk Ministerråd og bygger på forslag fra en nordisk arbeidsgruppe. Prosjektet vil ha som mål å påvirke de relative lønnsforskjellene mellom kvinner og menn gjennom bedre kunn-

skap og statistikk. Det er viktig å få svar på hvorfor lønnsforskjellene endrer seg så ubetydelig til tross for at kvinner har nærmet seg menn på andre samfunnsområder og i arbeidslivet. Det skal utvikles ny kunnskap som skal være til nytte både for den enkelte arbeidstaker, for politikerne og for arbeidsmarkedets parter.

Det treårige forsøket med arbeidsvurdering som metode for likestilt lønn (2002–2004) vil bli videreført. På grunnlag av kartleggingen vil virksomhetene i prosjektet se nærmere på lønnsstrukturen og utarbeide handlingsplaner for å gjennomføre likelønn lokalt på den enkelte virksomhet, og vurdere å innføre metoden som et personalpolitisk verktøy.

Solid kunnskapsgrunnlag for familie- og likestillingspolitikken

Delta i finansiering av forskningsprosjekter og -programmer

Departementet viderefører støtten til *Velferdsprogrammet – Samfunn, familie og oppvekst*. Under Velferdsprogrammet pågår også forskning om kvinnemishandling og seksualisert vold; ett prosjekt om Seksuelle overgrep i familier: Utforskning av reaksjonsmåter og utprøving av egnede hjelpetiltak og Utbredelse av partnervold i Norge, en surveyundersøkelse i tilknytning til levekårsundersøkelsen 2002. I tillegg foregår flere prosjekter med fokus på barn og vold i familien.

Program for kjønnsforskning- kunnskap, grenser, endring vil bli videreført. Programmet vil være et viktig bidrag til utvikling av kjønnsforskning som kunnskapsfelt. Programmet skal sikre at den grunnleggende kjønnsforskningen innenfor humanistiske og samfunnsvitenskapelige fagområder får nødvendig støtte og fornyelse, og bidra til å videreutvikle samarbeid på tvers av etablerte disiplin- og faggrenser. Det er bl.a. behov for ny kunnskap om menn i et kjønnsperspektiv. Kjønnsforskningsprogrammet har fått et ekstra tilskudd til forskning om homofile og lesbiske levekår som oppfølging av St.meld. nr. 25 (2000–2001). Det er særlig behov for kunnskap om lesbiske og homofiles historie, lesbiske og homofile elever i skolen, homofili i minoritetsgrupper samt om biseksualitet.

Det vil videre bli lagt vekt på forskning som ser på virkninger og konsekvenser av tiltakene på det familie- og likestillingspolitiske området. Kartlegging av samvær og evaluering av endringene i bidragsregelverket har startet og vil fortsette som en viktig satsing i 2004, jf. omtale under kap. 841 Familievern og konfliktløsning.

Forpliktende samliv og foreldreskap

Følge opp St.meld. nr. 29 (2002–2003) Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap

Departementet vil følge opp St.meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap* i tråd med Stortingets behandling. Stortinget vedtok i juni 2003 å be Regjeringen fremme en lovproposisjon som gir samboende foreldre foreldreansvar på lik linje med gifte. Dette vil bli fulgt opp.

Samarbeid med organisasjoner på familie- og likestillingsområdet

Videreføre tilskuddsordning til frivillige organisasjoner på familie- og likestillingsområdet

Målet er å ivareta et mangfoldig organisasjonsliv på det familie- og likestillingspolitiske området. Størrelsen på tilskuddet til den enkelte organisasjon blir gjort avhengig både av hvor mange og hvor store organisasjoner som søker. Omfordelingen av driftsstøtte basert på medlemstall som startet 2001 til Aleneforeldreforeningen (AFFO) og Foreningen 2 Foreldre (F2F) sluttføres. Fra 2004 legges medlemsstall fullt til grunn for fordelingen av støtten.

Et godt samarbeid med de organisasjoner som arbeider for likestilling er viktig for å kunne fange opp endringer og for å få satt nye problemstillinger på dagsorden. Dette gjelder spesielt de frivillige organisasjonene som arbeider med å fremme utvikling av tiltak rettet mot menns roller, implementering av handlingsplaner fra FN's kvinnekongresser og FN's kvinnekommisjon og andre internasjonale organer som tar opp familie- og likestillingspolitiske tema.

Aktivt internasjonalt samarbeid på familie- og likestillingsområdet

Sikre deltakelse i nordisk, europeisk og internasjonalt samarbeid for å fremme likestilling og god familiepolitikk

Integrering av kjønns- og likestillingsvurdering i budsjettet er gjenstand for stor interesse både nordisk, europeisk (EU og Europarådet) og internasjonalt, bla OECD. De nordiske finans- og likestillingsministrene har vedtatt et nordisk samarbeidsprosjekt som vil involvere både finansdepartementene og likestillingsmyndighetene i de nordiske landene. Europakommisjonens Rådgivende komité for likestilling har vedtatt en uttalelse med konkrete forslag til integrering av kjønns- og likestillingsperspektiv i EU-budsjettet. Europarådet arbeider på samme vis med en kartlegging og en rap-

port med anbefalinger til medlemslandene. Norge er en synlig aktør i det nordiske og europeiske samarbeidet for integrering av kjønns- og likestillingsperspektiv i budsjettarbeidet. Den aktive profilen vil bli videreført både på nordisk nivå og i samarbeidet med EU og Europarådet.

Departementet vil fortsatt delta i nordisk arbeidsgruppe på familierettens område og i en ekspertkomité for familierett under Europarådet og i andre internasjonale organer som behandler familierettslige spørsmål. Et viktig arbeidsområde er arbeid med konvensjoner, rekommandasjoner m.v.

Innen rammen av EU/EØS-samarbeidet vil Norge som medlem av programkomiteen gjøre en aktiv innsats for å utvikle en felles forståelse og tilnærming til å synliggjøre likestilling i budsjettproposisjonen. Departementet vil også arbeide for at kjønnsperspektiv og likestilling skal gjenomsyre norsk innsats i FN og andre fora for internasjonalt samarbeid.

I tråd med EØS-komiteens beslutning og Stortingets ratifikasjon av norsk deltagelse i EUs 5. likestillingsprogram (2001–2005), vil departementet sikre en mest mulig bred og aktiv deltagelse i programmet. Programmet gir både myndighetene og de frivillige organisasjonene anledning til å delta i et internasjonalt samarbeid og prosjekter som har som mål å iverksette EUs strategi for likestilling mellom kjønnene. Tema for prosjektene under handlingsprogrammet i 2004 er kjønnsbalanse i maktposisjoner. Barne- og familiedepartementet har i samarbeid med Landbruksdepartementet og Nærings- og handelsdepartementet søkt om finansiering av et europeisk samarbeidsprosjekt om kvinners eierskap i jordbruk og næringsliv.

Norsk deltagelse i EU-programmet DAPHNE til bekjempelse av vold mot barn, unge og kvinner foreslås videreført. Gjennom disse programmene kan norske frivillige organisasjoner, arbeidslivets parter, ulike institusjoner og myndigheter fremme og delta i samarbeidsprosjekter, kunnskapsutvikling og nettverksbygging på europeisk nivå. Departementet samarbeider også med European Institute for Public Administration (EIPA) om å forankre likestilling på den europeiske dagsorden.

Norge, representert ved Barne- og familiedepartementet og Likestillingsombudet, vil fortsatt delta som observatør i EU-kommisjonens rådgivende komité for likestilling som medlem av programkomiteen for handlingsprogrammet, og som medlem og leder av EFTAs arbeidsgruppe for likestilling og familie.

Også utenom dette samarbeides det om likestilling internasjonalt. BFD er involvert i flere prosjek-

ter på europeisk nivå og iverksetter bilateralt samarbeid med enkelte land.

Likebehandling av og respekt for lesbiske og homofile i samfunnet

Følge opp St.meld. nr. 25 (2000–2001) *Levekår og livskvalitet for lesbiske og homofile i Norge* og ha god dialog med organisasjonene

St.meld. nr. 25 (2000–2001) *Levekår og livskvalitet for lesbiske og homofile i Norge* og Stortingets behandling av denne legges til grunn for arbeidet med at lesbiske og homofile skal ha samme rettigheter og livskvalitet som heterofile. Dialogen med organisasjonene er viktig. Oppfølgingsarbeidet forankres i BFD, men vil også skje i regi av eller i samarbeid med andre departement som har eget fagsvar på området.

Driftsstøtten til Landsforeningen for lesbiske og homofile (LLH) videreføres. Det forutsettes at midlene benyttes blant annet til å ivareta oppgaven som kunnskapsbank. Ungdom skal prioriteres, og det regionale hensynet skal ivaretas. Støtten til LLHs antidiskrimineringsarbeid videreføres ut året. Midler til forskning kanaliseres gjennom Norges forskningsråds program for kjønnsforskning, jf. omtale under delmål Solid kunnskapsgrunnlag for familie- og likestillingspolitikken.

Kjennskap til regelverk og rettigheter blant publikum

Gjennomføre målrettede informasjonstiltak

Utarbeiding av informasjon om endringer i likestillingsloven vil bli gjennomført i regi av Likestillingsombudet i samarbeid med departementet. Likestillingsombudet og Likestillingssenteret vil også være viktige kilder til informasjon om rettigheter, aktiviteter og fakta når det gjelder likestillingsområdet.

Departementet legger stor vekt på å gi god informasjon om relevant lovgivning og om ulike ordninger for barnefamiliene ved oppdaterte brosjyrer og nettsider.

Hindre tvangsekteskap

Forbedret kontroll av vigslor

Departementet vil følge opp Stortingets beslutninger i forbindelse med behandling av Ot.prp. nr. 103 (2002–2003) *Om lov om endringer i lov 4. juli 1991 nr. 47 om ekteskap (ekteskapslova) m.m.* Forslagene i proposisjonen er omtalt under Tilstandsvurdering. Også andre forslag til tiltak i familiemeldingen vil bli fulgt opp.

Sikker fastsetting av farskap etter barneloven

Dekke kostnadene ved DNA-analyser rekvirert av domstolene og fylkestyngdekontorene

Rutinemessig bruk av DNA-analyser i farskapssaker hvor det etter barneloven kan pålegges blodprøver videreføres. Departementet dekker kostna-

dene ved DNA-analyser i farskapssaker som er rekvirert av domstolene eller av fylkestyngdekontorene. Endring i barnelovens kap. 2 om farskap, kan medføre økning i antall farskapssaker, idet endringen åpner for at alle fedre, mødre og tredje-menn, kan reise endringssak om farskapet og få saken avgjort ved DNA-test.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 846 Familie- og likestillingspolitisk forskning, opplysningsarbeid m.v.

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
Styrke likestillingen i offentlig politikk	Integrering av kjønns- og likestillingsperspektiv i statsbudsjettet	Antall budsjettproposisjoner som inneholder vurdering av likestillingskonsekvenser
	Styrke mannspektivet i likestillingspolitikken	
Et tidsriktig apparat og regelverk for å fremme likestilling mellom kjønnene	Innarbeide kvinnekonvensjonen i norsk rett	
	Vurdere å opprette et felles håndhevingsapparat mot diskriminering	
	God informasjon og veiledning for å sikre oppfølging av kravet til aktivitetsplikt	Antall virksomheter som rapporterer i henhold til lovendrings krav
Kjønnsbalanse i arbeids- og næringsliv	40 prosent representasjon av begge kjønn i styrene i statlige selskaper	
	Drive aktivt påvirkningsarbeid overfor næringslivet	
Reduserte lønnsforskjeller mellom menn og kvinner	Samarbeide nasjonalt, nordisk og internasjonal om likelønn	Videreføre Likestilt lønn; et prosjekt for norsk arbeidsliv (forsøk med arbeidsvurdering for likelønn)
Solid kunnskapsgrunnlag for familie- og likestillingspolitikken	Delta i finansiering av forskningsprosjekter og -programmer	Finansiering av forskningsprosjekter og programmer
Forpliktende samliv og foreldreskap	Følge opp St.meld nr. 29 (2002–2003) <i>Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap</i>	
Samarbeid med organisasjoner på familie- og likestillingsområdet	Videreføre tilskuddsordning til frivillige organisasjoner på familie- og likestillingsområdet	
Aktivt internasjonalt samarbeid på familie- og likestillingsområdet	Sikre deltakelse i nordisk, europeisk og internasjonalt samarbeid for å fremme likestilling og god familiepolitikk	

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
Likebehandling og respekt for lesbiske og homofile i samfunnet	Følge om St.meld. nr. 25 (2000–2001) <i>Levekår og livskvalitet for lesbiske og homofile i Norge</i> og ha god dialog med organisasjonene	
Kjennskap til regelverk og rettigheter blant publikum	Gjennomføre målrettede informasjonstiltak	
Hindre tvangsekteskap	Forbedret kontroll av vigsler	Følge opp Ot.prp. nr. 103 om <i>endringer i ekteskapsloven</i> Følge opp forslag til tiltak i familiemeldingen
Sikker fastsetting av farskap etter barneloven	Dekke kostnadene ved DNA-analyser rekvirert av domstolene og fylkestrygdekontorene	

Nærmere om budsjettforslaget

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan nyttes under post 50

Forsøk, forskning og utredning

Hoveddelen av forskningsmidlene blir kanalisert gjennom Norges forskningsråd, jf. omtale under post 50. Forsknings- og utviklingsmidlene på denne posten nyttes i hovedsak til finansiering av enkeltprosjekter av særlig betydning for områdene familie og likestilling. Posten blir sett i sammenheng med tilsvarende midler under kap. 844 Kontantstøtte og kap. 856 Barnehager.

Opplysningsarbeid

Midlene på posten nyttes til informasjon og erfaringsformidling som ledd i gjennomføringen av de mål departementet har satt for arbeidet på familie- og likestillingsområdet. Dette gjelder bl.a. informasjon om foreldre og barns rettigheter og informasjon om endringer i regelverket ellers på familie- og likestillingsområdet.

Budsjettforslag 2004

Posten er redusert blant annet som følge av at utgifter til internasjonalt arbeid er skilt ut på egen post, jf. post 79 Tilskudd til internasjonalt arbeid for likestilling.

Post 22 Refusjon av utgifter til DNA-analyser

Rettsmedisinsk institutt ved Universitetet i Oslo utfører alle DNA-analyser som rekvireres av domstolene eller av fylkestrygdekontorene ved fastset-

ting av farskap, og departementet refunderer utgiftene dette medfører. Utgiftene til DNA-analyser følger automatisk av barnelovens regelverk om fastsetting og endring av farskap. Endring av barnelovens kap. 2 om farskap kan medføre økning i farskapssaker og dermed økt oppdragsmengde for Rettsmedisinsk institutt.

Post 50 Forskning, kan nyttes under post 21, kap. 844, post 21, kap. 856, post 21

Bevilgningen kanaliseres til Norges forskningsråds programmer: Velferdsprogrammet – Samfunn, familie, oppvekst (1999–2008) og Kjønnsforskning – kunnskap, grenser, endring (2001–2007). Prioriterte områder er familie- og barnehageforskning og deltaking innen voldsforskning (Velferdsprogrammet) og kjønnsforskning og forskning om homofile og lesbisk levekår (Program for kjønnsforskning).

Post 70 Tilskudd

Posten nyttes primært til driftsstøtte til de frivillige organisasjonene som arbeider på familie- og likestillingsområdet, inklusive driftstilskudd til manns-senteret REFORM. I noen grad kan det gis tilskudd til tiltak i tråd med målsettingen.

Mål

Målet med tilskuddsordningen er å sørge for et mangfoldig organisasjonsliv på det familie- og likestillingspolitiske området. Mangfoldet skal bidra til debatt og oppmerksomhet om familie- og likestillingspolitiske tema. Tilskuddsordningen skal utvi-

kle demokratiet og være med på å gjøre de frivillige organisasjonene til et alternativ og supplement til det offentlige familie- og likestillingsarbeidet.

Tiltak rettet mot menns roller, implementering av handlingsplaner fra FNs kvinnekongresser, FNs kvinnekommisjon og andre internasjonale organisasjoner vil være sentrale.

Tilskuddskriterier

Det gis tilskudd til drift til frivillige organisasjoner som arbeider med familie- og likestillingspolitikk. Midlene lyses ut, og tildeling foretas en gang i året på grunnlag av søknad. Tildelingen foretas av Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (BUFA) etter retningslinjer fastsatt av departementet (Q-17/04).

Frivillige organisasjoner som har klare familie- og/eller likestillingspolitiske mål og som dokumenterer dette med vedtekter, målsettinger og planer, kan søke om driftsstøtte. Organisasjoner som mottar eller er berettiget til annen statlig driftsstøtte kan ikke gis driftsstøtte. Driftsstøtten differensieres etter dokumentert medlemstall. Innen hver gruppe gis samme støttebeløp. Størrelsen og fordelingen av tilskuddet vil være knyttet til størrelsen på organisasjonene og hvor mange organisasjoner som er støtteberettiget.

Organisasjoner som ikke er berettiget til driftsstøtte, kan søke om støtte til tiltak som er i tråd med formålet for tilskuddsordningen. Paraplyorganisasjoner, nasjonale organisasjoners kvinneutvalg, andre liknende underutvalg på lokalt nivå og lokallag av landsomfattende organisasjoner gis ikke støtte. Organisasjonene som har mottatt støtte tidligere må rapportere om bruken av midlene jf. Oppfølging og kontroll.

Oppfølging og kontroll

Tilskuddsmottaker som har mottatt denne type støtte tidligere, må sende inn revisorbekreftet regnskap m.v., senest sammen med ny søknad om støtte. Rapporten må vise at midlene er brukt i tråd med vilkårene for tildeling. Ny tildeling vil kunne bli nedkortet tilsvarende om tildelte midler er brukt i strid med vilkårene og/eller ikke er tilstrekkelig dokumentert. Det vil ikke bli foretatt ny tildeling før rapport og regnskap foreligger.

Rapport 2002

Jf. resultatrapport 2002.

Budsjettforslag 2004

Bevilgningen er noe redusert i forhold til 2003.

Post 71 Særlige familiepolitiske tiltak

Bevilgningen vil som for 2003 bli nyttet til driftstilskudd til Aleneforeldreforeningen (AFFO) og Foreningen 2 Foreldre (F2F). Tilskuddet fordeles mellom de to organisasjonene etter medlemstall. Tildelingskriteriene ble endret i fbm. 2002-budsjettet, og 2004 er første året tildeling skjer fullt ut etter dokumentert medlemstall.

Mål, tildelingskriterier og oppfølging og kontroll av tilskuddene samsvarer med øvrige tilskudd til frivillige organisasjoner som arbeider på familie- og likestillingsområdet, jf. omtale under post 70 Tilskudd.

Rapport 2002

Jf. Resultatrapport 2002.

Budsjettforslag 2004

Posten er nominelt videreført.

Post 72 Tiltak for lesbiske og homofile

Bevilgningen vil bli nyttet til tilskudd til Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring, til driftsstøtte og til å videreføre det 2-årige prosjektet med antidiskrimineringsarbeid ut året.

Rapport 2002

Jf. Resultatrapport 2002.

Budsjettforslag 2004

Bevilgningen er noe redusert i forhold til 2003.

Post 79 Tilskudd til internasjonalt arbeid for likestilling, kan overføres

Mål

Målet med bevilgningen er å stimulere internasjonalt samarbeid for likestilling mellom kvinner og menn. Hoveddelen av posten benyttes til Norges bidrag til EUs 5. handlingsprogram for likestilling mellom kjønnene (2001–2005) og kostnader knyttet til annet internasjonalt arbeid og programmer. Handlingsprogrammet er et viktig og nødvendig instrument for å iverksette EUs samlede strategi for likestilling mellom kvinner og menn. Programmet finansierer prosjekter og aktiviteter innen strategiens fem områder: likestilling i det økonomiske liv (bla likelønn), deltakelse og representasjon,

sosiale rettigheter, borgerlige rettigheter og kjønnsrollemønstre og stereotypier. Frivillige organisasjoner, arbeidslivsorganisasjoner og nettverk som arbeider for likestilling mellom kvinner og menn på europeisk nivå, i tillegg til offentlige myndigheter kan delta i programmets aktiviteter.

Tildelingskriterier

Bidragene til deltakelsen i EUs ulike programmer fastsettes etter fordelingsnøkkelen som er nedfelt i EØS-avtalen.

Oppfølging og kontroll

Departementet følger opp virksomheten i EUs handlingsprogram gjennom deltakelse i Komiteen for iverksetting av programmet relatert til EUs strategi for likestilling mellom kjønnene (2001–2005) (programkomiteen). Midlene til prosjekter under EUs handlingsprogram lyses ut en gang i året hvor en åpen utlysning retter seg mot frivillige organisasjoner, og en lukket utlysning begrenset til offentlige myndigheter. Prosjektsøknadene

behandles i EU kommisjonen, og legges frem for vedtak i programkomiteen. Revisjonsretten i EU og EUs internrevisjon kontrollerer bruken av budsjettmidler til de programmene Norge delar i. Tilskudd gitt av departementet følges opp og kontrolleres etter gjeldende interne retningslinjer.

Budsjettforslag 2004

Hoveddelen av bevilgningen nyttes til å dekke de forpliktelser Norge har gjennom internasjonale avtaler, spesielt EØS-avtalen og tilskudd til EUs 5. handlingsprogram for likestilling mellom kjønnene. For øvrig dekkes kostnader knyttet til annet internasjonalt arbeid og programmer.

Posten er nyopprettet. Utgifter til internasjonalt arbeid for likestilling har tidligere vært bevilget under post 21.

Norges bidrag til EUs DAPHNE-program – arbeid mot kommersiell seksuell utnyttning av barn, ungdom og kvinner, dekkes over kap. 857 Barne- og ungdomstiltak, post 79 Tilskudd til internasjonalt ungdomssamarbeid m.v.

Kap. 0847 Likestillingssenteret

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
50	Basisbevilgning	5 530	5 805	6 014
	Sum kap 0847	5 530	5 805	6 014

Status for virksomheten

Likestillingssenteret er et statlig forvaltningsorgan med særskilte fullmakter, med et eget styre som har det overordnede faglige og økonomiske ansvaret. Likestillingssenteret er faglig uavhengig og ansvarlig for egne prioriteringer og resultatmål i samsvar med det mandat og de oppgaver det er tillagt (likestillingslovens § 9). Departementet er ansvarlig for å forestå nødvendige bevilgninger og kontrollere bruken av midlene.

Likestillingssenteret sitt formål er å arbeide for reell likestilling mellom kvinner og menn gjennom å følge utviklingen i samfunnet, også internasjonalt, med sikte på å avdekke og påpeke forhold som henholdsvis fremmer eller motvirker likestilling, og gi råd, veiledning og foreslå tiltak som fremmer likestilling i forhold til hva som avdekkes. Likestillingssenteret skal med andre ord være en

pådriver i likestillingsspørsmål i forhold til myndigheter, organisasjoner, arbeids- og næringsliv mv. Videre skal Likestillingssenteret være et knutepunkt for organisasjoner og instanser som arbeider med likestilling, utvikle informasjonsmateriell og forestå utrednings- og utviklingsarbeid og være et møtested og informasjonssentrum for et bredt publikum.

Resultatrapport 2002

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2001–2002).

Arbeide for å rette opp ubalansen mellom kvinner og menn gjennom å:

- avdekke skjevheter og påvirke strukturendringer og

- sørge for at interessen for – og kunnskapen om likestilling øker

Styret for Likestillingssenteret fastsatte for perioden 2001–2002 tre overordnede satsingsområder for senterets arbeid. De tre satsingsområdene er: Kvinner og makt, menn og makt og ungdom og likestilling. Styret har avholdt 5 styremøter i 2002.

Informasjon og dokumentasjon har høy prioritet. I 2002 holdt medarbeidere på senteret 44 foredrag og deltok 117 ganger på konferanser/seminarer. Informasjonsstrømmen til publikum går likevel først og fremst gjennom senterets hjemmesider: www.likestilling.no. Hjemmesidene er under kontinuerlig videreutvikling og holdes jevnlig oppdatert. I tillegg finnes det egne hjemmesider for ungdom: www.umag.no. I løpet av 2002 ble det også etablert en hjemmeside for prosjektet «Towards a Closing of the Gender Pay Gap» (www.genderpaygap.no).

Synlighet i media er et annet viktig kriterium for måloppnåelse. I 2002 gjorde senterets medarbeidere 158 intervjuer, 13 artikler ble publisert, og det er registrert 1 281 presseklipp på Likestillings-senteret. Likestillingsbarometeret ble lagt frem, og gir en samlet fremstilling av hvor langt vi har kommet på likestillingsområdet på fem samfunnsområder. Totalt viser barometeret ingen fremgang på fire av områdene, og tilbakegang på området «Næringsliv».

Likestillingssenterets lokaler har vært hyppig i bruk også av andre enn senteret selv. Særlig nytte av lokalene har organisasjoner som selv ikke har lokaliteter eller økonomisk evne til å leie.

Kvinner og makt

Kvinnebasen, som senteret har driftet siden 1999, bestod ved utgangen av 2002 av 3 500 kompetente kvinner, og er en database til bruk for offentlig forvaltning, næringsliv, media og andre som leter etter kvinner med en spesifikk kompetanse. Kvinnebasen blir ansett som et viktig virkemiddel for rekruttering av kvinner til ledende posisjoner i offentlig så vel som i privat sektor. Likestillingssenteret driftet også Styrebasen, en database for styrekandidater i regi av Statens nærings- og distriktsutviklingsfond (SND). I løpet av 2002 hadde Kvinnebasen over 1 000 nyregistreringer. Det er en fordobling fra året før. Kvinnebasen har også drevet en aktiv formidling av resultatene fra rapporten «Sjef og kvinne – myter og fakta om kvinnelig ledelse». Ansvar for Kvinnebasen skal i løpet av 2003 overføres til Aetat.

«Towards a Closing of the Gender Pay Gap» er det største EU-finansierte prosjektet Likestillings-

senteret har hatt prosjektlederansvaret for til nå. På norsk side har BFD, AAD, UFD, LO og NHO bidratt økonomisk og faglig i den norske referansegruppen. Partnere i prosjektet har vært Hellas, Østerrike, Danmark, Storbritannia og Island. Prosjektets konferanse i Oslo i november fikk stor oppmerksomhet, både i og utenfor landet. Prosjektet ble avsluttet i februar 2003.

Likestillingssenteret lanserte 11. november 2002 «Likelønnsdagen». Budskapet var at dersom menn er fornøyd med å tjene like mye som kvinner i løpet av ett år, kan de ta seg fri resten av året. Likelønnsdagen fikk stor oppmerksomhet i mediene.

Arbeidet med vold mot kvinner og fokus på seksualisert vold ble videreført i 2002.

Likestillingssenteret hadde ansvaret for koordinering og informasjonsformidling i forhold til EUs DAPHNE-program for prosjekter mot vold mot kvinner og barn, og har hatt flere informasjonsmøter med aktuelle organisasjoner. Senteret fikk også DAPHNE-midler til et eget prosjekt med partnere i Danmark, Island og Tyskland. Prosjektet ser på kvinner med minoritetsbakgrunn som er brakt til Norge av menn som etter en stund overlater kvinnene til seg selv. Prosjektet fokuserer på hva slags hjelp disse kvinnene trenger og utvikler nye metoder for å styrke disse kvinnes situasjon.

Nettverket mot vold mot kvinner, som består av Likestillingssenteret, Alternativ til Vold og Krisesentersekretariatet, har i 2002 særlig arbeidet med et forprosjekt om en internasjonal høring om vold mot kvinner. Forprosjektet er støttet av Utenriksdepartementet.

Vold mot kvinner omfatter også omskjæring av kvinner. Senteret har i 2002 bidratt til å lage en informasjons- og debattfilm om omskjæring av kvinner. Filmen er basert på det somaliske miljøet i Norge og skal brukes av Somalisk kvinnegruppe for å sette i gang diskusjoner om omskjæring innenfor deres miljø, særlig blant somalisk ungdom. Likestillingssenteret har også deltatt i resursgruppen for OK-prosjektet – BFDs prosjekt for å bekjempe omskjæring av jenter og kvinner. Senteret har også vært med som partner i et EU-finansiert prosjekt ledet av Storbritannia «Self Defence Training in the Prevention of Violence Against Girls and Women».

Gjennom prosjektet «Internasjonal prostitusjon og handel med kvinner», som er finansiert av Utenriksdepartementet, har Likestillingssenteret bidratt til faglig utviklingsarbeid i Norge og nærområdene.

Likestillingssenteret har deltatt i samfunnsdebatten om prostitusjon og hvordan prostitusjon kan bekjempes. Senteret arrangerte blant annet et dia-

logmøte for representanter fra organisasjoner med ulikt syn på hvordan prostitusjon best bekjempes.

Menn og makt

Likestillingssenteret ser det som avgjørende at likestilling synliggjøres som et område som angår menn. Likestillingssenteret har arbeidet for økt kunnskap om menn, og kunnskap om konflikter og forskjeller menn imellom. Senteret har særlig gjennom nettverksbygging og deltakelse i ulike fora satt temaet på dagsorden.

Vold mot kvinner har også vært et sentralt tema innenfor menn og makt. Utover generell informasjonsvirksomhet om volden menn utøver i hjemmene, har senteret i 2002 arrangert en større internasjonal konferanse: Men and Masculinities in War and Conflicts. Senteret har i dette arbeidet også forsterket sitt samarbeid med Alternativ til Vold. Konferansen tok blant annet opp massevoldtekter og folkemord i et kjønnsperspektiv. Likestillingssenteret har etter beste evne vært en pådriver for å etablere samarbeid mellom manns- og kvinneorganisasjoner for å bekjempe vold mot kvinner.

Likestillingssenteret har videre hatt møter med miljøer som arbeider med tilbud til menn i krise, blant annet REFORM, Ressurssenteret for menn. Senteret har hatt et aktiv rolle i etableringen av REFORM. Sammen med PRO-senteret og REFORM tok Likestillingssenteret i 2002 initiativet til et treårig prosjekt som skal være et tilbud til menn som ønsker å slutte å kjøpe sex.

Ungdom og likestilling

Likestillingssenteret har også i 2002 satt fokus på områder som ungdom er opptatt av, som reklame, moter og kropp. Gjennom blant annet utspill om overtramp i reklame har senteret fokusert på likestilling på ungdommens premisser. Den årlige reklamekonkurransen, i samarbeid med studentene ved Westerdals reklameskole, på kvinnedagen 8. mars, setter særlig fokus på kjønnsstereotyper i reklame. Å arbeide mot tradisjonelle holdninger til kjønnene i tillegg til en bevisstgjøring av de kommende reklameskaperne er viktig.

I 2002 startet forarbeidet til et prosjekt som skal etablere et pedagogisk materiale til bruk i grunnskolen i undervisning om likestilling. Prosjektet tar utgangspunkt i at film og TV er viktige referanserammer for ungdom, og skal tilby et variert sett med verktøy for lærere som skal bevisstgjøre elever og undervise i temaet likestilling.

Mål og strategier

For 2004 prioriteres følgende mål:

Likestillingssenterets mål er at kvinner og menn skal ha samme rettigheter, plikter og muligheter på alle samfunnsområder. Det skal arbeides for reell likestilling innenfor alle sektorer, det være seg næringsliv, offentlig sektor, organisasjonsliv og den private sfære.

Likestillingssenteret vil spesielt vektlegge områdene vold i et likestillingsperspektiv, prostitusjon og trafficking, ungdom, oppvekst og sosialisering, familie-, livsfase- og likestillingspolitikk, etniske minoriteter og likestilling, økonomi og velferdsgoder i et likestillingsperspektiv og kvinner og beslutningsprosesser. Innenfor disse områdene vil det bli vektlagt å utvikle ny kunnskap, spre kompetanse, skape debatt og påvirke beslutningstakere og det offentlige rom i retning av et mer likestilt samfunn.

Likestillingssenteret vil anvende de metoder og verktøy som til enhver tid anses å være mest formålstjenlige, spesielt strategiene mainstreaming og særtiltak.

Norge har i likhet med andre land vedtatt å bruke mainstreaming som strategi for å oppnå likestilling mellom kvinner og menn. Det vil si at kjønnsperspektivet skal gjennomsyre alle politikk- og samfunnsområder. Det handler blant annet om å etterspørre om tiltak og vedtak vil slå ulikt ut for henholdsvis kvinner og menn, for deretter å ta konsekvensene av analysen. For Likestillingssenteret vil det være aktuelt å anvende denne strategien innenfor mange forskjellige satsingsområder.

I tillegg til mainstreaming, vil Likestillingssenteret også benytte seg av særtiltak. Tradisjonelt har særtiltak vært spesielt rettet mot kvinner (jf. likestillingsloven § 1). Utviklingen på likestillingsfeltet viser imidlertid at det også er viktig med særtiltak for menn. Likestillingssenterets strategi vil derfor være å ta hensyn til at både menn og kvinner opplever manglende likestilling, og at en må iverksette særtiltak der det er nødvendig. Ved denne strategien vil senteret vise at likestilling på svært mange områder øker både kvinners og menns livskvalitet.

Likestillingssenteret vil først og fremst konsentrere sin virksomhet om informasjon, og å skape debatt og engasjement. Et godt samarbeid med forskningsmiljøer og andre organisasjoner som arbeider med beslektede tema vil også være essensielt.

Likestillingssenterets mandat og virkemidler spenner bredt. I en nylig gjennomført evaluering av senteret foreslår Statskonsult at senteret utvikler flere sider av mandatet og virkemiddelbruken,

blant annet fremheves mulighetene for å styrke kunnskapsproduksjonen og forumsfunksjonen. Senteret må påregne å arbeide med omstilling i henhold til mandat og funnene fra evalueringen, i tett dialog med styret og departementet.

Det vises for øvrig til arbeidet med en ny lov om etnisk diskriminering og forslaget om et felles

håndhevingsapparat for diskriminering på grunnlag av kjønn og etnisitet, jf. omtale i Mål og strategier under kap. 846 Familie- og likestillingspolitisk forskning, opplysningsarbeid mv. og kap. 848 Likestillingsombudet.

Oversikt over resultatmål og resultatindikatorer for kap. 847 Likestillingssenteret

Resultatmål	Resultatindikator
Arbeide for å rette opp ubalansen mellom kvinner og menn gjennom å avdekke skjevheter, påvirke strukturendringer og sørge for at interessen for – og kunnskapen om likestilling – øker	Endrede handlingsmønstre hos kvinner og menn som bryter med det tradisjonelle kjønnsrolle-mønstre
	Oppmerksomheten likestilling vekker i media og hos det brede publikum

Nærmere om budsjettforslaget

Post 50 Basisbevilgning

Posten dekker lønn til faste medarbeidere, godtgjøring til styret og øvrige driftsutgifter ved Likestillingssenteret.

Kap. 0848 Likestillingsombudet (jf. kap. 3848)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
01	Driftsutgifter	5 874	6 334	6 358
	Sum kap 0848	5 874	6 334	6 358

Status for virksomheten

Likestillingsloven skal fremme likestilling mellom kjønnene og gi vern mot forskjellsbehandling på grunn av kjønn. Likestillingsombudet skal av eget tiltak og etter klage føre tilsyn med at bestemmelsene i likestillingsloven følges. En stadig økning i antall klagesaker samt stor etterspørsel etter generell informasjon og mer uformell veiledning viser at det er et stort behov for Likestillingsombudets tjenester.

I tillegg til det kontinuerlige arbeidet med klagesaksbehandling er det nødvendig med en betydelig satsing på informasjonsarbeid, ikke minst etter revisjonen av likestillingsloven i 2002, og redegjørelsesplikten som gjelder fra og med 2003. Foruten å spre informasjon om rettigheter og plik-

ter etter loven og informasjon om klageadgangen, bør muligheten for muntlig og mer uformell veiledning fra Likestillingsombudet gjøres bedre kjent. Med den erfaring og kompetanse etaten har, kan veiledning gis raskt og uten omfattende forundersøkelser. I tillegg til at dette for mange er en god måte å løse problemene på, utnyttes etatens ressurser bedre og økt prioritet kan gis til å behandle tyngre og viktigere saker, herunder temaer av mer prinsipiell karakter.

Informasjonsvirksomhet er også viktig for at andre enn sakens parter skal få kunnskap om etatens virksomhet og praksis. Det er derfor nødvendig at det blir utarbeidet et godt informasjonsmateriale både på Internett og i papirformat, og at Likestillingsombudet deltar i samfunnsdebatten.

Likestillingsombudet er en selvstendig institusjon og står faglig ansvarlig for egne prioriteringer og resultatmål i samsvar med de lovpålagte oppgaver etaten har. Departementet har ansvar for å foreslå nødvendige bevilgninger til Likestillingsombudets virksomhet og kontrollere bruken av disse.

Resultatrapport 2002

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2001–2002).

Håndheve likestillingsloven på en korrekt og effektiv måte

Antall saker behandlet, type saker og saksbehandlingstid

I 2002 ble det registrert 422 nye saker hos Likestillingsombudet. Dette er en økning fra 337 saker i 2001, og utgjør 25 prosent. I perioden 1999–2002 har antallet innkomne saker økt med 75 prosent.

Tabell 6.7 Fordeling av skriftlige saker 1999–2002

	2002	2001	2000	1999
Enkeltsaker	350	270	207	181
Saker oversendt Forbrukerombudet	28	20	16	24
Høringssaker	44	47	33	36
Totalt	422	337	256	241

I 2002 kom ca. 30 pst. av klagenes fra menn, 41 pst. fra kvinner, 13 pst. fra organisasjoner, mens Likestillingsombudet tok opp 16 pst. av sakene på eget initiativ.

Mange av enkeltsakene, 289 saker, gjaldt spørsmål om forskjellsbehandling knyttet til likestillingslovens generalklausul i § 3. Flertallet av sakene dreier seg om rettigheter i forbindelse med graviditet og permisjoner og spørsmål om omsorg for barn etter samlivsbrudd. Mange av de sistnevnte henvendelsene kommer fra menn. De øvrige enkeltsakene gjelder stort sett forhold knyttet til arbeidslivet; ansettelsesforhold eller likelønn. Likestillingsombudet behandlet 23 saker om stillingsutlysning, 42 saker om tilsetninger og 21 saker om likelønn. De «klassiske» sakene fra arbeidslivet utgjorde altså bare om lag en femtedel av det samlede saksantallet.

Fra 2002 har Ombudet kartlagt den gjennomsnittlige saksbehandlingstiden for fire kategorier av saker. Tiden er regnet fra saken er registrert, til den er avsluttet. Gjennomsnittlig saksbehandlingstid var:

- Klagesaker etter § 4 første ledd – stillingsannonser: 21 dager
- Klagesaker etter § 4 annet ledd – ansettelser: 64 dager
- Klagesaker etter § 5 – likelønn: 72 dager
- Veiledningssaker – alle bestemmelser og temaer: 26 dager

Bidra til å utvikle likestillingsretten

Utredning av prinsipielle spørsmål og høringer

Ombudet mottok 44 høringssaker i 2002. Det ble gitt 12 høringsuttalelser. Ombudet uttalte seg blant annet om endringer i reglene om fastsettelse av farskap, besøksforbud for voldelige menn og diskrimineringslovgivning for funksjonshemmede. Ombudet utredet på eget initiativ forholdet mellom Den norske Kirke og likestillingsloven.

Deltakelse i utvalg og arbeidsgrupper m.v.

Ombudet har sittet i referansegruppen for prosjektet «Forsøk med arbeidsvurdering som virkemiddel for likelønn» i regi av BFD. Ombudet deltok også i arbeidsgruppen som, under ledelse av Regjeringsadvokaten, forberedte Norges forsvar i den såkalte øremerkingssaken (Universitetssaken).

Samarbeid nordisk og internasjonalt

Likestillingsombudet deltok i to EU-prosjekter om kjønn og lønn i 2002; «Towards a Closing of the Gender Pay Gap» i regi av Likestillingssenteret og «Ensuring Rights on Equal Pay» i regi av det portugisiske likestillingsapparatet. Likestillingsombudet er medlem i EUs Advisory Committee on Equal Opportunities for Women and Men og del-

tok på flere møter i 2002. Ombudet var nestleder i en arbeidsgruppe som forberedte komiteens forslag om et generelt likestillingsdirektiv. Ombudet arrangerte det nordiske ombudsmøtet i Oslo i 2002. Disse årlige møtene er svært viktige for å utveksle erfaringer på tvers av landegrensene, særlig for Norge som ikke er medlem i EU.

Likestillingsombudet holdt innlegg på likestillingskonferanser i Litauen, Polen og Serbia i 2002, og på en konferanse i Europarådet. Ombudet mottok i 2002 en rekke internasjonale delegasjoner, blant annet fra Afghanistan, Etiopia, Japan, Kina, Kroatia, Mauritius, Rwanda og Sør-Korea.

Informere om likestillingsloven og om Likestillingsombudets oppgaver

Antall artikler, kronikker, foredrag, brosjyrer og intervjuer

I 2002 skrev Ombudet 18 artikler, kronikker og innlegg som ble trykket i dagspressen. Likestillingsombudet utarbeidet nytt informasjonsmateriale i 2002, først og fremst om særlig viktige bestemmelser i loven. I alt ble det produsert 15 nye brosjyrer og informasjonsfoldere, 10 på norsk, 4 på engelsk og 1 på samisk. For øvrig ble det foretatt en større revisjon av hjemmesidene på Internett.

Etterspørsel etter innsyn i dokumentene/foredrag

Likestillingsombudet holdt 40 foredrag i 2002, samme antall som året før. Etterspørselen var som vanlig størst fra fagforeninger og ulike organisasjoner.

Mål og strategier

Likestillingsombudet og Klagenemnda for likestilling håndhever likestillingsloven. Likestillingsombudet skal arbeide for å gjøre lov og praksis kjent for myndigheter, arbeidsliv, organisasjoner og andre. Likestillingsombudet skal også fremme likestilling mer generelt blant annet ved å samarbeide med andre offentlige organer som behandler likestillingsspørsmål.

Med bakgrunn i at det arbeides med en ny lov mot etnisk diskriminering som tenkes håndhevet på samme måte som likestillingsloven, har en interdepartemental gruppe utarbeidet forslag til et felles håndhevingsapparat for diskriminering på grunnlag av kjønn og etnisitet. Rapporten ble sendt på bred allmenn høring sommeren 2003. Sammen med de nylig gjennomførte evalueringene av Likestillingssenteret og Senter mot etnisk

diskriminering (SMED), vil dette forslaget ligge til grunn for regjeringens vurdering om det skal etableres et felles håndhevingsapparat der Likestillingsombudet og Likestillingssenteret skal inngå. Et felles håndhevingsapparat må videreføre og videreutvikle det arbeidet som utføres i det eksisterende likestillingsapparatet.

Likestillingsombudet vil i 2004 videreføre prioriteringen av følgende arbeidsområder:

Håndheve likestillingsloven på en korrekt og effektiv måte

Likestillingsombudets hovedoppgave er ifølge likestillingsloven å håndheve lovens bestemmelser gjennom behandling av de klager som fremsettes og å ta saker opp av eget initiativ. Saksbehandlingen skal ha høy kvalitet samtidig som den skal være effektiv. Likestillingsombudets konklusjoner skal foreligge mens en sak har aktualitet og slik at konklusjonene kan etterleves. Saker hvor man kan oppnå et konkret positivt resultat og saker som har stor prinsipiell betydning vil bli prioritert, og det vil bli arbeidet aktivt for å løse sakene gjennom frivillige ordninger.

Bidra til å utvikle likestillingsretten

Likestillingsloven fastsetter Likestillingsombudets mer generelle plikt til å fremme likestilling mellom kjønnene i sitt arbeid. Arbeidet med å vurdere prinsipielle spørsmål og problemstillinger med likestillingsaspekt vil bli gitt høy prioritet. Erfaring fra enkeltsaksbehandlingen og henvendelser av mer prinsipiell art vil danne grunnlaget for dette arbeidet. Rollen som høringsinstans og deltaker i samsfunnsdebatten er i denne forbindelse svært viktig.

Endringene i likestillingsloven, som trådte i kraft i 2002 og 2003, stiller Ombudet overfor spennende utfordringer i forhold til å utvikle ny praksis på en rekke områder innenfor likestillingsretten. Dette arbeidet vil ventelig prege Ombudets virksomhet også i 2004. Ombudet vil særlig fokusere på den nye plikten til å redegjøre for likestillingsarbeidet, jf. lovens § 1a, som er innført fra og med 2003.

Norge har, gjennom internasjonale avtaler, forpliktet seg til et samarbeid og en deltakelse i utviklingen av internasjonalt regelverk på likestillingsområdet. Dette gjelder særlig de forpliktelser som følger av FNs konvensjoner og av EØS-avtalen. Likestillingsombudet vil også i 2004 prioritere internasjonalt samarbeid om felles problemstillinger innenfor fagområdet.

**Informere om likestillingsloven og
Likestillingsombudets oppgaver**

Mens avgjørelser i enkeltsaker gir informasjon til sakens parter, kan generelt informasjonsarbeid nå ut til langt flere. Likestillingsombudet vil i 2004 prioritere informasjonsarbeid gjennom foredrag, undervisning og møte- og seminardeltakelse, og gjennom utarbeidelse av elektroniske nyhetsbrev,

og kontinuerlig oppdatering av hjemmesidene på Internett. Pressen, tidsskrifter, fagblader, radio og TV er andre egnede kanaler for å spre informasjon om Ombudets arbeid.

Likestillingsarbeidet i Norge er gjenstand for stor interesse i andre land. Ombudet vil også i 2004 ta i mot internasjonale delegasjoner og yte service overfor internasjonal presse.

Oversikt resultatmål og resultatindikatorer for kap. 848 Likestillingsombudet

Resultatmål	Resultatindikator
Håndheve likestillingsloven på en korrekt og effektiv måte	Antall saker behandlet, type saker og saksbehandlingstid
Bidra til å utvikle likestillingsretten	Utredning av prinsipielle spørsmål. Høringsuttalelser Deltakelse i utvalg, arbeidsgrupper, referansegrupper m.m.
Informere om likestillingsloven og om Likestillingsombudets oppgaver	Etterspørsel etter foredrag. Innsyn i dokumenter Antall artikler, kronikker, brosjyrer og intervjuer

Nærmere om budsjettforslaget**Post 01 Driftsutgifter**

Posten dekker lønn til ansatte og godtgjøring til Klagenemndas ordfører og medlemmer samt Ombudets øvrige driftsutgifter.

Kap. 3848 Likestillingsombudet (jf. kap. 848)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
01	Ymse inntekter	3		
16	Refusjon av fødselspenger / adopsjonspenger	178		
18	Refusjon av sykepenger	140		
	Sum kap 3848	321		

Post 01 Tilfeldige inntekter

På posten er det regnskapsført inntekter fra avisartikler og foredrag.

Post 16 Refusjon av fødsels- og adopsjonspenger

På posten er det regnskapsført refusjoner i henhold til ordningen med refusjon av fødsels- og adopsjonspenger. Utgifter motsvarende refusjoner er regnskapsført på kap. 0848.

Post 18 Refusjon av sykepenger

På posten er det regnskapsført refusjoner i henhold til ordningen med refusjon av sykepenger. Utgifter motsvarende refusjoner er regnskapsført på kap. 0848.

Programkategori 11.20 Tiltak for barn og unge

Utgifter under programkategori 11.20 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004	Pst. endr. 03/04
0850	Barneombudet (jf. kap. 3850)	8 439	7 834	7 871	0,5
0852	Adopsjonsstøtte	18 135	15 928	15 928	0,0
0854	Tiltak i barne – og ungdomsvernet (jf. kap. 3854)	328 774	345 518	357 755	3,5
0855	Statlig forvaltning av barnevernet (jf. kap. 3855)			2 878 000	
0856	Barnehager	5 767 381	7 802 111	10 479 205	34,3
0857	Barne- og ungdomstiltak	153 886	160 324	157 511	-1,8
0858	Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (jf. kap. 3858)	18 721	16 023	16 389	2,3
0859	UNG i Europa (jf. kap. 3859)	4 761	4 967	4 988	0,4
	Sum kategori 11.20	6 300 097	8 352 705	13 917 647	66,6

Utgifter under programkategori 11.20 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004	Pst. endr. 03/04
01-23	Drift	127 019	147 729	1 945 140	1 216,7
30-49	Nybygg og anlegg			56 000	
50-59	Overføringer til andre statsregnskaper	23 096	24 055	28 921	20,2
60-69	Overføringer til kommuner	5 944 454	7 989 352	10 661 009	33,4
70-98	Overføringer til private	205 528	191 569	1 226 577	540,3
	Sum kategori 11.20	6 300 097	8 352 705	13 917 647	66,6

Inntekter under programkategori 11.20 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004	Pst. endr. 03/04
3850	Barneombudet (jf. kap 850)	926			
3854	Tiltak i barne- og ungdomsvernet (jf. kap. 854)	668		20 720	
3855	Statlig forvaltning av barnevernet (jf. kap. 855)			677 000	
3858	Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (jf. kap 858)	2 644			
3859	UNG i Europa (jf. kap. 859)	1 355	1 922	1 922	0,0
	Sum kategori 11.20	5 593	1 922	699 642	36 301,8

Hovedinnhold og prioriteringer

Programkategori 11.20 Tiltak for barn og unge inneholder bevilgninger til barne- og ungdomstiltak, barnehager, tiltak i barne- og ungdomsvernet, adopsjonsstøtte, samt driftsbevilgninger til Barneombudet, Statens barnevern og familievern og Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen. Budsjettforslaget innebærer en økning i bevilgningen på programkategorien på om lag 70 prosent. Dette skyldtes i hovedsak regjeringens satsing på barnehager og opprettelsen av Statens barnevern og familievern.

Regjeringen vil sikre barn og ungdom gode og trygge oppvekstvilkår med plass for mangfoldet. I planlegging og gjennomføring av en helhetlig barne- og ungdomspolitikkk vil oppfølging av St.meld. nr. 39 (2001–2002) *Oppvekst- og levekår for barn og ungdom* i Norge stå sentralt. De frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene er et av de viktigste talerørene for barn og ungdom. Gjennom Frifond-ordningen og tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner, ønsker regjeringen å stimulere til et fortsatt aktivt og mangfoldig frivillig arbeid blant barn og unge.

Barnehageplass til alle som ønsker det er regjeringens viktigste mål i barnehagepolitikken. Oppfylld av dette målet sammen med en god kontantstøtteordning, er en forutsetning for at småbarnsforeldre skal få reell valgmulighet når det gjelder omsorgsløsninger for sine barn. Samtidig er det viktig å legge til rette for et variert, fleksibelt og mangfoldig barnehagetilbud. Foreldres valgfrihet handler også om muligheten til å velge den barnehagen som samsvarer best med familiens ønsker og behov, og muligheten til å kombinere deltids-

plass i barnehagen med andre omsorgsløsninger. Reel valgfrihet innebærer også et nivå på foreldrebetaling som ikke ekskluderer noe fra å velge barnehage som omsorgsløsning.

Våren 2003 la regjeringen i St.meld. nr. 24 (2002–2003) *Barnehagetilbud til alle – økonomi, mangfold og valgfrihet*, fram sitt forslag til prioriteringer og virkemidler i barnehagepolitikken. Samtidig ble Ot.prp. nr. 76 (2002–2003) *Om lov om endringer i lov 5. mai 1995 nr. 19 om barnehager (barnehageloven)* med nødvendige juridiske endringer, lagt fram. På grunnlag av disse dokumentene ble det inngått et bredt forlik om de fremtidige rammebetingelsene for barnehagesektoren.

I budsjettforslaget legger regjeringen til rette for en samlet offentlig finansiering på 80 prosent fra 1. mai 2004. Videre er det tatt budsjettmessig høyde for etablering av barnehageplasser til 12 000 barn, samt statlige investeringstilskudd for nye plasser. Regjeringen vil sende forslag til forskrift om foreldrebetaling på høring høsten 2003. Videre legger regjeringen opp til en innfasing av økonomisk likeverdig behandling av private og kommunale barnehager. Dette foreslås i egen forskrift som også sendes på høring høsten 2003.

Regjeringen legger stor vekt på å sikre en barneverntjeneste med evne og mulighet til å sette inn egnede tiltak i saker vedrørende omsorgssvikt, overgrep, adferdsproblemer og sosiale og emosjonelle problemer hos barn og unge. I februar 2003 fikk regjeringen tilslutning til forslaget om statlig overtakelse av fylkeskommunenes oppgaver på barnevern- og familievernområdet (jf. Ot.prp. nr. 9 (2002–2003) *Om lov om endringer i lov 17. juli 1992 nr. 100 Om barneverntjenester (barnevernloven)* og lov 19. juni 1997 nr. 62 *Om familievern-*

kontorer (*familievernkontorloven*)). Fra 1. januar 2004 vil Statens barnevern og familievern (SBF) bli opprettet. Gjennom opprettelsen av SBF vil regjeringen sikre et likeverdig og kvalitativt godt barneverntilbud for hele landet samtidig med en mest mulig effektiv utnyttelse av ressursene. Det vil dessuten gis prioritet til innføring av ny godkjenningsforskrift for private barnevernsinstitusjoner og oppfølging av kvalitetsforskriften som trer i kraft fra 1. januar 2004.

St.meld.nr.6 (2002–2003) *Tiltaksplan mot fattigdom* ble behandlet i Stortinget i 2003. Planen er et viktig skritt i en langsiktig, systematisk og målrettet innsats for å bekjempe fattigdom i Norge og

omfatter tiltak rettet mot personer som lever i fattigdom og mot årsaker og risikofaktorer for å utvikle fattigdom. Vanskeligstilte barnefamilier og barn er prioritert i planen. Departementet vil følge opp planen gjennom den særskilte satsingen rettet mot barn og ungdom berørt av fattigdomsproblemer i større bysamfunn, og gjennom barnevernets arbeid rettet mot de fattigste barna og deres familier. Regjeringen er opptatt av å få fram mer kunnskap om barn og unge som lever i fattige familier, samt utvikle målrettede tiltak som kan bidra til inkludering og mestring. Samtidig er det viktig å hjelpe de mest utsatte barna så raskt som mulig.

Kap. 0850 Barneombudet (jf. kap. 3850)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
01	Driftsutgifter	8 439	7 834	7 871
	Sum kap 0850	8 439	7 834	7 871

Status for virksomheten

I Lov om Barneombud av 5. desember 1981 er Barneombudet gitt et bredt ansvar for å fremme barns interesser og rettigheter innen alle samfunnsområder.

Barneombudet tar opp saker av eget tiltak eller etter henvendelser fra andre. Enhver kan henvende seg til Barneombudet. Henvendelsene til Barneombudet kommer inn via telefon, brev, faks, Internett og Klar Melding Inn. De kommer også gjennom direkte møter i forbindelse med besøk i kommuner og institusjoner, og besøk til Barneombudets kontor. Barneombudet har taushetsplikt om alle personlige forhold.

Barneombudet kan i enkelte saker benytte sin innsynsrett. Barneombudets ressurser begrenser imidlertid i stor grad hvor ofte dette kan skje. Gjennom analyse av saksdokumenter, supplerende informasjonsinnhenting og ikke minst ved å lytte til hvorledes barn selv formidler sine opplevelser av en sak, får Barneombudet et unikt innblikk i barns livssituasjon på tvers av innarbeidede sektorgrenser og ansvarsområder.

Hovedtyngden av de personlige henvendelsene som kommer til Barneombudet handler naturlig nok om opplevelser knyttet til «skyggesidene» i samfunnet. I henvendelsene dokumenteres livsvilkårene til barn som har et liv preget av tilfeldighete-

ter, manglende omsorg, manglende offentlig oppfølging og mangel på tydelige voksne som kan ta ansvar.

Enkelthenvendelsen gir Barneombudet innsikt i trender og utviklingstrekk som preger moderne oppvekst. Disse henvendelsene genererer fokus inn mot store prinsipielle samfunnsområder som Barneombudet i henhold til lov og instruks er forpliktet til å arbeide med. Områder som er sentrale og fortsatt må vies stor oppmerksomhet for virksomheten er:

Moderne livsstilssykdommer som rammer barn og unge; mobbing som krever ytterligere målrettet innsats spesielt i forhold til lederskap i voksenkulturen; psykisk helse relatert til forventningspress, utstøting, ensomhet og manglende følelse av mestring; kommersialisering av barne- og ungdomskulturen; medietrykket, særlig voldelige filmer og dataspill som når barn i tidlig alder; sektoriseringen i samfunnet og utvikling av profesjonsbarrierer som fører til at barn og unge ikke får den hjelpen de trenger, utsettes for urimelige ventetider, og at en helhetlig tilnærming til oppvekst ikke blir utviklet. En fellesnevner for utfordringene er at alle samfunnsinstanser som arbeider med barn trenger barnekunnskap slik at det kan utvikles en helhetlig tverrfaglig holdning til synet på barnet.

Barneombudet har ingen formell beslutningsmyndighet. Via enkelthenvendelser og oppsø-

kende virksomhet skal Barneombudet generere kunnskap og arbeide for at barns behov, rettigheter og interesser blir tatt behørig hensyn til. Ombudet skal særlig følge med i at lovgivning til vern om barns interesser blir fulgt, og at norsk rett samsvarer med de forpliktelser Norge har etter FNs konvensjon om barns rettigheter.

Som følge av at de fleste land i verden har ratifisert FNs barnekonvensjon, og at FNs ekspertkomité for barnekonvensjonen oppfordrer til å opprettelse av barneombud, får det norske Barneombudet mange forespørsler om råd fra regjeringer og parlamenter i Europa og andre deler av verden.

Barneombudet har vært involvert i de fleste Europeiske lands prosesser i forhold til planlegging og utarbeiding av lovforslag. De nyutnevnte ombudene får også tilbud om å hospitere ved det norske barneombudskontoret, noe de fleste har takket ja til.

Resultatrapport 2002

Antall henvendelser til Barneombudet er økende. I 2002 mottok Ombudet 19 299 henvendelser. Fordelingen er som foregående år, med ca. 2/3 fra voksne enkeltpersoner og organisasjoner/institusjoner, og 1/3 fra barn og unge.

Det er en nedgang i antall henvendelser til Klar Melding. I alt 2 896 barn og unge ringte inn på Klar Meldingtelefonen, mens 950 sendte inn sine Klare Meldinger per e-post.

Nedgangen kan forklares med at Barneombudet har lagt ut «Ofte stilte Spørsmål og Svar» (FAQ) på Ombudets Internettider, særlig temaer som er knyttet til barn og unges rettigheter. I tillegg eksisterer det i dag en rekke andre temaspesifikke hjelpe- og opplysningstelefoner som kan benyttes. Barneombudet henviser også til en del av disse hjelpetelefonene.

Det var til sammen 1 853 skriftlige henvendelser til Barneombudet som ble journalført. I tillegg til dette var 13 500 henvendelser via telefon og uformell (ikke-journalført) e-post.

Det er en stor økning i antall besøk på Barneombudets web-sider, noe som tyder på at www.barneombudet.no er blitt den sentrale portalen for informasjon knyttet til barn og unges rettigheter. I en «Internettverden» hvor det er vanskelig å verifisere informasjon, var det viktig for Barneombudet å etablere en kvalitetssikret portal.

Antall besøkende per dag har økt fra 188 i 2001 til 275 i 2002. Dette tilsvarer i overkant av 100 000 besøkende på Internettidene i 2002. I gjennomsnitt var disse besøkende inne på 9 sider hver, noe som skulle tilsi at nesten 2 500 sider ble besøkt hver dag i 2002.

På bakgrunn av mange henvendelser om mobbing, tok Barneombudet i 2002 initiativet til å ansvarliggjøre de sentrale aktører innen skolesektoren i forhold til å få slutt på mobbing i norsk skole. Dokumentet «Manifest mot mobbing» stadfester voksnes lederansvar, deres plikt til å forhindre mobbing i skolen, og formulerer målet om en nullforekomst av mobbing på norske skoler.

Alle henvendelser fra privatpersoner følges opp med rådgivning, veiledning eller henvisning til relevant instans. I noen saker inntar Ombudet en mediatorrolle for å få etablert dialog og bevegelse i en fastlåst sak. I noen saker brukes innsynsretten kombinert med oppfølging i forhold til lokal/regional forvaltning.

Et overordnet mål i Ombudets behandling av henvendelser er:

- å gi rask og relevant hjelp
- å utvikle måten Barneombudet besvarer henvendelser fra privatpersoner på, ut fra en målsetning om å mobilisere egenkraft hos henvender (empowerment)
- å utvikle rutiner for å håndtere den informasjonen som ligger i henvendelsene på en hensiktsmessig måte
- å knytte kontakter med andre instanser som har tilgrensende og overlappende funksjoner i forhold til barn og unge

Den videre rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2001–2002).

Bidra til at alle barn og unges interesser i det norske samfunn ivaretas

- Bidra til implementering av FNs barnekonvensjon i samfunnet.
- Bidra til å utvikle norsk lovverk i samsvar med barn og unges interesser og styrke deres rettsikkerhet.
- Øke respekten for barn og unges kompetanse på ulike områder i samfunnet, og sørge for konkrete muligheter til aktiv deltakelse.
- Fokuserer på det forebyggende potensialet i styrking av barn og unges sentrale livsarenaer (familie, barnehage, skole og fritid), og bidra til utvikling av et lavterskeltilbud.

Barneombudet ønsker å formidle barn og unges kompetanse og deres syn på saker som opptar dem. Dette gjøres gjennom ulike dialoginstrumenter og prosjekter hvor barn og unge får muligheten til å delta sammen med beslutningstakere så vel som andre barn og unge (se beskrivelse av Internett Parlamentet og Livet under 18). Barneombu-

dets Klar Melding INN / UT er etter hvert blitt en institusjon. Ved å utvide tjenesten fra kun Tekst-tv til også å inkludere Internett, er Barneombudets mål å bli mer tilgjengelig og ungdomsvennlig.

I arbeidet med høringsuttalelser har Barneombudet som hovedmålsetting at all lovgivning må ha et tilstrekkelig helhetsperspektiv på barndom, og at FNs Barnekonvensjon reflekteres og brukes i utvikling av lovforslag og endring av praksis.

Arbeidet knyttet til Ombudets lovpålagte ansvar i forhold til Film- og Videogramloven økte i omfang i 2002. Flere filmer ble vurdert etter henstilling fra publikum eller Statens Filmtilsyn. Uttalelsene fra Barneombudet ble tatt behørig hensyn til i ankenemndas behandling av klager på aldersgrensefastsetting. Det var ikke alltid Ombudets syn vant fram, men Barneombudet opplever en styrking av debatten rundt dagens filmtilbud for barn og unge, og hvilke signaler de voksne i samfunnet sender barn og unge ut i fra hva som godtas på filmrretet.

Som en videre oppfølging av Barnekonvensjonens artikkel 17, Massemedier, gikk Barneombudet sammen med Forbrukerrådet til anmeldelse av distributøren av dataspillet Grand Theft Auto 3, for brudd på straffeloven § 382. Anmeldelsen førte ikke fram, men også her førte debatten om skadelige dataspill til at ytterligere fokus ble satt på denne delen av barn og unges medievirkelighet. Denne delen av Ombudets arbeid forventes å øke i omfang i årene som kommer.

Barneombudet har vært sterkt engasjert i lovendringsprosessen i Opplæringsloven, knyttet til barns fysiske miljø, klagerett og tilsynsordninger. Ombudets mandat har vært å gi elever individuelle rettigheter, og å sikre barn og unge et trygt arbeidsmiljø.

Barneombudet utredet ulike konfliktreduserende tiltak rettet mot familier i samlivsbrudd, og la fram et forslag om en obligatorisk rådgiversone for barnefamilier som reorganiseres. Forslaget er presentert Stortinget som et innspill til behandlingen av Familiemeldingen.

Initiativ til arbeidet med Manifest mot mobbing

Barneombudet fortsatte i 2002 sitt fokus på mobbing og fikk etter hvert hjelp av regional- og lokala-viser til å få inn barn og unges historier. Mange av henvendelsene om mobbing handler om de mørke sidene, frustrasjon, fortvilelse, avgrunn, utstøting, ensomhet, livsfare. Mobbing rammer ikke bare offeret, det rammer medelever, det rammer lærere, det rammer hele læringsmiljøet. Det rammer vår fremtid. Etter stor respons fra hele landet, arrangerte Barneombudet en erfaringskonferanse

hvor alle relevante aktører i skole og medier var invitert.

Erfaringskonferansen konkluderte med at kampanjenes tid var forbi og at det var viktig å forankre endring i skolekulturen lokalt. «Manifest mot mobbing» ble signert på Voksenåsen 23. september 2002 og forpliktet Statsminister, Kommunenes sentralforbund, Utdanningsforbundet, Foreldreutvalget for grunnskolen og Barneombudet til å arbeide mot en nullforekomst av mobbing i norske skoler innen to år.

Bidra til å styrke tilbudet til utsatte barn og unge (forebyggende tiltak)

- Øke forståelsen for nødvendigheten av at barn får særskilt beskyttelse på ulike livsområder.
- Stimulere til etablering av flere målrettede og kunnskapsbaserte forebyggende tiltak for utsatte barn og unge.
- Synliggjøre behovet for et helhetlig og tilgjengelig tilbud til barn og unge og deres familier, uavhengig av sektorgrenser.

En klar melding Barneombudet får fra barn og unge, er behovet for et lavterskeltilbud uten henvisning, ventetid, diagnose, journalføring og stigmatisering. Barneombudet er av den oppfatning at det er mulig å opprette et tilbud som tilfredsstiller barnas behov innenfor de økonomiske rammer som eksisterer i kommunene. Fagkompetansen er tilstede i kommunene, men den er organisert i sektorer og forankret i profesjonsbarrierer. Barneombudet har hatt møter med flere kommuner for å stimulere til kommunal forsøksvirksomhet som setter barnas behov i sentrum. Ved full inkorporering av FNs Barnekonvensjon, må den gjenspeiles og virke også på det kommunale nivå, noe som vil ytterligere stimulere det kommunale engasjementet til å finne de fremtidsrettede løsninger om tilgjengelighet og helhet.

Bidra til å styrke tilbudet til barn som trenger særskilt hjelp (kurative tiltak)

- Fremme interessene til ulike grupper med særskilte behov.
- Fokuserer på de konkrete forholdene og kvaliteten på hjelpetiltakene for barn under ulike former for offentlig omsorg.
- Styrke barns selvstendige stilling i alvorlige familiekonflikter.
- Utfordre fagmiljøene til å arbeide med barn og unge som faller utenfor alle kategorier av hjelpetiltak.

Barneombudet utviklet og leder prosjektet «Barn og beskyttelse», hvor kjerneproblemstillingen er om barn og unges reelle innflytelse på egen situasjon i forhold til familien, kan styrkes uten at dette åpner for at barn i større grad settes under press fra en overgriper eller i en maktkamp mellom foreldre. Formålet med prosjektet er å sonde om det finnes mer direkte muligheter for å ivareta barns rettigheter i grenselandet mellom autonomi og de voksnes ansvar for å beskytte barn. De mange henvendelser fra barn og unge som formulerer frustrasjon og fortvilelse når de står i kampsonen mellom skilte foreldre, eller utsettes for psykiske og fysiske overgrep, uttrykker ofte en velbegrunnet kompetanse til selv å gjøre det riktige valget for sitt liv.

Barneombudet har gjennomført arbeidsseminarer og møter med ulike fagmiljøer, interesseorganisasjoner og enkeltpersoner for å utprøve vår kulturs vilje til å sette barna i sentrum. Prosjektet har vakt stor internasjonal interesse og skal presentere sine konklusjoner i 2003.

Barneombudet har over tid fått henvendelser om å styrke tiltak i forhold til norske barn som lever i utlandet. Spesielt har bekymringsmeldingene omhandlet barn i Spania. Foresatte i kriser flykter fra barnevernet i Norge, mens andre søker billigere livsstil for sine laster, eksempelvis alkoholmisbruk. I slike situasjoner er barn i faresonen.

Bidra til å øke samfunnets og barn/unges forståelse for og kunnskap om barnebefolknings rettigheter

- Bidra til å øke informasjonen til barn og unge om egne rettigheter i henhold til Barnekonvensjonen og norsk lov.
- Innhenting og videreformidling av kunnskap om barn og unge for å sikre at målgruppen blir synliggjort i aktuelle fagmiljøer og relevante offentlige instanser.
- Overvåke forholdet mellom barnebefolkningen og mediene, nasjonalt og internasjonalt, og fremme nødvendig kunnskap om moderne mediers innvirkning på barn og unge.

Sensasjonsportrettering av barne- og ungdomskulturen i mediene kan i mange tilfeller fremstå svært negativ, slik at barn oppfattes som problem og utgiftspost, mer enn muligheter, potensiale og fremtiden for et samfunn. Barneombudet har flere ganger vært i kontakt med Pressens faglige utvalg (PFU) om bruk av paragraf 4.8 («barneparagrafen») i Vær-varsom plakaten i forbindelse med ulike saker som har vært i mediene. Barneombudet tok initiativ til «barneparagrafen», og arbeider

for at barn og unge ikke skal misbrukes i mediens jakt på opplag og seertall.

I løpet av 2002 holdt Barneombudet rundt 145 foredrag som alle omhandlet barns oppvekstvilkår, og barns rettigheter. Etterspørselen etter barnekunnskap blir stadig større og på tvers av sektorer og interesser, og viser at barneperspektivet i norsk politikk og norsk dagligliv står høyt i kurs.

Kunnskap om mobbing

Enkelthenvendelsene til Barneombudet om mobbing bar preg av sosial skam, et sosialt nederlag som familien eller den mobbeutsatte ikke snakket om. Tabu-faktoren var høy. Derfor var det viktig for Barneombudet å gi mobbingen et ansikt gjennom de historiene og enkeltskjebnene som ble tildelt Ombudet. Flere kanaler ble tatt i bruk som Internett, sider, publikasjoner, foredrag, etc., men spesielt lokale og regionale medier. Dette resulterte i en større åpenhet rundt temaet. I tillegg mobiliserte manifestpartnere til mer forskning om mobbing.

Elevrådsstipend 2002

Barneombudet delte ut stipend fra Fremtidsfondet. Stipendene ble tildelt ulike elevråd i grunnskolen og skulle brukes til styrke elevdemokratiet, som til forbedring av elevrådet og skolemiljøet samt ulike tiltak elevene mente ville skape et bedre samhold på skolen. Gjennomføring og utdeling av stipend skjedde i samarbeid med «Etter Skoletid» (NRK 1). Barneombudet samarbeidet med fire jurskoler og en juryformann om tildeling av stipend. Det ble til sammen avviklet tre utdelinger, seks tilleggsstipend og fire jurystipend.

Internett Parlamentet (IP)

Gjennom IP ønsker Barneombudet å få innspill fra barn og unge over hele Norge på ulike saker. Resultatene tar Ombudet med videre i utredninger og høringsuttalelser, og i møte med medier og politikere i Norge.

Barneombudet gjennomførte tre avstemninger med til sammen 18 IP skoler (5–10 klasse). Temaene var mobbing, nytten av elevrådsarbeid og følelsen av stress i forhold til for mange fritidsaktiviteter. I tillegg er det brukt tid til å planlegge videre drift av IP, samt å få organisert en egen elevrådsplattform på Barneombudets Internett-sider.

Barneombudets Internett Parlament hadde også en sentral rolle i prosjektet «Livet under 18», som resulterte i at barn og unges stemmer ble inkludert i Norges tredje offisielle rapport til FN's

komité for barns rettigheter. Ferdigstillelse av barnas innspill ble kombinert med en konferanse.

Mål og strategier for 2004

For 2004 har Barneombudet følgende delmål:

- Bidra til implementering av FNs barnekonvensjon, lokalt, nasjonalt og internasjonalt
- Bidra til å utvikle informasjon til og kommunikasjon med barn og unge slik at deres medvirkning i samfunnet blir reell
- Bidra til å formidle Barnekunnskap til alle som arbeider med barn

Ombudets hovedmål framkommer av Lov om Barneombud. Overordnet oppgave er å fremme barns interesser i samfunnet, herunder om lovverket, forvaltning og rettspraksis samsvarer med de forpliktelser Norge har etter FNs konvensjon om barns rettigheter. I motsetning til de andre ombudene har Barneombudet ikke ansvaret for konkret forvaltning av et lovverk i form av enkeltvedtak, men skal overvåke alle deler av barn og unges oppvekstvilkår. Et unntak fra dette er Ombudets ansvar i henhold til Lov om Film og Videogram.

Gjennomgående er det fire hovedområder som blir sentrale for Ombudet virke i 2004.

- Barns oppvekstvilkår i lokalmiljøet
- Barns trygghet og arbeidsforhold i barnehage og skole
- Barns aktive medbestemmelse
- Implementering av barnekonvensjonen i kommunal politikk

Barndommen leves lokalt og lokale prioriteringer er derfor avgjørende for barns levekår. En god oppvekst krever derfor et helhetlig syn på barndommen, klar vilje til prioriteringer og en nedbyg-

ging av de sektorgrenser som muliggjør ansvarsfraskrivelse. Positiv oppvekst krever klare statlige signaler til det lokale nivå slik at grunnleggende vilkår for en god og utviklende barndom kan sikres. Barnekonvensjonen må danne grunnlag for så vel statlig som kommunal politikk på dette området.

Det vil alltid være en forutsetning for deltakelse og kvalitet at beslutninger fattes på bakgrunn av kunnskap og ikke myter om oppveksten. Forskning, forskningsformidling og kommunikasjon er derfor sentralt.

For at alle aktører i samfunnet, inkludert barn og unge, skal kjenne sine rettigheter og sine plikter, må arbeidet knyttet til bevisstgjøring rundt Barnekonvensjonen intensiveres. Her ønsker Ombudet å videreføre de positive erfaringene fra arbeidet med rapporteringen til FN, gjennom prosjektet «Livet Under 18».

Det er behov for fortsatt å fokusere på forholdene til utsatte barn og unge, som f.eks. barn innen barnevernet, barn og unge i starten på en kriminell løpebane, asylsøkerbarn og de utfordringene som andre språklige og etniske minoriteter møter i vårt samfunn. Barn som opplever samlivsbrudd og barn innen helseapparatet krever kontinuerlig oppmerksomhet. Et sentralt område for Ombudets arbeid vil fremdeles være skoleverket med tanke på skolen som medvirkningsarena. Innsatsen i 2004 vil være å bidra til at læringsmiljø i skolen har barnets beste i sentrum.

Den moderne barndom påvirkes av både offentlige og private aktører. Både kommersialisering og seksualisering av barndommen er temaer som bringes inn til Barneombudet, og som er områder det forventes at Ombudet skal overvåke på vegne av barn og unge.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 850 Barneombudet

Delmål	Resultatmål
Bidra til implementering av FNs barnekonvensjon, lokalt, nasjonalt og internasjonalt	Oppfølging/overvåkning i forbindelse med inkorporering av FNs barnekonvensjon Bidra til at lokal politikk for barn og unge bygger på Barnekonvensjonen Bidra til informasjon og undervisningsopplegg i Barnekonvensjonen for blant annet. utdanningsinstitusjoner Styrke beredskap i forhold til medieovervåkning ut fra Art 17 i Barnekonvensjonen
Bidra til å utvikle informasjon til og kommunikasjon med barn og unge slik at deres medvirkning i samfunnet blir reell	Styrke barn- og unges medvirkning, blant annet. gjennom oppfølging av elevrådsarbeidet Videreutvikle InternettParlamentet til et redskap for aktiv medvirkning Styrke samarbeidet med barne- og ungdomsorganisasjoner. Styrke Barneombudets nettsider som medvirkningssportal for barn og unge. Videreutvikle forskningsformidling via Internett for barn og unge
Bidra til å formidle Barnekunnskap til alle som arbeider med barn	Bidra til å styrke lederkompetansen i barnehage, skole og andre organisasjoner som har barn og unge som brukere, gjennom å formidle Barnekunnskap til ledere på alle nivåer Bidra til at Barnekunnskap blir praktisert i skolen gjennom å overvåke at intensjonene i opplæringslovens § 9a blir etterlevd Bidra til at Barnekunnskap blir praktisert ved å stimulere til å opprette lavterskeltilbud til barn og unge

Nærmere om budsjettforslaget**Post 01 Driftsutgifter**

Den foreslåtte bevilgningen skal dekke lønn til faste stillinger og engasjementer ved Barneombudets kontor, i tillegg til utgifter til varer og tjenester.

Kap. 3850 Barneombudet (jf. kap 850)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
01	Ymse inntekter	552		
15	Refusjon av arbeidsmarkedstiltak	257		
16	Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	113		
18	Refusjon av sykepenger	4		
	Sum kap 3850	926		

Post 01 Ymse inntekter

Inntektene refererer seg til prosjekter som initieres av Barneombudet, og som utløser tilskudd fra ulike departementer og andre samarbeidspartnere.

Post 15 Refusjon av arbeidsmarkedstiltak

På posten regnskapsføres refusjoner i henhold til ordningen med refusjon av arbeidsmarkedstiltak. Utgifter motsvarende refusjonen regnskapsføres på kap. 850 Barneombudet.

Post 16 Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger

På posten regnskapsføres refusjoner i henhold til ordningene med refusjon av fødsels- og adopsjonspenger. Utgifter motsvarende refusjonen er regnskapsført på kap. 850 Barneombudet.

Post 18 Refusjon av sykepenger

På posten regnskapsføres refusjoner i henhold til ordningene med refusjon av sykepenger. Utgifter motsvarende refusjonen regnskapsføres på kap. 850 Barneombudet.

Kap. 0852 Adopsjonsstøtte

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
70	Tilskudd til foreldre som adopterer barn fra utlandet, <i>overslagsbevilgning</i>	18 135	15 928	15 928
	Sum kap 0852	18 135	15 928	15 928

Resultatrapport 2002

Støtten til foreldre som adopterer barn fra utlandet var på kroner 23 400 per barn. Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (BUFA), som forvalter av tilskuddsordningen, mottok 741 søknader om adopsjonsstøtte, mot 709 i år 2001. De tre godkjente adopsjonsorganisasjonene har etter egne rapporteringer til BUFA, formidlet 747 adopsjoner. Dette er frem til nå det høyeste antall adopsjoner som er blitt formidlet av de tre godkjente adopsjonsorganisasjonene. Det vises også til omtale av

adopsjon under kap. 858 Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen.

Tilstandsvurdering

Kostnadene knyttet til adopsjon fra utlandet varierer fra kr 80 000 til kr 120 000. Beløpet dekker utgifter til organisasjonene som formidler adopsjonene samt reisekostnader og eventuelt opphold i barnets opprinnelsesland. De tre siste årene er antallet adopsjoner formidlet gjennom de godkjente adopsjonsorganisasjonene på henholdsvis

589, 713 og 747 for hvert av årene. Gjennomsnittstall for de tre siste årene er således 683 adopsjoner pr år.

Adopsjonsstøtten i Norge er noe lavere enn i de andre nordiske landene som det er naturlig å sammenligne seg med. Det er i denne sammenheng likevel viktig å fremheve at norske adoptivforeldre kommer godt ut når en for eksempel ser på permisjonsordningen foreldrene kan dra nytte av ved adopsjon.

Nærmere om budsjettforslaget

Post 70 Tilskudd til foreldre som adopterer barn fra utlandet, overslagsbevilgning

Målsetting

Tilskuddet er ment å bidra til å motvirke en skjev sosial fordeling av adopsjon knyttet til foreldrenes økonomi på grunn av de høye kostnader ved adopsjon fra utlandet.

Tildelingskriterier

Støtten ytes til adoptivforeldre som på forhånd har innhentet norske myndigheters samtykke til adop-

sjon fra utlandet. Adopsjonen må enten være gjennomført i Norge, ved at norske myndigheter har utstedt adopsjonsbevilling, eller den må være gjennomført i utlandet og registrert i BUFAs adopsjonsregister. BUFA skal ha mottatt doms- eller frivelsesdokumenter før søknaden kan behandles. Som et vilkår for engangsstøtten stilles det krav om at adoptivforeldrene faktisk var bosatt i Norge da de fikk barnet i sin omsorg, og da adopsjonen ble gjennomført eller registrert her i landet. I helt spesielle tilfeller vil det på bakgrunn av forhold i opprinnelseslandet ta uforholdsmessig lang tid å få adopsjonen registrert i Norge. Engangsstøtten kan i slike tilfeller likevel ytes dersom barnet har kommet til Norge med sikte på adopsjon, og adoptivforeldrene faktisk var bosatt her i landet da de fikk barnet i sin omsorg.

Budsjettforslaget for 2004

Ordningen med tilskudd til foreldre som adopterer barn fra utlandet videreføres nominelt. Tilskuddet er på 23 400 kroner per barn.

Kap. 0854 Tiltak i barne – og ungdomsvernet (jf. kap. 3854)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
01	Driftsutgifter – Fylkesnemndene for sosiale saker	73 106	75 958	75 494
21	Spesielle driftsutgifter		25 563	28 426
50	Forskning, <i>kan nyttes under post 71</i>	9 599	10 518	12 897
63	Særskilte tiltak, <i>kan overføres</i>	15 008		
64	Tilskudd for enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere, <i>overslagsbevilgning</i>	192 170	211 038	218 424
70	Tilskudd til Rostad ungdomsheim og Rostad ettervernsheim	2 025	2 025	2 098
71	Utvikling og opplysningsarbeid m.v., <i>kan nyttes under post 50</i>	36 866	20 416	20 416
	Sum kap 0854	328 774	345 518	357 755

Resultatrapport 2002

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St. prp. nr. 1 (2001–2002).

Høy rettssikkerhet og god kvalitet i saksbehandling, tjenester og tilbud

Andelen meldinger, undersøkelsessaker og tiltak som gjennomføres i samsvar med lovens tidsfrister

Det kom fortsatt et stort antall meldinger til barneverntjenesten i kommunene i 2002 (jf. fylkesmennenes halvårsrapporteringer). I alt kom det inn drøyt 25 600 nye meldinger i 2002. Dette er omlag 9 prosent flere enn i 2001. I følge loven skal alle meldinger gjennomgås i løpet av en uke fra meldingen mottas. I 2002 ble 96 prosent av meldingene gjennomgått i løpet av en uke. Dette er den samme måloppnåelsen som i 2001.

I om lag 82 prosent av tilfellene fant barnevernet det nødvendig å sette i gang undersøkelse etter å ha gjennomgått meldingen (i om lag 84 prosent i 2001). Antallet nye undersøkelsessaker steg fra knapt 20 000 saker i 2001 til vel 21 000 saker i 2002. Det vil si en økning på 6 prosent. I likhet med tidligere år ble noe under halvparten av sakene som ble undersøkt henlagt etter undersøkelsen.

Fra en undersøkelse settes i gang til den avsluttes skal det ikke gå mer enn tre måneder, i særlige tilfeller seks måneder. Fristoverskridelser i undersøkelsessakene minket noe fra om lag 2 600 saker i 2001 til i underkant av 2 500 saker i 2002, det vil si en nedgang på knapt 4 prosent. Av antall avsluttede undersøkelsessaker var knapt 12 prosent av sakene overskredet i 2002 mot om lag 14 prosent fristoversittelser i år 2001. Det var store forskjeller mellom kommunene, og variasjoner fra fylke til fylke. I de tilfellene der kommunene brøt tidsfristbestemmelsene ga fylkesmennene råd og veiledning. I denne sammenheng har også flere fylkesmenn vurdert bøter, slik loven tilsier.

Vedtak om tiltak ble satt i verk innen fristen på 6 uker i om lag 99 prosent av sakene i 2002.

BFD videreførte støtten til opplæringsprogrammet i barnefaglig sakkyndighetsarbeid i regi av Norsk Psykologforening.

I forbindelse med regionaliseringen av fylkesnemndene for sosiale saker i 2000, ble det særlig fokusert på behovet for å få en mer ensartet saksbehandling i landets 12 fylkesnemnder. Dette skulle sikre en større grad av rettsenhet samtidig som systemet skulle bli mer forutsigbart for brukerne. Fylkesnemndene la i løpet av 2002 derfor ned et stort arbeid med å utrede og implementere nye felles saksbehandlingsrutiner. Blant annet for å oppnå en bedre og mer rasjonell drift av fylkesnemndene, ble det startet et prosjekt med sikte på å innføre et nytt elektronisk saksbehandlingssystem for landets fylkesnemnder.

Antallet saker i fylkesnemndene for sosiale saker økte med mer enn ti prosent fra 2001 til 2002. Økningen fra 2000 til 2001 var nesten like stor, slik at en økning i sakstilfanget synes å være tendensen. Til tross for økningen i antallet saker, viser statistikken at saksbehandlingstiden er omtrent den samme som i 2001, både når det gjelder den tiden det tar før saken kommer opp for nemnda og den tiden det tar fra saken er behandlet i nemnda til vedtak foreligger.

Oppfølging av fosterhjemsarbeidet i kommuner og fylkeskommuner gjennom iverksetting av tiltakene i Handlingsplanen for styrking av fosterhjemsarbeidet

Fosterhjemsplassering var det viktigste omsorgs tiltaket i barnevernet. I følge halvårsrapporteringene fra fylkesmennene (tall fra siste halvår) var om lag 6 100 barn og unge plassert i fosterhjem i 2002. Av disse var om lag 1 400 barn plassert som frivillig hjelpetiltak med samtykke fra foreldrene. Behovet for fosterhjem ble i hovedsak dekket, men det er vanskelig å rekruttere fosterhjem til ungdom fordi ungdomsgruppen har mer sammensatte problemer. Det ble derfor i 2002 planlagt en landsomfattende rekrutteringskampanje i alle fylker med sikte på å gjennomføring i 2003. Det ble fortsatt satset på utviklingsarbeid i fylkeskommunene for å bedre rekrutteringen og opplæringen av fosterforeldre. Opplæringsprogrammet PRIDE har vært et nyttig redskap i forbindelse med rekruttering og opplæring av fosterforeldre. Departementet påbegynte for øvrig et arbeid for å tilpasse rekrutterings- og opplæringsprogrammet PRIDE til å gjelde deltakere med minoritetsetnisk bakgrunn.

Bidra til at alle fosterhjem mottar fire tilsynsbesøk per år

Fylkesmennene fortsatte opplæringen av tilsynsførere i de enkelte fylkene. Kursene har bidratt til å tydeliggjøre/avklare tilsynsførerrollen og understreke den enkelte tilsynsførers særskilte ansvar. Arbeidet er et viktig tiltak for å sikre best mulig oppfølging av barn i fosterhjem.

Styrke fylkesmennenes tilsynsfunksjoner og tilsynsmetoder

Årsrapporter fra embetene viser at mange embeter ikke gjennomførte antall lovpålagte tilsynsbesøk ved barneverninstitusjonene. Slik enkelte embeter hevder, kan ressursituasjonen ha bidratt til å vanskeliggjøre fylkesmannens arbeid med å oppnå det

antall tilsynsbesøk forskriftene tilsier. Departementet viser imidlertid til at alle tilsynsobjekter fikk tilsyn, selv om antallet tilsyn ikke var i henhold til forskriftene. Departementet har gjennom ulike styringsdokumenter påpekt betydningen av å prioritere tilsynet fordi dette utgjør en viktig rettssikkerhetsgaranti for barn under omsorg. Departementet har merket seg at det er stor variasjon med hensyn til hvorledes tilsynet utøves. I samarbeid med embetene, har departementet arbeidet med forslag til endring av tilsynsmetodikk både når det gjelder tilsynet med barnevernsinstitusjonene og forvaltningstilsynet.

Oppfølging av NOU 2000:12 Barnevernet i Norge

NOU 2000:12 *Barnevernet i Norge* ble fulgt videre opp ved at regjeringen i juli 2002 la fram St. meld. nr. 40 *Om barne- og ungdomsvernet* (2001–2002). Meldingen ble behandlet i Stortinget den 11. februar 2003. De delene av den offentlige utredningen som gjaldt den mer generelle barne- og ungdomspolitikken, ble fulgt opp gjennom St. meld. nr. 39 (2001–2002) *Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge* (jf. kap 857 Barne- og ungdomstiltak). St. meld. nr. 40 gir en helhetlig gjennomgang av barne- og ungdomsvernet i Norge. I tillegg til videreføring og videreutvikling av eksisterende virksomhet, inneholder stortingsmeldingen om barnevernet omtrent 70 forslag til tiltak. Noe over halvparten av disse forslagene gjelder endringer i lover, forskrifter eller retningslinjer til barnevernloven.

De viktigste målsettingene i meldingen er å:

- styrke det forebyggende familiearbeidet og bedre tilbudet for utsatte barn, unge og familier
- øke fokuset på foreldrenes og familiens muligheter
- bedre oppfølging av foreldre der barnevernet plasserer barn utenfor hjemmet
- styrke nærmiljøbaserte metoder for å forebygge og behandle alvorlige atferdsproblemer, for eksempel ved behandlingsmetodene PMT (Parent Management Training) og MST (Multi-systemic Therapy)
- styrke samarbeidet mellom barnevernet og andre hjelpetjenester som møter utsatte barn, unge og familier
- bedre oppfølgingen av fosterforeldre
- styrke arbeidet med barn og familier med annen etnisk bakgrunn og enslige mindreårige flyktninger
- øke fokus på barns rett til informasjon og til å få si sin mening
- større fokus på åpenhet i barnevernet og fylkesnemnda

- styrke barnevernets kompetanse i forebyggende familiearbeid og arbeid med barn og unge med alvorlige atferdsproblemer

I tråd med St. meld. nr. 40 la regjeringen høsten 2002 fram Ot.prp. nr. 9 (2002–2003) *Om lov om endringer i lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester (barnevernloven) og lov 19. juni 1997 nr. 62 Om familievernkontorer (familievernkantorloven) mv.* I odelstingsproposisjonen ble det lagt fram forslag om at de oppgaver som fylkeskommunen i dag har ansvaret for på barnevern- og familievernområdet overføres til staten. På barnevernområdet gjelder dette først og fremst ansvaret for etablering og drift av barneverninstitusjoner og for rekruttering og formidling av fosterhjem. Samtidig ble det foreslått å åpne for forsøk der enkelte store kommuner, eller flere små gjennom interkommunalt samarbeid, kan ta ansvaret for deler av barnevernsområdet. Oslo kommunes helhetsansvar for barnevernet ble foreslått videreført. Arbeidet ble for øvrig foreslått organisert etter en forvaltningsmodell med fem regionale enheter, lokaliserte i samme områder som de regionale helseforetakene. Forslagene i proposisjonen ble vedtatt i Stortinget i februar 2003.

Bidra til kunnskaps- og kompetanseheving gjennom statlig støtte til variert forsøks- og utviklingsvirksomhet, forskningsprogrammer og prosjekter/tiltak

Departementet videreførte driftstilskuddet til de tre regionale utviklingssentrene i barnevernet i Bergen, Trondheim og Tromsø.

Støtten til barnevernforskning, funksjonshemmede barn og forskningsprogrammet om vold ble videreført som en del av programmet *Velferdsprogrammet – Samfunn, familie og oppvekst* (1999–2008) i regi av Norges Forskningsråd.

I samarbeid med universiteter og høyskoler ga BFD støtte til utdanningstiltak på enkelte særlig prioriterte områder. De prioriterte områdene i 2002 var blant annet etterutdanning om barnevern og etnisitet og forsøk med spesialisert videreutdanning i fosterhjemsarbeid ved Universitetet i Bergen (2001–2004).

Som ledd i arbeidet for å heve kompetansen om saksfeltet seksuelle overgrep mot barn, ga departementet støtte til prosjektet «Barn som vitne i dommeravhør» (1998–2002). Prosjektet utvikler bedre metoder for å foreta dommeravhør av barn og gjennomføres ved Institutt for spesialpedagogikk, Universitetet i Oslo. Etter initiativ fra og med økonomisk støttet fra departementet, utga forskningsstiftelsen NOVA en kunnskapsstatus om

mindreårige i Norge som selger seksuelle tjenester (Rapport 5/02 fra NOVA).

For å styrke den flerkulturelle kompetansen innenfor det fylkeskommunale barnevernet tok departementet initiativ til et kontaktforum om enslige mindreårige, blant annet med tanke på erfaringsutveksling og kunnskapsoverføring om tiltak.

Som oppfølging av St. meld. nr. 15 (2000–2001) *Nasjonale minoriteter i Noreg*, påbegynte BFD arbeidet med å utarbeide en nordisk kunnskapsoversikt om barn og unge fra nasjonale minoriteter. Kunnskapsoversikten skal også omtale barnevernet.

For å videreutvikle metoder i arbeidet mot ulike former for vold mot barn, unge og kvinner, fortsatte deltakelsen i Daphne-programmet under EU, gjennom EØS/EFTA.

Forebyggende tiltak og tilbud til utsatte barn og unge

Tidlig og riktig hjelp til utsatte og vanskeligstilte barn og unge og deres familier

Departementet la vekt på videreutvikling av metoder i barnevernet basert på tiltak i barn og unges nærmiljø.

BFD videreførte arbeidet for å bedre situasjonen til barn som opplever vold i hjemmet.

Regjeringen prioriterte fortsatt arbeidet mot tvangsekteskap som har som mål å forebygge at ungdom trues med eller utsettes for tvangsekteskap. Etter at *Handlingsplan mot tvangsekteskap* utløp ved årsskiftet 2001/2002, la regjeringen våren 2002 fram dokumentet *Fornytt innsats mot tvangsekteskap våren 2002*. Dokumentet inneholder 30 tiltak, hvorav noen er en videreføring av tiltak fra den utløpte handlingsplanen, samt en rekke forslag til lov- og forskriftsendringer. Sentralt i arbeidet står tiltak for å hjelpe ungdom i krise pga. tvangsekteskap, kompetanseheving i offentlig sektor og informasjon og holdningsendringsarbeid i regi av frivillige organisasjoner og miljøer. Departementet videreførte tilskuddet til noen få organisasjoner som har utviklet kompetanse på området. Det ble gjennomført en dagsseminarrekke om temaet for hver bydel i Oslo, en dagsseminarrekke for flyktning- og asylmottakene i hver region, samt seminarer i regi av krisesentre. Det ble gitt støtte til frivillige organisasjoner som driver informasjonsarbeid og holdningsendrende arbeid, både i forhold til offentlige etater og minoritetsgrupper. Støtten til Informasjonstelefonen om tvangsekteskap, som drives av Oslo Røde Kors Internasjonale Senter på oppdrag fra departementet, ble videreført. I 2002 ble det bevilget ekstra midler over revi-

dert nasjonalbudsjett til arbeid mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse.

Departementet arbeidet med en vurdering av tiltak som kan være med å bedre situasjonen for de fattigste barna og deres familier og med å få fram kunnskap om barn som vokser opp i familier med særlig lav inntekt for å få en bedre oversikt over området. Det ble særlig vurdert hvilken rolle barnevernet kan ha i arbeidet med å styrke disse barnas situasjon og levekår og muligheter for utvikling av målrettede tiltak. Stimulering av det tverrsektorielle samarbeid mellom ulike tjenester som barnevern, skole og sosial kontor var et viktig satsningsområde.

For å styrke oppfølgingen ved bosetting av enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger, deltok departementet fra våren 2002 i en interdepartemental arbeidsgruppe som hadde i mandat å vurdere alternative og helhetlige mottaks- og bosettingsmodeller for enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger. Arbeidsgruppen så på tiltak som kan sikre bedre oppfølging av enslige mindreårige som flytter til slekt, herunder på retningslinjer som sikrer forhåndsgodkjenning av og oppfølging av bo- og omsorgstilbudet hos slekt og på et alternativ til dagens vergeordning. Resultater fra siste års forskning, tilbakemeldinger fra praksisfeltet og fra Stortinget ligger til grunn for anbefalinger fra arbeidsgruppen. Kommunal- og regionaldepartementet ledet arbeidet, og rapport forelå i desember 2002.

Arbeidet for å bekjempe seksuelle overgrep mot barn og styrke tilbudene til barna og deres familier ble videreført. Et omfattende tverrdepartementalt prosjekt (2000–2002) under ledelse av Statens Helsetilsyn la vekt på å bygge opp tverrfaglige nettverk på saksområdet i regioner og fylker, og på å heve kompetansen i hjelpeapparatet. Det ble lagt særlig vekt på at den kompetansen og de tiltakene som er bygd opp i regionene skal videreføres etter prosjektperioden. I desember 2002 overtok Sosial- og helsedirektoratet ansvaret for å videreføre den statlige innsatsen på nasjonalt og regionalt plan. Statlige myndigheter har vurdert behovet for spesialistfunksjoner på sentralt nivå innen dette saksfeltet. I den forbindelse startet de berørte statlige myndighetene arbeidet med å vurdere hensiktsmessigheten med å opprette et nytt nasjonalt kompetansesenter om vold og traumatisk stress. Barn som utsettes for seksuelle, fysiske og psykiske overgrep ble vurdert som deler av de målgruppene sentret skal ha spesialkompetanse om.

BFD og Utdannings- og forskningsdepartementet ga i desember 2002 ut «Veileder for utarbeidelse av plan for krisehåndtering – mistanke om ansattes seksuelle overgrep mot barn». Publikasjo-

nen har i første rekke barnehager, skoler og barneverninstitusjoner som målgrupper.

Med Justisdepartementet som koordinator, startet de berørte departementer arbeidet med å lage en norsk handlingsplan mot menneskehandel med kvinner og barn.

Det ble arbeidet videre med å utvikle hjelpetilbudene til utsatte barn og familier med rusproblemer. Departementet deltok i utarbeidelsen av regjeringens handlingsplan mot rusmiddelproblemer, som ble lagt fram høsten 2002 i regi av Sosialdepartementet og andre berørte departementer. Støtten til PAG-stiftelsen ble videreført. Stiftelsen gir råd, veiledning og støtte til personer, organisasjoner eller kommuner som ønsker å iverksette tiltak i lokalmiljøet overfor barn med rusmisbrukende familiemedlemmer.

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) la i slutten av 2002, på oppdrag fra departementet, fram en nasjonal plan for utprøving og evaluering av metoden Familierådslag i barnevernet.

Den økonomiske støtten til nasjonal samordning og oppfølging av familiestøtteprogrammet Home-Start Familiekontakten ble videreført.

Samarbeidet med organisasjoner på barnevernområdet, blant annet Norsk fosterhjemsforening, Norges barnevernsamband og Landsforeningen for barnevernsbarn, ble videreført. Departementet videreførte også støtten til Røde Kors-telefonen for barn og ungdom og til MOT (toppidrettsfolk mot narkotika), som blant annet driver et aktivt informasjonsarbeid for å forebygge rusmisbruk blant barn og unge.

Det ble arbeidet med å følge opp forslag om forebyggende tiltak i Regjeringens strategiplan mot spiseforstyrrelser, blant annet gjennom Foreldreveiledningsprogrammet, med å lage et temahefte om barn og unge med spiseforstyrrelser (jf. kap. 830 Foreldreveiledning og samlivstiltak).

Departementet finansierte et større internettbasert skoleprosjekt som spesielt fokuserte på forebygging av spiseforstyrrelser og kroppsbevissthet. Nettstedet er rettet mot ungdom i grunnskole og videregående skole og er lansert gjennom skoleportalen «Skolenett». Dette prosjektet er et viktig virkemiddel for å nå ungdom med informasjon om spiseforstyrrelser og kroppsbevissthet. Nettstedet er også videreutviklet for å kunne brukes interaktivt i undervisningen i skolene.

Tiltak mot vold, mobbing og annen problematferd blant barn og unge

Handlingsplanen mot barne- og ungdomskriminalitet ble fulgt opp i samarbeid mellom de involverte

departementer. BFD la i 2002 fram to stortingsmeldinger som berører problematferd blant barn og unge; St. meld. nr. 40 (2001–2002) *Om barne- og ungdomsvernet* og St. meld. nr. 39 (2001–2002) *Oppvekst og levekår for barn og ungdom i Norge*. Samarbeidet mellom ulike tjenester og etater for å redusere og begrense alvorlig problematferd blant barn og unge ble fortsatt prioritert høyt, ikke minst samarbeidet mellom barnevern og politi.

Arbeidet med å forebygge og stoppe mobbing i skolene ble videreført gjennom fortsatt støtte til HEMIL-senteret (Universitetet i Bergen). Senterets program mot mobbing, Olweus-programmet, har vist betydelig dokumentert effekt. Alle landets grunnskoler hadde i løpet av 2002 fått tilbud om å gjennomgå opplegget.

En sentral metode for å forebygge utvikling av alvorlige atferdsproblemer blant yngre barn, er metoden Parent Management Training (PMT). Implementeringen av denne behandlingsmetoden ble videreført som planlagt. I løpet av 2002 mottok ca. 500 familier PMT-behandling.

For å behandle ungdom som allerede har utviklet alvorlige atferdsproblemer, er det opprettet 25 Multisystemic Therapy (MST)-team fordelt på 17 fylker. Ved utgangen av 2002 var i alt ca. 600 familier under behandling, eller hadde gjennomgått slik behandling. Foreløpige resultater fra den pågående evalueringen av MST er svært lovende. Blant annet synes det å være lite frafall blant de familiene (ungdommene) som mottar MST-behandling.

Arbeidet med å etablere et eget senter for problematferd blant barn og unge ble fulgt opp i 2002, i første omgang som et prosjekt med støtte fra involverte departementer. Prosjektet/senteret har hatt ansvar for videreføring av PMT og MST, og vil i tillegg få ansvar for forskning og nettverksbygging på feltet.

Norske og svenske myndigheter utarbeidet i samarbeid en kunnskapsoversikt over forskning om institusjonsbehandling av utagerende ungdommer.

Iverksette tiltakene i Handlingsplanen mot kjønnslemlestelse

Handlingsplan mot kjønnslemlestelse gjennomføres i hovedsak som et nasjonalt prosjekt, *OK-omsorg og kunnskap mot kvinnelig omskjæring*, med et underliggende lokalt prosjekt i Oslo, OK-Oslo. I mai 2002 ble dokumentet *Regjeringens innsats mot kjønnslemlestelse 2002* offentliggjort. Dette er en konkretisering av flere av tiltakene i handlingsplanen, samt flere nye tiltak. Sentralt i arbeidet står kompetanseheving i offentlige etater som kan bli berørt av problemet, og OK-prosjektet er i gang

med utarbeidelse av kurspakker for offentlige etater. OK-prosjektet har også utarbeidet informasjon til unge jenter som står i fare for å bli omskåret, til kvinner som allerede er omskåret, samt generelt forebyggende informasjonsmaterieil til minoritetsgrupper som har denne tradisjonen i sin kultur. Informasjonen er formidlet gjennom film, brosjyrer, teater, dikt og sang. Det er også utarbeidet en tre-språklig informasjonsbank på prosjektets hjemmeside www.okprosjekt.no. Personer fra berørte miljøer vil ha stor påvirkningskraft og større mulighet til å forebygge praksisen enn representanter fra storsamfunnet. Det ble derfor iverksatt informatørkurs med skolering av aktuelle grupper, etablert regionale ressursgrupper og startet med nettverksbygging rundt i landet. Før sommeren 2002 ble en organisasjon drevet av unge jenter med innvandrerbakgrunn tildelt midler til en «Skoleaksjon» og «Aksjon Gardermoen» som del av beredskapen for å hindre gjennomføring av omskjæring av barn og unge jenter under sommerferie i utlandet. Kampanjene omfattet informasjon om rettigheter og konkret hjelp og bistand til enkelte unge. Disse kampanjene fra de unge selv var synlige og direkte og fikk bred dekning i pressen. Det lokale underprosjektet, OK-Oslo, har den somaliske befolkning i Oslo og bedring av deres levekår som fokus, med særlig vekt på kvinner, barn og unge. Prosjektet er i gang med kartlegging av behov, driver ulike grupper og har etablert samarbeid med ulike offentlige instanser (blant annet skoler og helsestasjoner).

Styrke det regionale og internasjonale samarbeidet om tiltak for utsatte barn, unge og familier

Økt samarbeid innen Norden, Østersjøområdet, aktuelle europeiske og internasjonale fora og bilateralt samarbeid med andre land

Nettverksbygging og kompetanseutveksling mellom de nordiske landene og Østersjøregionen sto sentralt i 2002. IT-samarbeidet «The Child Center» mellom landene i Østersjørådet har vært et viktig grunnlag for samarbeid og kompetanseutvikling mellom landene. Det ble etablert en barnegruppe (Working group for Children at Risk in the Baltic Sea Region) i regi av Østersjørådet som har et spesielt ansvar for arbeidet med utsatte barn i regionen. Departementet representerer Norge i denne gruppen. Det er etablert et sekretariat i Østersjørådet som har ansvaret for det regionale samarbeidet om utsatte barn og videreutvikling av IT-samarbeidet. Med noen unntak ble det opprettet en nasjonal koordinatorfunksjon i hvert av medlemslandene for å ivareta og videreutvikle samarbeidet og inn-

hold i det regionale IT-samarbeidet og følge opp nasjonale prioriteringer og nettverk. Arbeidet på området ble initiert av medlemslandene og det ble arbeidet etter felles regionale prioriteringer og på basis av årlige aktivitetsplaner.

I 2002 hadde Norge formannskapet i Nordisk Ministerråd. Barn og ungdom var et prioritert område i det norske formannskapet. Departementet hadde ansvar for å koordinere gjennomføringen av aktiviteter knyttet til dette området. Som en del av formannskapet, fulgte departementet opp nordisk kunnskapsstatus på området barn og unges levekår i Norden. Det ble tatt initiativ til å etablere et nordisk forskningssamarbeid for å utvikle sosiale indikatorer som kan brukes komparativt for å belyse barn og unges levekår i Norden. Det ble videre inngått et samarbeid mellom Universitetet i Tromsø, NOVA og BFD for å avholde et nordisk ekspertmøte i forbindelse med forslag til videre nordisk samarbeid og utfordringer knyttet til innholdet i begrepet barnets beste.

Handlingsplanen for barn og unge i Nærområdene i regi av Nordisk Ministerråd var et viktig bidrag i innsatsen for å bedre livskvalitet og levekår for barn og unge i de nordiske nærområdene. Handlingsplanen fokuserte på prosjekter med lokal forankring som har bidratt til å sette i gang lokale prosesser og aktiviteter rettet mot barn og unge. Departementet hadde formannskapet i Nærområdeguppen i 2002 og det norske formannskapet prioriterte spesielt innsatser i Nordvest Russland og prosjekter rettet mot oppvekstvilkår og kompetansebygging, jf. St.meld. nr.5 (2002–2003) *Nordisk samarbeid*.

Sikre barns interesser ved innenlands- og utenlandsadopsjoner

Styrking av kompetansen i arbeidet med adopsjonssakene

Det er departementets mål at den generelle kompetansen om adopsjon skal styrkes. På denne bakgrunn ble det igangsatt et arbeid med å utvikle adopsjonsforberedende kurs for søkere. Det ble opprettet en arbeidsgruppe som hadde som mandat å utarbeide nærmere rammer for et egnet kursopplegg innen januar 2003.

God forvaltning i behandlingen av adopsjonssakene

Departementets målsetting om gjennomsnittlig saksbehandlingstid på tre måneder for å få avgjort en søknad om forhåndssamtykke til adopsjon, ble oppnådd.

Arbeidet med å sikre forpliktelsene etter Haagkonvensjonen om vern av barn og samarbeid ved internasjonale adopsjoner ble videreført. Haagkonvensjonen er et viktig redskap for å sikre at internasjonale adopsjoner foregår på en tryggende måte og til barnets beste. Nye retningslinjer om saksbehandling for søknad om innenlands- og utenlandsadopsjon, og særlig om skjønnsutøvelse ved innenlandsadopsjon forelå høsten 2002. Arbeidet med nye skjemaer til bruk for behandling av søknadene ble sluttført på samme tid.

Vurdere forenklinger i adopsjonsprosessen

Utarbeidelse av nye retningslinjer og skjemaer innebærer at det nå samlet sett foreligger et oppdatert rammeverk for behandling av adopsjonssaker, og et informasjonsopplegg som vil føre til forenklinger av arbeidet for blant annet kommunene. Departementet fortsatte arbeidet med å vurdere en annen organisering av klagesakene ved behandling av søknad om adopsjon.

Tilstandsvurdering

Et godt fungerende statlig barnevern

Tilstanden i barneverntjenesten er i de senere årene blitt utførlig utredet og omtalt, blant annet i NOU 2000:12 *Barnevernet i Norge*, senere fulgt opp ved framlegging av St. meld. nr. 40 *Om barne- og ungdomsvernet (2001–2002)* i juli 2002 (jf. Resultatrapport 2002). Utgangspunktet i meldingen er at familien ses som den viktigste rammen om og ressursen for at barn skal få en god oppvekst. Hjelp fra barnevernet må i enda større grad skje i samarbeid med familiene, og det foreslås en rekke tiltak med hovedvekt på å styrke det forebyggende familiearbeidet og på samarbeid mellom ulike tjenester. Foreldre skal få bedre oppfølging, også når barn plasseres utenfor hjemmet. Oppfølging av fosterforeldre skal styrkes, det samme gjelder arbeidet for barn og familier med annen etnisk bakgrunn og enslige mindreårige asylsøkere. Regjeringen legger også økt fokus på barns rett til informasjon og til å få si sin mening. Dessuten skal det arbeides for større åpenhet i barnevernet og fylkesnemndene. Stortingsmeldingen ble behandlet i Stortinget i februar 2003. I tillegg til de tiltak til forbedringer av barneverntjenesten regjeringen selv kom med i stortingsmeldingen, gjorde Stortinget noen anmodningsvedtak, som departementet følger opp.

Stortinget behandlet samtidig Ot.prp. nr. 9 (2002–2003) *Om lov om endringer i lov av 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester (barnevernloven) og lov 19. juni 1997 nr. 62 Om familievernkontorer (familievernkontorloven) mv.* som framsatte

forslag om statlig overtakelse av fylkeskommunens oppgaver på barnevern- og familievernområdet (jf. Resultatrapport 2002). Den nye statlige virksomheten ble foreslått organisert etter en forvaltningsmodell med fem regionale enheter, lokalisert etter samme mønster som de regionale helseforetakene. En hovedintensjon ved reformen er å skape større nasjonal likhet i og koordinering av tilbudene til barn og unge som trenger tiltak fra barnevernet. Stortinget sluttet seg både til reformen og til hovedperspektivene i meldingen. Forvaltningsreformen, som skal gjennomføres fra 1. januar 2004 vil gi staten et forsterket apparat til å følge opp barnevernarbeidet, både i forhold til kommunene og større ansvar for egne omsorgstiltak. Fra samme dato vil Statens barnevern og familievern (SBF) bli opprettet for å ivareta de oppgavene fylkeskommunene tidligere hadde på området.

Høy rettssikkerhet og god kvalitet i saksbehandling, tjenester og tilbud

Barn plassert i fosterhjem som hjelpetiltak øker fortsatt fra år til år. Denne økningen henger i hovedsak sammen med at ungdom nå kan ha tiltak fram til fylte 23 år. Ingen kan være under omsorg etter fylte 18 år. Det vil si at en plassering i fosterhjem som omsorgstiltak, alltid vil gå over fra et omsorgstiltak til et hjelpetiltak når barnet fyller 18 år. Mange av de som har tiltak etter fylte 18 år, er unge som har fått forlenget enten fosterhjem eller institusjonsplasseringen.

Det er variasjoner mellom de ulike rapporteringsperiodene når det gjelder tiltak etter atferdsbestemmelsene (jf. barnevernloven, §§ 4-24 og 4-26), men antallet holder seg forholdsvis stabilt mellom 310 og 340 tiltak til enhver tid.

Det er viktig at riktige tiltak settes inn på rett tidspunkt. Hjelpetiltak bør for eksempel vurderes etter i hvilken grad de er tilpasset de enkelte barns og familiers behov. For å dempe behovet for barneverntjenester, synes det stadig viktigere å komme tidlig inn med forebyggende tiltak også i andre deler av tjenesteapparatet, for eksempel i helsestasjoner, skoler og liknende. Departementet er derfor opptatt av å styrke det tverretatlige og tverrfaglige samarbeidet mellom hjelpetjenestene gjennom å bedre koordineringen av de tjenester og tiltak som gis til utsatte barn og familier.

Mange fylkesmannsembeter klarer ikke å gjennomføre antallet lovpålagte tilsynsbesøk ved barneverninstitusjonene, selv om alle tilsynsobjektene får tilsyn. Situasjonen er ikke tilfredsstillende og kan ramme rettssikkerheten til de mest utsatte barn og unge. Arbeidet med å forbedre tilsynsme-

todikken for å utvikle et mer effektivt og samordnet tilsyn er derfor en prioritert oppgave for departementet. En arbeidsgruppe bestående av representanter fra fylkesmannen og departementet har lagt fram forslag om nye metodiske tilnærminger for institusjonstilsynet og forvaltningstilsynet. Det er utarbeidet ny forskrift om tilsyn med barneverninstitusjoner som skal tre i kraft fra 1. januar 2004. Fylkesmannen skal fortsatt ha ansvaret for tilsyn med barneverninstitusjonene. Tilsynsmyndighetene skal føre tilsyn etter systemrevisjonsmetoden basert på institusjonenes internkontroll.

Saksbehandlingstiden i fylkesnemndene for sosiale saker er omtrent den samme som i 2001. Dette gjelder både den tiden det tar fra saken kommer opp for nemnda, og den tiden det tar fra saken er behandlet i nemnda til vedtak foreligger.

Satsingen på utviklingsarbeid i fylkeskommunene for å bedre rekrutteringen og opplæringen av fosterforeldre har vært vellykket gjennom opplæringsprogrammet PRIDE. En utfordring er å tilpasse programmet til opplæring av fosterforeldre med annen etnisk bakgrunn enn norsk og norske fosterforeldre som tar imot enslige mindreårige (og andre barn med annen etnisk bakgrunn enn norsk).

En kartlegging i 2001 viste at godt over 90 prosent av barn plassert i ulike fosterhjem har tilsynsfører. Når det gjelder opplæring av tilsynsførerne i de enkelte fylkene, mener departementet fremdeles at situasjonen kan bli bedre og vil følge opp dette spesielt i halvårsrapportene fra fylkesmenene.

Tidlig og riktig hjelp til utsatte og vanskeligstilte barn, unge og deres familier

Hjelpetilbudet til barn og ungdom som er vitne til og/eller blir utsatt for vold i hjemmet, bør styrkes og videreutvikles. Som et ledd i dette, bør blant annet tilbudet på krisesentrene tilpasses bedre barns perspektiv og situasjon og oppfølgingen av barna etter et opphold på krisesenter styrkes. Regjeringen har derfor foreslått en styrking av bevilgningen til krisesentrene, jf. kap. 840. Likeledes arbeider familievernet med voldsutsatte familier, og tiltak må sees i sammenheng med styrkingen av bevilgningen under kap. 841. BFD har både i St.meld. nr. 40 (2001–2002) *Om barne- og ungdomsvernet* og i St.meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap* skisert tiltak som retter seg mot barn som opplever vold i nære relasjoner. Regjeringen har vedtatt å videreføre arbeidet som ble gjort gjennom handlingsplanen *Vold mot kvinner*. En ny handlingsplan vil bli utarbeidet i løpet av året. Planen vil

blant annet fokusere på behandlingstilbudet til menn og bedre ivaretagelse av de barna som utsettes for vold i nære relasjoner. BFD har nedsatt en arbeidsgruppe som skal drøfte problemstillinger knyttet til påstander om overgrep i barnefordelingssaker, problemstillinger knyttet til fiktiv identitet og til krisesentrene og taushetsplikt.

Det er fortsatt behov for å styrke arbeidet overfor enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger. Særlig er det viktig å styrke barneverntjenestens flerkulturelle kompetanse. Arbeidet med å utvikle en veileder til barneverntjenesten om blant annet plassering av enslige mindreårige i fosterhjem/hos slekt, og med å tilpasse rekrutterings- og opplæringsprogrammet for fosterforeldre, PRIDE, til et flerkulturelt perspektiv, er startet. I tillegg til å se på enslige mindreårige som plasseres i fosterhjem hos slekt eller andre, vil prosjektene også omfatte barn og unge med minoritetsetnisk bakgrunn med foreldre i landet.

Det er behov for å få frem mer kunnskap om barn og unge som lever i fattige familier, for å målrette tiltakene mest mulig.

I mars 2003 la en tverrdepartemental gruppe fram en detaljertredning om etablering av et nasjonalt kompetansesenter om vold og traumatisk stress. Det nye senteret, som blant annet vil inkludere Nasjonalt ressursenter for seksuelt misbrukte barn og Kompetansesentret for voldsofferarbeid, planlegges etablert i begynnelsen av 2004. Senteret skal i forhold til barn særlig utvikle et kompetansemiljø på områdene seksuelle, fysiske og psykiske overgrep (se nærmere omtale under kap. 840 Tilskudd til krisetiltak).

Med Justisdepartementet som hovedansvarlig, la regjeringen i februar 2003 fram en handlingsplan (2003–2005) *Mot handel med kvinner og barn*. Handlingsplanen retter seg hovedsakelig mot menneskehandel med sikte på seksuell utnyttning gjennom kjøp og salg av sex. Flere av tiltakene i planen gjelder mindreårige som utsettes for slik menneskehandel. Det er særlig behov for å utvikle og bedre hjelpeapparatets hjelp og støtte til de utsatte, systematisere samarbeidet med og bidra til å bekjempe utnyttningen gjennom tiltak i avsenderlandene.

Undersøkelser foretatt av Statens institutt for rusmiddelforskning de senere år viser at flere barn og unge vokser opp i familier med rusmiddelrelaterte problemer, og at flere tidlig utvikler rusmiddelproblemer. Studier viser også at faktorer som oppvekstvilkår og foreldrerolle har sammenheng med utvikling av rusmiddelproblemer. Forebygging av rusmiddelproblemer i alle kommunale instanser, også barnevern, må ivaretas. Forebyggende arbeid kan rettes mot foreldreveiledning, til-

tak mot barn og unge i risikozonen, innsats mot barn med rusmisbrukende foreldre og kompetanseheving i hjelpeinstansene.

Som et ledd i arbeidet med å bekjempe mobbing i skolen, har alle landets grunnskoler nå fått tilbud om å innføre et eget tiltaksprogram mot mobbing. Programmet er utviklet ved HEMIL-senteret ved Universitetet i Bergen og kan vise til svært gode resultater. I løpet av kort tid er mobbing redusert med vel 30 prosent på de skolene som har tatt programmet i bruk. Men satsingen for ytterligere reduksjon i mobbingen fortsetter, i første omgang med en tidsramme på 5 år. Satsingen er en del av oppfølgingen av St. meld. nr. 17 (1999–2000) *Handlingsplan mot barne- og ungdomskriminalitet*.

Det er en prioritert utfordring for barneverntjenesten å finne frem til et effektivt og godt organisert behandlingstilbud for barn og unge med atferdsvansker. I den senere tid har det vært arbeidet intensivt med å implementere to amerikanske metoder for å komme denne utfordringen i møte; «Parent Management Training» (PMT) for yngre barn og «Multisystemic Therapy» (MST) for ungdom. Begge metodene legger vekt på å utnytte familiens egne ressurser i deres eget nærmiljø. PMT-behandling skal trene foreldre i å bruke alternative og mer hensiktsmessige strategier i hverdagen i kontakten med barn med atferdsvansker. Ved bedre samspill reduseres risikoen for at alvorlige atferdsproblemer oppstår eller får utvikle seg. MST-behandling består av et intensivt, tidsavgrenset og familiebasert tilbud til ungdom med atferdsvansker, som foregår i ungdommens naturlige omgivelser og der alle aktuelle instanser i nærmiljøet kan bli involvert. Departementet følger fortløpende opp dette arbeidet, blant annet med å øke kompetansen på området.

Med bakgrunn i at institusjonstilbudet for utagerende ungdom har vært lite tilfredsstillende, er det nødvendig å finne fram til en institusjonsmodell som kan imøtekomme behovene bedre. I 2002 startet et samarbeidsprosjekt mellom svenske og norske myndigheter; «Kunnskapsoversikt over forskning om utagerende ungdom». Relevant forskning på området ble gjennomgått for å finne fram til kriterier for god behandling. Regjeringen har besluttet å videreføre samarbeidsprosjektet for å utvikle en institusjonsmodell basert på kriterier for god behandling i institusjoner. Skisse til en institusjonsmodell skal foreligge våren 2004.

Organisasjoner som arbeider med å hjelpe ungdom i krise på grunn av tvangsekteskap melder om økende antall henvendelser våren 2003. Informasjonstelefonen om tvangsekteskap melder at antall henvendelse fra pakistansk ungdom er svakt ned-

adgående, mens henvendelser fra andre nasjonaliteter øker. Også i 2003 ble det bevilget midler til organisasjoner som driver informasjonsvirksomhet og holdningsskapende arbeid blant minoritetsgrupper som praktiserer tvangsekteskap. Midler til krisehjelp til ungdom som utsettes for tvangsekteskap er gitt prioritet. Det er fremdeles viktig å utvikle kompetansen om dette i offentlig sektor, og arbeidet med å kurse offentlig ansatte i andre store byer enn Oslo er i gang. Informasjonstelefonen om tvangsekteskap, som drives av Oslo Røde Kors Internasjonale Senter (ORKIS) på oppdrag fra BFD, evalueres i 2003. Videre drift vil bli vurdert når evalueringsrapporten foreligger. BFD la fram en Ot.prp våren 2003 om endringer i ekteskapsloven og barneloven som er en oppfølging av tiltakene i regjeringens dokument *Fornytt innsats mot tvangsekteskap våren 2002*. Justisdepartementet har lagt fram en odelstingsproposisjon om endringer i straffeloven om ubetinget offentlig påtale i tvangsekteskapsaker.

Våren 2002 ble dokumentet *Regjeringens innsats mot kjønnslemlestelse 2002* offentliggjort. Dette er en konkretisering av flere av tiltakene i *Handlingsplan mot kjønnslemlestelse* som utløper ved årsskiftet 2003/2004 samt noen nye tiltak. De fleste tiltakene gjennomføres i regi av det nasjonale prosjektet; «OK prosjektet – Omsorg og kunnskap mot kvinnelig omskjæring». Arbeidet fokuserer på å utvikle kunnskaps- og informasjonstiltak til aktuelle minoritetsgrupper, ulike organisasjoner og det norske hjelpe- og støtteapparat. Prosjektet legger vekt på å benytte ulike kommunikasjonsmetoder og har utviklet nytt materiell på flere språk.

I juni 2003 ble «Plan for Regjeringens internasjonale arbeid mot kjønnslemlestelse av jenter» lagt fram av Utenriksdepartementet. Handlingsplanen er et bidrag til arbeidet for jenters og kvinners grunnleggende menneskerettigheter og helse, og er en oppfølging av Regjeringens tiltaksplan for bekjempelse av fattigdom fra mars 2002.

Det er behov for og etterspørsel etter tiltak og metoder som tar sikte på å bygge opp støttetiltak for familier og barn i utsatte livssituasjoner i deres eget nærmiljø. Departementet støtter blant annet et treårig prosjekt, i regi av NOVA, for implementering og utvikling av metoden «Familierådslag» i barnevernet. Metoden innebærer at den utvidede familie (slekt og nære andre) samles og kommer frem til tiltak overfor barnet eller den unge. Prosjektet er forankret i 4 fylkeskommuner; Hedmark, Rogaland, Sør-Trøndelag og Troms i 2003. Det er også behov for å videreføre og styrke forebyggende tiltak i familier med små barn som er i en vanskelig livssituasjon, for eksempel ved fortsatt støtte til nasjonal samordning og oppfølging av

Home-Start Familiekontakten og andre tiltak med vekt på samarbeid og dialog med familiene og nærmiljøet.

Internasjonalt samarbeid om tiltak for utsatte barn, unge og familier

I nærområdene, og spesielt i Nordvest-Russland, er det fortsatt for mange barn og unge som lever under svært vanskelige vilkår. En målrettet og samlet innsats rettet mot utsatte barn i regionen må derfor prioriteres fremover. Samarbeid og kontakt mellom myndigheter i de nordiske landene og landene i Østersjøregionen, samt samarbeid og deltakelse i internasjonale og regionale fora, er en forutsetning for å bedre situasjonen.

IT-samarbeidet «The House of Children at Risk» mellom landene i Østersjørådet skal bidra til samarbeid mellom og kompetanseutvikling i landene. Den etablerte barngruppen (Working Group for Children at Risk in the Baltic Sea Region), i regi av Østersjørådet, arbeider aktivt med å få satt utsatte barn på dagsorden i Østersjø-samarbeidet og i det enkelte land. Det må arbeides systematisk for at landene tar i bruk IT-nettverket i arbeidet med regionale prosjekter og kompetanseutvikling. Det er av stor betydning at alle medlemsland setter av ressurser til å delta i forpliktende samarbeid.

Det nordiske samarbeidet er en viktig pilar i departementets internasjonale deltakelse. Departementet deltar i en rekke komiteer og undergrupper i regi av Nordisk Ministerråd. Framover må det aktivt arbeides i formelle nordiske organer med å synliggjøre barn og unge i Norden og stimuleres til felles kompetanseutvikling. *Handlingsplanen for barn og unge i Nærområdene*, i regi av Nordisk Ministerråd, er et viktig tiltak i denne sammenheng.

Anmodningsvedtak nr. 260, Innst. S. nr. 121 (2002–2003)

I forbindelse med behandlingen av St.meld. nr. 40 (2001–2002) *Om barne- og ungdomsvernet* ba Stortinget om årlig rapportering om situasjonen i kommunene hva gjelder oppfølging av meldinger i barnevernet. Departementet mottar rapporteringer fra fylkesmennene om situasjonen i barnevernet i kommunene to ganger i året. Dessuten rapporterer kommunene direkte til Statistisk sentralbyrå en gang i året (offisiell statistikk).

Utviklingen de siste årene viser en jevn, men svak økning i antallet meldinger til barnevernet. Økningen i antallet meldinger har imidlertid ikke ført til en tilsvarende økning i andelen meldinger

som henlegges etter gjennomgang. Mens økningen i antallet meldinger fra 2001 til 2002 var om lag 9 prosent, var økningen i antallet henleggelses etter gjennomgang av meldinger kun om lag to prosent.

Økningen i antallet saker i barnevernet gjenspeiles først og fremst i en økning i antallet hjelpetiltak i barnevernet, mens andelen barn under omsorg har gått ned de siste årene. Om lag en femtedel av tiltakene i barnevernet er omsorgstiltak. Resten er hjelpetiltak. Den vanligste formen for hjelpetiltak er besøkshjem eller avlastningshjem. Over en fjerdedel av alle tiltakene i barnevernet er av denne typen. Økonomisk støtte er også en av de vanligste tiltakene. Andre hjelpetiltak er blant annet barnehage, støttekontakt og fritidsaktiviteter.

Barnets nærmiljø/sosiale nettverk er oftest kryssset av som meldingsinstans. Innenfor denne kategorien er mor/far den største gruppen. Om lag i en fjerdedel av de meldingene som fører til undersøkelse er mor og/eller far meldingsinstans. Andre viktige meldingsinstanser er skole, politi og barnevernsvakt. Kun en liten andel blir meldt av helsestasjon og barnehage.

Blant meldingene som fører til undersøkelse settes det i verk tiltak i underkant av 50 prosent av tilfellene. Når en barnevernsak henlegges etter undersøkelse kan det ha flere årsaker. Blant annet kan alderen på barnet være over 18 år slik at dette ikke er noen sak for barnevernet, eller saken kan være henvist annen instans for videre oppfølging f.eks. pedagogisk-psykologisk tjeneste, barne- og ungdomspsykiatri, familievernkontor og andre. Det gis også råd og veiledning i undersøkelsesfasen som ofte viser seg å være et tilstrekkelig tiltak for barnet, ungdommen eller familien. Det kan videre være en sak som allerede er i barnevernet, og at den nye meldingen eller undersøkelsen ikke avdekker behov for nye tiltak, men evt. justeringer av eksisterende tiltak.

Når undersøkelse av en melding er avsluttet og barnevernet skal iverksette et vedtatt tiltak, krever loven at visse typer tiltak skal iverksettes innen en frist på seks uker. Blant annet gjelder dette omsorgsplasseringer. Barneverntjenesten har de siste 10–12 årene iverksatt slike vedtak innen fristen i vel 96 prosent av sakene.

Mange barnevernsaker krever både i undersøkelsesfasen og i forbindelse med utforming og etablering av tiltak, et nært samarbeid med andre deler av tjenesteapparatet.

Barnevernet samarbeider med skoler, barnehager, barne- og ungdomspsykiatri, politi og andre. Dette skjer ikke bare i enkeltsaker i samråd med foreldrene, men også i tverretattlig samarbeid om

mer generelle problemer barn, unge og familier møter i lokalsamfunnet. Et slikt samarbeid vil ofte kunne resultere i felles primær eller sekundærforebyggende tiltak. Lokalt SLT arbeid (samarbeid om lokale tiltak) er et eksempel på dette. Selv om det i mange kommuner drives et godt arbeid både på individnivå (undersøkelser og oppfølging) og i forebyggende arbeid, er det fortsatt et stort behov for å få ulike etater til å samarbeide om helhetlige løsninger i enkeltsaker og for en felles strategi i det primærforebyggende arbeidet (j. Mål og strategier under kap. 830 Foreldreveiledning og samlivstiltak, kap. 841 Familievern og konfliktløsning og kap. 854 Tiltak i barne – og ungdomsvernet).

Adopsjonsområdet

Et overordnet hensyn for adopsjonsmyndighetene er at adopsjon gjennomføres i samsvar med barnets grunnleggende interesser. Departementet ser det derfor som særlig viktig å følge opp våre internasjonale forpliktelser på adopsjonsfeltet. Disse er nedfelt bl a i FNs barnekonvensjon og i Haagkonvensjonen om vern av barn og samarbeid ved internasjonale adopsjoner. Det må sikres et forsvarlig og effektivt tilsyn med de organisasjoner som er involvert ved adopsjon av barn fra utlandet.

Som ledd i arbeidet med å utvikle en kompetanseplan for å øke kunnskapen om adopsjon, følger departementet opp forslaget til arbeidsgruppen som har vært nedsatt for å utvikle et opplegg for adopsjonsforberedende kurs.

Ved gjennomføringen av en adopsjon er det viktig at barnet får tilstrekkelig mulighet til å uttale seg. I forbindelse med innarbeiding av FNs barnekonvensjon er adopsjonsloven endret slik at barns ubetingede rett til å bli hørt ved behandlingen av søknad om adopsjon, senkes til 7 år. Også yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter skal gis anledning til å bli hørt. Lovendringen trådte i kraft 1. oktober 2003.

Departementet har lagt frem et høringsnotat som foreslår en ny organisering for behandling av søknader om adopsjon. Departementet er av den oppfatning at man ved den nye organisasjonsmodellen som er foreslått for barnevernet og familievernnet, får et forvaltningssystem som passer godt også for behandling av adopsjonssøknader. Det er derfor lagt fram forslag om at de fem regionene i den nye organiseringen av barnevernet og familievernnet blir ny førsteinstans ved behandlingen av søknader om innen- og utenlandsadopsjon. Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen blir ny klageinstans i stedet for departementet.

Mål og strategier

For 2004 prioriteres følgende mål:

Høy rettssikkerhet og god kvalitet i saksbehandling, tjenester og tilbud

I tillegg til St. meld. nr. 40 (2001–2002) *Om barne- og ungdomsvernet*, la regjeringen høsten 2002 fram Ot.prp. nr. 9 (2002–2003) *Om lov om endringer i lov av 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester (barnevernloven) og lov 19. juni 1997 nr. 62 Om familievernkontorer (familievernkontorloven)* mv. med forslag om statlig overtakelse av fylkeskommunens oppgaver på barnevern- og familievernområdet f.o.m. 1. januar 2004. Både stortingsmeldingen og odelstingsproposisjonen ble behandlet av Stortinget i februar 2003. Fra 1. januar 2004 vil Statens barnevern og familievern (SBF) bli opprettet, som en del av Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (BUFA). SBF vil framover få ansvar for å ivareta de oppgavene fylkeskommunene har hatt i barnevernet og familievernnet. Reformen berører ansvars- og arbeidsfordelingen mellom den nye etaten og departementet. Departementet får et særlig ansvar for å styre overtakelsen i 2004, og ansvar og oppgaver som i dag ligger i departementet vil gradvis bli overført til BUFA og SBF.

Departementet vil for øvrig følge opp perspektiver, forslag og tiltak i tråd med Stortingets behandling av både stortingsmeldingen og odelstingsproposisjonen framover, samt Stortingets videre anmodningsvedtak på basis av stortingsmeldingen.

Meldinger, undersøkelsessaker og tiltak skal gjennomføres i samsvar med lovens tidsfrister

God kvalitet på tjenester og tiltak og høy rettssikkerhet i alle faser av behandlingen av barnevernsaker er et grunnleggende mål for departementet. Dette forutsetter blant annet et tidsmessig og tilpasset regelverk, ny og oppdatert kompetanse, fleksible tiltak, samt godt samarbeid og god informasjonsutveksling mellom tjenesteytere og involverte etater og brukerne av barneverntjenesten.

Overholdelse av de lovfestede tidsfrister for meldinger, undersøkelsessaker og tiltak er en nødvendig forutsetning for rettssikkerheten i barneverntjenesten. Det forventes at tjenestene prioriterer og tilrettelegger arbeidet slik at fristene overholdes. Departementet vil inntil videre opprettholde rapporteringen fra kommunene to ganger i året som et viktig styringsredskap. Når det gjelder rapportering for det fylkeskommunale barnevernet, ble rapporteringen fra og med 2003

innlemmet i «Fylkeskostra». Fra 1. januar 2004 vil staten overta de fylkeskommunale oppgavene knyttet til barnevern. Rapporteringen vil da fortsette fra de opprettede regionkontorene under Statens Barnevern og Familievern (SBF), jf. kap. 855 Statlig forvaltning av barnevernet, med utgangspunkt i de samme verktøyene og modellene som benyttes i KOSTRA-systemet.

Rasjonell drift av fylkesnemndene for sosiale saker

Det elektroniske systemet fylkesnemndene i dag bruker for administrasjon av saker ble utviklet for domstolene på slutten av 80-tallet. Det er et rent registreringssystem som bidrar lite til oppfølging av sakene. Det har heller ingen funksjoner for journal og arkivformål. Domstolsadministrasjonen, som står for drift og vedlikehold av systemet, har varslet departementet om at det i fremtiden ikke vil være mulig å videreføre dagens avtaleforpliktelser for systemet. Begrunnelsen for dette er at systemet avvikes for domstolene i løpet av 2004, samt at systemet er i ferd med å bli så gammeldags at det ikke lenger vil være mulig for Domstolsadministrasjonen (eller andre) å bistå med drift og vedlikehold av systemet. Med bakgrunn i dette ble det i 2002 startet et prosjekt med sikte på å innføre et nytt elektronisk saksbehandlingssystem for fylkesnemndene i løpet av 2004.

God oppfølging av fosterhjemmene

Oppfølgingen av barn plassert i fosterhjem og fosterforeldrene og biologisk familie skal styrkes. Rekrutterings- og opplæringsprogrammet PRIDE vil fortsette innenfor den statlige regionale barnevernforvaltningen. Rekruttering og opplæring av et tilstrekkelig antall tilsynsfører skal sikres gjennom et regionalt samarbeide og egne kampanjer og informasjonsopplegg. Nødvendig rapportering vil bli iverksatt for å følge utviklingen på fosterhjemsområdet nøye.

Bedret tilsyn av barn og unge i barnevernstiltak

Fylkesmannen skal fortsatt ha ansvaret for tilsynet med barneverninstitusjonene. Det er et grunnleggende mål at barn og unge som er bosatt i en barneverninstitusjon skal sikres et godt tilbud med høy rettssikkerhet. Som ledd i denne målsetningen innfører departementet også en statlig godkjenningsordning for barneverninstitusjoner fra 1. januar 2004 og endrer forskrift om tilsyn med barneverninstitusjoner. Gjennom å stille bestemte kva-

litetskrav, vil godkjenningsordningen være med på å bedre kvaliteten på både private og offentlige barnevernsinstitusjoner. Gjennom godkjenningsordningen er institusjonene også pålagt en plikt til å etablere internkontroll som grunnlag for tilsyn og kontroll. Innføring av plikt til internkontroll og fokus på et mer systematisk tilsyn, vil styrke forutsetningene for en bedre kontroll med institusjonens virksomhet. Gjennom et individbasert tilsyn skal det enkelte barns rettssikkerhet ivaretas. Derfor har regjeringen besluttet at dette tilsynet fremdeles skal opprettholdes i den nye forskriften. Det enkelte barn skal også sikres mulighet for direkte kontakt med tilsynsmyndigheten. Opplæring av ansatte i systemrevisjon skal prioriteres også i 2004; dette også som et ledd i en bedre samordning og effektivisering av fylkesmannens samlede tilsynsvirksomhet.

Høyt kunnskapsnivå i barneverntjenesten

Departementet vil videreføre driftstilskuddene til de tre regionale utviklingssentrene i barnevernet i Bergen, Trondheim og Tromsø. Sentrene driver forsknings-, forsøks- og utviklingsarbeid, gir råd og veiledning innen prosjektarbeid, forelesnings- og informasjonsvirksomhet og fungerer som viktige ledd i regionale faglige nettverk. I samarbeid med andre berørte departementer, vil departementet stimulere til fortsatt og utvidet samarbeid mellom kompetansesentra innen ulike fagområder og temaer.

Departementets støtte til barnevernforskningen vil bli videreført som en del av programmet *Velferdsprogrammet – Samfunn, familie og oppvekst (1999–2008)* i regi av Norges Forskningsråd, i likhet med støtte til forskning og utviklingsprosjekter på områder som det anses særlig viktig å få utviklet mer kunnskap om.

I samarbeid med andre departementer og utdanningsinstitusjoner vil departementet videreføre og sette i gang nye etterutdanningstiltak på prioriterte viktige områder. Dette kan blant annet gjelde arbeid med barn og unge som viser alvorlige atferdsproblemer, utnytting av mindreårige i prostitusjon og pornografi, rusmiddelproblematikk og arbeid med barn og unge med etnisk minoritetsbakgrunn. Departementet vil i denne sammenhengen understreke at kommunene og Statens barnevern og familievern (SBF) har et selvstendig ansvar som arbeidsgivere for at ansatte i barneverntjenesten får tilstrekkelige tilbud om kompetanseheving i form av etterutdanning og veiledning.

Tverrfaglig og tverretatlig samarbeid og bedre koordinering av tjenestene

I St. meld. nr. 40 (2001–2002) *Om barne- og ungdomsvernet* påpekes det at ingen etat eller tjeneste i kommunene har et hovedansvar for å samordne innsatsen for utsatte barn og unge. BFD mener dette er uheldig. Det er viktig å sørge for en slik funksjon i fremtiden, både for å unngå dobbeltarbeid og gråsoner mellom tjenestene, og for å sikre en koordinert og god forebyggende innsats for utsatte barn og unge. En koordinerende instans skal sørge for god kommunikasjon mellom tjenestene, blant annet for å sikre at tiltak iverksettes i tide. Etter departementets syn er det mye som taler for at barnevernet bør kunne påta seg denne oppgaven, og dette er også foreslått i St. meld. nr. 40. Meldingen legger fram et forslag om igangsetting av en bredere utredning (s. 102): «Aktuelle departement vil i samarbeid med kommunane sette i verk ei brei utgreiing for å sjå barnevernet, barnehagen, skolen, fritidssektoren, PPT, helsestasjonane og skolehelsetenesta i samanheng og vurdere dei heilskaplege tilbodet til barn ut frå brukarane sine behov.» Det er tatt et interdepartementalt initiativ for å starte et slikt arbeid.

Departementet planlegger, i samarbeid med andre berørte departementer, et felles rundskriv til kommunene som understreker betydningen av det tverrfaglige samarbeidet. Som et ledd i dette arbeidet, vil det også arrangeres en idédugnad med sikte på å styrke tverrfaglig samarbeid.

Tidlig og riktig hjelp til utsatte og vanskeligstilte barn, unge og deres familier

Økt bruk av familie- og nærmiljøbaserte metoder

I tråd med stortingsmeldingen om barnevernet vil departementet stimulere til videreutvikling og bruk av faglige metoder i barnevernet som legger vekt på tiltak i barn og unges nærmiljø i dialog med barna og familiene.

Regjeringen opprettholder derfor støtten til prosjektet for implementering og evaluering av metoden «Familierådslag» i barnevernet (jf. Tilstandsvurdering).

Departementet vil også videreføre støtten til nasjonal samordning og oppfølging av Home-Start Familiekontakten, som er et forebyggende tiltak for familier med små barn som er i en vanskelig livssituasjon.

Regjeringens handlingsplan mot rusmiddelproblemer (2003–2005), som ble lagt fram høsten 2002, omfatter også barn og unges situasjon. Planen setter blant annet fokus på tiltak for å heve

debutalderen for bruk av alkohol, tiltak for barn med rusmisbrukende foreldre og tiltak for å styrke foreldrerollen. I samarbeid med Sosialdepartementet, retter BFD spesielt innsatsen mot utvikling av forebyggende tiltak og organisering av og stimulering til samarbeid om et helhetlig hjelpetilbud. Kunnskapsspredning og kompetanseheving, samt styrking av etterutdanning om rusmiddelproblematikk står også sentralt. Det planlegges blant annet et temahefte til foreldre om rus og ungdom. BFD vil gi midler til PAG-Stiftelsen, (det tidligere Wanda-senteret). Stiftelsen gir råd, veiledning og støtte til dem som ønsker å starte opp tiltak for barn av rusmiddelmisbrukere i lokalmiljøer.

St.meld. nr. 6 (2002–2003) *Tiltaksplan mot fattigdom* ble behandlet i Stortinget i 2003. Planen er et viktig skritt i en langsiktig, systematisk og målrettet innsats for å bekjempe fattigdom i Norge og omfatter tiltak målrettet mot personer som lever i fattigdom og mot årsaker og risikofaktorer for å utvikle fattigdom. Vanskeligstilte barnefamilier og barn er prioritert i planen (jf. kap. 857 Barne- og ungdomstiltak). Sosialdepartementet har et overordnet ansvar for gjennomføring av planen. Tiltak rettet mot fattige barnefamilier og tiltak som kan stimulere til tverrsektorielt samarbeid mellom ulike tjenester som barnevern, skole og sosialkontor skal spesielt følges opp av BFD. Regjeringen foreslår økt innsats på disse områdene, og vil styrke innsatsen med 2 mill. kroner.

BFD har, i samarbeid med andre aktuelle instanser, som blant annet skolen, et spesielt ansvar for tiltak for å medvirke til å forebygge den økende forekomsten av spiseforstyrrelser. Det er behov for mer kunnskap om hvordan foreldre og skole skal møte barn og unge med slike problemer. Departementet vil derfor følge opp forebyggende tiltak som er foreslått i *Regjeringens strategiplan mot spiseforstyrrelser*, blant annet ved utgivelse av et temahefte om barn og spiseforstyrrelser som en del av Foreldreveiledningsprogrammet (jf. kap. 830 Foreldreveiledning og samlivstiltak). Temaheftet skal ferdigstilles i 2004 og formidles til aktuelle målgrupper. Departementet vil også samarbeide med andre departementer og instanser for å utvikle tiltak. Prosjektet «TENK» er et internettbasert undervisningsopplegg som setter fokus på barn, og unge og kroppsbevissthet. I 2004 vil det arbeides videre med spredning av kunnskap om nettstedet gjennom departementets publikasjoner på internett. Presentasjon av nettstedet og prosjektet vil også bli tatt inn som en del av forbrukerundervisningen i grunnskole og videregående skole, og skal også presenteres for interesserte høyskoler.

Departementet vil videreføre samarbeidet med organisasjoner i barnevernfeltet, blant annet

Norsk fosterhjemsforening, Norges barnevernssamband og Landsforeningen for barnevernsbarn. Av forebyggende virksomhet vil departementet videreføre støtten til Røde Kors-telefonen for barn og ungdom og MOT (toppidrettsfolk mot narkotika).

Redusert vold, mobbing og annen problematferd blant barn og unge

Som en del av videreføringen av regjeringens handlingsplan mot vold og annen problematferd, skal alle skoler fortsatt få tilbud om Olweus program mot mobbing. BFD er for øvrig en av manifestpartnerne i arbeidet med «Manifest mot mobbing». Senter for studier av problematferd og innovativ praksis (UiO) skal ha en sentral og koordinerende rolle når det gjelder forskning om årsaker til atferdsproblemer, implementering av nye metoder og evaluering av disse. Dette gjelder bl. at videreføring av opplæring og evaluering av metodene PMT og MST. Ansvar for å bistå kommunene med disse metodene vil for øvrig bli lagt til staten som ledd i forvaltningsreformen.

Regjeringen har i samarbeid med svenske myndigheter i 2003 bevilget midler til et videreføringsprosjekt – «Institusjonsmodell for utagerende ungdom». Samarbeidsprosjektet har som mål å utvikle en institusjonsmodell basert på de kriterier for god behandling av denne gruppen som fremkom i prosjektet; «Kunnskapsoversikt over forskning om utagerende ungdom». Det planlegges også en ekspertkonferanse om temaet våren 2004.

Tilskuddet til Rostad ungdomsheim vil bli videreført slik at skoletilbudet ved institusjonen kan opprettholdes.

Fortsatt styrking av arbeidet med ulike former for overgrep og vold mot barn

Departementet vil fortsatt arbeide for å bedre situasjonen til og oppfølgingen av barn og unge som utsettes for overgrep og vold (inklusive vitner til vold) i nære relasjoner, jf. omtale under kap. 840 og 841. Regjeringen foreslår derfor å styrke bevilgningen til bedret oppfølging, behandling, informasjon og forebyggende tiltak med 2 mill. kroner. Kompetansen om dette i barnevernet må styrkes. Det vil bli etablert regionale enheter for hjelpe- og kompetanseheving bl.a. med basis i familievernet og barnevernet. Kompetansen i fagteamene i det statlige barnevernet som skal arbeide i forhold til kommunene vil bli styrket.

BFD vil også følge opp tiltak i St. meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap* og St. meld. nr. 40 (2001–2002) *Om*

barne- og ungdomsvernet. Blant annet vil departementet prioritere arbeidet med en samlet plan mot seksuelle overgrep mot barn og utvide perspektivet til også å omfatte fysiske overgrep mot barn. Denne planen vil ha et mer langsiktig perspektiv. BFD vil følge opp og iverksette tiltak rettet mot barn og unge i en ny handlingsplan om vold mot kvinner/vold i nære relasjoner. Departementet vil vurdere å iverksette foreslåtte anbefalinger og tiltak fra Kvinnevoldsutvalgets rapport som foreligger høsten 2003 (jf. omtale under Tilstandsvurdering og kap. 840 Tilskudd til krisetiltak).

BFD vil i samarbeid med andre berørte departementer utarbeide en samlet plan mot seksuelle og fysiske overgrep mot barn.

Bekjempe menneskehandel og seksuell utnytting av mindreårige

BFD vil følge opp tiltakene i Regjeringens handlingsplan mot handel med kvinner og barn som gjelder personer under 18 år.

I samarbeid med andre berørte departementer, vil BFD detaljplanlegge og sette i verk tiltak mot utnytting av mindreårige i kjønnshandel og pornografi. Departementet vil også videreføre og videreutvikle arbeidet med å bekjempe blant annet spredning av ulovlige framstillinger av mindreårige med et seksuelt preg over Internett. For øvrig vil departementet følge opp tiltak i den handlingsplanen som er under utarbeidelse for å bekjempe seksuell utnytting av barn.

Styrket oppfølging ved bosetting av enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger

Departementet vil arbeide videre med å styrke tilbudet til og oppfølgingen av enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger som er bosatt i kommunene, blant annet ved å styrke barneverntjenestens kompetanse om og arbeid med gruppen.

BFD vil videreføre arbeidet med å utgi en veileder til barneverntjenesten om blant annet plassering av enslige mindreårige i fosterhjem/hos slekt og for å få tilpasset rekrutterings- og opplæringsprogrammet for fosterforeldre, PRIDE, til et flerkulturelt perspektiv. Departementet vil samarbeide med blant annet KRD og UDI om videre oppfølging av anbefalinger i rapport fra interdepartemental arbeidsgruppe. Departementet vil også bidra til at det skjer en oppfølging av et prosjekt i regi av Senter for Krisepsykologi blant annet med tanke på at det utvikles bedre tilbud om psykososial hjelp og behandling for barn og unge med flyktningbakgrunn. Prosjektet har som mål å utarbeide instrumenter for kartlegging av traumer og psykiske

ettervirkninger hos flyktningbarn, inklusive enslige mindreårige.

Under behandlingen av St. meld. nr. 40 (2001–2002) *Om barne- og ungdomsvernet* ba Stortinget regjeringen om å utrede i løpet av 2003 om barnevernloven bør endres, slik at enslige mindreårige asylsøkere under 18 år blir ivaretatt av barnevernet ved ankomst til Norge, på lik linje med enslige norske barn. BFD har påbegynt et arbeid for å følge opp vedtaket i samarbeid med Kommunal og regionaldepartementet og vil se dette i sammenheng med det øvrige arbeidet på området.

For å oppnå målet om å bosette enslige mindreårige så raskt som mulig i gode omsorgstiltak, vil kommunene fortsatt få statlig refusjon for kommunale barneverntiltak for enslige mindreårige utover en bestemt egenandel.

Bekjempe kjønnslemlestelse og hindre tvangsekteskap

Regjeringen vil fortsette arbeidet mot tvangsekteskap gjennom en samlet interdepartemental innsats. BFD vil i 2004 å gi midler til organisasjoner som hjelper ungdom i krise på grunn av tvangsekteskap og organisasjoner som arbeider med informasjon og holdningsskapende arbeid. Det vil også bli lagt vekt på å øke kompetansen på området i offentlig sektor. Nye tiltak vurderes fortløpende.

Regjeringen vil legge vekt på arbeid mot kjønnslemlestelse blant annet gjennom det nasjonale OK-prosjektet for omsorg og kunnskap mot kvinnelig omskjæring. Regjeringens handlingsplan mot kjønnslemlestelse utgår i 2004. Med bakgrunn i en evaluering av arbeidet vil en ta stilling til den videre oppfølging av innsatsområdet.

Styrke det internasjonale samarbeidet om tiltak for utsatte barn, unge og familier

Godt samarbeid innen Norden, Østersjørådet, aktuelle europeiske og internasjonale fora og bilateralt samarbeid med andre land

Regjeringen vil prioritere en målrettet og samlet innsats rettet mot utsatte barn i Østersjøregionen. Departementet vil delta aktivt i WGCC (Working group for Children at Risk in the Baltic Sea Region) i regi av Østersjøsamrådet for å gjennomføre regionale prioriteringer. Gatebarn, barn som utsettes for menneskehandel, enslige mindreårige i regionen og barn bosatt på institusjon skal vies spesiell oppmerksomhet i dette samarbeidet i 2004.

I 2004 vil det også spesielt arbeides med å bygge opp et nasjonalt nettverk i Norge som kan bidra aktivt i det regionale IT-nettverket (jf. Tilstandsvurdering). I forbindelse med *Regjeringens handlingsplan mot handel med kvinner og barn (2003–2005)* vil departementet spesielt prioritere tiltak som kan forebygge og redusere menneskehandel både nasjonalt og internasjonalt.

Styrking av barn og unges levekår i Norden og i våre nærområder er et viktig innsatsområde for regjeringen. Deltakelse og initiering av en nordisk levekårsundersøkelse for barn og unge, i regi av NOVA og med etablering av et nordiske forskernettsverk, er et ledd i dette arbeidet. I samarbeid med andre nordiske land vil departementet arbeide videre med å vurdere behovet for og omfanget av videre nordisk forskning på området. Handlingsplanen for barn og unge i Nærområdene i regi av Nordisk Ministerråd er et viktig bidrag i innsatsen for å bedre livskvalitet og levekår for barn og unge i de nordiske nærområdene. Departementet vil delta aktivt i arbeidet med å følge opp felles nordiske prioriteringer på området.

Departementet vil videreføre arbeidet i Europarådets ulike komiteer og arbeidsgrupper. Departementet har en aktiv rolle i blant annet utformingen av Europarådets tiltak for å synliggjøre barn og unges situasjon innenfor relevante politikkområder. Det bilaterale samarbeidet med engelske myndigheter og kompetansemiljøer innenfor barnevernområdet vil fortsette.

Sikre barns interesser ved innenlands- og utenlandsadopsjon

God kompetanse om adopsjon blant involverte instanser og private parter

Styrking av kunnskap og informasjon på adopsjonsfeltet er en særlig viktig oppgave. Departementet vil i denne forbindelse arbeide for å utvikle et bedre og mer nyansert statistikkgrunnlag på området.

Som ledd i å sikre at adoptivsøkere blir forberedt på hva en adopsjon kan innebære, tas det i løpet av 2004 sikte på å ferdigstille et opplegg for adopsjonsforberedende kurs.

Å integrere kunnskap om adopsjon i de instanser alle familier møter, vil være en sentral del av departementets arbeid på adopsjonsfeltet framover. Det vil bli foreslått tiltak for å styrke kunnskapen om adoptivbarn og familier som sliter med store vansker og utfordringer, slik at disse kan bli bedre ivaretatt av hjelpeinstansene.

God forvaltning i behandlingen av adopsjonssakene

Departementet vil sikre at forpliktelsene etter Haagkonvensjonen om vern av barn og samarbeid ved internasjonale adopsjoner blir fulgt opp.

Departementet har som målsetting at saksbehandlingstiden i førsteinstans og i klageinstansen for søknader om adopsjon, skal være maksimum tre måneder.

Det tas sikte på at forslaget i høringsnotatet om ny organisering for behandling av søknader om adopsjon skal tre i kraft 1. januar 2004.

Ny organisering for behandling av adopsjonssøknader

BFD sendte i juni 2003 et forslag til ny organisering av behandlingen av søknader om adopsjon på høring. Forslaget går i korte trekk ut på at de fem regionene i den nye statlige organisasjonen. Statens barnevern og familievern, blir ny førsteinstans ved behandling av adopsjonssøknader. Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen går fra å være førsteinstans til å bli klageinstans. Den nye organiseringen forutsettes å tre i kraft 1. januar 2004. Den nye organiseringen innebærer imidlertid ingen endringer i forhold til de mål og strategier som skal gjelde for arbeidet med adopsjonssakene.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 854 Tiltak i barne- og ungdomsvernet

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
Høy rettssikkerhet og god kvalitet i saksbehandling, tjenester og tilbud	Meldinger, undersøkelsessaker og tiltak skal gjennomføres i samsvar med lovens tidsfrister	Andelen meldinger, undersøkelsessaker og tiltak iverksatt innen lovfestede tidsfrister
	Rasjonell drift av fylkesnemndene for sosiale saker	Innføring av nytt elektronisk saksbehandlingssystem i fylkesnemndene
	God oppfølging av fosterhjemmene	
	Bedret tilsyn av barn og unge i barnevernstiltak	Opplæring i ny tilsynsmetode
	Høyt kunnskapsnivå i barneverntjenesten	Støtte til variert forsøks- og utviklingsvirksomhet, forskningsprogrammer og prosjekter/tiltak
	Tverrfaglig og tverretatlig samarbeid og bedre koordinering av tjenestene	Deltakelse i felles utredningsarbeid
Tidlig og riktig hjelp til utsatte og vanskeligstilte barn, unge og deres familier	Økt bruk av familie- og nærmiljøbaserte metoder	Videreføre/implementere metoden Familierådslag, PMT, MST oa.
	Redusert vold, mobbing og annen problematferd blant barn og unge	Videreføre implementeringen av behandlingsmetodene PMT/MST og andre metoder og tiltak
	Fortsatt styrking av arbeidet med ulike former for overgrep og vold mot barn	Utvikle informasjonsmateriell
	Bekjempe menneskehandel og seksuell utnytting av mindreårige	Følge opp regjeringens handlingsplan mot handel med kvinner og barn

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
	Styrket oppfølging ved bosetting av enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger	Utvikle veileder til barnevernstjenesten om plassering i fosterhjem/slekt Tilpasse PRIDE til et flerkulturelt perspektiv
	Bekjempe kjønnslemlestelse og hindre tvangsekteskap	Følge opp regjeringens innsatsplaner
Styrke det internasjonale samarbeidet om tiltak for utsatte barn, unge og familier	Godt samarbeid innen Norden, Østersjørådet, aktuelle europeiske og internasjonale fora og bilateralt samarbeid med andre land	Følge opp regionale prioriteringer og andre internasjonale handlingssplaner
Sikre barns interesser ved innenlands- og utenlandsadopsjon	God kompetanse om adopsjon blant involverte instanser og private parter God forvaltning i behandlingen av adopsjonssakene Ny organisering for behandling av adopsjonssøknader	Tre måneders saksbehandlingstid i første instans og i klageinstansen Behandling av klagesaker flyttes fra departementet til BUFA fra 1. januar 2004

Nærmere om budsjettforslaget

Post 01 Driftsutgifter – Fylkesnemndene for sosiale saker

Posten dekker driftsutgiftene for landets 12 fylkesnemnder for sosiale saker som er organisert i tre regioner.

Posten dekker lønn, godtgjørelse til nemndsmedlemmer og utgifter til varer og tjenester. Utgiftene i forbindelse med saksavviklingen utgjør en betydelig andel av kostnadene i fylkesnemndene, og saksvolumet vil derfor i stor grad styre fylkesnemndenes kostnader.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Midlene vil i hovedsak dekke kjøp av tjenester til opplæring og veiledning av ansatte i blant annet metodene MST og PMT, videreutvikling av disse og til drift av Senter for atferdsstudier og innovativ praksis ved UIO. Posten vil videre dekke utgifter til kjøp av tjenester innenfor tvangsgifte og kjønnslemlestelse, utvikling og implementering av Familierådslag og liknende tiltak. Posten vil også dekke kostnader til konferanser, kjøp av varer og tjenester fra ulike frivillige og offentlige organisasjoner, tilsynsopplæring og utvikling av tilsynsmetodikk, informasjon og internasjonale forpliktelser.

Budsjettforslag 2004

Posten er økt med om lag 2 mill. kroner til tiltak for voldsutsatte barn.

Post 50 Forskning, kan nyttes under post 71

Formål

Posten skal i hovedsak stimulere til forskning, forsøks- og utviklingsvirksomhet om utsatte familier og utsatte barn og unge.

Tildelingskriterier

Posten dekker økonomisk støtte til ulike delforskningsprogram med hovedvekt på barnevernet, andre utsatte barnegrupper og familier, adopsjonsspørsmål, helserelatert forskning om barn og unge og spørsmål som gjelder kunnskap og virkemidler i arbeidet med barn i lavinntektsfamilier, barn av rusmiddelmisbrukere, barn som utsettes for seksuelle overgrep og annen relevant forskning, evaluering og utviklingsarbeid.

Oppfølging og kontroll

Departementet mottar regnskap og rapporter for kontroll og oppfølging av tiltakene.

Budsjettforslag 2004

Posten er økt med 2 mill. kroner til tiltak rettet mot fattige barnefamilier.

Post 64 Tilskudd til enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere, overslagsbevilgning
Formål

Bevilgningen skal dekke det særskilte tilskuddet som utbetales til kommunene når enslige mindreårige asylsøkere eller flyktninger bosettes. Tilskuddet øker fra 96 400 kroner per barn i 2003 til 99 700 kroner i 2004. Tilskuddet utbetales til og med det året den enslige mindreårige fyller 20 år. I tillegg omfatter bevilgningen statsrefusjon av utgifter til barnevern gjennom fylkeskommunen. Fylkeskommunen har etter barnevernloven ansvar for å rekruttere fosterhjem og skaffe institusjonsplasser. Når det gjelder å skaffe enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger ulike botiltak med støtte og oppfølging, er dette delvis et kommunalt ansvar. I den grad utgiftene til denne type tiltak overstiger den kommunale egenandelen, skal utgiftene refunderes av staten.

Tildelingskriterier

Alle kommuner omfattes av ordningen ved bosetting av enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere.

Oppfølging og kontroll

For påløpte utgifter i 2003 vil fylkesmennene følge opp regnskap og kontroll med refusjonene til fyl-

keskommunene. Departementet utbetaler rammemidler til fylkesmennene etter behovsoversikter fra fylkesmennene. Etter fullmakt fra BFD utbetaler Utlendingsdirektoratet (UDI) tilskuddet til kommunene, basert på det antall barn som bosettes i de respektive kommuner.

Post 70 Tilskudd til Rostad ungdomsheim og Rostadtun ettervernsheim

Posten utgjør tilskudd til den videregående skole ved Rostad ungdomsheim og Rostadtun ettervernsheim. Posten er prisjustert.

Post 71 Tilskudd

Posten dekker tilskudd til ulike organisasjoner frivillige og offentlige, tilskudd til ulike tiltak innenfor barnevernet, tvangsgifte og kjønnslemlestelse, tilbud til enslige mindreårige og andre formål som dekker særlige behov for tilbud til utsatte barn, unge og familier. Midlene vil i hovedsak rettes inn mot organisasjoner, tiltak og formål som kan bidra til å styrke arbeidet med forebygging av problemutvikling blant barn og unge, tiltak som kan bedre oppfølging av barn og unge i fosterhjem og institusjon og videreutvikling av disse tiltakene. Posten videreføres nominelt.

Oppfølging og kontroll

Departementet mottar regnskap og rapporter for kontroll og oppfølging av tiltakene.

Kap. 3854 Tiltak i barne- og ungdomsvernet (jf. kap. 854)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
04	Refusjon av ODA-godkjente utgifter			20 720
16	Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	668		
	Sum kap 3854	668		20 720

Post 04 Refusjon av ODA-godkjente utgifter

Visse innenlandske utgifter knyttet til mottak av asylsøkere og flyktninger kan i henhold til OECD/

DACs (Development Assistance Committee) statistikkdirektiver godkjennes som offisiell utviklingshjelp. Det foreslås at i overkant av 20 mill. kroner av utgiftene på kap. 854, post 64 Tilskudd for ens-

lige mindreårige flyktninger og asylsøkere blir rapportert inn som utviklingshjelp. I den forbindelse inntektsføres tilsvarende beløp på kap. 3854, post 04 Refusjon av ODA-godkjente utgifter.

Post 16 Refusjon av fødselspenger / adopsjonspenger

På posten regnskapsføres refusjoner i henhold til ordningen med refusjon av fødsels og adopsjons-

penger. Utgifter motsvarende refusjonene er regnskapsført på kap. 854 Tiltak i barne- og ungdomsvernet.

Post 18 Refusjon av sykepenger

På posten regnskapsføres refusjoner i henhold til ordningen med refusjon av sykepenger. Utgifter motsvarende refusjonene er regnskapsført på kap. 854 Tiltak i barne- og ungdomsvernet.

Kap. 0855 Statlig forvaltning av barnevernet (jf. kap. 3855)

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
01	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 70</i>			1 734 000
21	Spesielle driftsutgifter			50 000
45	Større utstyranskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>			56 000
70	Tilskudd til kjøp av plasser, tiltak m.v., <i>kan nyttes under post 01</i>			1 038 000
	Sum kap 0855			2 878 000

Status for virksomheten

Staten oppretter fra 1. januar Statens barnevern og familievern (SBF). SBF overtar da ansvaret for all fylkeskommunal barnevernsvirksomhet og for de fylkeskommunale familievernkontorene. SBFs hovedoppgave er å gi barn, unge og familier hjelp, støtte og tiltak med høy kvalitet i hele landet.

Virksomheten vil bli organisert i fem regioner med en sentral, overordnet etatsledelse underlagt BFD, organisert innenfor og lokalisert til Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (BUFA). Oslo kommune skal fortsatt ha ansvar for de fylkeskommunale oppgavene innen barnevernet som tidligere.

Regionene er inndelt i:

- Nord (Finnmark, Troms og Nordland) – med regionskontor i Alta
- Midt-Norge (Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag og Møre og Romsdal) – med regionskontor i Trondheim
- Vest (Sogn og Fjordane, Hordaland og Rogaland) – med regionskontor i Bergen

- Sør (Vest-Agder, Aust-Agder, Telemark, Vestfold og Buskerud) – med regionskontor i Tønsberg
- Øst (Østfold, Akershus, Hedmark, Oppland og Oslo) – med regionskontor i Oslo

Hver region skal ha flere fagteam for barnevernet plassert ulike steder i regionen som skal ha den direkte kontakten med kommunene.

BFD har ansvar for å lede arbeidet med omorganiseringen. Dette gjelder både utvikling av den nye organisasjonen og overføringen av ansatte innen det fylkeskommunale familievernet og barnevernet, som vil skje i nært samarbeid med fylkeskommunene og de ansattes organisasjoner. Ansvarsoverføringen fra fylkeskommunene til staten skjer per 1. januar 2004.

Når det gjelder omtale av SBFs ansvar på familievernområdet, vises det til kap. 842 Statlig forvaltning av familievernet. Det vises også til kap. 854 Tiltak i barne- og ungdomsvernet.

Mål og strategier

For 2004 prioriteres følgende mål:

God faglig og økonomisk styring av det statlige barnevernet

Høy kompetanse og godt faglig nivå i det regionale barnevernet

For å sikre et høyt faglig nivå på tjenestene vil SBF satse systematisk på forsknings- og utviklingsarbeid. Større forskningsprosjekter og -programmer styres som tidligere av departementet gjennom tildelinger til Norges forskningsråd og ved avtaler med ulike forskningsmiljøer. På regionnivå kan det inngås avtaler med regiondekkende utdannings-, forsknings- og utviklingssentre, som barnevernets utviklingssentra og distriktshøgskoler, om utviklingsprosjekter og evalueringsprosjekter knyttet til virksomheten lokalt. Det er viktig at utviklingsprosjektene i størst mulig grad er praksisorienterte. I første omgang vil det bli spesielt fokusert på evaluerings- og utviklingsprosjekter rettet mot institusjonsarbeidet i barnevernet.

Som et ledd i å styrke kompetansen vil det også bli gitt systematiske kurs- og veiledningstilbud til alle tilsynsførere, og det vil bli sikret veiledningstilbud til alle fosterhjem.

Bedre utnyttelse av ressursene

Institusjonsplasseringene i barnevernet representerer en høy andel av kostnadene i den delen av barnevernet som blir et statlig ansvar. En hovedutfordring er å få til bedre faglig og økonomisk styring med barnevernet og god kontroll på institusjonsplasseringene. Erfaringene fra fylkeskommunene viser også at det er stor variasjon mht. andelen planlagte institusjonsinnleggelser kontra akutte innleggelser. Generelt vil det bli lagt vekt på å få til mer planlagte og målrettede tiltak for det enkelte barn i samarbeid med, og helst i, primærkommunene. SBF vil tilstrebe å få en dreining fra bruk av institusjonsplasser til økt vekt på tiltak i familien eller på fosterhjemsbaserte tiltak. Ved å profesjonalisere bestillerfunksjonen ved mer bruk av private institusjonsplasser, tar SBF sikte på å øke konkurransen på pris og kvalitet. Det vil også bli etablert en oversikt over beleggsprosenten i institusjonene for å sikre best mulig utnyttelse av ledig kapasitet.

Likeverdig omsorgs- og behandlingstilbud i regionene

Et overordnet mål er å sikre likeverdige tjenestetilbud i alle deler av landet. Ulike prioriteringer innen barnevernet i fylkeskommunene nødvendiggjør en systematisk gjennomgang av tjenestetilbudet i de ulike regionene og mulig omstrukturering av tje-

nestene med sikte på å få til et differensiert hjelpetilbud i alle regioner. I de aller fleste tilfeller vil det være best for barn og unge som mottar hjelp fra barnevernet at de ikke må flytte langt hjemmefra. I prinsippet bør det derfor tas sikte på at hver region utvikler et så variert hjelpetilbud at de kan gi gode tilbud til alle som er i behov av spesialiserte barneverntjenester. Det kan også være aktuelt med samarbeid på tvers av regiongrensene der dette synes hensiktsmessig.

Et barnevern med høy legitimitet blant brukerne, samarbeidspartnere og allmennheten

Aktiv bruk av kommunikasjon og informasjon internt og eksternt

En hovedmålsetting i 2004 vil være å gjøre SBFs tilbud og tjenester kjent for kommunene og andre samarbeidspartnere. Først når aktuelle samarbeidspartnere er kjent med dette, er det mulig å få til gode samarbeidsløsninger til beste for barn og unge som trenger hjelp. Informasjon om tjenestetilbudet vil derfor bli prioritert i 2004.

For å sikre utvikling av en enhetlig organisasjon, vil det også bli lagt vekt på å arbeide med interninformasjon til de ansatte i den nye organisasjonen.

Sikre en forsvarlig kvalitet og faglig videreutvikling av tjenestetilbudet i det statlige barnevernet

Styrket faglig bistand til kommunene

Overføringen av ansvaret for barneverntjenester fra fylkeskommunene til staten innebærer en sentralisering av administrative funksjoner. Det konkrete arbeidet rettet mot barn og unge som er i behov av barnevernets hjelp og støtte må likevel skje i nært samarbeid med kommunene. Det vil derfor bli opprettet fagteam med kompetanse innen psykologi, pedagogikk og sosialt arbeid som skal samarbeide med og bistå kommunene. Det vil være fra fire til syv fagteam i hver region. Det forutsettes at disse fagteamene skal kunne gi faglig bistand i vanskelige barnevernsaker og kunne avhjelpe små kommuner ved å foreta begrensede utredningsoppgaver i kompliserte saker. Fagteamene skal alltid bistå kommunene i saker der barn eller unge må plasseres utenfor hjemmet.

Styrket satsing på lokale løsninger og lokale tilbud

Uansett valg av barneverntiltak vil familien og nettverket som regel være barnet/ungdommens hovedressurs i forhold til å løse aktuelle proble-

mer. Dette skal være utgangspunktet for arbeidet i barnevernet, og være styrende for de tiltak som settes inn i den enkelte sak. Ved mottak/inntak i barneverntiltak bør man derfor også stille krav til arbeid med familien/nettverket. I samsvar med St. meld. nr. 40 (2001–2002) *Om barne- og ungdomsvern*, vil det legges vekt på tiltak som kan utvikles i barn og unges nærmiljø og i samarbeid med barna og familiene. Enkelte fylkeskommuner har god erfaring med nærmiljøtiltak innen barnevernet. Kommunen og fylkeskommunen har gjennom samarbeid utviklet utradisjonelle tiltak i nærmiljøet for enkeltbarn/ungdommer eller grupper. Denne type arbeid vil bli videreutviklet.

Systematisk og regelmessig samarbeid med kommunene vil også bli prioritert. Dette samarbeidet må ta utgangspunkt i de variasjoner og behov som finnes i ulike deler av landet, og målsettingene må konkretiseres etter at den nye statlige organisasjonen har vært i dialog med kommunene i egen region.

Følge opp godkjenningsforskriften for private barnevernsinstitusjoner

1. januar 2004 vil en ny godkjenningsforskrift for private barnevernsinstitusjoner tre i kraft. Statlig regional myndighet vil ha ansvaret for å gjennomføre godkjenning av private barnevernsinstitusjoner i tråd med denne forskriften. Det vil også bli utarbeidet rutiner for oppfølging av de private institusjonene etter at den formelle godkjenning er gitt. Dette er for å sikre at de godkjente institusjonene opprettholder god kvalitet på tilbudet til barn og unge som er i institusjonene. Denne oppfølgingen kommer i tillegg til fylkesmennenes tilsynsansvar med institusjonene.

Følge opp kvalitetsforskriften for barnevernsinstitusjoner

Kvalitetsforskriften for barnevernsinstitusjoner trer i kraft fra 1. januar 2004. Forskriften fastsetter kva-

litetskrav til alle barnevernsinstitusjonene, både offentlige og private. Det vil bli utarbeidet rutiner for oppfølging for å sikre jevn og kontinuerlig kvalitet på institusjonstilbudene.

Enhetlig forståelse og praksis i regionene

Et sentralt mål med overføring av ansvaret for barnevernoppgaver fra fylkeskommunene til staten er å sikre et likeverdig barneverntilbud i hele landet. Overgangen fra 18 fylkeskommunale barneverntjenester til 5 statlige regioner betyr at ulike forvaltningskulturer skal samkjøres og fremstå som enhetlige. Dette vil medføre behov for samordning av praksis i arbeidet slik at barn og unge får et mest mulig likeverdig tilbud samme hvor i landet de bor. Det vil bli lagt opp til en systematisk erfaringsoverføring mellom regionene slik at man kan lære av hverandres erfaringer. Dette vil i hovedsak skje ved hjelp av kursing og konferanser.

Bedre og mer differensierte tilbud om spesialisttjenester til barn og unge som trenger det

I følge fylkeskommunene har det vært en økning i antallet barn og unge som har behov for spesialiserte tjenester som psykiatrisk bistand eller hjelp for å få kontroll på rusmiddelmisbruk. Denne type sammensatte problemer krever også at hjelpeapparatet samarbeider om løsninger for å kunne gi et tilpasset hjelpetilbud til den enkelte. Det er behov for å styrke det tverretatlige samarbeidet med spesialisttjenestene for å gi et tilfredsstillende tilbud til barn og unge med sammensatte problemer. Ved etablering av regionansvar innen barnevernet, som sammenfaller med helseregionene, ligger forholdene til rette for et samarbeid med barne- og ungdomspsykiatriske hjelpetjenester. Det samme gjelder rusmiddelomsorgen. Det er en målsetting at det inngås forpliktende samarbeidsordninger med aktuelle spesialisttjenester på regionnivå.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 855 Statlig forvaltning av barnevernet

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
God faglig og økonomisk styring av barnevernet	Høy kompetanse og godt faglig nivå i det regionale barnevernet	Støtte til variert forsøks- og utviklingsvirksomhet/-prosjekter
	Bedre utnyttelse av ressursene	Redusere andel akutt plasseringer ift. antallet institusjonsplasseringer totalt
		Redusere antallet kjøpte institusjonsplasser ift. antallet plasser totalt
	Likeverdig omsorgs- og behandlingstilbud i regionene	Sikre differensierte tilbud i alle regionene
Et barnevern med høy legitimitet blant brukerne, samarbeidspartnere og allmennheten	Aktiv bruk av kommunikasjon og informasjon internt og eksternt	Jevnlig oppdatert web-side
Sikre en forsvarlig kvalitet og faglig videreutvikling av tjenestetilbudet i det statlige barnevernet	Styrket faglig bistand til kommunene	Etablere fagteam som arbeider sammen med kommunene
	Styrket satsing på lokale løsninger og lokale tilbud	Systematisk samarbeid med kommunene
		Utvikle nærmiljøtiltak
	Følge opp godkjenningsforskriften for private barnevernsinstitusjoner	Jevnlig oppfølging av institusjonene
	Følge opp kvalitetsforskriften for barnevernsinstitusjoner	Etablere gode rutiner for oppfølging
	Enhetlig forståelse og praksis i regionene	Systematisk erfaringsutveksling mellom regionene. Kurs og konferanser
	Bedre og mer differensierte tilbud om spesialisttjenester til barn og unge som trenger det	Etablere samarbeidsordninger med barne- og ungdomspsykiatrien og rusmiddelomsorgen

Nærmere om budsjettforslaget

Post 01 Driftsutgifter

Posten dekker lønn til faste stillinger, engasjementer, ekstrahjelp og godtgjørelser samt utgifter til varer og tjenester i barnevernet. Posten skal også dekke utgifter knyttet til administrasjon av de regionale barnevernskontorene, samt den sentrale enheten i SBF.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Posten dekker utgifter til forskning og utviklingstiltak for å styrke kvaliteten og effektiviteten i barnevernet. Av særlige tiltak kan nevnes etablering av godkjenningsordning for private barnevernsinstitusjoner.

Post 70 Tilskudd til kjøp av plasser, tiltak mv.

Posten dekker tilskudd til private barnevernstiltak og stiftelser som Frelses armén, mv.

Kap. 3855 Statlig forvaltning av barnevernet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
60	Kommunale egenandeler			677 000
	Sum kap 3855			677 000

Post 01 Diverse inntekter

Inntektene skriver seg fra ulike prosjekter og tiltak.

Post 16 Refusjon av fødselspenger/ adopsjonspenger

På posten regnskapsføres refusjoner i henhold til ordningen med refusjon av sykepenger. Utgiften motsvarende refusjonen regnskapsføres på kap. 855 Statlig forvaltning av barnevernet.

Post 18 Refusjon av sykepenger

På posten regnskapsføres refusjoner i henhold til ordningen med refusjon av sykepenger. Utgiften motsvarende refusjonen regnskapsføres på kap. 855 Statlig forvaltning av barnevernet.

Post 60 Kommunale egenandeler

På posten regnskapsføres kommunale egenandeler i fbm. behandling i barnevernsinstitusjoner, fosterhjem eller i hjemmet.

Kap. 0856 Barnehager

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under kap. 846, post 50</i>	21 992	15 384	25 904
50	Tilskudd til samiske barnehagetilbud	8 113	8 413	10 716
60	Driftstilskudd til barnehager, <i>overslagsbevilgning, kan nyttes under kap. 844, post 70</i>	5 663 469	7 578 314	8 933 340
61	Investeringsstilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>	60 528	193 000	218 000
62	Tilskudd til tiltak for barn med funksjonshemming i barnehage			713 000
63	Tilskudd til tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder			93 245
64	Prøveprosjekt Oslo, indre øst	13 279	7 000	
65	Skjønnsmidler til barnehager			485 000
	Sum kap 0856	5 767 381	7 802 111	10 479 205

Resultatrapport 2002

Rapporteringen tar utgangspunkt i de delmål og resultatmål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2001–2002).

Barnehageplass til alle som ønsker det

Nye barnehageplasser til 10 000 barn i 2002

I budsjettet for 2002 ble det lagt til rette for etablering av nye barnehageplasser til 10 000 barn, 6 000

under tre år og 4 000 over tre år. Den endelige barnehagestatistikken for 2002 viser at det ble etablert nye barnehageplasser til 5 600 barn, 2 400 under tre år og 3 200 over tre år. I tillegg var det 400 flere barn som fikk tilbud i åpen barnehage. Selv om utbyggingen i 2002 var betydelig høyere enn året før, var den likevel et godt stykke under utbyggingsmålet, særlig for de minste barna.

Tydeliggjøre fylkesmennenes rolle i forbindelse med gjennomføringen av den nye nasjonale barnehagepolitikken

Gjennom tildelingsbrevet fra Arbeids- og administrasjonsdepartementet til fylkesmennene og BFDs egen kommunikasjon ved brev, møter og konferanser er fylkesmannens rolle i gjennomføringen av nasjonal politikk på barnehageområdet konkretisert og understreket. Fylkesmennenes arbeid overfor kommunene var i 2002 aktiv og målrettet, med formidling av overordnede mål på barnehageområdet. Endringer og omstilling i offentlig sektor var et viktig fokus.

Fylkesmennenes samhandling med kommunene innrettes i forhold til kommunenes ulike behov og rammebetingelser. Fylkesmennene har særlig rettet sin innsats mot kommuner som ligger etter i utbygging av barnehageplasser og arbeidet med kvalitetssatsingen.

Mange kommuner har foretatt omfattende omorganiseringer og innført såkalt to-nivå system. Den tidligere administrasjonsfunksjonen på barnehageområdet er endret og oppgavene på barnehageområdet er i større grad splittet opp. Samtidig har flere kommuner slått sammen barnehager til større driftsenheter med styrer som ansvarlig driftsleder. Alle fylkesmenn har i 2002 hatt kommunens rolle som barnehagemyndighet som et gjennomgående tema i samlinger med kommunene.

Bidra til at kommunenes rolle som barnehagemyndighet videreutvikles og styrkes

Departementet sendte i desember 2002 forslag til endringer i lov 5. mai 1995 nr. 19 om barnehager (barnehageloven) ut på høring. I høringsnotatet ble det foreslått lovendringer som kan bidra til å styrke kommunenes rolle som barnehagemyndighet, blant annet kommunal plikt til å sørge for at det finnes et tilstrekkelig antall barnehageplasser og plikt til å legge til rette for en samordnet opp-taksprosess i private og kommunale barnehager. Høringen ble fulgt opp med en odelstingsproposisjon våren 2003. Se nærmere omtale under Tilstandsvurdering.

Redusert foreldrebetaling

Øke satsene for det statlige driftstilskuddet i 2002

Satsene for det statlige driftstilskuddet til barnehager ble økt med 10,5 prosent fra 1. august 2002. Intensjonen med økningen var å legge til rette for lavere foreldrebetaling.

Statistisk sentralbyrås halvårslige undersøkelse om foreldrebetaling viste at fra januar 2002 til januar 2003 gikk prisene i de kommunale barnehagene i snitt ned med 1,3 prosent, mens prisene i de private steg med 1,7 prosent. I første halvår av 2002 (januar til august 2002) gikk prisene i de kommunale barnehagene i snitt ned med 2,4 prosent mens de private barnehagene i samme periode hadde en beskjeden økning i foreldrebetalingen på gjennomsnittlig 0,4 prosent. Dette kan ha sammenheng med økningen i satsene høsten 2001. I perioden etter satsøkningen i 2002, dvs. fra august 2002 til januar 2003, økte imidlertid betalingen i de kommunale barnehagene med 1,2 prosent og med 1,3 prosent i de private.

Barnehager med god kvalitet

Videreføre treårig kvalitetssatsing

Departementets treårige kvalitetssatsing Den gode barnehagen ble videreført i 2002. Hovedmålet med kvalitetssatsingen er at alle barnehager innen utgangen av 2003 skal utvikle redskap og system for å sikre og videreutvikle kvaliteten. Fylkesmennene ble styrket med midler til informasjons-, veilednings- og motivasjonsarbeid rettet mot kommunesektoren. Mange fylkesmenn har utlyst utviklingsmidler. Gjennom konferanser, samlinger, nettverk og internettsider er erfaringer fra prosjekter blitt spredd.

Fylkesmennene har lagt til rette for kvalitetsutvikling gjennom kommunesamlinger, fylkeskonferanser og ulike etterutdanningsstilbud. Flere fylkesmenn har utgitt egne nyhetsbrev om kvalitetssatsingen eller de har integrert omtale av satsingen i andre publikasjoner fra fylkesmennene. I alle fylker er det etablert regionale samarbeidsnettverk med kommunal deltakelse. Nettverkene har fått drifts- og utviklingsmidler fra fylkesmannen.

Høgskolen i Vestfold har utviklet en egen nettside og database for kvalitetssatsingen. 50 ulike prosjekt var meldt inn i databasen i 2002. Departementet og fylkesmennene har på ulike måter oppfordret barnehager, kommuner og høyskoler til å ta i bruk nettsiden.

Departementets informasjonsblad Familia har presentert eksempler på hvordan barnehager og kommuner arbeider med kvalitet.

Bidra til tiltak for å sikre rekruttering og stabilitet av førskolelærere

Departementet gjennomførte i samarbeid med Utdannings- og forskningsdepartementet en rekrutteringskampanje foran opptaket til lærerutdanningene våren 2002. I kampanjen ble det lagt vekt på at dette er viktige kunnskapsyrker som byr på varierte og utviklende arbeidsdager. Søknungen til førskolelærerutdanningen gikk likevel ned fra 2001 til 2002 (jf. tabell under Tilstandsvurdering). Andelen menn holdt seg stabil på noe under 9 prosent.

Departementet har samarbeidet med Utdannings- og forskningsdepartementet om oppfølgingen av St.meld. nr. 16 (2001–2002) *Kvalitetsreformen Om ny lærerutdanning Manfoldig – krevende – relevant*.

Det treårige videreutdanningstilbudet i pedagogisk utviklingsarbeid gis ved høyskolene i Troms og Sogn og Fjordane. Det ble utvidet til å omfatte Vestfold og Telemark i 2002, i regi av Høgskolen i Vestfold. Tilbudet er et nettbasert deltidsstudium som er gratis for deltakerne. Tiltaket er et ledd i kvalitetssatsingen, og bidrar til at førskolelærere får kompetanse på utvikling av egen barnehage.

God kunnskap som grunnlag for barnehagepolitikken

Økt satsing på FoU

På oppdrag fra departementet utarbeidet Norges forskningsråd i 2002 en kunnskapsstatus over norsk forskning på barnehageområdet. Rapporten konkluderer med at det er behov for systematisert og oppgradert forskningsinnsats når det gjelder barnehagens innhold, plass og betydning i det norske samfunnet. Departementet tildelte i alt 3 mill. kroner til forskning på barnehageområdet gjennom *Velferdsprogrammet* i 2002. På bakgrunn av anbefalingene i kunnskapsstatusen og i samarbeid med departementet, utlyste Norges forskningsråd høsten 2002 tilsvarende midler til forskning på området. Søknadene ble realitetsbehandlet i 2003.

Departementet kanaliserte i hovedsak sine forskningsmidler gjennom programmene i Norges forskningsråd. Det tildeles likevel hvert år også midler til mindre prosjekter og utredninger som gir kunnskapsstøtte til departementets arbeid.

I forbindelse med kvalitetssatsingen ble det i 2002 tildelt midler til følgeprosjektet «Den norske barnehagekvaliteten» ved Dronning Mauds Minne Høgskolen (DMMH). Det ble videre satt ut fire eksterne konsulentoppdrag i forbindelse med departementets oppfølging av barnehageavtalen mellom Sosialistisk Venstreparti, Fremskrittspar-

tiet, Arbeiderpartiet og Senterpartiet 11. juni 2002. For øvrig ble det gitt midler direkte fra departementet til enkelte forsøks- og utviklingsprosjekter, deriblant to prosjekter med spesielt fokus på verdispørsmål i barnehagene. Prosjektet «Skal – skal ikke» drives i regi av Kristent Pedagogisk Forbund og har fokus på å utvikle bevissthet om verdispørsmål i barnehager og skoler. Prosjektet «Utvikling av menighets- og organisasjonsbarnehager» drives i regi av Institutt for Kristen Oppseding.

Barnehagetilbud tilrettelagt for alle barn

Evaluerer bruken av tilskuddene og innholdet i barnehagetilbudet for barn med særlige behov

Høsten 2001 fikk Asplan Viak Trondheim AS i oppdrag å foreta en kartlegging av bruken av tilskuddet til tiltak for barn med funksjonshemming i barnehage. Rapporten forelå i mars 2002. Resultatene fra undersøkelsen ble omtalt under tilstandsvurderingen i fjorårets budsjettforslag. Av budsjettmessige årsaker har det ikke vært mulig å igangsette en undersøkelse for å se på det kvalitative tilbudet til barn med funksjonshemming i barnehage.

Arbeidet med å vurdere tilskuddet til tospråklig assistanse i barnehage for å gjøre det mer målrettet ble påbegynt i 2002.

Slutføre og evaluere forsøket med gratis korttidstilbud for 4- og 5-åringer i bydel Gamle Oslo

Forsøket med gratis korttidstilbud i barnehage for alle 4- og 5-åringer i bydel Gamle Oslo ble avsluttet som forsøk ved årsskiftet 2001/2002. Det ble imidlertid gitt midler til drift av tiltaket for annet halvår 2002 og første halvår 2003. Med dette ble statens finansiering av gratistilbudet avsluttet.

Forsøket ble evaluert av Norsk Institutt for oppvekst, velferd og aldring (NOVA) og Høgskolen i Hedmark. Rapportene fra evalueringen av 5-åringene i prosjektet forelå i 2002. Evalueringsrapportene om 4-åringene i prosjektet skulle etter planen også vært ferdig i løpet av 2002, men ble først ferdige i 2003 (se Tilstandsvurdering).

Samiske barn i barnehage

I 2002 har Sametinget tildelt særskilte tilskuddsmidler til 71 samiske barnehager/avdelinger. Dette omfatter omlag 1 000 samiske barn. 7 barnehager har fått tildelt midler til morsmålsopplæring. Sametinget har også har fordelt midler til 21 prosjekt og utviklingstiltak i samiske barnehager og barnehager med samiske barn. Det er arrangert to nasjonale konferanser for barnehageansatte.

Sametinget deltar i departementets treårige kvalitets-satsing i barnehagene og har ansvar for oppfølging av samiske barnehager.

Tidsriktig regelverk på barnehagesektoren

Revisjon av lov og forskrifter med tanke på forenkling

Departementet startet i 2002 arbeidet med en gjennomgang av barnehageloven for å forenkle og modernisere lovverket.

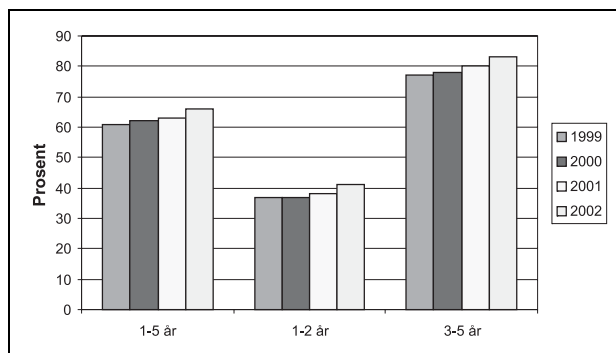
Tilstandsvurdering

Barn i barnehager

Barnehageplass til alle som ønsker det er regjeringens viktigste mål i barnehagepolitikken. Dette er en forutsetning for at småbarnsforeldre skal ha reelle valgmuligheter når det gjelder omsorgsløsninger for sine barn. Samtidig er det viktig å legge til rette for et variert, fleksibelt og mangfoldig barnehagetilbud. Foreldres valgfrihet handler også om muligheten til å velge den barnehagen som samsvarer best med familiens ønsker og behov, og muligheten til å kombinere deltids plass i barnehagen med andre omsorgsløsninger.

Full behovsdekning har vært et politisk mål for skiftende regjeringer de siste 15–20 årene. I St. meld. nr. 24 (2002–2003) *Barnehagetilbud til alle – økonomi, mangfold og valgfrihet*, er det pekt på flere årsaker til at målet ennå ikke er nådd. En uklar ansvarsforankring ved dagens styrings- og finansieringsmodell er etter regjeringens syn en viktig forklaring. Et annet viktig forhold er større usikkerhet rundt behovet for nyetableringer etter hvert som flere kommuner nærmer seg full barnehagedekning.

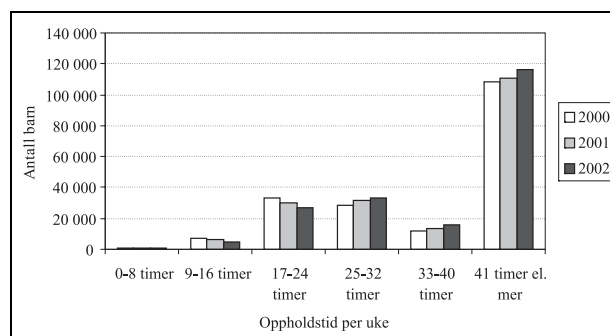
Til sammen var det 204 500 barn som hadde et godkjent barnehagetilbud ved utgangen av 2002.

Figur 6.1 Utvikling i dekningsprosent for barn 1–5 år i barnehage (1999–2002)

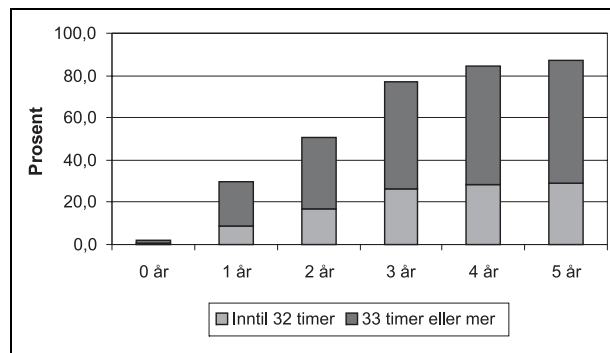
Kilde: SSB

66 prosent av alle barn 1–5 år hadde barnehageplass i 2002 jf. figur 6.1 *Utvikling i dekningsprosent for barn 1–5 år i barnehage*. Dekningen var høyest for de eldste barna. I aldersgruppen 1–2 år hadde 41 prosent av barna barnehageplass, mens dekningsgraden for barn i alderen 3–5 år var over det dobbelte med 83 prosent. Det ble også etablert flest plasser for barn over tre år i 2002. Av de 5 600 nye ordinære plassene var 3 200 for barn 3–5 år, mens 2 400 plasser var for barn 1–2 år. Andelen nye småbarnsplasser var likevel langt høyere i 2002 enn den har vært de siste årene.

Figur 6.2 Antall barn i barnehage fordelt på oppholdstid per uke (2000–2002)

Kilde: SSB

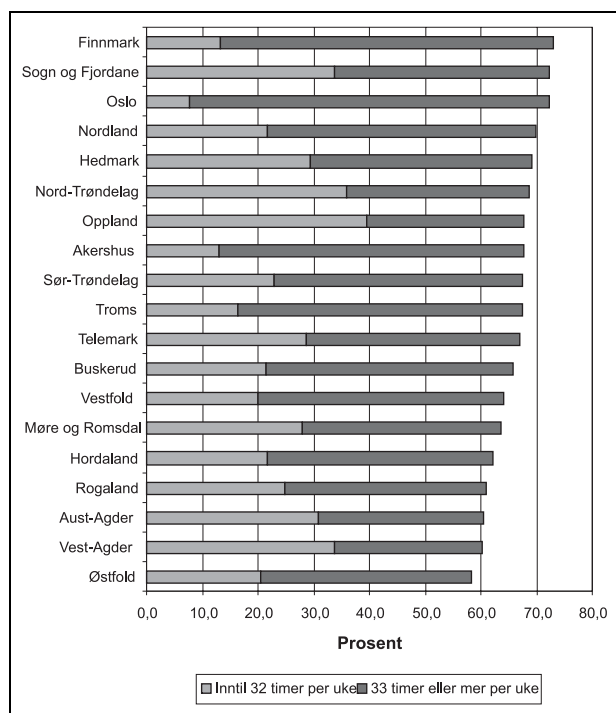

Figur 6.3 Andelen barn 0–5 år i barnehage etter oppholdstid over/under 33 timer per uke i 2002 (i prosent)

Kilde: SSB

Bruken av heltidsplass, det vil si plasser med en ukentlig oppholdstid på 33 timer eller mer, økte betydelig i 2002. Om lag 8 500 flere barn hadde heltidsplass i 2002 sammenlignet med året før, jf. figur 6.2 *Antall barn i barnehage fordelt på oppholdstid per uke (2000–2002)*. Andelen barn med heltidsplass steg dermed fra 64 til 67 prosent. Det er forholdsvis små variasjoner i bruken av heltids-/deltidstilbud hvis man ser på barn i ulike aldersgrupper. I underkant av 37 prosent av barn i alde-

ren 3–5 år hadde deltids plass i 2002, mens tilsvarende tall for barn 1–2 år var 33 prosent, jf. figur 6.3 *Andelen barn 0–5 år i barnehage etter oppholdstid over/under 33 timer per uke i 2002 (i prosent).*

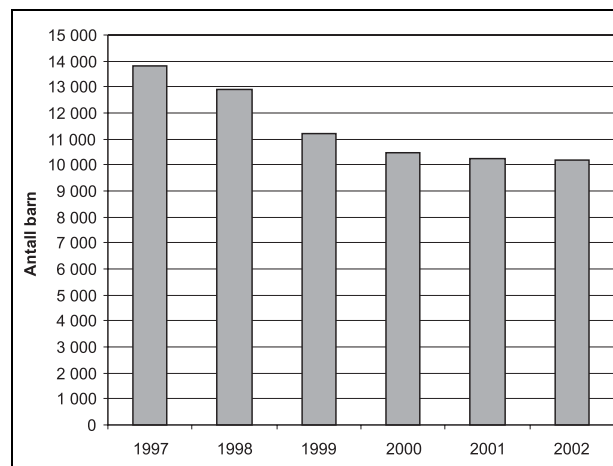
Figur 6.4 Prosentandel barn i alderen 1–5 år i barnehage, heltids- og deltids plasser (15.12.2002)

Kilde: SSB

Det er store regionale forskjeller i barnehagedekningen. Østfold og Vest-Agder hadde lavest dekning i 2002, med henholdsvis 58 og 60 prosent av barn 1–5 år i barnehage. Høyest barnehagedekning hadde Finnmark, med 73 prosent og dernest Sogn og Fjordane med 72 prosent barnehagedekning for barn i samme aldersgruppe. Fordelingen mellom heltids- og deltids plasser varierer også betydelig fra fylke til fylke. I Oslo hadde om lag 11 prosent deltids plass, mens tilsvarende tall for Oppland var 58 prosent, jf. figur 6.4 *Prosentandel barn i alderen 1–5 år i barnehage, heltids- og deltids plasser (15.12.2002).*

De fleste nye plassene i 2002 ble etablert av private utbyggere. 4 800 flere barn hadde privat barnehageplass sammenlignet med året før, mens 800 flere barn hadde kommunal plass. 41 prosent av barna hadde plass i private barnehager ved utgangen av 2002. Andelen private barnehager har også økt fra 48 prosent til om lag 50 prosent av alle barnehager. Samlet viser tallene for 2002 en liten nedgang i antall barn med plass i familiebarnehager, jf. figur 6.5 *Antall barn i familiebarnehager i perioden 1997–2002.* Om lag 10 190 barn hadde plass i familiebarnehagene ved utgangen av 2002, mot 10 250

året før. Antall private familiebarnehager har imidlertid økt, samtidig som det har blitt færre offentlige familiebarnehager.

Figur 6.5 Antall barn i familiebarnehager i perioden 1997–2002

Kilde: SSB

Økonomiske forhold

Full behovsdekning, økt kommunal finansiering av private barnehager og lavere foreldrebetaling har vært politiske mål for barnehagesektoren i mange år. Tidspunktene for innfrielse av disse målene er blitt skjøvet på. Det gjelder i særlig grad utbyggingen av nye barnehager som ikke har skjedd i ønsket omfang og tempo de siste årene. I tillegg har kommunal finansiering av private barnehager blitt opprettholdt på samme nivå. Dette er en viktig årsak til at foreldrebetalingen i private barnehager gjennomgående er betydelig høyere enn foreldrebetalingen i kommunale barnehager.

11. juni 2002 inngikk de fire partiene, Sosialistisk Venstreparti, Fremskrittspartiet, Arbeiderpartiet og Senterpartiet, en avtale om finansiering og styring av barnehagesektoren (barnehageavtalen). Regjeringen ble bedt om å komme tilbake med forslag til hvordan avtalen kunne gjennomføres. Våren 2003 la regjeringen fram St.meld. nr. 24 (2002–2003) *Barnehagetilbud til alle – økonomi, mangfold og valgfrihet*. Samtidig la regjeringen fram en odelstingsproposisjon om oppfølging av de juridiske virkemidlene i barnehageavtalen, Ot. prp. nr. 76 (2002–2003) *Om lov om endringer i lov 5. mai 1995 nr. 19 om barnehager (barnehageloven)*. Utfallet av Stortingets behandling ble et bredt politisk forlik om endringer i økonomiske og juridiske virkemidler i sektoren i inneværende stortingsperiode (barnehageforliket). Hovedmålene i forliket er lavere foreldrebetaling og utbygging av sektoren.

Virkemidlene er økt statlig satsing og et forsterket kommunalt ansvar for barnehagesektoren.

De økonomiske forholdene i barnehagesektoren er inngående drøftet i St.meld. nr. 24 (2002–2003), se særlig kapittel 2.

På oppdrag fra departementet gjennomførte konsulentfirmaet Fürst og Høverstad ANS høsten 2002 en kartlegging og analyse av kostnadene i alle kommunale og ikke-kommunale barnehager i et utvalg på 50 kommuner. Hovedkonklusjonene i kostnadsanalysen er gjengitt i St.meld. nr. 24 (2002–2003). Kartleggingen viste betydelige kostnadsvariasjoner mellom private og kommunale barnehager og mellom kommunene. Kommunale barnehager har gjennomgående høyere kostnader enn private barnehager hovedsakelig på grunn av bedre bemanning og høyere kostnader til lønn, trygd og pensjon per årsverk. Alle medarbeiderne i kommunale barnehager er tilknyttet en pensjonsordning mens bare en tredjedel i de private barnehagene har pensjonsordninger

Barnehagene finansieres ved hjelp av tilskudd fra staten og kommunene og ved foreldrebetaling. Se tabell 6.8 *Finansiering av barnehagene* for finansieringsandeler i 2002. Det største tilskuddet fra staten er det ordinære driftstilskuddet, som er differensiert ut fra barnas alder og oppholdstid. Fra 1. august 2003 er tilskuddet også differensiert ut fra eierskap ved at private barnehager mottar høyere driftstilskudd fra staten enn offentlige barnehager. Hensikten er å gi private barnehager samme mulighet som offentlige til å redusere foreldrebetalingen. Staten yter også tilskudd til tiltak for barn med funksjonshemming, tilskudd til minoritetspråklige barn, tilskudd til flyktningebarnehager og lønnstillegg til førskolelærere i Finnmark og Nord-Troms. Studentbarnehagene mottar, i tillegg til andre statlige tilskudd, et eget tilskudd til drift over Utdannings- og forskningsdepartementets budsjett. De siste årene har staten lagt inn betydelige økte midler i sektoren. Fra 2000 til 2003 har de statlige overføringene til barnehager økt nominelt med mer enn 3 mrd. kroner.

Tabell 6.8 Finansiering av barnehagene (i prosent av sum kostnader)

	Kommunale barnehager	Ordinære ikke-kommunale barnehager	Ikke-kommunale familiebarnehager
Statstilskudd	31,9	37,4	47,7
Kommunal finansiering	34,0	9,0	4,6
Foreldrebetalning	32,9	45,8	42,8
Andre offentlige tilskudd	–	2,4	1,5
Andre inntekter	1,2	2,1	2,4
Underskudd	–	3,3	1,0
Sum kostnader	100	100	100

Kilde: Fürst og Høverstad

Kommunens egenfinansiering inngår som en del av den samlede offentlige finansieringen av barnehagene. Det er beregnet at kommunene bidrar med om lag 4,48 mrd. kroner (2003-priser) av sine frie midler, 3 mrd. kroner til drift av basistilbud, 600 mill. kroner til særskilt tilrettelegging og 880 mill. kroner til administrasjon og støttefunksjoner. Barnehageforliket forutsetter at den kommunale finansieringen opprettholdes nominelt på dagens nivå. Det er en viktig forutsetning for å sikre kostnadsdekning i barnehagene ved en statlig regulering av foreldrebetalingen.

I 2002 betalte foreldre med barn i kommunal barnehage i gjennomsnitt 2 280 kroner per måned for en barnehageplass. Foreldre med barn i privat barnehage betalte i gjennomsnitt 2 746 kroner. Tallene er hentet fra foreldrebetalingsundersøkelsen som ECON utførte på vegne av departementet høsten 2002. Kartleggingen er grundig beskrevet i St.meld. nr. 24 (2002–2003), se særlig kapittel 2. Departementet følger nøye med på utviklingen i nivået på foreldrebetalingen ved hjelp av undersøkelser og kartlegginger, som for eksempel foreldrebetalingsundersøkelsen til SSB.

I 2002 ble det innført en ordning med stimuleringsstilskudd til nye barnehageplasser. Tilskuddet ble videreført i 2003. Intensjonen med tilskuddet var å stimulere til bygging av nye barnehageplasser. I St.meld. nr. 24 (2002–2003) ble det vist til Husbankens veiledende normer for finansiering av nye barnehageplasser, og at stimuleringsstilskuddet var for lavt i forhold til å bidra i særlig grad til å dekke kostnadene knyttet til bygging av nye barnehager. På bakgrunn av dette foreslo regjeringen i Revidert nasjonalbudsjett for 2003 å innføre et investeringstilskudd som var betydelig høyere enn stimuleringsstilskuddet. Det nye investeringstilskuddet dekker en betydelig andel av byggekostnadene ved etablering av nye barnehageplasser. Ordningen med investeringstilskudd trådte i kraft fra 1. august 2003. De nye satsene gjaldt også de barnehagene som hadde fått utbetalt stimuleringsstilskudd etter gamle satser fra 1.1.–31.7.2003.

Endringer i barnehageloven

På bakgrunn av Ot.prp. nr. 76 (2002–2003) vedtok Stortinget endringer i barnehageloven i 2003. Kommunene har plikt til å sørge for et tilstrekkelig antall barnehageplasser, kommunene er pålagt å legge til rette for en samordnet opptaksprosess og barnehagemyndighetenes rett til innsyn i barnehagene er utvidet til å gjelde alle myndighetsoppgaver etter loven. Barnehagene fikk plikt til å bruke organisasjonsnummer, og en endringslov fra 1997 ble opphevet. Departementet fikk hjemmel til å gi forskrifter om foreldrebetaling i barnehagen og om likeverdig behandling av barnehager med hensyn til offentlige tilskudd.

Barnehagens innhold

Barnehager med god kvalitet

Kvalitetssatsingen avsluttes i 2003. NOVA gjennomførte en kartleggingsundersøkelse blant et utvalg barnehagestyrere i 2002. En tredjedel av de spurte mente at de ikke ville nå hovedmålet med satsingen i 2003. På bakgrunn av dette la departementet betydelig vekt på at arbeidet måtte rettes inn mot å nå dette målet.

Fylkesmennene har i løpet av satsingsperioden kartlagt barnehagesituasjonen i eget fylke og utarbeidet årlige status-/tilstandsrapporter. En reduksjon i bevilgningen til fylkesmennene i 2003 på nærmere 40 prosent har påvirket aktivitetsnivået. Satsingen har likevel resultert i et mangfold av tiltak og aktiviteter i barnehager og kommuner. De fleste barnehager har et minimum av system og redskap for å sikre og videreutvikle kvaliteten,

men mange arbeider med systematisering og forbedring. Flere arbeider med å utvikle ulike typer vurderingsverktøy, blant annet barnehagebasert vurdering og vurdering med ekstern deltakelse. Mange barnehager jobber med å trekke barna mer inn i vurderingsprosessen.

Kommuner og barnehager er opptatt av å produsere barnehagetjenester med god kvalitet, og det er jevnt over stor interesse for kvalitetsutvikling i kommunene. Systematisk arbeid med kvalitet gjennom mange år har ført til god kompetanse i sektoren. Barnehager og kommuner opplever det som positivt at et større faglig fokus gis legitimitet gjennom statlig satsing. Det varierer imidlertid i hvor stor grad kommunen trekker med seg de private barnehagene. En viktig utfordring er å styrke kommunen som barnehagemyndighet, slik at kommunen tar hovedansvar for kvalitetsutviklingen. Fylkesmennene har fokus på utviklingen i kommuner hvor en har gått over til to-nivåsystem og der ved redusert den barnehagefaglige kompetansen i administrasjonen.

Utfordringen for mange kommuner blir å implementere kvalitetssikring i det overordnede kommunale planarbeidet. En særlig utfordring er videre å inkludere små private barnehager i kvalitetsarbeidet.

Departementet har lagt vekt på informasjon og erfaringsspredning i 2003. Alle landets barnehager, kommuner og bydeler har fått tilsendt NOVA rapport om kvalitetssatsing i norske barnehager.

Høgskolen Dronning Mauds Minne (DMMH) følger kvalitetssatsingen i fem kommuner i Sør-Trøndelag i det kombinerte utviklings- og forskningsprosjektet «Den norske barnehagekvaliteten». Første delrapport (2002) viser at barn og foreldre i stor grad er tilfreds med barnehagen. På bakgrunn av barns utsagn om trygghet, anbefales det å sette mer fokus på mobbing i barnehager. Andre delrapport formidler erfaringer med kompetanseutvikling og vurderingsarbeid med eksterne veiledere. Det fremheves at utviklingsarbeid som drives «nedenfra og innenfra» skaper forutsetning for alles deltakelse, og at dette er en forutsetning for kompetanseutvikling. Sluttrapport vil foreligge våren 2004.

Nulltoleranse for mobbing i barnehager

«Manifestet mot mobbing» i skolen ble lansert 23. september 2002 og ble utvidet til å omfatte barnehager og fritidsmiljøer april 2003. Manifestpartene skal både sammen og gjennom innsats rettet mot egne målgrupper medvirke aktivt for nulltoleranse for mobbing.

Oppfølging av verdiprosjektet

Regjeringen har i 2003 videreført støtten til prosjektet «Verdier i skolens og barnehagens hverdag» i regi av Kristent Pedagogisk Forbund. Om lag 10 skoler og 6 barnehager deltar nå i prosjektet, som er et praktisk utviklingsrettet «grasrotprosjekt» med deltakelse fra barna selv og deres foreldre. Regjeringen anser prosjektet som et verdifullt og viktig bidrag i arbeidet med å mobilisere og bevisstgjøre barnehager og skoler til verdirettet refleksjon og handling i barns og unges oppvekstmiljø, og følger utviklingen i prosjektet nøye.

Samiske barn i barnehage

Sametinget har satt særlig fokus på utfordringer i barnehagesektoren i 2003 og gjennomført en rekke besøk til kommuner og barnehager som har samiske barnehager og barnehager med samiske barn. Sametinget har i samarbeidsmøter med departementet pekt på en rekke utfordringer. Personalets kunnskaper i samisk språk og kultur vil være avgjørende forutsetninger for at barn i samiske barnehager skal utvikle språket sitt. Det er en stor utfordring å rekruttere og beholde samiskspråklig personale i barnehagene. Det er økende behov for læringsmateriell, blant annet bruk av moderne teknologi i arbeidet med å styrke samisk språk i barnehagene. Sametinget har ansvar for å veilede, informere og drive utviklingsarbeid i de samiske barnehagene og i barnehager med samiske barn. Sametinget er også en viktig samarbeidspart for departementet i den treårige kvalitetssatsingen. I de samiske barnehagene er det særlig stort behov for å arbeide målrettet med utviklingsarbeid. Det er videre stort behov for kunnskap, blant annet om betydningen av barnehageopphold for samiske barn og samiske barns oppvekstvilkår.

Rekruttering, menn og likestilling

Barnehagene har hatt en sysselsettingsvekst på over 6 prosent fra 2000 til utgangen av 2002. Antall ansatte har økt i takt med økningen i antall barn. Personaltettheten i barnehagene er opprett-

holdt og har vært stabil fra 2000 til 2002. De offentlige barnehagene har en større personaltetthet enn de private. Andelen styrere og pedagogiske ledere har holdt seg stabilt på 31 prosent av de ansatte de siste tre årene. Antallet styrere og pedagogiske ledere uten godkjent førskolelærerutdanning er nesten halvert siden 1995. Fra 2001 til 2002 har antallet økt noe, og det kan tyde på mer variasjoner i de lokale arbeidsmarkedene. Det er først og fremst Oslo, etterfulgt av Akershus, Sogn og Fjordane, Finnmark og Troms, som ligger over landsgjennomsnittet for andel styrere og pedagogiske ledere uten førskolelærerutdanning.

Det gjenstår fortsatt å etablere flere barnehageplasser før sektoren er fullt utbygd. Tilgangen på kompetent personale er og vil være helt sentralt for å sikre kvaliteten i barnehagene. 2/3 personalet er assistenter og annet støttepersonale. Departementet vil ha et særlig fokus på tilgangen av dette personalet, spesielt assistentene. Kapasiteten i førskolelærerutdanningen må være tilpasset målet om full behovsdekning. Antall studenter som ble tatt opp til førskolelærerutdanningen viser en nedgang fra 2001 til 2002. For 2003 har imidlertid antall plasser og antall søkere økt. Utdannings- og forskningsdepartementet har fastsatt overfor høgskolene at kapasiteten på førskolelærerutdanningen skal føres videre på minst samme nivå som i dag. Antall uteksaminerte førskolelærere viser også en synkende tendens. Statistisk sentralbyrås framskrivning av tilbud og etterspørsel etter lærere og førskolelærere fram til 2015, gjør det mulig å vurdere rekrutteringssituasjonen framover. Ut fra de måltall Stortinget legger til grunn for videre barnehageutbygging, viser framskrivningene at det på landsbasis vil være nok førskolelærere til å dekke etterspørselen i en fullt utbygd barnehagesektor. Framskrivningene tyder på at det vil være balanse mellom tilbud og etterspørsel i 2005/2006. En viktig grunn til rekrutteringssituasjonen virker lovende, er at førskolelærerstanden er ung og har høy sysselsettingsprosent. Det må poengteres at framskrivningen er basert på tall for 2001. Dersom utdanningskapasiteten ikke opprettholdes på dette nivå, vil balansen mellom tilbud og etterspørsel endres.

Tabell 6.9 Personalet i barnehagen og studenter i førskolelærerutdanningen 2000–2002

	2000	2001	2002
Antall ansatte i barnehagen	52 673	53 816	55 924
Antall styrere og ped. ledere (i prosent av ansatte)	16 218 (30,8)	16 600 (30,8)	17 295 (30,9)
Antall styrere og ped. ledere uten godkjent førskolelærerutdanning	2 225	1 936	2 053
Opptakstall for førskolelærerutdanningen	1 738	1 767	1 577
Uteksaminerte førskolelærere	2 543	2 199	1 586

Kilde: SSB

Det er en positiv utvikling i antallet menn i barnehagene. Antallet har økt jevnt fra år til år. Ved utgangen av 2002 var det 3 996 menn i barnehagene. Det er 223 flere enn året før. Som andel av de ansatte i en sektor i vekst, er endringen marginal. I

prosent av de ansatte er andelen menn derfor stabil på 7 prosent.

Om lag 6 av 10 menn i barnehagen arbeider som assistenter, pedagogiske ledere eller styrere. Resten av mennene har andre stillinger som for eksempel vaktmestere eller i rengjøring.

Tabell 6.10 Mannlige ansatte i alt og fordelt på stillinger. 2000–2002. Antall og prosent

	2000	2001	2002
Styrere og pedagogiske ledere	932	940	1 006
Assistenter	1 135	1 175	1 262
Andre stillingsgrupper	1 636	1 658	1 728
Menn i alt	3 703	3 773	3 996
Menn i prosent av totalt antall ansatte	7,0	7,0	7,1
Menn i prosent av antall styrere/ped.ledere og assistenter i alt	4,7	4,8	5,0

Kilde: SSB

Høgskolen i Oslo har på oppdrag fra departementet avlagt rapport om kunnskapsstatus for likestilling i barnehagen. Rapporten viser at det teoretiske grunnlaget på feltet kjønn og likestilling er lite utviklet, og at det er lite aktivitet i barnehagene når det gjelder likestilling. Rapporten vil danne grunnlag for vurdering av forsøksvirksomhet med likestilling i barnehagene.

Barn med særlige behov

Barn med funksjonshemming

Barnehageloven § 9 gir barn med funksjonshemming prioritet ved opptak, dersom barnet etter en

sakkyndig vurdering er funnet å kunne dra nytte av tilbudet. De fleste barn i førskolealder som har et tilrettelagt tilbud på grunn av nedsatt funksjonsevne, får dette tilbudet i barnehage.

Det statlige tilskuddet til tiltak for barn med funksjonshemming i barnehage er øremerket tiltak for å tilrettelegge fysiske og personalmessige forhold, slik at disse barna sikres gode utviklings- og aktivitetsmuligheter. Høsten 2002 satte departementet i gang et arbeid med å vurdere alternative modeller for tildeling av tilskuddet, med sikte på å utarbeide en mer målrettet ordning. Bakgrunnen for arbeidet er nærmere omtalt under tilstandsvurderingen i St.prp. nr. 1 (2002–2003) *Barne- og fami-*

liedepartementet. Alternative modeller ble skissert og lagt fram for berørte parter i januar 2003.

En modell viderefører dagens ordning, ved at midlene til tilrettelegging for barn med funksjonshemming fortsatt utmåles som en prosentandel av det ordinære driftstilskuddet. Den andre modellen skisserer en stykkprismodell, der midlene fordeles i forhold til antall barn med funksjonshemming i den enkelte kommune. I en tredje modell tildeles tilskuddet til tiltak for barn med funksjonshemming i barnehage til kommunene med utgangspunkt i antall innbyggere 1–5 år. I den siste modellen foreslås tilskuddet innlemmet i inntektssystemet til kommunene.

Flertallet av de som ble hørt, foretrekker en fordeling av tilskuddet etter antall barn 1–5 år. Denne modellen er enkel å administrere og tildeling etter dette kriteriet vil gi en mer målrettet og rettferdig fordeling av midlene enn med dagens modell. Se nærmere omtale under Mål og strategier.

Minoritetsspråklige barn

Minoritetsspråklige barn er underrepresentert i barnehagen. Under 6 prosent av det totale antall barn i barnehagen er minoritetsspråklige. Om lag 33 prosent av alle minoritetsspråklige barn i aldersgruppen 1–5 år går i barnehage, mot 66 prosent av alle barn i aldersgruppen. Minoritetsspråklige barns deltakelse har økt med over 1 000 barn fra 2001 til 2002.

Forsøket med gratis korttidsplass i barnehage for alle 4- og 5-åringer i bydel Gamle Oslo hadde som hovedmål å tilrettelegge for bedre integrering og språkopplæring og å øke deltakelsen av flerspråklige barn i barnehagene. Tilbudet om gratis barnehage skulle ses i sammenheng med norskopplæring for mødre med innvandrerbakgrunn.

Forsøket er evaluert av Høgskolen i Hedmark og NOVA. Evalueringen viser at hovedmålet om å få flere innvandrerbarn til å begynne i barnehage er oppnådd. Et samlet inntrykk er at gratistilbudet i barnehage har bidratt positivt både når det gjelder språkutvikling og integrering av minoritetsspråklige barn og deres familier. Minoritetsbarna som har deltatt i barnehagetilbudet ligger noe etter sine norskspråklige jevnaldringer ved skolestart fordi de er svakere på ordforståelse, ordforråd og uttale. Dette ses blant annet i sammenheng med at det har vært få norskspråklige barn og voksne i prosjektbarnehagene.

Språktestene viste at to år i barnehage gir høyere norskspråkkompetanse enn bare ett år i barnehage. Foreldrene så det som svært positivt at tilbu-

det varte i to år. Flere av mødrene som hadde hatt barn i korttidsbarnehage i to år fullførte norskkurs og kom ut i lønnet arbeid i løpet av forsøksperioden enn blant mødrene til barn med bare ett års barnehagetilbud. Departementet arbeider med å videreføre og spre erfaringene og resultatene fra forsøket. En viktig utfordring er hvordan barnehage og skole skal samarbeide om samlet og helhetlig opplæring.

Som en oppfølging av ovennevnte forsøk og handlingsplanen *Tiltak for å øke deltakelsen i samfunnet for barn og unge med innvandrerbakgrunn* (Kommunal- og regionaldepartementet 2002) ble det satt i gang et arbeid med å utrede nye tiltak for å bedre språkforståelsen og deltakelsen av minoritetsspråklige barn i barnehage. BFD har vært ansvarlig for utredningsarbeidet i samarbeid med Utdannings- og forskningsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet og Helsedepartementet. Utredningen bygger blant annet på kunnskap fra forsøket med korttidsbarnehage i bydel Gamle Oslo, og redegjør for minoritetsspråklige barns språkutvikling og deltakelse i barnehage og skole, og innvandrerermødres deltakelse på språkkurs. Tospråklige barn som har fått et godt tilrettelagt barnehagetilbud klarer seg bedre i overgangen til skole enn barn som ikke har hatt et tilbud. Pris, tilgjengelighet på plasser og mangel på informasjon er viktige årsaker til at innvandrerforeldre ikke benytter barnehageplass og deltar på språkkurs. Barnehagepersonalets kompetanse i flerkulturelle spørsmål og tospråklig utvikling er viktig for å yte et godt tilrettelagt tilbud. Videre er samarbeid mellom tjenestene i kommunen, som helsestasjon, barnehage, skole og norskopplæring for foreldre, en avgjørende faktor for å kunne gi minoritetsspråklige barn et godt og helhetlig tilbud. Statistikk fra grunnskolen viser at svært mange elever med minoritetsspråklig bakgrunn har behov for særskilt norskopplæring. Tiltak i barnehage vil kunne bidra til at behovet for særskilt opplæring i grunnskolen blir mindre.

Tilskudd til tospråklig assistanse i barnehage utvikles fra og med 1. august 2004 (jf. kommuneproposisjonen). Tilbakemeldinger fra en del kommuner og bydeler tyder på at tilskuddet til tospråklig assistanse er lite fleksibelt i forhold til lokale variasjoner og behov. Tildelingskriteriene er ikke innrettet ut fra tospråklige barns behov for støtte og oppfølging. I 2002 fikk kun 38 prosent av alle minoritetsspråklige barn i barnehage tospråklig assistanse, dvs. 4 147 av i alt 10 953 minoritetsspråklige barn i barnehage. Selv om deltakelsen av minoritetsspråklige barn har økt de senere årene, har det vært en nedgang i andelen som får tospråklig assistanse.

Forslag til nye tiltak for minoritetsspråklige barn i førskolealder for 2004 er beskrevet under Mål og strategier.

Mål og strategier

For 2004 prioriteres følgende mål:

Barnehageplass til alle som ønsker det

Nye plasser til 12 000 barn i 2004

Regjeringens høyest prioriterte mål i barnehagepolitikken er full behovsdekning, dvs. barnehageplass til alle som ønsker det. Regjeringen ønsker å sikre alle småbarnsfamilier valgfrihet i omsorgsløsning for barna. En fullt utbygd barnehagesektor er en forutsetning for å nå dette målet.

Barnehageforliket angir at det skal etableres nye barnehageplasser til 40 000 barn i perioden 2002–2005. På bakgrunn av dette er regjeringens mål for utbygging at det skal etableres nye barnehageplasser til 12 000 barn i 2004.

Departementet vil få gjennomført årlige behovsvurderinger som grunnlag for eventuelle justeringer av antall barnehageplasser som er nødvendig for å oppnå full behovsdekning.

Videreføre statlig investeringstilskudd til nye barnehageplasser

I forbindelse med behandlingen av Revidert nasjonalbudsjett 2003 ble det vedtatt å innføre en ordning med investeringstilskudd til nye barnehageplasser fra 1. august 2003. De nye satsene gjaldt også de barnehagene som hadde fått utbetalt stimuleringsstilskudd etter gamle satser fra 1.1.–31.7.2003. Barnehageforliket legger opp til at målet om full behovsdekning skal nås i løpet av 2005. Ordningen med investeringstilskudd er et viktig virkemiddel i denne sammenhengen. Regjeringen vil derfor videreføre ordningen med investeringsstilskudd til nye barnehageplasser i 2004.

Lavere foreldrebetaling

Innføre nasjonale regler for foreldrebetaling fra 1. mai 2004

Våren 2003 la regjeringen i St.meld. nr. 24 (2002–2003) *Barnehagetilbud til alle – økonomi, mangfold og valgfrihet*, fram sitt forslag til prioriteringer og virkemidler i barnehagepolitikken. Samtidig ble Ot.prp. nr. 76 (2002–2003) *Om lov om endringer i lov 5. mai 1995 nr. 19 om barnehager (barnehageloven)*, lagt fram. På grunnlag av disse dokumentene ble det inngått et bredt forlik om de fremtidige rammebetingelsene for barnehagesektoren.

Regjeringen vil sende forslag til forskrift om foreldrebetalingen på høring høsten 2003. Forskriften vil inneholde regler om innføring av en fleksibel maksimalpris på foreldrebetalingen i tråd med forliket. Dette innebærer at det innføres en maksimalgrense for foreldrebetalingen fra 1. mai 2004 (trinn 1). Det gis imidlertid mulighet for barnehagene til å gå utover maksimalprisen, dersom samarbeidsutvalget godkjenner dette. Dette vil gjelde de tilfellene der barnehagene på tross av offentlige tilskudd og foreldrebetaling er truet av nedleggelse eller kvaliteten rammes.

Videre vil forskriften, med virkning fra 1. august 2005 (trinn 2), regulere innføringen av en maksimalgrense som er lavere enn maksimalgrensen i trinn 1. Hvis målet om tilnærmet full behovsdekning ikke nås i 2005, må tidspunktet for innføring av maksprisen i trinn 2 vurderes på nytt. Maksimalprisen i trinn 2 vil gjelde for et ordinært tilbud innenfor dagens lover og forskrifter. Forskriften vil åpne for at barnehager kan gå utover maksimalprisen dersom barnehagen gir et tilbud utover det ordinære eller er truet av nedleggelse. Dette vil forutsette godkjenning av barnehagens samarbeidsutvalg. Før trinn 2 iverksettes, skal det foretas en evaluering med de foreløpige erfaringer med makspris. Ved evalueringen vil det bli lagt vekt på resultat i forhold til målet om barnehageplass til alle som ønsker det i løpet av 2005.

Regjeringen vil i arbeidet med forskriften også vurdere regler om søskenmoderasjon og inntektsgraderte satser og regulering av betaling for deltidsplasser. Mange kommuner har allerede moderasjonsordninger som er innrettet etter lokale behov og prioriteringer. I regjeringenes budsjettforslag for 2004 er det lagt inn tilstrekkelig midler til videreføring av dagens moderasjonsordninger og redusert foreldrebetaling for deltidsplasser. Regjeringen ønsker å gi kommunene frihet til å utforme lokale løsninger og legger derfor ikke opp til å utforme detaljerte regler om moderasjonsordninger. Forskriften vil også inneholde regler for forvaltningen av ordningen, evaluering og eventuelle sanksjoner der barnehagene ikke overholder reglene om foreldrebetaling. Det vil kunne være aktuelt å utarbeide flere forskrifter om foreldrebetalingen.

Legge til rette for en samlet offentlig finansiering på 80 prosent fra 1. mai 2004

I budsjettforslaget legger regjeringen inn tilstrekkelig midler for å oppfylle målet om en samlet offentlig finansiering av barnehagesektoren på 80 prosent fra 1. mai. Regjeringen innretter bruken av midlene slik at de bidrar til å sikre de øvrige

målene for sektoren om økt utbygging, lavere foreldrebetaling og økonomisk likeverdig behandling av alle barnehager.

Barnehageforlikets forutsetninger om innretningen på den offentlige finansieringen etter innføringen av maksimalpris er beskrevet i Innst. S. nr. 250 (2002–2003). Det offentlige tilskuddet skal øke slik at det dekker om lag 80 prosent av de totale kostnadene i sektoren fra 1. mai 2004. Innenfor de 80 prosentene opprettes det en skjønnsnett administrert av fylkesmennene, som skal gis til driftstøtte til barnehager i kommunene, både kommunale og private. Videre er det forutsatt at kommunesektorens bidrag skal videreføres nominelt på dagens nivå. De økonomiske forhold knyttet til barnehagesektoren er nøye beskrevet i St.meld. nr. 24 (2002–2003). Regjeringen vil peke på at det er en stor utfordring å finne en hensiktsmessig offentlig finansiering innenfor rammene av barnehageforliket samtidig som alle målene for sektoren ivaretas. Dette skyldes både store kostnadsvariasjoner mellom ulike barnehager, og at det er stor ulikhet mellom kommuner i forhold til barnehagedekning og finansiering av privat barnehagevirksomhet. Budsjettforslaget for 2004 er utformet for å ivareta alle disse forholdene på en best mulig måte.

Forliket pålegger den enkelte barnehage å ikke gå utover en maksimalgrense for foreldrebetalingen. Samtidig varierer barnehagenes kostnader betydelig. Dette innebærer at behovet for offentlig finansiering for å kunne oppfylle kravet om maksimalpris vil variere fra barnehage til barnehage. Det er to hovedutfordringer som må løses gjennom en framtidig finansieringsordning. Den første er at kommunene i gjennomsnitt gir betydelig mindre støtte til de private barnehagene enn til sine egne barnehager. Den andre utfordringen er at de samlede ressurser som den enkelte kommune i dag bruker på barnehager varierer mye fra kommune til kommune. Den første utfordringen mener regjeringen best kan løses gjennom å opprettholde et høyere statstilskudd til private barnehager enn til de offentlige. Dette innebærer at satsene for driftstilskuddet, som ble økt betydelig 1. august 2003, videreføres i 2004 (prisjustert). Dette vil være den enkleste måten å gi en delvis kompensasjon for kommunenes lavere finansiering av private barnehager. I tillegg vil det i ulik grad være behov for en toppfinansiering for å sikre full kostnadsdekning i private barnehager. Barnehager med lave kostnader vil kunne klare maksimalprisen med det statlige driftstilskuddet og eventuelt en videreføring av dagens kommunale tilskudd som finansieringskilde mens andre barnehager vil ha behov for offentlige midler ut over dette.

For å forhindre overfinansiering av barnehagene med de laveste kostnadene foreslår regjeringen at det statlige øremerkede driftstilskuddet ikke økes ut over en generell prisjustering av dagens nivå. Alle midler til reell økning av den offentlige finansieringen i 2004 foreslås lagt i en skjønnsnett administrert av fylkesmennene. Dette innebærer at potten blir betydelig større enn det beløp som er anslått i barnehageforliket. Dette gir rom for en langt mer målrettet bruk av de økte statlige midlene. Gjennom skjønnsnetten kan økningen kanaliseres til de kommuner som har behov for ekstra midler. En økning av skjønnsnetten fremfor en generell økning av det statlige driftstilskuddet vil i større grad kunne ivareta forlikets forutsetning om at kommunenes samlede bidrag skal fryses på dagens nivå. Skjønnsnetten vil fungere som en reell buffer for å unngå konflikt mellom målene om utbygging og god kvalitet i sektoren og kravet om maksimalgrense på foreldrebetalingen. Skjønnsnetten er en overgangsløsning. Når det statlige øremerkede tilskuddet til drift av barnehager legges inn i kommunenes frie inntekter fra 2006 vil skjønnsnetten inngå i de midlene som overføres kommunerammen.

Regjeringen har lagt inn 485 mill. kroner til en skjønnsnett. Det forutsettes at midlene uavkortet brukes til drift av barnehager i kommunene. Skjønnsnettmidlene gis derfor som øremerkede midler over BFDs budsjett. Departementet vil utarbeide nærmere retningslinjer for tildeling av midler fra skjønnsnetten. I utarbeidelsen av retningslinjene vil det bli lagt stor vekt på at midlene skal bidra til å dekke økte driftsutgifter som følge av etableringen av nye barnehageplasser i kommunene. Videre legges det opp til at skjønnsnettmidlene også skal nyttes til å sikre kostnadsdekning i private og kommunale barnehager som vil få problemer med å oppfylle kravet til en maksimalsprisordning. Det vil ligge som en forutsetning for tildeling av midler fra skjønnsnetten at kommunene ikke reduserer sitt eget bidrag til barnehagesektoren. Et viktig hensyn ved utformingen av retningslinjene vil også være at det ikke gis insentiv for kostnadsøkning i sektoren.

Regjeringen vil understreke at den finansieringsmodellen som foreslås innført for 2004 ikke er ment å være en permanent ordning, men en overgangsløsning fram mot innlemming av de statlige barnehagemidlene i rammeoverføringene til kommunene. Kommunene har de beste forutsetningene for å styre og finansiere barnehagene på den mest effektive måten. Regjeringen går derfor inn for at det statlige tilskuddet til drift av barnehager legges inn i kommunenes frie inntekter fra 2006. Det er også i samsvar med resultatet av

behandlingen av kommuneproposisjonen for 2004, Inst. S. nr. 259 (2002–2003), der et flertall i kommunalkomiteen fremmet forslag om innlemming av det øremerkede tilskuddet til barnehager fra og med 2006.

Innføre kommunal plikt til økonomisk likeverdig behandling av alle barnehager

I Innst. S. nr. 250 (2002–2003) ber Stortinget om at regjeringen kommer tilbake i budsjettet for 2004 med forslag til hvordan en økonomisk likeverdig behandling av offentlige og private barnehager kan innføres.

Regjeringens forslag til innretning på den offentlige finansieringen innebærer at økonomisk likeverdig behandling i en viss grad ivaretas ved at det øremerkede statlige driftstilskuddet gis med høyere satser til private enn til offentlige barnehager. Videre legges det opp til, gjennom kriteriene for bruk av skjønnspotten, at kommunene kan ivareta ytterligere likeverdig behandling. I beregningen av totale kostnader og derigjennom behovet for samlet økning i offentlige tilskudd i 2004, er det lagt til grunn dagens kostnadsnivå i kommunale og private barnehager, prisjustert til 2004-nivå.

Regjeringen vil sende ut forslag til forskrifter om økonomisk likeverdig behandling på høring høsten 2003. Et viktig moment i forskriften vil være å forhindre at plikten om økonomisk likeverdig behandling får en kostnadsdrivende effekt. I forskriftene vil det derfor stilles krav om at kostnadsvekst i barnehagene fra 2003 til 2004, som hovedregel ikke kan gå ut over ordinær pris- og lønnsvekst. Det er blant annet aktuelt å sikre at barnehagene ikke tar ut økt overskudd. Forskriftene kan regulere kommunenes plikt til kostnadsdekning ved å begrense denne oppad til et visst nivå. Dette må også ses i forhold til den fleksibiliteten som ligger i maksimalprisordningen. En begrensning i det offentlige finansieringsansvaret kan kompenseres gjennom en noe høyere foreldrebetaling, dersom barnehagens samarbeidsutvalg samtykker i dette.

Tidsriktig regelverk for sektoren

Legge fram en Ot.prp. om endringer i barnehageloven i løpet av 2004

I ulike stortingsdokumenter, senest St. meld. nr. 24 (2002–2003), ble det varslet en bred gjennomgang av barnehageloven for å oppnå forenkling og modernisering av lovverket. Regjeringen tar sikte

på å komme tilbake til Stortinget med en odelsingsproposisjon om dette i løpet av 2004.

Forutsigbare økonomiske rammevilkår er avgjørende for å nå full behovsdekning, men et enklere og smidigere regelverk kan også være av betydning for etablering av barnehager. Offentligrettslige regler kan være en begrensning for både private og kommunale aktører som vil etablere barnehage. Å øke handlefriheten til barnehageeier gjennom forenkling av regler, vil være et virkemiddel for å stimulere til etablering av barnehager. Regjeringen har som mål både å sikre høy kvalitet på barnehagetilbudet og samtidig forenkle regelverket.

Opprettholde og videreutvikle barnehagens innhold, mangfold og kvalitet

Overvåke konsekvensene av endrede rammebetingelser for kvaliteten i sektoren

Departementet vil i 2004 oppsummere erfaringene fra den treårige kvalitetssatsingen. Fylkesmennenes rapporter, NOVAs oppfølgingsundersøkelse og sluttrapporten fra Dronning Mauds Minne Høgskolen (DMMH) vil legges til grunn for oppsummeringen. Med bakgrunn i oppsummeringen, vil departementet vurdere hvordan kvalitetsarbeidet bør videreføres på ulike nivåer i sektoren. Videre vil departementet bruke erfaringene som grunnlag for arbeidet med gjennomgangen av barnehageloven og rammeplanen. Departementet vil vurdere å nedsette en arbeidsgruppe på høyt nivå.

Informasjon og erfaringsspredning vil være en prioritert oppgave for departementet og fylkesmennene i 2004. Departementet vil i samarbeid med berørte parter arrangere en nasjonal barnehagekonferanse i Trondheim våren 2004. Databasen, som ble opprettet i kvalitetssatsingsperioden i regi av Høgskolen i Vestfold, vil bli videreført fram til sommeren 2004. Departementet vil intensivere sin informasjon på nettsiden ODIN. Fylkesmennene må rette sin innsats mot kommuner og barnehager som ikke er kommet i mål med satsingen. Det er viktig å synliggjøre det lokale engasjementet om barnehager. Videre må fylkesmennene informere og veilede kommunene om barnehagereformen.

BFD inngår som part i «Manifest mot mobbing». Læringssenteret vil på vegne av BFD og Utdannings- og forskningsdepartementet iverksette informasjonstiltak for å bedre skolens og barnehagens tilgang til programmer om problemadferd og sosial kompetanse. Departementet vil videreføre støtten til verdiprosjektet «Skal – skal – ikke» i regi av Kristent Pedagogisk Forbund.

Gode og målrettede ordninger for barn med særlige behov**Legge om tilskuddsordningen til barn med funksjonshemming i barnehage**

Regjeringen vil endre tildelingskriteriene for tilskuddet til tiltak for barn med funksjonshemming i barnehage for å gjøre ordningen mer målrettet. Regjeringen foreslår å tildele midlene etter antall barn i kommunen i alderen 1–5 år. Forslaget er i tråd med flertallet av uttalelsene fra berørte parter. Med et slikt tildelingskriterium vil ikke størrelsen på tilskuddet påvirkes av kommunens barnehagedekning, slik som i dag. De tildelte midlene vil derfor være i større samsvar med behovene i den enkelte kommune, siden de fleste barn med funksjonshemming i dag har barnehageplass, uavhengig av den generelle dekningen i kommunene. Samtidig vil ordningen fortsatt være enkel å administrere med et slikt objektivt kriterium, og den vil sikre god forutsigbarhet for kommunene. Kommunen vil fortsatt ha ansvar for å yte det som er nødvendig av egne midler, i tillegg til tilskuddet fra staten, for å gi barn med funksjonshemming et tilrettelagt tilbud i kommunale eller private barnehager. For at kommunene skal kunne omstille seg gradvis, vil omleggingen skje over 2 år. For 2004 tildeles derfor halvparten av midlene til den enkelte kommune etter de nåværende tildelingskriteriene, mens halvparten av midlene tildeles ut fra antall barn 1–5 år.

Legge om tilskuddsordningen til tospråklig assistanse i barnehage

I kommuneproposisjonen for 2004 varslet regjeringen en avvikling av tilskuddet til tospråklig assistanse, og at departementet ville komme tilbake i budsjettforslaget for 2004 med et forslag til mer målrettet bruk av midlene. Tilskuddet videreføres i perioden 1.1.–31.7.2004, for å unngå at barn som får tospråklig assistanse mister tilbudet midt i barnehageåret.

Regjeringen foreslår å iverksette en ny tilskuddsordning fra 1. august 2004. Tilskuddsordningen er beskrevet under.

Tilskuddsordningen skal bidra til bedre språkforståelse blant minoritetsspråklige barn i førskolealder. Ordningen erstatter tilskuddet til tospråklig assistanse og er samtidig en oppfølging av regjeringens handlingsplan *Tiltak for å øke deltagelsen i samfunnet for barn og unge med innvandrerbakgrunn* (2002), forsøket med gratis korttidsbarnehage for 4- og 5-åringer i bydel Gamle Oslo, og erfaringer fra andre bydeler og kommuner. Et delmål med tilskuddet vil være å øke deltagelsen

av minoritetsspråklige barn i barnehage. Tilrettelegte tiltak i barnehage vil bidra til å motvirke marginalisering og utjevne sosiale forskjeller mellom etnisk norske og minoritetsspråklige barn. Et annet delmål er å bidra til at kommunene utformer helhetlige tiltak på tvers av tjenestetilbudene. Tilskuddet skal bidra til at kommunene kan skreddersy tiltak for minoritetsspråklige barn i førskolealder ut fra lokale behov og ressurser. Tilskuddet skal nyttes til språkstimulering og tilrettelegging i barnehage. I tillegg kan tilskuddet nyttes til blant annet å styrke flerkulturell kompetanse i helsestasjon og barnehage, foreta språkkartlegging, styrke informasjonen til foreldre, tilrettelegge for tiltak for minoritetsspråklige barn som ikke har barnehageplass, og tilrettelegge for et helhetlig tjenestetilbud, der barnehage, helsestasjon, skole og norskopplæring for foreldre, ses i sammenheng. Tilskuddet skal være et supplement til kommunenes egne midler.

Målgruppen for tilskuddsordningen er minoritetsspråklige barn i alderen 1 til 5 år. Tilskuddet tildeles kommunene ut fra antall minoritetsspråklige barn mellom 1 og 5 år som går i barnehage. Den nye tilskuddsordningen trer i kraft fra 1. august 2004.

God kunnskap som grunnlag for barnehagepolitikken**Følge opp barnehageforskningen i regi av Forskningsrådet**

Departementet vil følge opp den intensiverte forskningssatsingen på barnehagefeltet i samarbeid med Norges forskningsråd i 2004. Norsk Senter for Barneforskning (NOSEB) er tildelt midler fra barnehagesatsingen under *Velferdsprogrammet* for å utvikle og styrke forskningen på barnehager, samt å utvikle og styrke nasjonale og internasjonale faglige nettverk og miljøer på feltet.

Integrere likestillings- og miljøperspektivet i barnehagepolitikken**Iverksette handlingsplan for likestilling**

Departementet vil videreføre *Handlingsplan for likestilling i barnehagene 2003–2006*. Det skal arbeides for større bevissthet om at barn bør vokse opp i et langt mer likestilt samfunn enn tidligere, og at det er viktig å arbeide med kjønnsrollemønstret også blant små barn.

Nettverksarbeidet i fylkene skal styrkes med henblikk på aktivt rekrutteringsarbeid for å få flere menn i barnehagene. Fylkesmennene får ansvar for å drive arbeidet og sørge for at det forankres i kommunene. Det er kommunen som eier og bar-

nehagemyndighet som kan stille krav til resultater i barnehagene. Høgskolene er en viktig aktør både i rekrutteringen av mannlige studenter og i opplæringen i barnehagerettet likestillingsarbeid. I samarbeid med Utdannings- og forskningsdepartementet skal det oppmuntres til lokalt rekrutteringsarbeid og samarbeid mellom institusjonene. Departementet vil holde årlige landskonferanser, bidra til at nettsidene om menn i barnehage videreføres og vurdere behov for forskning.

Arbeidet for likestilling er et ledd i arbeidet for å sikre kvalitet og mangfold i sektoren. Flere menn i barnehagene bør inngå som et kvalitetskriterium på alle nivåer i sektoren.

I den varslede gjennomgangen av barnehageloven og rammeplanen vil departementet vurdere hvordan loven kan harmoniseres med likestillingsloven, og hvordan det kan legges føringer i ramme-

planen som sikrer at prinsippene om likestilling kan utøves i praksis. For nærmere omtale vises det til vedlegget til St.prp. nr. 1 (2003–2004) *Integrering av kjønns- og likestillingsperspektivet i utvalgte budsjettområder*.

Følge opp BFDs miljøhandlingsplan

I 2002 gjennomførte Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) en undersøkelse om kvalitetssatsingen i barnehagene blant et utvalg barnehagestyrere. Denne skal nå gjentas. I undersøkelsen vil det blant annet være spørsmål knyttet til miljø og sikkerhet og barnehagens arbeid med miljøspørsmål. Gjennomgangen av barnehageloven og rammeplanen vil også vurdere tilsyn, sikkerhet og miljø i vid forstand.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 856 Barnehager

Demål	Resultatmål
Barnehageplass til alle som ønsker det	Nye plasser til 12 000 barn i 2004 Videreføre statlig investeringstilskudd til nye barnehageplasser
Lavere foreldrebetaling	Innføre nasjonale regler for foreldrebetaling fra 1. mai 2004 Legge til rette for en samlet offentlig finansiering på 80 prosent fra 1. mai 2004 Innføre kommunal plikt til økonomisk likeverdig behandling av alle barnehager
Tidsriktig regelverk for sektoren	Legge fram en Ot.prp. om endringer i barnehageloven i løpet av 2004
Opprettholde og videreutvikle barnehagens innhold, mangfold og kvalitet	Overvåke konsekvensene av endrede rammebetingelser for kvaliteten i sektoren
Gode og målrettede ordninger for barn med særlige behov	Legge om tilskuddsordningen til barn med funksjonshemming i barnehage Legge om tilskuddsordningen til tospråklig assistanse i barnehage
God kunnskap som grunnlag for barnehagepolitikken	Følge opp barnehageforskningen i regi av Forskningsrådet
Integrere likestillings- og miljøperspektivet i barnehagepolitikken	Iverksette handlingsplan for likestilling Følge opp BFDs miljøhandlingsplan

Nærmere om budsjettforslaget

Generell kompensasjon for merverdiavgift for kommunesektoren fra 1. januar 2004

Kommunesektoren er i hovedsak utenfor merverdiavgiftssystemet og kan ikke fradragføre merverdiavgift på anskaffelser. Merverdiavgiften kan dermed gi konkurransevidninger ved at kommunene får et økonomisk motiv til å produsere tjenester med egne ansatte framfor å kjøpe dem med merverdiavgift fra private. Regjeringen fremmer forslag til en ny lov om generell kompensasjon for merverdiavgift for kommunesektoren fra 1. januar 2004. Ordningen innebærer at kommuner og fylkeskommuner får kompensert merverdiavgift på anskaffelser til bruk i virksomheten. For nærmere omtale vises det til Ot. prp. nr. 1 (2003–2004) *Skatte- og avgiftsopplegget 2004 – Lovendringer* og St. prp. nr. 1 (2003–2004) *Skatte-, avgifts- og tollvedtak*.

Kommunesektoren yter tjenester i konkurranse med private produsenter på en del områder hvor det ikke er merverdiavgiftsplikt. På ikke-avgiftspliktige tjenestoområder har dermed ikke private produsenter fradragsrett for merverdiavgift på anskaffelser. For å unngå at kompensasjonsordningen medfører nye konkurransevidninger i disfavør av private produsenter, foreslår regjeringen at også private produsenter av enkelte oppgaver som kommunene er pålagt ansvaret for, også omfattes av ordningen. Dette gjelder bl.a. ordinære private barnehager jf. nærmere omtale i Ot. prp. nr. 1.

Kommuner og private barnehageeiere som omfattes av ordningen vil få reduserte drifts- og eventuelle investeringsutgifter som følge av at de får refundert merverdiavgiften. Regjeringen har lagt opp til at ordningen overfor kommunesektoren i hovedsak finansieres gjennom en engangsreduksjon i kommunenes frie inntekter. Dette gjelder bl.a. drift av kommunale barnehager. Det er anslått at kompensasjonen for merverdiavgift knyttet til drift av private barnehager vil utgjøre om lag 100 mill. kroner i 2004. Denne kostnadsreduksjonen for private barnehager er det tatt hensyn til ved fastsettelsen av skjønnspotten. Dette endrer ikke på det offentliges ansvar for å dekke om lag 80 prosent av kostnaden i sektoren, siden reduksjonen i skjønnspotten motsvares av en tilsvarende kostnadsreduksjon gjennom momskompensasjonen.

I forhold til investeringsutgifter for nye barnehageplasser er det imidlertid ikke foretatt noe uttrekk fra kommunenes frie inntekter, men foretatt en korrigering ved å redusere investeringstilskuddet tilsvarende momskompensasjonen for både private og kommunale utbyggere. Det sam-

lede omfang av ordningen er usikkert og det er lagt opp til at omfanget av trekket i kommunenes frie inntekter vil bli vurdert på nytt i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2005 når det foreligger en oversikt over samlede kompensasjonsutbetalinger for 2004. Siden det også er usikkerhet knyttet til kompensasjonen for private barnehager vil det være naturlig å samtidig vurdere reduksjonen i tilskuddene til barnehager på nytt.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres

Midlene nyttes til forskning, forsøks- og utviklingsarbeid, kartlegginger og informasjons- og erfaringsspredning. Posten er styrket med om lag 10 mill. kroner. De økte midlene skal blant annet nyttes til styrke fylkesmannens arbeid med informasjon, veiledning, iverksetting, oppfølging og kontroll knyttet til gjennomføringen av de omfattende endringene av juridisk og økonomisk art i barnehagesektoren. Fylkesmennene har en nøkkelrolle i arbeidet med å sikre full utbygging av sektoren og følge opp innføring av maksimalpris.

Post 50 Tilskudd til samiske barnehetilbud

Mål

Målet med tilskuddet er å tilrettelegge for at samiske barn skal få utvikle sitt språk og sin kulturbakgrunn i barnehagen. Tilskuddet, som forvaltes av Sametinget, omfatter tilskudd til samiske barnehager og midler til informasjons- og utviklingsarbeid.

Tildelingskriterier

Sametinget har utarbeidet nye retningslinjer for tilskuddet som trådte i kraft 1.1.2002.

Oppfølging og kontroll

Sametinget rapporterer gjennom Sametingets årsmelding til Stortinget. Sametinget og BFD har årlige samarbeids- og informasjonsmøter.

Rapport 2002

Se under Tilstandsvurdering.

Budsjettforslag 2004

Det har vært en markert økning i antall søknader etter at Sametinget overtok forvaltningen av tilskuddsordningen. Samtidig har ikke tilskuddet til samiske barnehager økt i takt med de siste års økninger i driftstilskuddet til barnehager (kap. 856

post 60). Sametingets overtakelse av det særskilte tilskuddet til barnehager har også medført økt fokus på utfordringer i barnehagesektoren. Sametinget samarbeider med Samisk høgskole og fylkesmennene om ulike tiltak rettet mot samiske

barnehager og barnehager med samiske barn. I 2004 planlegges det blant annet en nordisk oppvekstkonferanse. For å imøtekomme økninger i antallet søknader er posten styrket med 2 mill. kroner.

Post 60 Driftstilskudd til barnehager, overslagsbevilgning, kan nyttes under kap. 844, post 70

Tabell 6.11 Fordeling av bevilgningen under post 60 Driftstilskudd til barnehager (1000 kroner)

	2004
Ordinært driftstilskudd til barnehager	8 921 540
Tilskudd til barnehager for nyankomne flyktningers barn	6 000
Tilskudd til drift av barnehager på Svalbard	4 300
Lønnstillegg til førskolelærere i Finnmark og Nord-Troms	1 500
Sum	8 933 340

Avvikling av forsøket med rammefinansiering av øremerkede tilskudd til 20 kommuner

Forsøket med rammefinansiering av øremerkede tilskudd i 20 kommuner ble igangsatt fra budsjettåret 2000, og avvikles ved utgangen av budsjettåret 2003. De tilskuddsordningene som inngikk i forsøket vil dermed igjen bli tildelt som øremerkede tilskudd fra 1.1.2004.

Et viktig mål med forsøket var å se om innlemming av øremerkede tilskudd i rammetilskuddet til kommunene førte til mer effektiv oppgaveløsning, og om økt handlefrihet hadde effekt på lokaldemokratiet.

Følgende kommuner har vært med i forsøket: Stavanger, Nasset, Flakstad, Norddal, Namdalseid, Søgne, Randaberg, Orkdal, Alta, Nord-Aurdal, Hurdal, Etne, Meldal, Nordreisa, Nore og Uvdal, Råde, Frogn, Nord-Odal, Tønsberg og Lillehammer.

Telemarksforskning er ansvarlig evalueringen av forsøket. Evalueringen skal være sluttført 1. januar 2005.

På barnehageområdet har forsøket omfattet tre øremerkede tilskuddsordninger: Ordinært driftstilskudd, tilskudd til tiltak for barn med funksjonshemming og tilskudd til tospråklig assistanse. Avvikling av forsøket innebærer at disse tilskuddsordningene igjen blir tildelt som statlige øremerkede midler til forsøkskommunene, på lik linje med landets øvrige kommuner. Departementet vil sende ut nærmere informasjon om dette til alle barnehageeiere i forsøkskommunene.

Ordinært driftstilskudd til barnehager

Mål

Det ordinære driftstilskuddet til skal nyttes til å nå målene om full utbygging, lavere foreldrebetaling og god kvalitet i barnehagene. Tilskuddet er øremerket og gis på like vilkår til alle godkjente barnehager.

Tildelingskriterier

Driftstilskuddet gis til alle godkjente barnehager. Tilskuddet utbetales etter gjeldende satser, avhengig av barnas alder og avtalt oppholdstid per uke. Tilskuddet er differensiert mellom private og offentlige barnehager. Private barnehager mottar et høyere tilskudd enn offentlige barnehager. Det er egne satser for barn med tilbud i åpne barnehager. Driftstilskuddet beregnes hvert år basert på årsmeldingene fra barnehageeier per 15. desember året før. Fylkesmennene har ansvaret for forvaltningen av de statlige tilskuddene til barnehagene. Kommunene videreformidler tilskuddet til de private barnehageeierne. Dette ansvaret er hjemlet i barnehageloven § 8. Nye barnehager får driftstilskudd fra og med åpningsmåneden.

Oppfølging og kontroll

Kommunen skal som barnehagemyndighet kontrollere at opplysningene gitt av eier om antall barn og oppholdstider er i samsvar med de faktiske forhold, jf. Barnehageloven §§ 8, 10 og 11. Departe-

mentet stiller også krav om at alle ikke-kommunale barnehager rapporterer regnskapsopplysninger. For kommunale barnehager hentes tilsvarende opplysninger inn gjennom KOSTRA.

Rapport 2002

Se Resultatrapport.

Budsjettforslag 2004

Satsene for driftstilskudd prisjusteres fra 1.1.2004 og gjelder for hele året. Differensieringen av tilskuddssatsene for private og offentlige barnehager, som ble innført 1.8.2003, videreføres i hele 2004. Private barnehager vil derfor motta et høyere statstilskudd enn offentlige barnehager. Se tilskuddssatser i tabell 6.12–6.14.

Tabell 6.12 Statlig driftstilskudd til ordinære barnehager og familiebarnehager. Satser gjeldende fra 1.1.2004 – 31.12.2004. Offentlige barnehager (kroner per år)

Barnas ukentlige oppholdstid	Barn født 2000 og tidligere	Barn født 2001 og senere
0–8 timer	6 540	13 320
9–16 timer	13 060	26 670
17–24 timer	19 610	39 960
25–32 timer	26 110	53 280
33–40 timer	27 060	55 960
41 timer eller mer	34 290	67 550

Tabell 6.13 Statlig driftstilskudd til ordinære barnehager og familiebarnehager. Satser gjeldende fra 1.1.2004 – 31.12.2004. Private barnehager (kroner per år)

Barnas ukentlige oppholdstid	Barn født 2000 og tidligere	Barn født 2001 og senere
0–8 timer	7 330	14 950
9–16 timer	14 670	29 930
17–24 timer	21 990	44 860
25–32 timer	29 300	59 810
33–40 timer	30 380	62 830
41 timer eller mer	38 500	75 820

Tabell 6.14 Statstilskudd til drift av åpen barnehage. Satser gjeldende fra 1.1.2004 – 31.12.2004 (kroner per år)

Barnas ukentlige oppholdstid (dvs. barnehagenes ukentlige åpningstid)	Tilskuddssats per barn
6–15 timer	6 670
16 timer eller mer	12 220

Tilskudd til tiltak for nyankomne flyktningers barn**Mål**

Intensjonen med tilskuddet er at kommuner og private barnehageeier skal kunne gi barn av nyankomne flyktninger et barnehagetilbud når familien skal etablere seg i bosettingskommunen etter opphold i mottak. Ordningen omfatter også barn av personer som har fått opphold på humanitært grunnlag. Ordningen omfatter ikke barn av asylsøkere.

Tildelingskriterier

Tilskuddet omfatter et 15 timers barnehagetilbud i åtte måneder for barn av nyankomne flyktninger, og personer som har fått opphold på humanitært grunnlag. Tilskuddet kan forlenges ut nærmeste kalender- eller skoleår. Tilskuddet gis hvis antallet nyankomne flyktninger er tre eller flere. Det forutsettes videre at det er ansatt tospråklig assistent i barnehagen. Departementet viser til at ordningen med tilskudd til tospråklig assistanse faller bort fra 1. august 2004. Dette påvirker også kriteriene for tilskudd til tiltak for nyankomne flyktningers barn. Gjeldende kriterier vil derfor gjelde kun for perioden 1.1–31.7.2004. Departementet vil komme tilbake med nærmere informasjon om endringer i kriteriene for tilskuddet til tiltak for nyankomne flyktningers barn i løpet av våren 2004.

Oppfølging og kontroll

Kommunen har som barnehagemyndighet ansvar for å kontrollere at tilskuddet nyttes etter forutsetningen.

Rapport 2002

I 2002 ble det gitt tilskudd til 452 barn.

Budsjettforslag 2004

Ordningen videreføres slik den var i 2003 for perioden 1.1–31.7.2004. Departementet varsler endrede kriterier fra 1. august 2004. Dette må ses i sammenheng med avviklingen av ordningen med tilskudd til tospråklig assistanse fra samme tidspunkt.

Tilskudd til drift av barnehager på Svalbard**Mål**

Tilskuddet skal bidra til at barnehageeiere på Svalbard kan gi et godt, rimelig og fleksibelt tilbud til de familier som ønsker barnehageplass.

Tildelingskriterier

Det utbetales driftstilskudd til barnehagetiltak på Svalbard etter ordinære satser. Barnehageloven gjelder ikke på Svalbard, og dermed utløses ikke driftstilskuddet automatisk som for barnehager på fastlandet. Tilskuddet tildeles derfor etter departementets vedtak i hvert enkelt tilfelle. Tilskuddet utbetales gjennom Longyearbyen Lokalstyre.

Oppfølging og kontroll

Departementet har ansvar for oppfølging og kontroll av tilskudd til drift av barnehager på Svalbard.

Rapport 2002

Tall fra SSB viser at det var 3 godkjente barnehager på Svalbard ved utgangen av 2002. Totalt hadde 101 barn et barnehagetilbud.

Budsjettforslag 2004

Ordningen videreføres slik den var i 2003.

Lønnstillegg til førskolelærere i Finnmark og Nord-Troms**Mål**

Intensjonen med tilskuddet er å bedre og opprettholde en god tilgang på førskolelærere i Finnmark og Nord-Troms.

Tildelingskriterier

Bevilgingen dekker lønnstillegg til førskolelærere ansatt som styrere eller pedagogiske ledere i barnehage og førskolelærere ansatt i kommunenes barnehageadministrasjon i Finnmark og Nord-Troms (kommunene Karlsøy, Lyngen, Storfjord, Kåfjord, Skjervøy, Nordreisa og Kvænangen). Tilskuddet gis dersom mer enn 30 prosent av de aktuelle stillingene er besatt av personer uten godkjent førskolelærerutdanning.

Oppfølging og kontroll

Kommunen har som barnehagemyndighet ansvar for å kontrollere at tilskuddet nyttes etter forutsetningen.

Rapport 2002

Ved utgangen av 2002 hadde 86 prosent av styrere og pedagogiske ledere i barnehagene i Finnmark godkjent førskolelærerutdanning. Tilsvarende andel for Troms fylke var 87 prosent. Landsgjennomsnittet var 88 prosent ved utgangen av 2002.

Budsjettforslag 2004

Ordningen videreføres slik den var i 2003. Lønnstillegget utgjør 20 000 kroner per år i full stilling.

Post 61 Investeringstilskudd til nye barnehageplasser, overslagsbevilgning**Mål**

Investeringstilskuddet er et engangstilskudd til nyetablerte barnehageplasser. Tilskuddet skal dekke deler av anleggskostnadene (tomte- og byggekostnader) ved nybygg, tilbygg eller ombygging, dvs. at investeringstilskuddet reduserer finansieringsbehovet (for eksempel lånebehovet eller behovet for egenkapital). Tilskuddet ble opprettet i 2003.

Tildelingskriterier

Investeringstilskuddet gis til bygging av nye plasser i ordinære barnehager. Med ordinær barnehage forstås i denne sammenheng bygning spesielt tilpasset til barnehageformål og som er godkjent til dette bruk, jf. barnehageloven §§ 3, 8 og

12, dvs. at barnehagen skal være lokalisert i egen bygning/ha egne lokaler. Tilskuddet utmåles etter faktisk antall barn med barnehageplass ved åpning av det nye barnehagebygget, eller økningen i antall barn som følge av tilbygg eller ombygging. Tilskuddet gis etter fire satser, avhengig av barnets alder og oppholdstid. Dersom det viser seg at investeringstilskuddet overstiger de faktisk dokumenterte anleggskostnadene, skal tilskuddet avkortes. Avkortingen skjer ved at investeringstilskuddet begrenses oppad til de faktisk påløpte kostnadene. Det er knyttet en bindingstid til investeringstilskudd. Dersom bindingstiden ikke overholdes, kan hele eller deler av tilskuddet kreves tilbakebetalt.

Oppfølging og kontroll

Fylkesmannen og kommunen som barnehagemyndighet har ansvar for å kontrollere at tilskuddet nyttes etter forutsetningen.

Budsjettforslag 2004

Kompensasjon for merverdiavgift reduserer kostnaden knyttet til investering i nye barnehageplasser for kommunal og private etablerere (jf. omtale foran). Basert på en gjennomsnittlig investeringskostnad på 133 000 kroner per plass (Husbankens veiledende normer for etableringslån) vil momskompensasjonen utgjøre om lag 26 000 kroner. Satsene for investeringstilskuddet er redusert tilsvarende dette beløpet. Den samlede kostnaden for etablereren er dermed uendret. De nye investeringssetningene fremkommer av tabell 6.15. Basert på denne reduksjonen i investeringstilskuddssatsene og et måltall på 12 000 nye plasser er anslaget på kap. 856, post 61 redusert med 255 mill. kroner.

Tabell 6.15 Investeringstilskudd til nye barnehageplasser. Tilskuddsatser for 2004

Oppholdstid/alder	Barn født 2000 eller tidligere	Barn født 2001 eller senere
Deltidsplass (under 33 t per uke)	8 500	12 000
Heltidsplass (33 t eller mer per uke)	17 000	24 000

Post 62 Tilskudd til tiltak for barn med funksjonshemming i barnehage**Mål**

Barnehageloven § 9 gir barn med funksjonshemming rett til prioritet ved opptak til barnehage. For at barn med funksjonshemming skal kunne dra

nytte av opphold i barnehage, kan det være behov for særskilt tilrettelegging av fysiske og personmessige forhold. Staten gir derfor et eget tilskudd øremerket barn med funksjonshemming, som skal bidra til å dekke barnehageeiers ekstrakostnader knyttet til slik tilrettelegging.

Tildelingskriterier

Tilskuddet har til nå utgjort 10 prosent av det samlede ordinære driftstilskuddet til barnehagene i den enkelte kommune. Regjeringen foreslår å endre tildelingskriteriene, slik at tilskuddet utmåles på bakgrunn av antall barn 1–5 år i den enkelte kommune. For å sikre en gradvis omstilling i kommunene foreslås det en overgangsordning i 2004, hvor halvparten av midlene fordeles etter de gamle kriteriene, og halvparten av midlene fordeles etter antall barn 1–5 år. I 2005 fordeles midlene fullt ut etter de nye tildelingskriteriene. Midlene vil innlemmes i inntektssystemet fra samme tidspunkt som det ordinære driftstilskuddet til barnehager.

Kommunene skal fortsatt fordele midlene på bakgrunn av søknader fra barnehager som gir et tilbud til barn med funksjonshemming. Tilskuddet kan bl.a. nyttes til å styrke barnehagens bemanning, redusere barnegruppens størrelse, gi tilskudd til eller dekke særlige skyssordninger, fysiske tilrettelegging eller innkjøp av særskilt materiell. Midlene kan også nyttes til tegnspråk-opplæring av kortere varighet for personale i barnehager som har døve eller sterkt hørselshemmede barn. Tilskuddet skal ikke nyttes til å finansiere tilbud eller rettigheter barna har etter annet regelverk, for eksempel spesialpedagogisk hjelp etter opplæringsloven.

Oppfølging og kontroll

Kommunene har som barnehagemyndighet ansvar for å kontrollere at midlene blir brukt i tråd med forutsetningene.

Budsjettforslag 2004

Det er satt av 713 mill. kroner til tilskuddet til tiltak for barn med funksjonshemming i barnehage på ny post 62. Dette er i tråd med anslått utbetalinger i 2003.

Post 63 Tilskudd til tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder

Dagens ordning med tilskudd til tospråklig assistanse vil videreføres i første halvår 2004. Fra 1.

august 2004 blir dette tilskuddet lagt om til tilskudd til tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder. Avviklingen av tilskudd til tospråklig assistanse ble varslet i kommuneproposisjonen for 2004.

Tilskudd til tospråklig assistanse

Mål

Tilskuddet skal bidra til å legge forholdene til rette slik at barnehageeiere kan gi barn fra språklige og kulturelle minoriteter et godt og utviklende barnehagetilbud. Tilskuddet gis som et fast beløp per barn som mottar tospråklig assistanse, og kommer i tillegg til det ordinære driftstilskuddet.

Tildelingskriterier

For å få innvilget tilskudd forutsettes det at barnehagen har ansatt en tospråklig assistent som snakker barnets språk og kjenner barnets kulturbakgrunn. Stillingen skal komme i tillegg til den ordinære bemanningen, og det er et vilkår at den ansatte har tospråklig assistanse som spesiell oppgave. Tilskuddet gis etter det antall timer assistenten arbeider med disse barna per uke. Barnehager som ansetter tospråklige assistenter får tilskudd fra og med den måneden assistenten begynner.

Ordningen med tospråklig assistanse avvikles med virkning fra og med 1. august 2004.

Oppfølging og kontroll

Kommunen har som barnehagemyndighet ansvar for å kontrollere at tilskuddet nyttes etter forutsetningen.

Rapport 2002

Tall fra SSB viser at det ved utgangen av 2002 var i alt 10 953 minoritetsspråklige barn med barnehageplass. Av disse barna fikk 38 prosent tospråklig assistanse.

Budsjettforslag 2004

Tilskuddssatsene prisomregnes fra 1.1.2004.

Tabell 6.16 Tilskuddsatser gjeldende for perioden 1.1.–31.7.2004 – tospråklig assistanse (kroner per år)¹

Antall timer med tospråklig assistanse per uke	Tilskuddsats per barn
6–25 timer	16 670
26 timer eller mer	22 240

¹⁾ Tilskuddsatsene er kroner per barn per år. Fylkesmannen vil beregne tilskuddet ut fra antall måneder med tospråklig assistanse for hvert enkelt barn, maksimalt 7 måneder.

Tilskudd til tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder

Mål

Tilskuddet skal bidra til at kommunene kan utforme tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder. Et delmål med tilskuddsordningen er å bidra til økt deltakelse av minoritetsspråklige barn i barnehage, fordi barnehagen er en god integrerings- og språkopplæringsarena for førskolebarn. Et annet delmål er å bidra til at kommunene utformer helhetlige tiltak på tvers av tjenestetilbudene.

Tildelingskriterier

Tilskuddet tildeles kommunene ut fra antall minoritetsspråklige barn i alderen 1 til 5 år som går i barnehage. Kommunene kan nytte tilskuddet fleksibelt og utforme tiltak ut fra lokale variasjoner, ressurser og behov. Tilskuddet følger ikke barnet; men det skal rettes inn mot de barn kommunene anser har størst behov for språkstimuleringstiltak. I tillegg til å utforme tiltak i barnehage, kan tilskuddet blant annet nyttes til å rekruttere flere minoritetsspråklige barn til barnehage gjennom informasjonstiltak til foreldre, kompetansetiltak for ansatte i flerkulturelle spørsmål, og tilrettelegge for språkstimuleringstiltak for barn som ikke har barnehageplass. Det vil bli utarbeidet et eget rundskriv som vil beskrive tilskuddsordningen nærmere.

Ordningen innføres med virkning fra 1. august 2004.

Oppfølging og kontroll

Kommunen har ansvar for å kontrollere at tilskuddet nyttes etter forutsetningen.

Rapport 2002

Det ble ikke gitt et tilsvarende tilskudd i 2002.

Budsjettforslag 2004

Budsjetttrammene for de nye tiltakene i 2004 må ses i sammenheng med bruken av midler til tospråklig assistanse våren 2004. De budsjettmidlene over post 63 som står ubenyttet når tilskuddet til tospråklig assistanse avvikles, vil bli fordelt til kommunene etter andel barn med minoritetsspråklig bakgrunn i barnehagen. Fylkesmennene vil stå for fordelingen av midler, på bakgrunn av opplysninger gitt gjennom barnehagenes årsmeldinger per 15.12.2003.

Post 65 Skjønnsmidler til barnehager

Mål

Skjønnsmidlene skal bidra til å sikre at barnehageforliket kan gjennomføres uten at det oppstår konflikt mellom utbygging, innføring av maksimalpris og god kvalitet i barnehagene. Skjønnsmidlene skal bidra til å sikre barnehagens økonomi til tross for ulike kostnadssituasjoner.

Tildelingskriterier

Skjønnsmidlene er øremerket barnehageformål og vil gjelde fra og med 1.5.2004. Departementet vil utarbeide nærmere retningslinjer for tildeling av midler fra skjønsspotten. I utarbeidelsen av retningslinjene vil det bli lagt stor vekt på at midlene skal bidra til å dekke økte driftsutgifter som følge av etableringen av nye barnehageplasser i kommunene. Videre legges det opp til at skjønnsmidlene også skal nyttes til å sikre kostnadsdekning i private- og kommunale barnehager som vil få problemer med å oppfylles kravet til en maksimalsprisordning. Det vil ligge som en forutsetning for tildeling av midler fra skjønsspotten at kommunene ikke reduserer sitt eget bidrag til barnehagesektoren. Et viktig hensyn ved utformingen av retningslinjene vil også være at det ikke gis insentiv for kostnadsøkning i sektoren.

Oppfølging og kontroll

Fylkesmannen vil få ansvar for tildeling og kontroll med midlene. Departementet vil komme tilbake med retningslinjer for oppfølging og kontroll med midlene.

Rapport 2002

Det ble ikke gitt skjønnsmidler i 2002.

Budsjettforslag for 2004

Det er satt av 485 mill. kroner til skjønnsmidler til barnehager på ny post 65. Tildeling fra skjønnspoten vil gjelde fra og med 1.5. 2004 og ut året.

Kap. 0857 Barne- og ungdomstiltak

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
21	Spesielle driftsutgifter		2 000	2 068
50	Forskning, <i>kan nyttes under post 71</i>	5 384	5 124	5 308
70	Barne- og ungdomsorganisasjoner	60 075	70 274	72 974
71	Utviklingsarbeid, <i>kan nyttes under post 50</i>	3 422	3 866	5 866
72	Styrking av oppvekstmiljøet m.v., <i>kan overføres</i>	5 860	5 165	5 165
73	Ungdomstiltak i større bysamfunn, <i>kan overføres</i>	18 926	19 734	23 469
75	Frivillig barne- og ungdomsarbeid lokalt (Frifond)	43 500	33 500	22 000
79	Tilskudd til internasjonalt ungdomssamarbeid m.v., <i>kan overføres</i>	16 719	20 661	20 661
	Sum kap 0857	153 886	160 324	157 511

Resultatrapport 2002

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2001–2002).

Bedre oppvekstmiljø og levekår gjennom en helhetlig og samordnet barne- og ungdomspolitik

Styrke samordningen av departementenes politikk på barne- og ungdomsområdet og bedre samarbeidet mellom statlige og lokale myndigheter

BFD la sommeren 2002 frem den første samlede meldingen om barne- og ungdomspolitik, St.meld. 39 (2001–2002) *Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge*. Målet er å bidra til en barne- og ungdomspolitik som skaper en trygg, meningsfull og utviklende hverdag for flere.

Samarbeidet med andre departement om utvikling av en helhetlig politikk for barn og ungdom er

videreført. Statssekretærutvalget for barne- og ungdomsspørsmål spiller en viktig rolle her. Samarbeidet mellom departementene om utgivelse av en felles publikasjon, *Satsing på barn og ungdom*, som presenterer mål og retningslinjer for barne- og ungdomspolitikken er videreført. Publikasjonen distribueres bredt til kommuner, fylker, barne- og ungdomsorganisasjoner med videre. Informasjon og erfaringsformidling gjennom møter, konferanser og magasinet *Familia* er andre virkemidler departementet har benyttet.

Støtte til lokalt barne- og ungdomsarbeid, blant annet i de større byene, i distriktskommuner og i kommuner som deltar i *Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet*, er sentrale virkemidler. Høsten 2001 ble åtte kommuner valgt ut til å delta i Utviklingsprogrammet i treårs perioden 2002–2004.

Støtte opp om ungdomssatsing i større bysamfunn og i distriktskommuner

BFD forvalter tilskuddsordningen *Ungdomstiltak i større bysamfunn* som i 2002 omfattet bykommunene Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand, Tromsø, Drammen, Fredrikstad, Skien og Sandnes. Midlene kan benyttes til gjennomføring av tiltak, forsøksprosjekt og investeringer for ungdom i alderen 12 til 25 år. Departementet har lagt vekt på at tiltak og prosjekter som rettet seg mot ungdom med spesielle behov, utsatte ungdomsgrupper og ungdomsmiljø skal prioriteres.

Nytt av året var at om lag 80 prosent av bevilgningen ble fordelt forholdsmessig mellom bykommunen som selv avgjorde hvilke tiltak og prosjekter som skulle få støtte. De resterende 20 prosent ble forvaltet av departementet og benyttet til strakstiltak og utviklingsarbeid. Om lag 70 prosent av bevilgningen ble tildelt Oslo, Bergen og Trondheim. Oslo ble tildelt om lag 42 prosent av den samlede bevilgningen. Det ble i 2002 gitt tilskudd til 65 tiltak og prosjekter i de ti byene. Det har vært avholdt et årlig kontaktmøte og en årlig faglig konferanse for bykommunene. Årets konferanse fant sted i Drammen, og hovedtema var rus.

BFD har deltatt i styringsgruppen og i arbeidsgrupper til *Handlingsprogrammet Oslo indre øst*, og har bidratt til gjennomføring av arbeid og innsats rettet mot barn og ungdom innenfor programmet. Departementet har videre arrangert et seminar med tema; Growing up in urban societies – difference as a resource, på den 7. internasjonale Metropolitiskonferansen i Oslo.

I 2002 ble det fordelt 2,6 mill. kroner til *Ungdomssatsing i distriktene*. 39 distriktskommuner fikk et tilskudd på inntil 80 000 kroner. Hensikten med støtteordningen er å bidra til økt ungdomsaktivitet og – innflytelse i distriktskommuner, og gi ungdom tro på en fremtid lokalt. Ved tildeling av midler er departementet særlig opptatt av at ungdom skal delta aktivt i planleggingen og gjennomføringen av aktivitetene, og at det skal tas hensyn til både gutter og jenters interesser. Midlene har blitt benyttet til møteplasser og ulike ungdomsaktiviteter. Rapporteringene viser at de relativt små tilskuddsbeløpene har gitt gode resultater og bidratt til styrket dialog og samarbeid mellom kommune og ungdomsmiljø.

Økt innsats mot vold, mobbing, rus, kriminalitet, rasisme og homofobi i barne- og ungdomsmiljøene

Oppfølging av St.meld. nr. 17 (1999–2000) *Handlingsplan mot barne- og ungdomskriminalitet* står

sentralt i departementets arbeid. Planen omfatter vel 40 igangsatte og nye innsatsområder og tiltak. Alle innsatsområder og tiltak er under oppfølging. Forsøk med ungdomskontrakter, alternativ straffereaksjon for unge lovbrytere, som ble satt i gang i syv kommuner i 2001, er videreført i 2002.

Gjennom tilskuddsordningen *Ungdomstiltak i større bysamfunn* er det gitt støtte til prosjekter, ungdomsgrupper og organisasjoner som arbeider for å motvirke vold, kriminalitet og rus blant ungdom, og å motvirke fordommer, rasisme og diskriminering. Det er gitt støtte til fire strakstiltak for å løse akutte problemer i ungdomsmiljø, og til enkelte prosjekt rettet mot sterkt belastet kriminell ungdom og ungdomsmiljø. Blant annet ble det bevilget midler til et samarbeidsprosjekt mellom Drammen og Oslo for å hindre rekruttering til Oslos rusmiljøer. Departementet har også gitt støtte til forskning på området. Blant annet ble et treårig aksjonsforskningsprosjekt (2001–2003), som har som mål å motvirke rasistisk motivert vold og alvorlige konflikter mellom ungdomsgrupper og splitte nasjonalistiske ungdomsmiljøer, videreført i 2002. Departementet har også bidratt til *Handlingsplan mot rasisme og diskriminering* (2002–2006).

St.meld. nr. 25 (2000–2001) *Levekår og livskvalitet for lesbiske og homofile* i Noreg er fulgt opp på en rekke områder, blant annet forskning, informasjonsvirksomhet, styrking av organisasjoner, antidiskrimineringsarbeid og ungdomsarbeid. Se nærmere omtale under kap. 846 Familie- og likestillingspolitisk forskning, opplysningsarbeid m.v.

Stimulere til forskning, kompetanseoppbygging og erfaringsformidling

BFD har videreført samarbeidet med Norges forskningsråd om forskning på barne- og ungdomsområdet gjennom støtte til *Velferdsprogrammet – Samfunn, familie, oppvekst* (1999–2008). Departementet har også bevilget midler direkte til utvalgte forskningsmiljø til oppdrag og undersøkelser. Samarbeidet med SSB om utarbeiding av aktuell statistikk for barn og unge, som blant annet kommuner og fylker kan benytte i sitt planarbeid, er videreført. Det er også gitt støtte til utarbeidelse av eksempelsamlinger, konferanser og annen kompetanseoppbygging på barne- og ungdomsområdet.

Bidra til oppfølging av FNs konvensjon om barnets rettigheter

Arbeidet med Norges 3. rapport til FN om oppfølging av barnekonvensjonen startet opp i 2002. Som ledd i arbeidet ble det tatt initiativ til prosjektet

«Livet under 18» for å involvere barn og unge i rapporteringsprosessen. Målet var å innhente synspunkter fra barn og unge om deres hverdag, spre kunnskap og skape engasjement i Norge for barn og unges rettigheter. Prosjektet ble presentert på en pressekonferanse i november 2002.

FNs Spesialsesjon om barn ble holdt i New York 8. til 10. mai 2002. Formålet var å foreta en oppsummering av hva som er oppnådd siden Barneoppmøtet i 1990 og utarbeide fremtidige prioriteringer for barn i det neste tiåret. I samarbeid med Sverige og Redd Barna Alliansen organiserte Norge et sidearrangement om barns deltakelse hvor blant annet erfaringene fra det norske prosjektet «Medvirkningsprosesser» ble presentert. Spesialsesjonen vedtok et sluttokument som inkluderer en erklæring og en handlingsplan med 21 klart definerte mål.

Styrke barns og ungdoms deltakelse og innflytelse i utviklingen av samfunnet

Støtte barn og ungdoms deltakelse og engasjement gjennom de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene

BFD støtter både det lokale, det nasjonale og det internasjonale arbeidet i de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene. Det gis også støtte til nasjonale og internasjonale prosjekter. I 2002 mottok 58 organisasjoner med rundt

300 000 medlemmer under 26 år nasjonal grunnstøtte. 27 organisasjoner mottok internasjonal grunnstøtte. Etter en høring høsten 2002 ble en ny og forenklet *Forskrift om tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner* fastsatt av BFD 16. desember 2002. Målet er at den nye forskriften skal stimulere til aktivitet og mangfold i barne- og ungdomsorganisasjonene.

I tillegg har departementet gitt driftstilskudd til sammenslutningene; Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner, Landsforeningen Ungdom og Fritid og Funksjonshemmedes Fellesorganisasjons Ungdom. Departementet har gjennomført faste kontaktmøter med de tre sammenslutningene og en årlig kontaktkonferanse med frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner og ungdomsgrupper. Tema for årets konferanse var kjønn, kommersialisering og fattigdomsproblematikk. Det er også gitt støtte til forskning om barne- og ungdomsorganisasjoner gjennom Norges forskningsråd.

Stimulere til frivillig barne- og ungdomsarbeid lokalt

Gjennom Frifond-ordningen gis det tilskudd til frivillig barne- og ungdomsarbeid lokalt. Ordningen ble etablert i 2000. I 2002 ble det bevilget 43,5 mill. kroner til ordningen over BFDs budsjett. Ordningen forvaltes av Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner. Frifond-ordningen ble evaluert av Rogalandsforskning i 2002.

Det er også gitt støtte til frivillig barne- og ungdomsarbeid lokalt gjennom andre av departementets tilskuddsordninger og satsinger, blant annet gjennom tilskuddsordningen *Ungdomstiltak i større bysamfunn*. Departementet har videre gitt midler til Idébanken, en støtteordning for flerkulturelle aktiviteter blant barn og ungdom, som forvaltes av Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner. Gjennom ordningen er det gitt støtte til en rekke lokale aktiviteter som tar sikte på å redusere skillet mellom norsk ungdom og ungdom med innvandrerbakgrunn. Ordningen ble evaluert av Rogalandsforskning i 2002.

Motivere lokale og sentrale myndigheter til å øke barn og ungdoms medvirkning og innflytelse i samfunnet

BFD har gjennom dialog og samarbeid motivert kommunene til å øke barn og ungdoms medvirkning og innflytelse i samfunnet.

I 2002 hadde om lag 340 av landets kommuner opprettet barne- og ungdomsråd, ungdommens kommunestyre eller lignende innflytelsesorgan for barn og ungdom. Evaluering av programmet *Barn og unge: Samfunnsengasjement, medvirkning og innflytelse i Vestfold* og evaluering av arbeidet i Porsgrunn kommune, kjent som «Porsgrunnsmodellen», er videreført.

Ungdommens demokratiforum avsluttet sitt arbeid i 2001. Forumet fremmet mer enn 70 forslag til hvordan barn og ungdoms innflytelse kunne øke i samfunnet. En del av forslagene er drøftet i St.meld. nr. 39 (2001–2002) *Oppvekst- og levekår for barn og ungdom* i Norge.

Bidra til å sikre barns og ungdoms rettigheter og interesser på medie- og IKT-området

Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (BUFA) har, med midler fra departementet, fått i oppgave å videreutvikle offentlig informasjon rettet mot barn og ungdom. I 2002 har det blant annet blitt arbeidet med videreutvikling av nettportalen Ungdomstorget til en ny nettportal, www.ung.no. Nettportalen skal gi informasjon om ungdoms rettigheter,

pplikter og muligheter, og erstatter det tverrdepartementale informasjonsmagasinet UNG.

BFD har arbeidet videre med tiltaksplanen *Barn, unge og Internett*. På grunnlag av tiltaksplanen har Barne- og familiedepartementet, i samarbeid med Kultur- og kirke departementet og andre berørte departement tatt initiativet til å opprette et sentralt koordineringsorgan i Statens filmtilsyn med deltakelse fra offentlige aktører, bransjeorganisasjoner og organisasjoner som er opptatt av Internett. Gjennom prosjektet «Safety and Awareness Facts and Tools» (SAFT) har departementet sammen med berørte departement deltatt i oppfølgingen av EUs handlingsplan for sikrere bruk av Internett. Statlige organer, organisasjoner og bransjeorganisasjoner i Danmark, Sverige, Island, Irland og Norge samarbeider gjennom prosjektet om tiltak for å gjøre Internett tryggere for barn og unge. Tiltaksplanen *Barn, unge og Internett* inngår som et viktig grunnlag for dette arbeidet.

BFD deltar i arbeidet med eNorge for å bidra til å ivareta barn og unges interesser og behov i utviklingen av informasjonssamfunnet. Samarbeidet med UNICEF om styrking av barn og unges interesser på medie- og IKT-området er videreført. UNICEF har, med tilskudd fra Norge, etablert nettsiden Magic www.unicef.org/magic/.

BFD har vært en aktør i arbeidet med Norges deltakelse i den felles europeiske merkeordningen for elektroniske spill (Pan European Game Information – PEGI). Merkeordningen trer i kraft i 2003.

Hindre diskriminering og bidra til inkludering av alle grupper barn og ungdom

Sikre likeverd og like muligheter for alle barn og unge

BFD har prioritert arbeidet overfor utsatte grupper og arbeid for å sikre barn og unge likeverdige muligheter. Barn og ungdom med innvandrerbakgrunn, funksjonshemmede barn og ungdom og barn og ungdom som berøres av fattigdomsproblemer er viktige målgrupper for departementets ulike tilskuddsordninger og handlingsplaner.

Handlingsplanen mot tvangsekteskap utløp 31. desember 2001 etter å ha virket i tre år, mens implementering av *Handlingsplanen mot kjønnslemlestelse* fortsatt pågikk i 2002. Det er utarbeidet en ny innsats for begge politikkområdene. Se nærmere omtale av innsatsen under kap. 854 Tiltak i barne- og ungdomsvernet.

BFD arbeider for å synliggjøre samiske barn og unges interesser og behov. Departementet har videreført samarbeidet med Sametinget, blant annet om et hefte som skal stimulere kommunene

til bedre tilrettelegging av tilbud til samiske barn og ungdommer.

BFD har fulgt opp *Handlingsplanen for funksjonshemmede*. Det har videre blitt arbeidet for å gjøre tilrettelegging av fritidstilbud for funksjonshemmede til en naturlig del av det generelle ungdomsarbeidet, blant annet gjennom tilskuddsordningen *Ungdomstiltak i større bysamfunn* og gjennom ny og forenklet *Forskrift om tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner*.

Arbeid med å sikre likestilling, likeverd og like muligheter for jenter og gutter er fulgt opp gjennom departementets ulike støtteordninger til lokalt ungdomsarbeid, og gjennom departementets informasjon, kontakt og dialog med ungdomsmiljøene. Se vedlegg til St.prp. nr. 1 (2003–2004) *Integrering av kjønns- og likestillingsperspektivet i utvalgte budsjettområder*.

Styrke det internasjonale samarbeidet på barne- og ungdomsområdet

Delta i utviklingen av internasjonalt samarbeid på barne- og ungdomsområdet

Norge hadde i 2002 formannskapet i Nordisk Ministerråd. Barn og ungdom var ett av de prioriterte områdene i formannskapet. St.meld. nr. 5 (2002–2003) *Nordisk samarbeid* inneholder beskrivelse av de viktigste aktivitetene i formannskapet. Som en del av formannskapet ledet BFD Nordisk ungdomskomiteé. Komiteen har ansvar for å koordinere arbeidet til Nordisk Ministerråd på ungdomsområdet og for å gjennomføre handlingsplanen *Norden inn i et nytt årtusen*.

BFD hadde i august 2002 ansvar for en tverrsektoriell ministerkonferanse med deltakelse fra statsråder med ansvar for spørsmål som angår barn og ungdom. På konferansen ble oppfølgingen av Nordisk Ministerråds handlingsplan på det barne- og ungdomspolitiske området, *Norden inn i et nytt årtusen*, og *Handlingsplanen for barn og unge* i Nordens nærområder diskutert. Det ble særlig fokusert på Norden og EU, barn og ungdoms deltakelse, medvirkning og innflytelse, tiltak mot vold og mobbing og bekjempelse av rasisme og intoleranse. Det har også vært holdt et seminar om nordisk innsats mot nynazisme og ekstremistiske bevegelser i mai 2002 hvor blant annet ulike fagmiljø og forskningsmiljø drøftet erfaringer og utvekslet ideer. *Kulturmonstring – «Det unge Norden – fellesskap og kulturelt mangfold»* – ble arrangert i Oslo i september 2002. Kulturmonstringen besto av verksteder for barn og ungdom med utgangspunkt i ulike kulturaktiviteter.

I august 2002 arrangerte BFD en europeisk konferanse om barn og unges deltakelse, medvirkning

og innflytelse i Porsgrunn med om lag 100 ungdommer og representanter fra nasjonale myndigheter fra 30 europeiske land. Ungdommens konklusjoner, med overskriften «Nothing about us – without us», er gjengitt i en egen konferanserapport.

BFD har ansvaret for Norges deltakelse i EU programmet *UNG i Europa* som gjennomføres i 7-års periode 2000–2006. BUFA har ansvaret for den praktiske gjennomføringen av programmet. Rapportering om gjennomføringen av programmet er omtalt i kap. 859 UNG i Europa.

BFD har deltatt i arbeidet til Europarådets styringskomité for ungdomsspørsmål, og bidratt til Ministerkomiteens arbeid med å gjennomføre målsettingene og prioriteringene for Europarådets arbeid med ungdomspolitiske spørsmål. Norge har i 2002 sittet i ledelsen av Europarådets styringskomité for ungdomsspørsmål. Europarådets sjette Ungdomsministerkonferanse ble holdt i Hellas i november 2002. Konferansen trakk opp prinsipper for Europarådets framtidige arbeid på ungdomsområdet og vedtok en uttalelse om ungdomssituasjon i konfliktområder i Europa.

Utvikle det regionale samarbeidet i nærområdene og det bilaterale samarbeidet med europeiske land på barne- og ungdomsområdet

Barentsrådets arbeidsgruppe for ungdomspolitiske spørsmål har etablert et informasjons- og veiledningskontor i Murmansk. Kontoret er finansiert av Finland, Sverige, Russland og Norge, og skal bistå enkeltpersoner, ungdomsgrupper, organisasjoner og lokale myndigheter med å fremme multilateralt samarbeid i regionen. BFD har satt av 1 mill. kroner årlig som støtte til slike aktiviteter.

Litauen var vertskap for den andre Ungdomsministerkonferansen for medlemslandene i Østersjørådet i 2002. Konferansen trakk opp framtidige prioriteringer for samarbeidet, og vedtok blant annet at det skulle etableres en egen arbeidsgruppe for ungdomspolitisk samarbeid med deltakelse fra alle landene. BFD bidrar dessuten økonomisk til ungdomssekretariatet i Kiel, Tyskland, som et ledd i styrkingen av det ungdomspolitiske samarbeidet i Østersjøregionen.

BFD inngikk høsten 2000 en samarbeidsavtale med Litauen på det ungdomspolitiske området. Avtalen omfatter blant annet gjensidig utveksling av erfaringer, studiebesøk og hospitering i kommuner. I 2002 ble det gjennomført to studiebesøk mellom fire kommuner i Norge og fire kommuner i Litauen. Departementet arbeider med å utvide samarbeidet til også å omfatte det barnepolitiske området.

Tilstandsvurdering

Samspill og samarbeid om en helhetlig barne- og ungdomspolitik

Stortinget behandlet i juni 2003 St. meld. nr. 39 (2001–2002) *Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge*. Meldingen legger opp til et helhetlig arbeid for å styrke oppvekstmiljøet. Et hovedperspektiv er barn og ungdom som ressurs. Et annet viktig perspektiv er styrking av foreldreansvaret. For å sikre oppfølgingen er det behov for bedre samordning og koordinering av innsatsen for barn og ungdom både på statlig og på lokalt nivå. Økt samspill og samarbeid med barn og ungdom, foreldre og frivillige organisasjoner er av særlig betydning. Dette stiller både lokale og sentrale myndigheter overfor nye utfordringer.

Engasjement, deltakelse og innflytelse

Selv om barn og unge, blant annet gjennom FNs barnekonvensjon, har rett til å si sin mening og bli hørt i alle saker som angår dem, er det langt fram til at alle barn og unge blir hørt i alle saker. Det er svært positivt at cirka tre fjerdedeler av landets kommuner har opprettet et innflytelsesorgan for barn og ungdom, som barne- og ungdomsråd, ungdommens kommunestyre eller lignende. Allikevel er det store forskjeller mellom kommunene når det gjelder hvor stor innflytelse barn og unge har og i hvilke saker de får anledning til å uttale seg. Både offentlige myndigheter og frivillige organisasjoner har utfordringer i arbeidet med å tilrettelegge for økt innflytelse fra barn og ungdom. Dette betyr ikke at barn og ungdom skal ta avgjørelser for viktige samfunnsområder helt på egen hånd, men at det skal tas hensyn til deres ideer, tanker og forslag både ved planlegging, politikktutforming og i det daglige arbeidet på ulike arenaer.

Solidaritet, ansvar og respekt for andre

En forutsetning for et godt samfunn er at befolkningen tar ansvar og ivaretar fellesinteresser. Allerede fra tidlig alder er det viktig at barn setter seg inn i andres situasjon og føler ansvar for sine omgivelser. Også i ungdomstiden er det viktig å legge til rette for utvikling av solidariske og ansvarlige holdninger og handlinger. Familien er en svært viktig opplæringsarena, men det må også finnes positive barne- og ungdomsmiljø som kan stimulere til ansvar, medvirkning og engasjement.

Innsats mot vold, mobbing, rus, kriminalitet, rasisme og diskriminering i barne- og ungdomsmiljøene er av betydning for å sikre et godt oppvekstmiljø. Respekt og ansvar for andre er vesent-

lige forutsetninger for å bekjempe negative trekk i barne- og ungdomsmiljøene. Det må finnes møteplasser lokalt som er åpne og inkluderende for alle, og som skaper positive erfaringer av fellesskap mellom barn og unge med ulik bakgrunn. Det er også viktig at voksensamfunnet engasjerer seg i barn og unges liv som støttespillere og positive rollemodeller.

Likeverd og like muligheter for alle barn og unge

Barn og ungdom i vårt land har gode oppvekstvilkår sammenlignet med tidligere tider og andre deler av verden. De aller fleste vokser opp i trygge omgivelser og under gode økonomiske kår. Dette gjelder imidlertid ikke alle. Enkelte har problemer på grunn av dårlige levekår. Politikken må utformes og organiseres slik at alle barn og unge får den hjelp og støtte de har krav på med størst innsats overfor dem som trenger det mest.

Det norske samfunn gjennomgår endringer i befolkningens etniske sammensetning som vil være permanente. Et flerkulturelt samfunn krever et godt forhold mellom minoriteter og majoritetsbefolkningen som tar hensyn til begge gruppers interesser. Definisjonen av hva som ansees som norsk må stadig revurderes, og det må finnes gode måter å håndtere forskjeller på. Samtidig innebærer møtet mellom ulike tankesett og verdier utfordringer for myndighetene i forhold til å sette grenser for hva fellesskapet aksepterer.

Mange barn og unge med innvandrerbakgrunn møter utfordringer i forhold til språk, skolegang og arbeid, men de fleste klarer seg likevel bra på skolen og i samfunnet generelt. En del befinner seg imidlertid i en situasjon som gir grunn til bekymring. Enkelte opplever både en generasjonskonflikt og en konflikt mellom de verdier og normer som foreldrene formidler hjemme og de som gjelder i det norske samfunn for øvrig. Det er en utfordring å skape holdningsendringer i samfunnet som gir barn og unge med innvandrerbakgrunn de samme mulighetene som andre til å være aktive deltakere og bruke sine ressurser i lokalmiljø.

Norge er ikke bare et flerkulturelt, men også et flerreligiøst samfunn. I Norge finnes det trossamfunn som forfekter en autoritær oppdragelse. Isolering og sterk sosial kontroll kan innebære brudd på barn og unges rettigheter. Det er viktig å motvirke at ulik kulturell og religiøs tilhørighet hemmer deltakelse og integrering i samfunnet.

Barn og unge med samisk bakgrunn har i ulik grad tilknytning til det samiske samfunnet. Grad av tilknytning bestemmes av mange faktorer, som blant annet oppdragelse fra foreldre og slekt og lokalsamfunnets verdier. Samiske barn og unge

velger forskjellige strategier i møte med gamle fordommer og uvitenhet. Noen velger å tone ned sin samiske tilhørighet for å slippe ubehageligheter, mens andre velger å kjempe åpent mot disse. Det er opprettet flere lokale samiske ungdomsforeninger og samiske barne- og ungdomsorganisasjoner opplever økt tilslutning.

Barn og unge med funksjonshemninger møter flere og større barrierer på en rekke livsarenaer enn barn og unge uten funksjonshemming. Helhetlige og samordnede tjenester, overgangen fra barn til voksen, tilgjengelighet og samvær med venner er områder som peker seg ut som problematiske. Det er av betydning at foreldre til funksjonshemmede får avlastning og den støtten de trenger slik at de kan være omsorgspersoner for sine barn. Det er også nødvendig å spørre funksjonshemmede barn og ungdom selv, og høre på deres råd når det gjelder innsats og arbeid som kan bedre deres situasjon.

Unge som oppdager at de er lesbiske eller homofile er en sårbar gruppe. Selvaksept og selverkjennelse beror mye på omgivelsenes holdninger til homofili. Selv om samfunnet i stadig større grad har en åpen og aksepterende holdning til homofili, opplever likevel mange unge diskriminering og negative holdninger. For unge lesbiske og homofile er det viktig å være åpne og oppleve aksept fra foreldre og familie. Foreldre er derfor en viktig målgruppe for informasjonsarbeid om homofili.

Selv om jenter og gutter i dag har like rettigheter og muligheter på de fleste områder, vet vi at jenter og gutter fortsatt gjør forskjellige valg når det gjelder utdanning og arbeid. Også når det gjelder jenter og gutters deltakelse i fritidsaktiviteter og deres forhold til venner og foreldre finner vi kjønnsforskjeller. Jenter med innvandrerbakgrunn er en gruppe som i mindre grad enn andre jenter deltar i fritidsaktiviteter, og mange av jentene ønsker i større grad å delta sammen med andre unge. Både gutter og jenters ulike behov må ivaretas ved utforming av den lokale barne- og ungdomspolitikken.

Oppvekst- og levekår i de største byene og i distriktene

En høy andel barn og ungdom vokser opp i større byer og deres omlandskommuner. Bymiljøet gir rom for et mangfold av aktiviteter, men innebærer også at barn og ungdom kan bli eksponert for negative miljø preget av vold, kriminalitet og rus. De fleste klarer seg bra i større bysamfunn, men andelen barn og unge som rammes av dårlige oppvekst- og levekår er høyere enn tallene på landsba-

sis. De største byene preges av forskjeller i levekår mellom ulike områder og en opphopning av levekårsproblemer i enkelte strøk og bydeler. Slike levekårsproblemer kan være kriminalitet og utrygghet, sosial isolasjon og ensomhet, lav materiell standard og dårlig økonomi, fattigdom, arbeidsløshet og løs tilknytning til arbeidsmarkedet, dårlige bomiljø og trafikkproblemer.

Satsing på barn og unges oppvekstvilkår er en avgjørende faktor for å sikre bosettingen i distriktene. Det må derfor være et mål for distriktskommuner å stimulere til positive opplevelser for barn og ungdom og et godt oppvekstmiljø, blant annet gjennom å gi barn og ungdom gode muligheter for deltakelse og innflytelse lokalt. At ungdom får innflytelse kan ha betydning for om de ser for seg en framtid lokalt, og ønsker å etablere seg i kommunen.

Informasjon, medier og kommunikasjon

Tilgang på pålitelig informasjon er en grunnleggende forutsetning for deltakelse og innflytelse i samfunnet. Samtidig blir informasjonskompetanse, kompetanse i å søke og vurdere informasjon, stadig viktigere. Informasjonsmengden har aldri vært større enn i dag. Det betyr nødvendigvis ikke at den enkelte er bedre informert enn før. Den enkelte kan i langt større grad enn tidligere definere sitt eget nyhets- og interessefelt. Viktig informasjon kan drukne i mengden og det kan bli vanskelig å skille viktig fra uviktig, rett fra galt og seriøst fra useriøst. Det er derfor viktig at barn og unge får mulighet til å trene sin kritiske sans.

Både sentrale og lokale myndigheter har en klar informasjonsplikt i forhold til barn og unge. Offentlige myndigheter arbeider med å samle og tilrettelegge informasjon til barn og unge, men fremdeles er mye informasjon rettet mot denne gruppen spredd på en rekke Internettadresser og publikasjoner.

Mediene er viktige i barn og unges sosialisering og identitetsutvikling. Mediene gir informasjon og tilbyr underholdning. Mediesamfunnet er globalt og skaper felles referanser på tvers av geografiske, språklige og kulturelle grenser. Men barn og unge har ulike forutsetninger for å ta i bruk og benytte de mulighetene utviklingen gir. Utfordringene gjelder i hovedsak to hovedområder; tilgang til mediene og kompetanse i forhold til bruk av ulike kommunikasjonsverktøy.

Samtidig som mediene gir mange positive muligheter, er det også negative trekk som krever oppmerksomhet. De kommersielle fjernsynskanalene påvirker barn og ungdom gjennom reklame og bidrar til økt kjøpepress. Utbredelsen av penge-

spill på Internett og mobiltelefon må også følges nøye med tanke på konsekvenser for barn og unge. Gjennom film, fjernsyn, Internett og dataspill kan barn og unge eksponeres for negative uttrykk. Internett gir også lettere tilgang til spekulativt materiale. Det er også et problem at Internett er tatt i bruk som en ny distribusjonskanal for blant annet barnepornografi, og at enkelte voksne bruker ulike kommunikasjonsverktøy på en spekulativ måte for å komme i kontakt med barn og unge.

Kunnskapsutvikling og forskning

Forskning og forskningsrelatert virksomhet er viktig for å utvikle en god barne- og ungdomspolitik. Forskning skal bidra til å framskaffe kunnskap om hvordan samfunnsendringer påvirker barn og ungdoms oppvekst- og levekår, og gi et sikrere grunnlag for politiske og faglige beslutninger. Både grunnforskning, oppdragsforskning og utviklingsarbeid er nødvendig for å ivareta behovene. Betydningen av forskning som grunnlag for politikktutforming og offentlig forvaltning øker stadig. Det er derfor viktig at de som har ansvar i forhold til barn og ungdoms oppvekstmiljø får anledning til å nyttiggjøre seg forskningsresultater.

For å sikre et godt arbeid på barne- og ungdomsområdet er det behov for å styrke barne- og ungdomsforskningen. Dette gjelder særlig forskning som kan gi et bredt bilde av barn og unges helse, livsstil, velferd og levekår, med vekt på beskrivelse av likheter og forskjeller i livssituasjon, hverdagsliv og levekår. Videre er det viktig å sikre et statistikkgrunnlag om barn og ungdom. Målet må være å få til langsiktig styrking av kunnskapsutvikling og forskning som grunnlag for utvikling av en bedre barne- og ungdomspolitik.

Internasjonal kontakt og samarbeid

Globaliseringen av verdenssamfunnet krever at vi i framtiden har kunnskap om situasjoner i andre land og har erfaring fra samarbeid med folk fra andre kulturer og miljø. Kjennskap til forhold i andre land, kulturelle tradisjoner og religion får en best gjennom direkte erfaringer og opplevelser. Det er derfor viktig at barn og unge får bedre anledning til å delta i det internasjonale samarbeidet og at de får kjennskap til og forståelse for andre lands kulturelle og sosiale tradisjoner. Dette er kunnskap og erfaring som kan gi viktige bidrag til utviklingen av det norske samfunnet, ikke minst på det kulturelle området. Det er også sentralt at samarbeidet fører til økt forståelse hos den enkelte for situasjonen i andre land, og til større toleranse overfor andre kulturer og miljø.

Internasjonalt samarbeid er også viktig i utformingen av den offentlige barne- og ungdomspolitikken. I en globalisert verden møter offentlige myndigheter i ulike land ofte de samme problemstillinger og utfordringer. Samarbeid om forskning, utdanningspolitikk og metodeutvikling i arbeid rettet mot barn og unge er områder der norske myndigheter deltar aktivt i internasjonale fora.

Mål og strategier

For 2004 prioriteres følgende mål:

Gode og trygge oppvekstvilkår med plass for mangfoldet

Styrke samordningen av departementenes politikk på barne- og ungdomsområdet og bedre samarbeidet mellom statlige og lokale myndigheter og med frivillig sektor

BFD vil bidra til at samarbeidet mellom departementene om planlegging og gjennomføring av en helhetlig barne- og ungdomspolitikkk videreutvikles og tydeliggjøres. Oppfølging av St.meld. nr. 39 (2001–2001) *Oppvekst- og levekår for barn og ungdom* i Norge vil stå sentralt. Samarbeidet gjennom statssekretærutvalget for barne- og ungdomsspørsmål vil bli videreført. Det vil bli lagt vekt på å bedre informasjonen om regjeringens barne- og ungdomspolitikkk gjennom videreutvikling av publikasjonen *Satsing på barn og ungdom*.

Det vil fortsatt bli gitt støtte til lokalt arbeid, erfaringsspredning, konferanser og informasjonsarbeid som kan bidra til at kommunene utøver en god barne- og ungdomspolitikkk. Utpeking av årets barne- og ungdomskommune, samt gjennomføring av en årlig konferanse for kommunesektoren om barne- og ungdomspolitikkk, vil bli videreført. I tillegg til den faste årlige konferansen vil dialogen med kommunesektoren bli ivarettatt gjennom andre konferanser, samlinger og møter om barne- og ungdomspolitikkk rettet mot fagfolk, politikere, foreldre, frivillige organisasjoner og barne- og ungdomsmiljøene.

Regjeringen ønsker at kommunene skal ta initiativ til dialog og samarbeid med barn og ungdom, med frivillige organisasjoner og grupper, med foreldre og andre ressurspersoner, og gjennom et slikt samarbeid komme frem til en strategi for hvordan en i fellesskap kan bedre oppvekstmiljøet lokalt. Sentrale myndigheter har viktige oppgaver som pådrivere.

BFD vil stimulere til økt dialog og samspill mellom myndighetene og frivillig sektor. Blant annet vil det bli lagt opp til styrket kontakt med ungdomsmiljøene gjennom mer systematisk direkte

kontakt med frivillige organisasjoner og ungdomsgrupper. Kommunene vil bli oppfordret til å styrke samspillet med barn, ungdom, foreldre og frivillig sektor, blant annet gjennom departementets tilskuddsordninger rettet mot ungdom i større bysamfunn og i distriktskommuner.

Arbeidet med å styrke og videreutvikle de lokale oppvekstmiljøene gjennom *Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet* videreføres. Samspill mellom offentlige myndigheter og barn, ungdom, foreldre og frivillig sektor står sentralt. Åtte kommuner deltar i treårs perioden 2002–2004. I 2004 vil det bli lagt vekt på erfaringsutveksling, og det vil bli valgt ut nye kommuner til å delta i programmet.

Oppfølging av FNs konvensjon om barnets rettigheter

Norge leverte i 2003 sin 3. rapport til FN om oppfølging av barnekonvensjonen. Rapporten vil bli gjenstand for vurdering av FNs barnekomité og etterfølgende tilbakemelding til norske myndigheter, og vil blant annet danne grunnlag for videre arbeid på området.

Det er et mål å styrke bevisstheten og kunnskapene om barnekonvensjonen, og gjøre den til et aktivt redskap i barne- og ungdomspolitikken både på statlig og kommunalt nivå. Det pågår informasjonsarbeid overfor barn og unge, overfor lærere og kommunale myndigheter om barn og unges rettigheter. Arbeidet med informasjon om barnekonvensjonen vil bli styrket og videreutviklet, blant annet gjennom samarbeid med de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene.

Innsats mot vold, mobbing, rus, kriminalitet, rasisme og diskriminering i barne- og ungdomsmiljøene

Departementet ser det som viktig å styrke innsatsen med å bekjempe vold, mobbing, rus, kriminalitet, rasisme og diskriminering i barne- og ungdomsmiljøene. Bedre samordning og koordinering av det forebyggende arbeidet står sentralt, sammen med bedre oppfølging av barn og ungdom med alvorlige atferdsproblemer, unge lovovertredere og kriminelle ungdomsgjenger. Innsats mot mobbing og arbeid rettet mot barn og unge med atferdsproblemer vil bli videreført (se også omtale under kap. 854 Tiltak i barne- og ungdomsvernet). Gjennom tilskuddsordningen *Ungdomstiltak i større bysamfunn* gir departementet støtte til en rekke tiltak som har som mål å motvirke og bekjempe negative trekk i ungdomsmiljøene. Denne innsatsen vil bli videreført.

Som ledd i arbeidet med «Manifest mot mobbing» vil det bli tatt initiativ til styrket arbeid på fritidsområdet i samarbeid med frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner og fritidsklubbsektoren.

Det vil bli støttet opp om flerkulturelle barne- og ungdomsaktiviteter i regi av organisasjoner og grupper, blant annet gjennom tilskuddsordningen *Ungdomstiltak i større bysamfunn* og gjennom støtteordningen *Idébanken*.

Støtte opp om ungdomssatsing i større bysamfunn og i distriktskommuner

I Sem-erklæringen slås det fast at regjeringen både vil føre en aktiv og positiv storbypolitikk og styrke regionalpolitikken for å sikre bosettingen, verdiskapningen og levedyktige lokalsamfunn over hele landet.

Tilskuddsordningen *Ungdomstiltak i større bysamfunn* vil i 2004 omfatte 10 bykommuner og 7 prioriterte bydeler i Oslo. Den spesielle satsingen på de tre største byene videreføres. Formålet med ordningen er å bidra til å bedre oppvekst- og levekårene. Målgruppe er ungdom i alderen 12–25 år med spesielle behov, utsatte ungdomsgrupper og ungdomsmiljø. Den største delen av bevilgningen vil fortsatt bli fordelt mellom bykommunene og bydelene som inngår i ordningen. Resten av bevilgningen skal benyttes til strakstiltak for å løse oppgaver og problemer av mer akutt karakter i ungdomsmiljøene og til utviklingsarbeid. Det vil bli avholdt en faglig konferanse for byene.

Ordningen med at bykommunene selv disponerer en del av bevilgningen er en prøveordning som vil bli vurdert i løpet av 2004. En gjennomgang av fordelingskriteriene basert på levekårsdata, erfaringer og faglig vurderinger vil danne grunnlag for fordeling fra 2005. Spesialsatsingen i de tre største byene og hvilke bykommuner, og eventuelle bydeler, som bør inngå i ordningen fra 2005, vil også bli vurdert.

Gjennom videreføring av en tverrdepartemental arbeidsgruppe vil BFD bidra til økt koordinering og samordning av innsatsen overfor utsatte barn og unge i større bysamfunn. Videre vil det bli stimulert til samarbeid mellom de større byene og omlandskommunene for å løse felles utfordringer på ungdomsområdet.

BFD vil fortsatt bidra til styrking og bedring av barn og ungdoms oppvekstvilkår gjennom *Handlingsprogrammet Oslo indre øst*.

Departementet vil videreføre støtten til lokale ungdomssatsinger på kultur- og fritidsområdet i distriktskommuner. Målet er å bidra til økt ungdomsaktivitet og -innflytelse i distriktskommuner, og gi ungdom tro på en fremtid lokalt. Departe-

mentet er opptatt av at kommunene legger opp til et gjennomtenkt og helhetlig arbeid for å styrke ungdomsmiljøet gjennom et samspill mellom ungdom og kommunale myndigheter. Kommunene må føre en aktiv dialog med ungdom om hvordan arbeidet skal legges opp, og det skal tas hensyn til både gutter og jenters interesser.

Arbeide for likeverd og like muligheter for alle barn og unge

I arbeidet med å sikre alle barn og unge likeverdige muligheter er det behov for en særlig innsats rettet mot enkelte grupper av barn og unge.

Barn og ungdom med innvandrerbakgrunn er en prioritert målgruppe i departementets arbeid med å sikre gode oppvekst- og levekår. Virkemidlene som benyttes ligger innen barnevernet, i tilskuddsordningen *Ungdomstiltak i større bysamfunn* og gjennom bevilgninger til forskning og utviklingsarbeid. Innsats mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, samt tiltak overfor enslige mindreårige asylsøkere, vil bli videreført (se nærmere omtale under kap. 854 Tiltak i barne- og ungdomsvern).

I tråd med regjeringens innsats mot fattigdom, vil det også i 2004 bli gitt støtte til tiltak og prosjekter rettet mot barn og unge berørt av fattigdomsproblemer gjennom tilskuddsordningen *Ungdomstiltak i større bysamfunn*. Dette arbeidet vil bli sett i sammenheng med arbeidet på barnevernsområdet (jf. kap. 854 Tiltak i barne- og ungdomsvern).

Departementet vil arbeide for å forhindre brudd på barn og unges rettigheter, blant annet innenfor isolerte trossamfunn.

Den økende aktiviteten blant grupper av samiske barn og ungdom i lokalsamfunnene er positiv, og departementet ønsker å støtte denne utviklingen. Det vil blant annet bli stimulert til at ulike tilskuddsordninger, som *Frifond* og *Idébanken*, brukes aktivt i samiske barne- og ungdomsgrupper. Departementet vil fortsatt samarbeide om å fremme utvikling av tilbud i kommunene som styrker samiske barn og ungdoms identitet og tilhørighet til det samiske samfunnet. Samarbeidet med Sametinget om innhenting av innspill fra samiske barn og ungdom til utvikling av samisk barne- og ungdomspolitikkk vil bli videreført.

Departementet vil bidra til å bedre situasjonen for funksjonshemmede barn, ungdommer og deres familier, blant annet gjennom driftstilskudd til Funksjonshemmedes Fellesorganisasjons Ungdom, tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner, tilskuddsordningen *Ungdomstiltak i større bysamfunn* og støtte til samlivstiltak for foreldre med funksjonshemmede barn. Det vil bli sti-

mulert til at funksjonshemmede barne- og ungdomsgrupper aktivt benytter ulike tilskuddsordninger, som *Frifond* og *Idébanken*.

Innsats rettet mot unge lesbiske og homofile vil bli fulgt opp (se nærmere omtale under kap. 846 Familie- og likestillingspolitisk forskning, opplysningsarbeid m.v.).

Det er et viktig mål for departementet å sikre likeverd og like muligheter for jenter og gutter. Arbeidet vil bli fulgt opp blant annet gjennom statssekretærutvalget for likestilling, gjennom departementets ulike støtteordninger og gjennom departementets kontakt og dialog med ungdomsmiljøene (se vedlegg til St.prp. nr. 1 (2003–2004) *Integrering av kjønns- og likestillingsperspektivet i utvalgte budsjettområder*). Departementet vil arbeide for å hindre isolasjon og bidra til større deltakelse og integrering av unge jenter med innvandrerbakgrunn.

Stimulere til forskning, kompetanseoppbygging og erfaringsformidling

Departementet ser det som viktig å stimulere til forskning, kompetanseoppbygging og erfaringsformidling som ledd i arbeidet med å sikre barn og ungdom gode oppvekst- og levekår. Det vil fortsatt bli gitt støtte til barne- og ungdomsforskning, og departementet har et nært samarbeid med Norges forskningsråd på dette feltet. Videre vil det bli gitt støtte til forsøks- og utviklingsarbeid som kan gi økte kunnskaper og bidra til videreutvikling av det lokale barne- og ungdomsarbeidet.

Som ledd i arbeidet med å styrke kompetanseoppbyggingen på barne- og ungdomsområdet vil det bli lagt vekt på erfaringsformidling gjennom konferanser, rapporter og annen informasjon.

Styrke barn og ungdoms mulighet til deltakelse og innflytelse over eget liv og i samfunnet

Støtte barn og ungdoms engasjement gjennom frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner

De frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene er sentrale aktører i barne- og ungdomspolitikken, og departementet støtter frivillig barne- og ungdomsarbeid sentralt og lokalt. Støtte til barne- og ungdomsorganisasjonenes virke er et viktig virkemiddel for å sikre barn og unges deltakelse og engasjement. Målet er å bidra til et levende og mangfoldig organisasjonsliv for og med barn og unge.

Det finnes ulike tilskuddsformer rettet mot barne- og ungdomsorganisasjonenes sentralløst; grunnstøtte til nasjonalt og internasjonalt arbeid og etablerings- og uttrappingstilskudd (jf. forskrift av 16. desember 2002). Etableringstilskuddet skal føre til at flere små organisasjoner har mulighet til

å søke grunnstøtte. Departementet vil følge utviklingen for de små organisasjonene, deriblant minoritetsorganisasjonene, og styrke dette arbeidet gjennom kontakt og dialog med ungdomsmiljøene.

BFD vil fortsette samarbeidet og dialogen både med ulike departementer og organisasjonsmiljø om politikkutvikling, deltakelse og engasjement knyttet til de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene. Kontakten og dialogen med frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner vil bli videreutviklet gjennom regelmessige kontaktmøter og den årlige konferansen rettet mot barne- og ungdomsorganisasjoner og ungdomsgrupper.

Departementet har tatt initiativ til en helhetlig evaluering av statlige tilskuddsordninger rettet mot frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner. Hensikten med evalueringen er å se om ordningene er egnede virkemidler for å nå målsettingene som ligger til grunn for støttepolitikken, og om det tas hensyn til organisasjonenes egne målsettinger og egenart. Evalueringsrapport vil bli lagt fram i 2004.

Barn og unge opplever stort kommersielt press, og det er viktig å bidra til at presset reduseres. Departementet vil ha dialog med de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene om hvordan en i samarbeid kan bidra til å redusere det kommersielle presset. De frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene bør være billige og gode møteplasser for barn og ungdom.

Stimulere til frivillig barne- og ungdomsarbeid lokalt

Frivillig barne- og ungdomsarbeid lokalt sikrer gode, trygge og inkluderende nærmiljø for alle barn og unge. Departementet vil gjennom ulike tilskuddsordninger og satsinger stimulere det frivillige barne- og ungdomsarbeidet lokalt. Lokal aktivitet samt samarbeid og dialog med frivillige organisasjoner, ungdomsgrupper og lokale myndigheter står sentralt.

Tilskuddsordningen *Frifond* er et særlig viktig virkemiddel, og det bevilges midler til denne både over statsbudsjettet og gjennom tildeling av spillemidler. I henhold til foreløpige prognoser for spilleoverskuddet i 2004 innebærer dette 55,8 mill. kroner til BFDs andel av *Frifond*-ordningen (se nærmere omtale i Kultur- og kirkedepartementets budsjettproposisjon). Hvordan *Frifond*-ordningen skal forvaltes er drøftet i St.meld. nr. 48 (2002–2003) *Kulturpolitikk fram mot 2014* som ble framlagt i august 2003.

Det gis også støtte til frivillig barne- og ungdomsarbeid lokalt gjennom andre av departementets tilskuddsordninger og satsinger, blant annet

tilskuddsordningen *Ungdomstiltak i større bysamfunn* og gjennom *Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet*. Disse ordningene har blant annet som mål å sikre et godt samspill mellom offentlige myndigheter og frivillige sektor. Videre gis det støtte til flerkulturelle aktiviteter i regi av organisasjoner og grupper lokalt gjennom tilskuddsordningen *Idébanken*. Dette arbeidet vil bli videreført.

Motivere lokale og sentrale myndigheter til å øke barn og ungdoms medvirkning og innflytelse i samfunnet

BFD vil fortsette sin informasjonsvirksomhet overfor kommunene for å motivere dem til å styrke barn og ungdoms innflytelse i lokalsamfunnet og videreutvikle de verktøyene de bruker for dialog med barn og ungdom. En sentral utfordring er å stimulere til at antallet kommuner med systematisk medvirkning fra barn og ungdom øker, og at dette blir en viktig og ordinær del av arbeidet på alle nivå i kommunene. Departementet vil bidra til ide- og erfaringsutveksling kommunene imellom, og det vil fortsatt bli gitt støtte til utviklingsarbeid som andre kan lære og bli inspirert av.

Det vil også bli arbeidet med å videreutvikle og styrke dialogen med barn og unge på sentralt nivå.

Sikre barn og ungdoms rettigheter og interesser på informasjons- og medieområdet

BFD ser det som en sentral oppgave å sikre barn og unge god informasjonstilgang og gode kommunikasjonsmuligheter om rettigheter, muligheter, plikter og behov. Nettstedet www.ung.no, som BUFA har ansvaret for, er en viktig del av regjeringens helhetlige informasjonsarbeid rettet mot barn og unge. [Ung.no](http://www.ung.no) vil bli videreutviklet og markedsført. Departementet vil samarbeide med aktuelle instanser om videreutvikling av det offentlige informasjonsarbeidet rettet mot barn og unge.

Departementet vil videreføre arbeidet med å gi barn, ungdom og foreldre opplysning og veiledning om trygg bruk av Internett gjennom oppfølging av departementets tiltaksplan *Barn, unge og Internett* og gjennom det EU-støttede opplysningsprosjektet «Safety, Awareness, Facts and Tools» (SAFT). Nettstedet www.saftonline.no vil bli videreutviklet slik at barn, unge og familier sikres oppdatert og faglig solid informasjon og veiledning om trygg og nyttig bruk av Internett.

Den europeiske merkeordningen for dataspill (PEGI) trådte i kraft i 2003. Barne- og familiedepartementet vil, i samarbeid med Kultur- og kirkedepartementet og Justisdepartementet, bidra til å sikre at intensjonene bak spillbransjens egen mer-

keordning overholdes. En konsesjonsordning og eventuelle endringer i straffeloven vil bli vurdert for å regulere detaljomsetningen av dataspill.

Styrke det internasjonale samarbeidet på barne- og ungdomsområdet

Delta i utviklingen av internasjonalt samarbeid på barne- og ungdomsområdet

BFD vil delta aktivt i det nordiske samarbeidet på barne- og ungdomsområdet. Implementeringen av den tverrsektorielle handlingsplanen for barne- og ungdomspolitisk samarbeid 2001–2005 *Norden inn i et nytt årtusen* vil fortsatt være styrende for arbeidet i Nordisk ungdomskomite. Det vil bli et styrket samarbeid om de seks målene: deltakelse/innflytelse, nordisk identitet, kvalifisering, likestilling, toleranse og særlig fokus på utsatte barn og unge.

EØS-avtalen gir gode muligheter til å delta i utviklingen av ungdomspolitiske tiltak i EU. Programmet *UNG i Europa* gir ungdom i Norge anledning til økt deltakelse i internasjonalt samarbeid. Europakommisjonens Hvitbok fra 2001, om framtidig ungdomspolitisk samarbeid i EU, legger opp til et utvidet samarbeid på det ungdomspolitiske området. Norge vil, innenfor rammen av EØS-avtalen, bidra i oppfølgingen av Hvitboka. Ungdoms deltakelse og innflytelse samt ungdomsinformasjon vil bli prioritert.

Europarådet, hvor 48 europeiske land deltar, er et viktig samarbeidsforum på det ungdomspolitiske området. Norge har formannskapet i Europarådets Ministerkomité fra mai til november 2004. Departementet vil prioritere arbeidet i Europarådet og delta i den videre utviklingen av det ungdomspolitiske samarbeidet.

Utvikle det regionale samarbeidet i nærområdene og det bilaterale samarbeidet med europeiske land på barne- og ungdomsområdet

BFD vil prioritere utviklingen av det ungdomspolitiske samarbeidet i Barentsregionen i tråd med handlingsplanen vedtatt på Ungdomsministerkonferansen i Tromsø i 2001. Det vil bli avsatt midler til multilaterale prosjekter og aktiviteter for barn og ungdom i Barentsregionen. Midlene forvaltes av Barentssekretariatet i Kirkenes. Russland, Sverige, Finland og Norge har i fellesskap etablert en ungdomskoordinatorfunksjon i Murmansk som skal gi informasjon, råd og veiledning til ungdomsorganisasjoner og ungdomsgrupper som ønsker å etablere samarbeidstiltak i regionen.

Departementet vil også bidra til å styrke det ungdomspolitiske samarbeidet i Østersjøregio-

nen, i tråd med retningslinjer vedtatt på Ungdomsministerkonferansen i Vilnius i 2002.

Departementet vil videreføre samarbeidsavtalen med Litauen på det barne- og ungdomspoli-

tiske området og videreutvikle utvekslingsarbeidet mellom de to landene både på nasjonale og lokalt nivå.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 857 Barne- og ungdomstiltak

Delmål	Resultatmål
Gode og trygge oppvekstvilkår med plass for mangfoldet	Styrke samordningen av departementenes politikk på barne- og ungdomsområdet og bedre samarbeidet mellom statlige og lokale myndigheter og med frivillig sektor Oppfølging av FNs konvensjon om barnets rettigheter Innsats mot vold, mobbing, rus, kriminalitet, rasisme og diskriminering i barne- og ungdomsmiljøene Støtte opp om ungdomssatsing i større bysamfunn og i distriktskommuner Arbeide for likeverd og like muligheter for alle barn og unge Stimulere til forskning, kompetanseoppbygging og erfaringsformidling
Styrke barn og ungdoms mulighet til deltakelse og innflytelse over eget liv og i samfunnet	Støtte barn og ungdoms engasjement gjennom frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner Stimulere til frivillig barne- og ungdomsarbeid lokalt Motivere lokale og sentrale myndigheter til å øke barn og ungdoms medvirkning og innflytelse i samfunnet Sikre barn og ungdoms rettigheter og interesser på informasjons- og medieområdet
Styrke det internasjonale samarbeidet på barne- og ungdomsområdet	Delta i utviklingen av internasjonalt samarbeid på barne- og ungdomsområdet Utvikle det regionale samarbeidet i nærområdene og det bilaterale samarbeidet med europeiske land på barne- og ungdomsområdet

Nærmere om budsjettforslaget

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Posten vil bli brukt til utgifter i forbindelse med konferanser, informasjonsmateriell, forskning, utredninger med videre, som inngår i arbeidet med å styrke oppvekstmiljøet for barn og ungdom. Posten er prisjustert.

Post 50 Forskning, kan nyttes under post 71

Hoveddelen av bevilgningen på post 50 kanaliseres til Norges forskningsråd sitt program *Velferdsprogrammet- Samfunn, familie og oppvekst* (1999–2008). Posten er prisjustert. Se også omtale under post 71.

Post 70 Barne- og ungdomsorganisasjoner**Målsetting**

Posten omfatter tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner sitt nasjonale arbeid. Formålet er å legge til rette for barn og ungdoms deltakelse i barne- og ungdomsorganisasjonene. Tilskuddet skal stimulere organisasjonene til engasjement og medansvar, og sikre organisasjonene som arena for medbestemmelse og demokrati.

Tildelingskriterier

Den nasjonale grunnstøtten til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner reguleres av *Forskrift om tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner* av 16. desember 2002.

BFD er klageinstans for vedtak fattet av Forordningsutvalget.

Det gis også driftstilskudd til Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner, Landsforeningen Ungdom og Fritid og Funksjonshemmedes Fellesorganisasjons Ungdom. Videre benyttes midler fra posten til støtteordningen *Idébanken*, som forvaltes av Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner.

Oppfølging og kontroll

Krav til revisjon, rapport og kontroll av nasjonal grunnstøtte reguleres av *Forskrift om tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner* og instruks for Fordelingsutvalget.

Andre tilskudd som gis gjennom denne posten kontrolleres gjennom rapportering og regnskap.

Budsjettforslag 2004

Bevilgningsforslaget er om lag 3 mill. kroner høyere enn saldert budsjett 2003. Midler til fordelingsutvalgets driftsutgifter er skilt ut på egen post under BUFA (kap. 858 Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen, post 21).

Post 71 Utviklingsarbeid, kan nyttes under post 50**Målsetting**

Post 50 og post 71 benyttes til å støtte forskning og utviklingsarbeid som kan gi økt kunnskap og bidra til å styrke oppvekstmiljøet for barn og ungdom. Videre er det et mål å styrke informasjons- og erfaringsformidlingen på barne- og ungdomsområdet.

Tildelingskriterier

Midlene til barne- og ungdomsforskning kanaliseres i all hovedsak til Norges forskningsråd (jf. post 50). Bevilgninger til lokalt utviklingsarbeid, kompetanseoppbygging, informasjon og erfaringsformidling sees i sammenheng med de mål departementet har satt for arbeidet på barne- og ungdomsområdet i 2004.

Oppfølging og kontroll

Departementet følger opp programvirksomheten under Norges forskningsråd gjennom deltakelse i programstyre og gjennom rapporter og regnskap. Støtte til enkeltprosjekt, forsøks- og utviklingsarbeid følges opp gjennom rapporter og regnskap.

Budsjettforslag 2004

Posten er styrket med om lag 2 mill. kroner til innsats mot mobbing i fritidssektoren og til informasjon om barnekonvensjonen.

Post 72 Styrking av oppvekstmiljøet m.v., kan overføres**Målsetting**

Posten nyttes til å støtte lokalt arbeid i kommuner gjennom *Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet* og gjennom støtteordningen *Ungdomssatsing i distriktene*.

Målet med Utviklingsprogrammet er å styrke og videreutvikle de lokale oppvekstmiljøene gjennom et bredt samspill mellom offentlige og frivillige krefter. Å bedre barn og ungdom sine muligheter til deltakelse, medvirkning og mestring står sentralt. Samtidig skal innsatsen mot vold, mobbing, rus, kriminalitet og rasisme i barne- og ungdomsmiljøene styrkes.

Målsettingen med støtten til ungdomssatsing i distriktene er å sikre ungdomsbosetting i distriktene gjennom økt ungdomsaktivitet og -innflytelse. Tilskuddene skal bidra til kreative og stimulerende ungdomsmiljø som kan gi ungdom tro på en fremtid lokalt.

Tildelingskriterier

Midlene som bevilges gjennom Utviklingsprogrammet nyttes til lokalt arbeid for å styrke oppvekstmiljøet i kommunene som deltar i programmet.

Midlene til ungdomssatsing i distriktene benyttes til lokale ungdomssatsinger på kultur- og fritidsområdet i små distriktskommuner. Distrikts-

kommuner med stor nedgang i folketallet inviteres til å søke gjennom et årlig utlysningsbrev. Midlene blir forvaltet av BUFA på vegne av departementet.

Gjennom begge ordningene legges det stor vekt på ungdoms deltakelse og innflytelse, og på at både gutter og jenters interesser ivaretas. Innsats fra ungdom for å skape et godt ungdomsmiljø står sentralt, og kommunene må føre en aktiv dialog med ungdom om hvordan arbeidet skal legges opp.

Oppfølging og kontroll

Oppfølging og kontroll av tilskuddene skjer gjennom rapporter og regnskap.

Budsjettforslag 2004

Posten videreføres nominelt.

Post 73 Ungdomstiltak i større bysamfunn, kan overføres

Målsetting

Formålet med tilskuddsordningen er å bedre oppvekst- og levekårene for ungdom i de ti bykommunene; Oslo (inkludert 7 prioriterte bydeler), Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand, Tromsø, Drammen, Skien, Fredrikstad og Sandnes. Bevilgningen benyttes til tiltak, prosjekter og investeringer rettet mot ungdom i alderen 12 til 25 år.

Tildelingskriterier

Bevilgningen benyttes til tiltak og prosjekt som retter seg mot ungdom med spesielle behov, utsatte ungdomsgrupper og ungdomsmiljø. Ungdom med innvandrerbakgrunn står overfor spesielle utfordringer, og tiltak og prosjekt som fremmer integrering har høy prioritet. Ungdoms deltakelse og innflytelse bør prioriteres der det er naturlig. Innsatsen bør inngå i en helhetlig og samordnet ungdomspolitik. Det skal legges vekt på:

- å forebygge uønsket sosial atferd, blant annet vold, mobbing, kriminalitet, rus og rasisme, å motvirke fordommer og diskriminering, og å fremme gjensidig aksept
- deltakelse fra ungdomsgrupper som i liten grad benytter seg av eksisterende kultur- og fritidstilbud
- inkludering og etablering av alternative mestingsarenaer
- arbeid og innsats som tar sikte på å nå barn og ungdom berørt av fattigdomsproblemer
- likeverd og like muligheter for jenter og gutter

f) likeverdige muligheter for funksjonshemmede

Den største delen av bevilgningen blir fordelt mellom byene og bydelene som inngår i ordningen, og det foregår en spesiell satsing i Oslo, Bergen og Trondheim. Bydeler, frivillige organisasjoner, ungdomsgrupper, offentlige og private etater eller institusjoner kan søke bykommunene eller de prioriterte bydelene om tilskudd. Resten av bevilgningen benyttes til strakstiltak for å løse oppgaver og problemer av mer akutt karakter i ungdomsmiljøene og til utviklingsarbeid. Departementet kan også ta initiativ til å støtte enkelte prioriterte områder. Det er avsatt egne midler til tiltak og prosjekter rettet mot barn og unge berørt av fattigdomsproblemer, jf. regjeringens tiltaksplan mot fattigdom (St.meld. nr. 6 (2002–2003)).

Oppfølging og kontroll

Kontroll og oppfølging av tilskuddsordningen skjer gjennom kommunenes rapportering til departementet.

Budsjettforslag 2004

Posten er styrket med 3 mill. kroner for å styrke arbeidet rettet mot barn og unge berørt av fattigdomsproblemer.

Post 75 Frivillig barne- og ungdomsarbeid lokalt (Frifond)

Målsetting

Midlene benyttes til tilskuddsordningen *Frifond*. Formålet er å bedre rammebetingelsene for frivillige organisasjoner og grupper medlemsbaserte virke på lokalt nivå. Ordningen skal nå ut til et bredt spekter av organisasjoner og grupper med ulike formål og aktivitetsgrunnlag.

Tildelingskriterier

Midlene kanaliseres til lokale lag og grupper gjennom Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner. Lagene og gruppene må være demokratisk oppbygd og ha et allmennyttig siktemål. De må ha barne- og ungdomsarbeid som del av sin virksomhet og må arbeide for og med barn og unge under 26 år i lokalmiljøet. Midlene fordeles via sentrale organisasjoner til deres lokallag (Frifond organisasjon) og til lokale lag og grupper uten tilknytning til noe nasjonalt ledd (*Frifond barn og unge*).

Oppfølging og kontroll

Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner iverksetter kontroll og oppfølging av bruken av midlene på lokalt nivå. BFDs kontroll og oppfølging av ordningen skjer gjennom Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner sin rapportering til departementet.

Budsjettforslag 2004

Posten er redusert med 11,5 mill. kroner. Midlene omdisponeres bl.a. til økt innsats for å bekjempe og forebygge vold og overgrep mot barn og unge. 3 mill. kroner av beløpet er overført til post 70 til frivillig barne- og ungdomsorganisasjoner. 2 mill. kroner er overført til post 71 til innsats mot mobbing i fritidssektoren og til informasjon om barnekonvensjonen. 5 mill. kroner er overført til kap. 841 Familievern og konfliktløsning og til kap. 854 Tiltak i barne- og ungdomsvernet til tiltak for å hjelpe barn som er utsatt for vold. 1,5 mill. kroner er overført til kap. 840 Tilskudd til krisetiltak for å styrke arbeidet med barn på krisesentrene.

Post 79 Tilskudd til internasjonalt ungdomssamarbeid m.v., kan overføres

Målsetting

Målet med bevilgningen er å stimulere internasjonalt samarbeid på barne- og ungdomsområdet. Målgruppe er frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner, enkeltpersoner og grupper av barn og ungdom, samt offentlige myndigheter lokalt, regionalt og nasjonalt.

Hoveddelen av posten benyttes til Norges bidrag til deltakelse i EU programmet *UNG i Europa*, og til kostnader knyttet til deltakelse i andre EU programmer som retter seg mot barn og ungdom. Posten dekker også Norges bidrag til Det europeiske ungdomsfond i Europarådet, kostnader i forbindelse med bilateralt samarbeid, samarbeidet med nærområdene, særlig samarbeidet i Barentsregionen, og andre tiltak knyttet til det mellomstatlige samarbeidet på ungdomsområdet. Videre får de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene grunnstøtte til sitt internasjonale arbeid, og Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU) får tilskudd til sitt internasjonale arbeid fra denne posten.

Tildelingskriterier

Bidragene til deltakelsen i EUs ulike programmer fastsettes etter fordelingsnøkkel nedfelt i EØS-avtalen. Størrelsen på bidraget til Det europeiske ungdomsfond fastsettes av Ministerkomiteen i Europarådet. Tilskudd i forbindelse med bilateralt samarbeid, til samarbeidet i nærområdene og annet internasjonalt samarbeid fastsettes av departementet ut fra gjeldende avtaler og prinsipper omtalt i avsnittet mål og strategier. Tilskudd til de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene fordeles av Fordelingsutvalget etter kriterier fastsatt i *Forskrift om tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner*. Tilskuddet til Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner fastsettes av BUFA etter søknad.

Oppfølging og kontroll

Europarådets ungdomsdirektorat og Europarådets revisjonsstyre kontrollerer Det europeiske ungdomsfond. Revisjonsretten i EU og EUs internrevisjon kontrollerer bruken av budsjettmidler til de programmene Norge deltar i. Det vises for øvrig til EØS-avtalen. Tilskudd til ungdomssamarbeid i Barentsregionen forvaltes av Barentssekretariatet i Kirkenes. Tilskudd gitt av departementet følges opp og kontrolleres etter interne retningslinjer.

BUFA og Fordelingsutvalget har ansvaret for oppfølging og kontroll av tilskudd til Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner og støtten til de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene.

Budsjettforslag 2004

Hoveddelen av bevilgningen benyttes til de forpliktelser Norge har gjennom internasjonale avtaler, spesielt EØS-avtalen. EFTA/EØS-landenes bidrag til budsjettene for de programmer en deltar i, utgjør en prosentandel av Europaparlamentets budsjettvedtak. De eksakte utgiftene til de enkelte programmene kan variere betydelig fra år til år. I tillegg til programmet *UNG i Europa*, dekkes kostnadene til deltakelsen i programmet *DAPHNE* (tiltak for å bekjempe vold mot kvinner, barn og ungdom) og programmet for sikrere bruk av Internett. Posten foreslås nominelt videreført.

Kap. 0858 Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (jf. kap. 3858)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
01	Driftsutgifter	18 721	16 023	15 889
21	Spesielle driftsutgifter			500
	Sum kap 0858	18 721	16 023	16 389

Status for virksomheten

Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (BUFA) ble opprettet 1. januar 1998.

Et sentralt ansvarsområde for BUFA er å forvalte regelverk og retningslinjer ved adopsjon, inkludert tilsyn og kontroll med de tre godkjente norske adopsjonsforeningene.

BUFA har også ansvar for utredning av søknader om billighetserstatning innen barne- og familieområdet og behandling av klagesaker etter ekteskapsloven.

En sentral oppgave for kontoret er å utføre sekretariatsfunksjoner for Fordelingsutvalget som forvalter tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner.

BUFA er ansvarlig for tildeling av midler fra støtteordninger til samlivstiltak og til familie- og likestillingspolitisk arbeid. På vegne av BFD forvalter BUFA midler til ungdomssatsing i distriktene.

Deltakelsen i *UNG i Europa-programmet* (jf kap. 859 UNG i Europa) forutsetter at det i hvert land etableres et nasjonalt kontor som ivaretar de operative oppgavene i forbindelse med gjennomføringen av programmet. BUFA er nasjonalt kontor i Norge.

BUFA skal iverksette informasjonstiltak rettet mot barn og unge etter instruks fra departementet. En sentral informasjonsoppgave er å gi holdnings- og debattskapende informasjon til ungdom. Et virkemiddel i dette arbeidet er ungdomsinformasjonskanalen www.ung.no. Målet med denne tjenesten er å gi ungdom nok bakgrunnskunnskap til å foreta bevisste valg i forhold til sin egen framtid.

Resultatrapport 2002

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatomål som ble presentert i St. prp. nr. 1 (2001–2002).

Sikre barns interesser ved innenlands- og utenlandsadopsjoner

Adopsjonsvirksomheten skal gjennomføres på en kvalitetsmessig god og effektiv måte i samsvar med lov om adopsjon og internasjonale konvensjoner

Forenkling av adopsjonsprosessen

Bidra til høy kunnskap, kompetanse og kvalitet i arbeidet med adopsjonssaker

Effektivt tilsyn og kontroll med de godkjente adopsjonsforeningene

Norge er et av de land i verden som har flest internasjonale adopsjoner i forhold til folketallet. Ifølge adopsjonsforeningenes egen statistikk ble det formidlet 747 adoptivbarn til Norge i 2002, mot 713 barn i 2001 og 589 barn både i 2000 og 1999. I tillegg kommer et lite antall barn som ble adoptert uten bistand fra adopsjonsforeningene. Over 40 prosent av alle utenlandsadopterte i 2002 kom fra Kina (310 barn). Dette var en økning på 84 barn i forhold til 2001. Andre store land i denne sammenhengen er Colombia (133 barn), Sør-Korea (106 barn), Etiopia (40 barn) og India (35 barn).

Statistikken viser at det ble gitt forhåndssamtykke til adopsjon av barn fra utlandet i 767 saker i 2002. Dette indikerer at det også i 2003 og 2004 må forventes et stort antall adoptivbarn fra utlandet til Norge. Bare et lite antall søknader om forhåndssamtykke ender med avslag. De siste årene har det blitt gitt avslag på om lag 5 prosent av sakene. Gjennomsnittlig saksbehandlingstid i 2002 varierte fra 3 til 4 måneder. Mot slutten av året lyktes det å bringe behandlingstiden noe ned.

Når det gjelder de norske adopsjonssakene, utgjør søknader om stebarnsadopsjoner det store flertallet saker. I 2002 mottok BUFA 274 slike søknader, mens antallet søknader om adopsjon av fosterbarn begrenset seg til 42 nye saker. Tilsvarende tall for 2001 var henholdsvis 225 og 40 saker. I tillegg kommer et meget lite antall adopsjoner hvor barnets biologiske mor ikke selv ser seg i stand til

å ta seg av barnet, og derfor gir sitt samtykke til adopsjon av barnet.

En viktig oppgave for BUFA gjelder fullføringen av adopsjonsprosessen. I de fleste sakene gjelder dette registrering av adopsjoner gjennomført i utlandet. I forhold til fire samarbeidsland (Filippinene, India, Sør-Korea og Thailand) må den endelige adopsjonsbevillingen utstedes av BUFA, etter at barnet er kommet hit. Disse sakene gis særlig prioritet, da bevillingsdokumentet er av avgjørende betydning for barnas rettslige status som adoptert i forhold til adoptivforeldrene. Dette omfattet 210 adopsjoner i 2002, mot 246 adopsjoner i 2001.

I 2002 ble tilsynet med adopsjonsforeningene gitt økt prioritet. BUFAs rolle i dette er å sikre at all formidlingsvirksomhet skjer innenfor de rammer som er fastsatt av BFD gjennom en egen forskrift til adopsjonsloven. En sentral kilde til informasjon om foreningenes virksomhet ligger i behandlingen av søknader om formidlingstillatelse fra de ulike land. I tillegg foretas tilsyns- og informasjonsreiser til aktuelle opprinnelsesland. I 2002 ble først Sør-Korea og Kina besøkt, deretter India og Nepal. Slike reiser gir for det første viktig informasjon om hvordan foreningene har lagt opp formidlingsvirksomheten i de enkelte land. Videre gir reisene et nyttig innblikk i de forhold adoptivbarna lever under før adopsjonen. I tillegg gir reisene anledning til å etablere en god dialog med adopsjonsmyndighetene i de aktuelle landene.

En annen sentral oppgave er rådgivning og veiledning til kommunale saksbehandlere som arbeider med adopsjon. I tillegg til de mange generelle henvendelsene fra kommunene er det utstrakt kontakt om aktuelle saker som er til behandling. Opplæringsbehovet i kommunene på dette feltet er fortsatt stort. I 2002 ble det fra BUFAs side lagt særlig vekt på å bedre informasjonen som gis på Internett, under adressen www.bufa.no. Tilbake-

meldingene på dette har vært entydig positive, ikke bare fra kommunene, men også fra adopsjonsforeningene og andre brukere som søker informasjon og veiledning.

Styrke barn og unges egeninnsats og engasjement i utviklingen av samfunnet

Utføre sekretariatsoppgavene for Fordelingsutvalget som forvalter tilskudd til de landsdekkende barne- og ungdomsorganisasjonene

Alle tilskudd ble i hovedsak fordelt til organisasjonene innen tidsfristene gitt i forskriften.

Tilskuddsåret 2002 ble preget av prosessen med forskriftsendringer. Forskriftsendringene medførte at søknadsfristen for nasjonal grunnstøtte 2003 ble utsatt fra 01.09.02 til 21.01.03. Alle søknader om grunnstøtte for 2003 må derfor behandles i 2003.

Fordelingsutvalget har hatt et økt fokus på kontroll og har besluttet å gjøre enkelte endringer i metoden for kontrollen og utvide veiledningen overfor organisasjonene.

Fordelingsutvalgets database er et sentralt verktøy i fordelingen av de årlige tilskudd. Databaseen inneholder data og statistikk om organisasjonene og tilskudd fra 1977 og fram til i dag. Fordelingsutvalget har også inntrykk av at den nye hjemmesiden for Fordelingsutvalget er et godt tilbud til organisasjonene og andre interesserte som er interessert i opplysninger om tilskuddsordningen.

Fordelingsutvalget disponerte kroner 54 544 000 til de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene. Det fordelte seg med kroner 52 044 000 fra kap. 857 post 70 i statsbudsjettet og kroner 2 500 000 fra kap. 857, post 79 i statsbudsjettet. Dette fordelte seg slik:

Grunnstøtte til nasjonalt arbeid	49 544 000 kroner
Tilskudd til nasjonale prosjekter	2 500 000 kroner
Grunnstøtte til internasjonalt arbeid	1 850 000 kroner
Tilskudd til internasjonale prosjekter	650 000 kroner

Antall søkere i 2002 var 66, mot 68 søkere i 2001. 58 organisasjoner mottok grunnstøtte til nasjonalt arbeid.

Fordele tilskudd til sammenslutninger av barne- og ungdomsorganisasjoner

BUFA er delegert myndighet til å fordele tilskudd til Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU), Landsforeningen Ungdom og

Fritid og Funksjonshemmedes Fellesorganisasjons Ungdom (FFOU).

Gjennomføre informasjonstiltak og utvikle gode kommunikasjonskanaler rettet mot barn og unge i Norge

BUFA har ansvaret for å gjennomføre informasjonstiltak rettet mot barn og unge i Norge. Nettsiden www.ungdomstorget.net ble opprettet i 2001 for å formidle offentlig informasjon rettet mot unge mellom 14 og 20 år med spesielt fokus på deres rettigheter, muligheter og plikter. Målet med Ungdomstorget var at målgruppen skulle finne kvalitetssikret informasjon fra det offentlige på et sted, tilpasset målgruppen i form og innhold. Med en slik informasjonstjeneste forenkler statsforvaltningen tilgangen til informasjon for ungdom, og gir dem samtidig muligheten til å bli mer aktive i samfunnsutviklingen.

Prosjektet Ungdomstorget ble i 2002 videreutviklet for å videreføres som nettstedet www.ung.no fra 2003. Når www.ung.no ble lansert i februar 2003, ble Ungdomstorget nedlagt.

BUFA informerer om utvekslingsprogrammet *UNG i Europa* gjennom nyhetsbrev og på nettstedet www.ungieuropa.net samt gjennom deltakelse på informasjonsseminarer og – møter. Hovedmålgrupper for dette er både ungdom mellom 15 og 25 år og de som jobber med og for ungdom i frivillig og offentlig sektor.

BUFA hadde også i 2002 ansvaret for Norges deltakelse i prosjektet EURODESK, et europeisk elektronisk informasjonstiltak med ungdom som målgruppe. En hovedoppgave i 2002 har vært å utvide innholdet i databasen og styrke nettverket av lokale EURODESK-kontorer i Norge.

Mål og strategier

BFD sendte i juni 2003 et forslag til ny organisering av behandlingen av søknader om adopsjon på høring. Forslaget går i korte trekk ut på at de fem regionene i den nye statlige organisasjonen for barnevernet og familievernet (SBF) blir ny førsteinstans ved behandling av adopsjonssøknader, mens BUFA går fra å være førsteinstans til å bli klageinstans. Den nye organiseringen planlegges å tre i kraft 1. januar 2004. Forslag til ny organisering innebærer ingen endringer i forhold til de mål og strategier som skal gjelde for arbeidet med adopsjonssakene, men vil kunne få konsekvenser for fordelingen av ressurser mellom den sentrale forvaltningen (BUFA) og de regionale kontorene.

Dette må departementet komme tilbake til etter at ny organisering er endelig fastsatt. I likhet med hva som gjelder for inneværende år, vil følgende mål bli gitt prioritet også i 2004:

Sikre barns interesser ved innenlands- og utenlandsadopsjon

Adopsjonsvirksomheten skal gjennomføres på en kvalitetsmessig god måte i samsvar med lov om adopsjon og internasjonale konvensjoner

BUFA er den sentrale myndigheten i Norge både når det gjelder norske og internasjonale adopsjoner. I alle saker er det viktig å sikre at adopsjonsprosessen gjennomføres på en måte som er i samsvar med barnets interesser, med særlig vekt på at barnets rettssikkerhet blir godt ivaretatt. Samtidig må det legges vekt på effektiv saksbehandling av innkomne søknader, slik at de fastsatte fristene for gjennomsnittlig saksbehandlingstid overholdes. For øvrig skal følgende hensyn og føringer legges til grunn for arbeidet:

Innenlandsadopsjon:

- Sikre at de biologiske mødre/foreldre ivaretas og gis den informasjon og rådgivning som er nødvendig for at de kan treffe sin beslutning
- Videreføre det gode samarbeidet som er etablert med de ulike instanser som er involvert i adopsjonsprosessen
- Sikre at det foreligger tilstrekkelige opplysninger om barnet og biologiske foreldre, slik at Faglig utvalg for adopsjonssaker kan finne frem til de best egnede adoptivforeldre for barnet
- Ved konkrete tildelinger av adoptivbarn skal hensynet til barnet medføre at saken gis prioritet.

Internasjonale adopsjoner:

- Ved behandling av adopsjonssøknader skal det sikres at sakene er slik opplyst at en kan anta at adopsjonen vil bli til gagn for barnet. Videre skal det sørges for at saksbehandlerne kontinuerlig har rett kompetanse for oppgaven
- Videreføre veiledning og undervisning for kommunale saksbehandlere
- Føre tilsyn med adopsjonsorganisasjonenes virksomhet både i Norge og i utlandet. Ved kontinuerlig kontrollfunksjon skal det sikres at organisasjonene arbeider i samsvar med lov, forskrift og internasjonale konvensjoner
- Videreføre samarbeidet med sentralmyndigheter for adopsjon på nordisk, europeisk og globalt nivå.

Høy kompetanse og kvalitet i arbeidet med adopsjonssaker

Det vil fortsatt være kommunene som har ansvar for å utrede og skrive sosialrapport for alle som søker om forhåndssamtykke til adopsjon. Ved godkjenning vil sosialrapporten følge søknaden til utlandet. Samlet sett er det av stor betydning både for søkerne og begge lands myndigheter at rapporten beskriver søkerens bakgrunn og forutsetninger for å kunne gi et adoptivbarn et godt hjem, på en gjennomarbeidet og troverdig måte. I mindre kommuner kan det gå lang tid mellom hver søknad som skal utredes. Mange kommuner har derfor forholdsvis liten erfaring med utarbeiding av sosialrapporter, og også begrensede kunnskaper om adopsjonsfaglige spørsmål. På denne bakgrunn må det gis prioritet til ulike opplæringstiltak, inkludert den løpende kontakten med kommuner som henvender seg om råd og veiledning i forbindelse med utredning av søkere.

Effektivt tilsyn og kontroll med de godkjente adopsjonsforeningene

En sentral innfallsvinkel i kontrollarbeidet er å sikre at adopsjonene gjennomføres i samsvar med det norske regelverket og Haagkonvensjonen om vern av barn og samarbeid ved internasjonale adopsjoner.

Tilsynet utøves på flere måter, i det daglige ved gjennomgang av adopsjonsdokumentene i enkelt saker, både når det gjelder registrering av adopsjoner gjennomført i utlandet og ved behandling av søknader om adopsjonsbevilling i saker der barnet er friggitt for adopsjon i Norge. I tillegg avholdes det årlig 3–4 kontaktmøter med foreningene hvor aktuelle spørsmål og problemstillinger blir drøftet. I tillegg foretar BUFA årlig 1–2 informasjons- og tilsynsreiser til aktuelle samarbeidsland for å styrke kontakten med adopsjonsmyndighetene der og få innblikk i hvordan foreningene driver sin virksomhet i samarbeidslandene. Ut over dette utøves tilsynsfunksjonen også gjennom behandling av søknader om regodkjenning av formidlingstillatelsene for hvert enkelt land. Slike tillatelser kan gis for inntil 3 år om gangen, noe som sikrer at det aldri går mer enn tre år mellom hver gang foreningenes virksomhet i de enkelte land blir gjennomgått og kontrollert. Videre har BUFA et ansvar for å gjennomgå organisasjonenes regnskaper.

Sikre adopsjonssøkeres interesser

Adopsjonssøkerne skal få en effektiv og kvalifisert behandling av sakene

Adopsjonssøkere, kommunale saksbehandlere og andre brukere skal på en enkel måte ha tilgang til nødvendig og tidsaktuell kunnskap og informasjon om adopsjon. De siste års satsing på informasjonsformidling gjennom BUFAs hjemmesider på internett, vil bli videreført. BUFA skal i tillegg til enhver tid være kjent med hvilken informasjon de tre formidlende organisasjoner gir sine søkere.

Stimulere organisasjonene til engasjement og medansvar nasjonalt og/eller internasjonalt, og sikre organisasjonene som arena for medbestemmelse og demokrati

Utføre sekretariatsoppgavene for Fordelingsutvalget som forvalter tilskudd til de landsdekkende barne- og ungdomsorganisasjonene

BUFA er sekretariat for Fordelingsutvalget. Fordelingsutvalget forvalter *Forskrift om tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner* av 16. desember 2002. BUFA utfører saksforberedelse på utvalgets ansvarsområde, følger opp utvalgets beslutninger og gir veiledning og informasjon til organisasjoner om tilskuddsordningen. BFD er klageinstans.

Tilskuddene til de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene har som formål å legge til rette for barn og ungdoms deltakelse i barne- og ungdomsorganisasjonene. Tilskuddsordningene skal stimulere organisasjonene til engasjement og medansvar nasjonalt og/eller internasjonalt, og sikre organisasjonene som arena for medbestemmelse og demokrati.

Kontrollere grunnlaget i saker vedrørende nasjonal og internasjonal grunnstøtte

Ved den årlige kontrollen trekkes minimum 15 organisasjoner ut for nærmere kontroll av grunnlaget for nasjonal og internasjonal grunnstøtte. Formålet med kontrollarbeidet er å undersøke om organisasjonene tilfredsstiller vilkårene for tilskudd og at tallene som er grunnlaget for tilskuddets størrelse er korrekte.

I 2002 utga Fordelingsutvalget en rapport om bruk av kontrollmetoder og revisors særattestasjon knyttet til *Forskrift om tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner*. Fordelingsutvalget vil i 2004 følge opp konklusjonene i rapporten.

Sikre og utvikle god veiledning og informasjon til organisasjonene

Fordelingsutvalget vil opprettholde praksis med møter med veiledning av alle nye organisasjoner som søker tilskudd. Fordelingsutvalget vil spesielt følge opp organisasjoner som fikk tilskudd for første gang i 2003.

Fordelingsutvalget vil gjennomføre sitt årlige informasjonsmøte for alle organisasjonene i august.

Nettsidene til Fordelingsutvalget vil vedlikeholdes og videreutvikles.

Fordele tilskudd til sammenslutninger av barne- og ungdomsorganisasjoner

BUFA er delegert myndighet til å fordele tilskudd til Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU), Landsforeningen Ungdom og Fritid og Funksjonshemmedes Fellesorganisasjons ungdom (FFOU).

Styrke barn og unges egeninnsats og engasjement i utviklingen av samfunnet

Sikre barn og unge god informasjonstilgang og gode kommunikasjonsmuligheter om deres rettigheter, muligheter og plikter

Ungdom har krav på å motta god, relevant informasjon, tilpasset målgruppen i form og innhold. Pålitelig informasjon er en forutsetning for å ha innflytelse i samfunnet.

Nettsiden www.ung.no er departementenes informasjonskanal rettet mot ungdom mellom 14 og 20 år. Nettsiden skal være en veiviser for ungdom i en offentlig informasjonsjungle. Informasjonen skal oppdateres jevnlig, og innholdet skal utvides kontinuerlig. Over 90 prosent av all ungdom i Norge har tilgang på internett. For å sikre at flest mulig får informasjon om at tjenesten finnes, vil BUFA jobbe kontinuerlig med å markedsføre www.ung.no. Slik skal www.ung.no oppnå et økt antall brukere.

I tillegg til www.ung.no har BUFA ansvaret for drift og vedlikehold av www.ungieuropa.no og www.eurodesk.no.

Informere om BUFAs utvekslingsprogrammer og nyheter relatert til disse

BUFA skal tilrettelegge informasjon om utvekslingsprogrammet UNG i Europa via internett www.ungieuropa.no samt i skriftlig og direkte kommunikasjon. Kontoret deltar på informasjonsseminarer og -møter, og opprettholder kontakt

med ulike nettverk for å gjøre programmet kjent for målgruppen.

Informere om internasjonale muligheter for ungdom gjennom Eurodesk

Eurodesk www.eurodesk.no tilbyr ungdom informasjon om støtteordninger på barne- og ungdomsfeltet, arbeid, kurs og utdanningsmuligheter i Europa.

Eurodesk har følgende tjenestetilbud:

- Informasjon om studier, jobb og støttemuligheter i Europa.
- Samler og tilrettelegger relevant informasjon på www.eurodesk.no og via nyhetsbrev.
- Svarer på henvendelser per telefon og e-post.
- Hjelper brukerne til det riktige kontoret for informasjonen.
- Er spesialiserte på EU-informasjon til unge.
- Skaffer til veie rask, oppdatert og nøyaktig Europa-informasjon.
- Et bredt informasjonsspekter.

BUFA har opprettet et norsk nettsted for Eurodesk-informasjon (www.eurodesk.no). Kontoret skal oppdatere og videreutvikle innholdet ved nettstedet. Kontoret skal styrke og utvide nettverket av lokale Eurodesk-kontakter i Norge gjennom aktiv rekruttering og tettere oppfølging. Eurodesk skal markedsføres gjennom eget nettverk av lokalkontakter, gjennom nettstedene ung.no og ungieuropa.no, og andre nettverk innen barne- og ungdomsarbeid.

Aktive organisasjoner på familie- og likestillingsområdet

Videreføre tilskuddsordning til frivillige organisasjoner på familie- og likestillingsområdet

BUFA forvalter tilskuddsordningen til familie- og likestillingstiltak som skal sikre drift og mangfold for frivillige organisasjoner som arbeider innen formålet med ordningen.

Videreføre tilskuddsordning til lokale samlivskurs og samlinger for par

BUFA forvalter den delen av BFDs tilskuddsordning til samlivstiltak som går til lokale samlivskurs. Formålet med midlene er å støtte opp om samlivet i familien og å skape en trygg oppvekst for barn. De lokale kursmidlene skal gå til styrking av ekteskap og varige samlivsforhold for å skape gode relasjoner med sikte på å forebygge familieoppløsning.

God kvalitet og høy rettssikkerhet i BUFAs behandling av saker etter ekteskapslovgivningen

Søknader om ekteskapsattester behandles innen 14 dager

Det er viktig for søkerne at BUFA ivaretar søkerens behov for høy rettssikkerhet og god kvalitet ved behandlingen av søknadene. Samtidig skal BUFA overholde målet om at alle søknader om ekteskapsattester skal være behandlet innen tidsfristen.

Behandling av enkeltsaker etter ekteskapslovgivningen skal normalt behandles innen 3 uker

Også ved behandling av enkeltsaker etter ekteskapsloven er det viktig at BUFA ivaretar søkerens behov for høy rettssikkerhet og god kvalitet. Samtidig skal BUFA overholde målet om at alle enkeltsaker etter ekteskapslovgivningen normalt skal være behandlet inne 3 uker.

Gi parter og offentlige instanser informasjon og veiledning

En del av feltet innenfor ekteskapslovgivningen er å gi råd og veiledning til parter i sakene, samt til advokater og aktuelle offentlige instanser. Informasjonsbehovet varierer fra sak til sak, men er ofte forholdsvis stort. I enkelte saker, typisk hvor den ene eller begge parter opprinnelig kommer fra et annet land, er det også behov for oppdatert kunnskap om aktuell lovgivning i disse landene. Informasjonsinnhenting skjer både via de norske utenriksstasjonene og på andre egnede måter. Alt i alt stilles det store krav til BUFAs kunnskap på området, både i forhold til norsk og fremmed rett.

Sikre god kvalitet i BUFAs behandling av søknader om billighetserstatning

Sikre at alle dokumenterbare opplysninger er tatt rede på før utredningene skrives

Billighetserstatning fra staten ytes til personer som er kommet i en særlig ugunstig stilling, og som er påført skade eller ulempe som ikke dekkes etter alminnelige erstatningsregler, eller gjennom trygde- eller forsikringsordninger. Ved vurderingen blir det lagt vekt på om skaden/ulempen har sammenheng med kritikkverdige forhold fra det offentliges side, uavhengig av om dette beror på erstatningsmessig uaktsomhet. I henhold til etablert praksis gis det ikke billighetserstatning på grunnlag av vanskelige oppvekstvilkår, med min-

dre det offentlige har unnlatt å reagere eller har hatt innflytelse på det inntrufne og derfor kan klandres.

BUFA har ansvar for utredning av søknader om billighetserstatning innenfor BFDs ansvarsområder. Erfaringsmessig kan det komme inn 90 – 120 slike søknader årlig. Så godt som alle søknader BUFA får til behandling, omhandler påstand om mangelfull oppfølging eller klanderverdig behandling fra barnevernets side gjennom søkerens oppvekst. Ved behandlingen av sakene tas det utgangspunkt i aktuell lovgivning og gjeldende praksis på den tiden søknaden omhandler. I de fleste sakene nedlegges et betydelig og også meget tidkrevende arbeid med innhenting av den dokumentasjon som måtte finnes om saken i barnevernets arkiver, samt fra andre aktuelle instanser og kilder.

Styrking av oppvekstmiljøet

Videreføre arbeidet med ungdomssatsing i distriktene

Midlene til ungdomssatsing i distriktene forvaltes av BUFA på vegne av BFD. Hovedmålene er å bidra til kreative og stimulerende ungdomsmiljø i distriktene, som gir ungdom tro på en framtid lokalt. Midlene til ungdomssatsing benyttes til lokale ungdomssatsinger på kultur- og fritidsområdet i små distriktskommuner. BUFA jobber for at samarbeidet med kommunene om denne satsingen skal være så god som mulig. Se nærmere omtale under kap. 857 Barne- og ungdomstiltak.

Forberede overtakelse av forvaltningsansvaret av statens barnevern og familievern (SBF)

Gjennomgå BUFAs nåværende organisasjon med sikte på en reorganisering av virksomheten, slik at BUFA er bedre rustet til å ivareta nye oppgaver

BUFA er i dag organisert som en virksomhet ledet av en direktør og med tre seksjoner; to fagseksjoner og en administrasjonsseksjon. Det planlegges endringer i BUFAs nåværende portefølje ved at førstehåndssaksbehandlingen i adopsjonssakene foreslås lagt til regionskontorene som opprettes i den statlige barne- og familievernsreformen, mens BUFA vil bli klageinstans i adopsjonssakene. Det tas også sikte på at statens barnevern og familievern fullt ut skal tillegges BUFA fra 1. januar 2005.

På denne bakgrunn igangsettes det en gjennomgang av BUFAs nåværende organisasjon med sikte på en reorganisering, slik at BUFA er bedre rustet til å ivareta nye oppgaver som kommer med det statlige barne- og familievernet. BUFA vil

dobles i antall tilsatte og det vil bli et bredere oppgavespekter enn tidligere, dette medfører et behov for en hensiktsmessig og god organisering av nåværende BUFA slik at det blir en naturlig integrering av den nye barne- og familievernsenheten som vil tillegges BUFA fra 1. januar 2005.

Forberedelsene til reorganiseringsprosessen har allerede startet og det tas sikte på at en ny organisering vil være på plass tidlig i 2004.

Samlokalisere BUFA og SBF fra 1. januar 2004

Prosjektgruppen som jobber med den statlige barne- og familievernsreformen er i dag lokalisert i BUFA nåværende kontorareal. For å kunne ta høyde for økningen i antall tilsatte ble det sommeren 2003 inngått leiekontrakt i nye lokaler hvor

både BUFA og Statens barne- og familievern skal samlokaliseres fra årsskiftet 2003/2004.

Internadministrative funksjoner skal integreres i /ivaretas av BUFAs administrasjon fra 1. januar 2004

Da de to juridiske enhetene skal samlokaliseres fra 1. januar 2004 synes det hensiktsmessig å benytte felles administrative tjenester som regnskap, lønn, personal, arkiv med mer. BUFA har i dag en godt utbygget administrasjonsseksjon og det er etablert gode og betryggende rutiner på de administrative områdene. Av effektivitets- og kostnadshensyn vil derfor de administrative tjenestene utføres av en administrativ enhet for begge de to juridiske enhetene allerede fra samlokaliseringstidspunktet.

Oversikt over resultatmål og delmål for kap. 858 BUFA

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
Sikre barns interesser ved innenlands- og utenlandsadopsjon	Adopsjonsvirksomheten skal gjennomføres på en kvalitetsmessig god måte i samsvar med lov om adopsjon og internasjonale konvensjoner Høy kompetanse og kvalitet i arbeidet med adopsjonssaker Effektivt tilsyn og kontroll med de godkjente adopsjonsforeningene	
Sikre adopsjonssøkeres interesser	Adopsjonssøkerne skal få en effektiv og kvalifisert behandling av sakene	Søknader om adopsjon skal normalt behandles innen 3 måneder Søknader om engangsstøtte, adopsjonsbevilling og registrering av adopsjonssaker skal være behandlet innen 1 måned
Stimulere organisasjonene til engasjement og medansvar nasjonalt og/eller internasjonalt, og sikre organisasjonene som arena for medbestemmelse og demokrati	Utføre sekretariatsoppgavene for Fordelingsutvalget som forvalter tilskudd til de landsdekkende barne- og ungdomsorganisasjonene Kontrollere grunnlaget i saker vedrørende nasjonal og internasjonal grunnstøtte Sikre og utvikle god veiledning og informasjon til organisasjonene	Fordele midlene til alle aktuelle organisasjoner innen tidsfristen gitt i forskrift Antall kontroller Kommunikasjon med organisasjonene gjennom møter og brukerveiledning

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
	Fordele tilskudd til sammenslutninger av barne- og ungdomsorganisasjoner	
Styrke barn og unges egeninnsats og engasjement i utviklingen av samfunnet	Sikre barn og unge god informasjonstilgang og gode kommunikasjonsmuligheter om deres rettigheter, muligheter og plikter	Sikret drift over tid, og videreutvikling av innhold og tjenester på nettstedet www.ung.no Antall brukere av nettstedet www.ung.no Drift og utvikling av nettsted og nyhetsbrev Antall henvendelser om programmene Antall deltakere i programmene Informere om BUFAs utvekslingsprogrammer og nyheter relatert til disse Informere om internasjonale muligheter for ungdom gjennom Eurodesk Videreutvikling og drift av nettsted for Eurodesk Styrke og utvide nettverket av lokale Eurodeskkontakter i Norge Markedsføre Eurodesk gjennom www.ung.no og UNG i Europa og andre kanaler
Aktive organisasjoner på familie- og likestillingsområdet	Videreføre tilskuddsordning til frivillige organisasjoner på familie- og likestillingsområdet	Behandle søknader om tilskudd til familie- og likestillingsarbeid Fordele driftsstøtte til særlige familiepolitiske tiltak (AFFO og F2F)
	Videreføre tilskuddsordning til lokale samlivskurs og samlinger for par	Behandle søknader om midler til lokale samlivskurs
God kvalitet og høy rettssikkerhet i BUFAs behandling av saker etter ekteskapslovgivningen	Søknader om ekteskapsattester behandles innen 14 dager	Behandlingstid
	Behandling av enkeltsaker etter ekteskapslovgivningen skal normalt behandles innen 3 uker	Behandlingstid
	Gi parter og offentlige instanser informasjon og veiledning	
Sikre god kvalitet i BUFAs behandling av søknader om billighetserstatning	Sikre at alle dokumenterbare opplysninger er tatt rede på før utredningene skrives	

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
Styrking av oppvekstmiljøet	Videreføre arbeidet med ungdomssatsing i distriktene	
Forberede overtakelse av forvaltningsansvaret av statens barnevern og familievern (SBF))	Gjennomgå BUFAs nåværende organisasjon med sikte på en reorganisering av virksomheten, slik at BUFA er bedre rustet til å ivareta nye oppgaver	
	Samlokalisere BUFA og SBF fra 1. januar 2004	
	Internadministrative funksjoner skal integreres i/ivaretas av BUFAs administrasjon fra 1. januar 2004	

Nærmere om budsjettforslaget

Post 01 Driftsutgifter

Den foreslåtte bevilgningen skal dekke lønn og øvrige driftsutgifter ved BUFA.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Posten er nyopprettet gjennom overføring av midler fra kap. 857, post 70 og fra kap. 858, post 01. Posten vil bli brukt til utgifter i forbindelse med reiser, møter, kurs, trykking, IT-tjenester og utbetaling av godtgjørelser for Fordelingsutvalgets medlemmer.

Kap. 3858 Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (jf. kap 858)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
02	Merinntekt – billighetserstatning	2 219		
15	Refusjon av arbeidstiltak	111		
16	Refusjon av fødselspenger / adopsjonspenger	225		
18	Refusjon av sykepenger	89		
	Sum kap 3858	2 644		

Post 02 Merinntekt – billighetserstatning

Inntektene skriver seg fra ulike prosjekter som utløser tilskudd fra departementer og andre samarbeidspartnere.

Post 16 Refusjon av fødselspenger/ adopsjonspenger

På posten regnskapsføres refusjoner i henhold til ordningen med refusjon av sykepenger. Utgiften motsvarende refusjonen regnskapsføres på kap. 858 Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen.

Post 18 Refusjon av sykepenger

På posten regnskapsføres refusjoner i henhold til ordningen med refusjon av sykepenger. Utgiften

motsvarende refusjonen regnskapsføres på kap. 858 Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen.

Kap. 0859 UNG i Europa (jf. kap. 3859)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
01	Driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	4 761	4 967	4 988
	Sum kap 0859	4 761	4 967	4 988

Status for virksomheten

Et sentralt ansvarsområde er å stå for den nasjonale administrasjonen av EUs *UNG i Europa-program* og tiltak på ungdomsområdet, der formålet er å fremme ungdomsmobilitet, samt skape en europeisk arena for samarbeidet i utviklingen av ungdomspolitik og praksis. Ungdomsprogrammet skal også oppmuntre til livslang læring og kompetanseutvikling som bidrar til aktiv samfunnsdeltakelse, og fremme interkulturell læring og toleranse. På grunnlag av arbeids- og handlingsplaner blir det inngått kontrakter med Europakommisjonen om forvaltningen av de desentraliserte midlene. Det nåværende programmet *UNG i Europa* løper fram til og med år 2006. For en nærmere beskrivelse av innholdet i programmet *UNG i Europa* vises det til resultatrapport 2002 under kap 858

BUFA har også ansvaret for Norges deltakelse i prosjektet EURODESK, et europeisk elektronisk informasjonstiltak for ungdom (se kap. 858 Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen).

Resultatrapport 2002

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St. prp. nr. 1 (2001 – 2002).

Styrke det internasjonale samarbeidet på ungdomsområdet gjennom UNG i Europa-programmet

UNG i Europa-programmet ble vedtatt for en 7-årsperiode i april 2000. Norge tilsluttet seg i august samme år. Beslutninger om tilskudd er i stor grad delegert til de nasjonale kontorene. budsjetttrammene for hvert delprogram fastsettes av

Europakommisjonen i samråd med Programkomiteen. Programmet er delt inn i 5 delprogrammer:

Delprogram 1: Gruppeutveksling

Dette er for ungdom i alderen 15–25 år. I tillegg til gruppeutvekslinger med medlemslandene i EU, omfatter programmet også mulighet til multilateral utveksling med de andre EØS-landene og land i Sør-Øst-Europa, tidligere Sovjetunionen og Latin-Amerika, så sant det også deltar minst ett EU-land i tillegg til Norge.

Måloppnåelse:

- *Øke antall søknader til 90.* Kontoret mottok 97 søknader i 2002. budsjetttrammen ga rom for å støtte 51 prosjekter.
- *30 % av de godkjente prosjektene skal være multilaterale.* 45 % av prosjektene var multilaterale.
- *Øke andelen land utenfor EU/EØS-området som Norge har partnerskap med til 20 %.* Denne andelen ble økt til 30 %.
- *Tilstrebe en jevn fordeling av vertsprosjekter og utreiseprosjekter.* Fordelingen bedret seg, til 45 %–55 %.
- *Fortsatt fokus på utsatte grupper.* 37 % av prosjektene inkluderte utsatte ungdomsgrupper. Dette er en svært høy andel sammenlignet med de fleste andre land.

Delprogram 2: Volontørtjeneste

Volontørtjenesten gir ungdom fra Norge i alderen 18–25 år muligheten til å utføre en frivillig tjeneste i et EU-land for en periode på 6–12 måneder, og mulighet for ungdom fra EU-land til å gjøre tilsvarende tjeneste i et lokalt prosjekt i Norge. Tilsvarende finnes et korttidsprogram med en lengde fra tre uker opp til seks måneder, som er eksklusivt for utsatte ungdommer.

Måloppnåelse:

- *Øke antall langtidsprosjekter til 85.* Her oppnådde kontoret 84 prosjekter.
- *Øke antallet korttidsprosjekter til 10.* Antallet ble 12.
- *Tilstrebe jevn fordeling av volontører til og fra Norge.* Vi sendte ut 33 volontører og tok i mot 51. Dette er en motsatt ubalanse av hva vi har hatt tidligere.
- *Øke rekrutteringen av vertsprosjekter i urbane strøk.* Vi rekrutterte nye vertsprosjekter i Oslo, Trondheim og Drammen.

Delprogram 3: Lokale ungdomsprosjekter

3.1 Ungdomsinitiativ

Dette gir støtte til grupper av ungdom i alderen 15–25 år til lokale prosjekter som de selv tar initiativ til og gjennomfører. Disse prosjektene skal ha en interkulturell/europeisk dimensjon.

Måloppnåelse:

- *Øke antall søknader til 40.* Kontoret mottok 42 søknader.
- *Tilstrebe flere prosjekter med en internasjonal profil.* I informasjonsmateriellet vårt fokuserte vi på dette, og formulerte det som et krav (i tråd med EU-kommisjonens politikk). Prosjektene bar i større grad enn tidligere preg av dette.

3.2 Volontørinitiativ

Dette gir støtte til oppfølgingsprosjekter for ungdommer som har gjennomført volontørtjenesten, og kan foregå enten i Norge eller i et EU-land.

Måloppnåelse:

- *Øke antallet søkere til 10.* Kontoret fikk kun tre søknader om prosjektmidler. Det er en svært liten målgruppe som kan søke, og antallet søknader vil av den grunn være uforutsigbart og varierende.
- *Øke andelen norske søkere til 50 %.* To av søkerne var norske, og én var fra et EU-land.
- *Rekruttere volontører fra korttidsprogrammet til å bruke volontørinitiativ.* Vi klarte ikke å rekruttere noen av en potensiell søkermasse på kun ti.

Delprogram 4: Samarbeid mellom Sokrates, Leonardo og UNG i Europa

Dette delprogrammet skal stimulere til samarbeid mellom EUs programmer på områdene universitetsutdanning (Sokrates), fagopplæring (Leonardo) og ikke-formell utdanning (UNG i Europa). Delprogrammet trådte i kraft for første gang i 2001. Midlene ble utlyst sentralt fra EU-kommisjonen, og

med en profil som var rettet mot store, tunge strukturer. Verken vi eller de norske Leonardo- og Sokrateskontorene fikk noen henvendelser. Disse prosjektene er ikke spesielt tilpasset brukerne av *UNG i Europa-programmet*, og vi har ingen forventning om at vi den nåværende utforming av delprogram 4 vil rekruttere noen søkere.

Delprogram 5: Opplæring, informasjon og nettverk

Dette innebærer en rekke forskjellige typer tiltak, hvor den felles overordnede målsettingen er å støtte opp under delprogram 1 *Gruppeutveksling* og delprogram 2 *Volontørtjeneste*. Tiltakene er i stor grad rettet mot ungdomsarbeidere og ledere, med tanke på utvikling av partnerskap og nettverk for å fremme ungdomsutveksling og utvikling av tiltak.

Drøyt halvparten av midlene er øremerket som støtte til organisasjoner/grupper i forbindelse med planlegging av konkrete utvekslings- eller volontørprosjekter, eller til å arrangere internasjonale opplæring/kontaktseminarer. Den andre delen av midlene i delprogram 5 er øremerket tiltak som BUFA selv initierer.

Måloppnåelse:

- *Øke antallet internasjonale arrangementer organisert av norske organisasjoner.* Det er vanskelig å angi dette tallet eksakt, da et flertall av disse prosjektene er svært små og enkle – for eksempel et tredagers planleggingsbesøk. Intensjonen vår var å øke antall multilaterale prosjekter med Norge som vertsland. Dette oppnådde vi, med fem store arrangementer.
- *Tilstrebe mer samarbeid med land vi tidligere har hatt få prosjekter med.* Dette ble delvis oppnådd.

Mål og strategier

For 2004 prioriteres følgende mål:

Fremme ungdoms interkulturelle erfaringer og styrke det internasjonale samarbeidet på ungdomsområdet gjennom UNG i Europa-programmet

På grunnlag av arbeids- og handlingsplaner foreslått av BUFA, blir det inngått kontrakter med Europakommisjonen om forvaltningen av de desentraliserte midlene i programmet. BFD er klageinstans i forhold til den enkelte prosjektsøker i Norge. De administrative kostnadene knyttet til det nasjonale kontoret finansieres av det deltakende land, med økonomisk støtte fra Europakommisjonen. Det inngås kontrakt med Europakommi-

sjonen om det administrative tilskuddet og forpliktelsene kontoret er pålagt.

BUFA arbeider for å nå EUs overordnede mål med programmet. Disse er bl.a. å fremme ungdoms interkulturelle kompetanse og ikke-formelle utdanning, å styrke ungdoms solidaritetsfølelse og toleranse, samt fremme initiativ, entreprenørskap og kreativitet.

I 2004 vil BUFA videreføre arbeidet med å styrke allmennhetens kunnskap om *UNG i Europa-programmet*. Hovedtyngden av dette vil rette seg mot ungdom og de som arbeider med ungdom, særlig utenfor de formelle utdanningsinstitusjonene. På denne måten ønsker vi å øke antallet søkere til de ulike delprogrammene, og dermed

kvaliteten på de realiserte prosjekter. Kontoret vil også utvikle sin generelle fagkompetanse på ungdomsmobilitet.

I 2003 var EUs hovedsatsingsområdet på ungdomsfeltet «Ungdom med funksjonshemming». BUFA arrangerte selv eller sendt deltakere til en rekke tema- eller kontaktseminarer for ungdomsarbeidere. I 2004 regner BUFA med å se resultater av dette i form av et øket antall prosjekter for ungdom med funksjonshemming. I 2004 er hovedsatsingsområdet til EU Kommisjonen «Sport som utvidet læringsarena», BUFA vil følge opp dette gjennom ulike aktiviteter med sport som tema. Det er utarbeidet en egen detaljert virksomhetsplan som er oversendt EU Kommisjonen.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap 859 Ung i Europa

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
Fremme ungdoms interkulturelle erfaringer og styrke det internasjonale samarbeidet på ungdomsområdet gjennom UNG i Europa-programmet	<i>Delprogram 1 – Gruppeutveksling</i>	
	Øke antall prosjektsøknader	120 søknader i 2004
	Øke andelen av prosjektmidler som går til godkjente multilaterale prosjekter	40 prosent av midlene
	Øke andelen prosjekter med nye EU-land	35 prosent av prosjektene skal involvere nye EU-land
	Tilstrebe en jevn fordeling av vertsprosjekter og utreiseprosjekter	50 – 50
	Fortsatt fokus på utsatte grupper	35 prosent av midlene til prosjekter med utsatte grupper
	Initiere tredjelandsprosjekter	2 prosjekter som involverer tredje-land
	<i>Delprogram 2 – Volontørtjeneste</i>	
	Øke antall langtidsprosjekter	100 prosjekter
	Øke antall kortidsprosjekter	15 prosjekter
	Tilstrebe jevn fordeling av volontører til og fra Norge	50 – 50
	Øke andelen mannlige volontører	30 prosent av volontørene
	Mer differensiert mottak mht nasjonalitet	Ingen land skal ha en større andel enn 25 prosent
	Initiere prosjekter med nye EU-land	5 prosjekter

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
	Initiere tredjelandsprosjekter	2 prosjekter med norsk deltakelse
	<i>Delprogram 3 – Lokale ungdomsprojekter</i>	
	<i>Ungdomsinitiativ</i>	
	Øke antall søknader	50 søknader
	Tilstrebe flere prosjekter med en internasjonal dimensjon	5 nettverksprosjekter
	<i>Volontørinitiativ</i>	
	Øke antall søknader	15 søknader
	Rekruttere voluntører fra kortidsprogrammet til å bruke volontørinitiativet	2 prosjekter
	<i>Delprogram 5 – Opplæring, informasjon og nettverk</i>	
	Opprettholde antallet internasjonale arrangementer organisert av norske organisasjoner	5 arrangementer
	Tilstrebe samarbeid med nye EU-land	2 prosjekter som involverer disse
	Initiere tredjelandsprosjekter	1 prosjekt som involverer disse
	Informere om våre utvekslingsprogrammer og nyheter relatert til disse	Elektronisk skjer dette via www.ungieuropa.net , elektronisk nyhetsbrev, vanlig nyhetsbrev og annet papirmateriell
		Deltakelse på møter og arrangementer

Nærmere om budsjettforslaget

Post 01 Driftsutgifter

Posten dekker lønn og utgifter til varer og tjenester i det nasjonale kontoret (BUFA) som forvalter programmene.

Kap. 3859 UNG i Europa (jf. kap. 859)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
01	Tilskudd fra Europakommisjonen	1 179	1 922	1 922
16	Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	136		
18	Refusjon av sykepengen	40		
	Sum kap 3859	1 355	1 922	1 922

Post 01 Tilskudd fra Europakommisjonen

Posten omfatter tilskudd fra Europakommisjonen til drift av det nasjonale kontoret for gjennomføring av EUs ungdomsprogram samt tilskudd til Norges deltakelse i prosjektet EURODESK. Barne-, ung-

doms- og familieførvaltningen (BUFA) utarbeider en arbeidsplan og et driftsbudsjett for det nasjonale kontoret, som godkjennes av BFD. Tilskuddet fra Europakommisjonen fastsettes på grunnlag av driftsbudsjettet og reguleres gjennom kontrakter mellom Kommisjonen og BUFA.

Programkategori 11.30 Forbrukerpolitikken

Utgifter under programkategori 11.30 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004	Pst. endr. 03/04
0860	Forbrukerrådet	88 536	72 412	77 781	7,4
0862	Positiv miljømerking	2 458	3 758	3 758	0,0
0865	Forbrukerpolitiske tiltak og internasjonalt samarbeid	8 163	10 391	10 161	-2,2
0866	Statens institutt for forbruksforskning	20 282	21 202	21 965	3,6
0867	Sekretariatet for Forbrukertvistutvalget og Markedsrådet (jf. kap. 3867)	3 589	4 421	4 445	0,5
0868	Forbrukerombudet (jf. kap. 3868)	13 893	13 524	14 591	7,9
	Sum kategori 11.30	136 921	125 708	132 701	5,6

Utgifter under programkategori 11.30 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)

Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004	Pst. endr. 03/04
01-23	Drift	68 333	28 336	25 347	-10,5
50-59	Overføringer til andre statsregnskaper	66 130	93 614	99 746	6,6
70-98	Overføringer til private	2 458	3 758	7 608	102,4
	Sum kategori 11.30	136 921	125 708	132 701	5,6

Hovedinnhold og prioriteringer

Programkategori 11.30 Forbrukerpolitikken inneholder bevilgninger til Forbrukerrådet, Stiftelsen miljømerking, Statens institutt for forbruksforskning, Sekretariatet for Forbrukertvistutvalget og Markedsrådet, Forbrukerombudet, samt forbrukerpolitiske tiltak og internasjonalt samarbeid. budsjettforslaget innebærer en økning i bevilgningen på programområdet med i underkant av 6 prosent.

Hovedmålene i forbrukerpolitikken er å ivareta forbrukernes rettigheter, interesser og sikkerhet. Forbrukerpolitikken er tverrgående, og berører spørsmål som hører inn under en rekke ulike departementer og tilknyttede etater. BFD har ansvar for å ivareta et helhetlig forbrukerpolitisk perspektiv for forvaltningen. Forbrukerinstitusjonenes virksomhet er et viktig element i den samlede forbrukerpolitikken. Gjennom Forbrukerrådets arbeid er det et mål å sikre den enkelte forbruker god tilgang til informasjon og en høy grad

av service, blant annet via Forbrukerportalen på Internett og gjennom samarbeid med andre institusjoner med bred publikumskontakt, eksempelvis biblioteker og offentlige servicekontorer.

Regjeringen har som mål å redusere det kommersielle presset mot barn og unge, og å bevisstgjøre barn og foreldre slik at de blir bedre i stand til å møte den påvirkning de utsettes for blant annet gjennom reklame. En fortsatt satsing på forbrukerundervisning i skolen vil være et viktig tiltak i dette arbeidet. Samtidig samarbeider departementet og Forbrukerombudet om dialog med annonsører, reklamebransjen, media og idrett for å

skape debatt og påvirke holdninger. Et siktemål er å komme frem til konkrete retningslinjer på ulike områder som kan være supplement til markedsføringslovens mer generelle bestemmelser. I tillegg vil regjeringen vurdere endringer i loven for å sikre bedre beskyttelse av barn og unge. Dette må ses i sammenheng med forslag til nytt EU-direktiv om urimelig handelspraksis.

Regjeringen vil prioritere tiltak som sørger for effektive, tilgjengelige og rimelige tvisteløsninger for forbrukerne, samt se på tiltak som kan bidra til å redusere forbrukernes risiko og kostnad ved omsetning av bolig.

Kap. 0860 Forbrukerrådet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
01	Driftsutgifter	40 670		
21	Spesielle driftsutgifter	2 018		
50	Basisbevilgning	45 848	72 412	77 781
	Sum kap 0860	88 536	72 412	77 781

Status for virksomheten

Forbrukerrådets oppgave er å ivareta forbrukernes interesser ved blant annet å:

- drive påvirkning overfor myndigheter, organisasjoner og næringsdrivende
- dyktiggjøre forbrukerne gjennom informasjon, råd og veiledning
- gi bistand til forbrukere

Forbrukerrådets lokalkontor og det sentrale sekretariatet i Oslo bidrar sammen til å gjennomføre planene som gjelder for virksomheten. Lokalkontorene står for den daglige kontakten med forbrukerne.

Forbrukerrådet ble 1. juli 2002 omdannet til et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Fra samme dato fikk Forbrukerrådet nye vedtekter og et styre. Landsmøtet ble lagt ned, og det ble opprettet et rådgivende Forbrukerpolitisk forum av inntil 25 representanter for henholdsvis myndigheter (herunder tilsyn), forskningsinstanser og organisasjoner (herunder næringsorganisasjoner). Det forbrukerpolitiske forumet foreslår medlemmer til styret, som oppnevnes av departementet.

Forbrukerrådets organisasjon ledes av en direktør som tilsettes av styret.

Som forvaltningsorgan med særskilte fullmakter mottar Forbrukerrådet en nettobevilgning over statsbudsjettet (50-post).

Med nettobevilgning har Forbrukerrådet større ansvar for egen inntjening og ressursbruk gjennom at organisasjonen disponerer et eventuelt positivt årsresultat og selv har ansvar for å dekke et eventuelt negativt årsresultat.

Ved en gjennomgang av sentrale utfordringer som Forbrukerrådet står overfor, kom styret fram til at organisasjonen må endre struktur for å bli mer handlekraftig. Styret har derfor fått tilslutning fra departementet til å slå sammen 18 kontor til 10 nye, større enheter i Oslo, Sarpsborg, Gjøvik, Skien, Kristiansand, Stavanger, Bergen, Trondheim, Bodø og Tromsø. Etter planen skal alle de nye enhetene være i operativ drift fra årsskiftet 2003/2004.

Ved gjennomføringen av organisasjonsendringen er det lagt vekt på at tilbudet til den enkelte forbruker skal opprettholdes og helst forbedres. Det er etablert en telefontjeneste med felles nummer for hele landet. Svartiden er redusert til et gjennomsnitt på 30 sekunder. Undersøkelser viser at brukerne av tjenesten er meget fornøyde.

Forbrukerrådet har også utarbeidet en nettbasert klageveileder der forbrukerne får hjelp til å skrive klagebrev til leverandører av varer og tjenester. Klageveilederen er ett av flere tiltak Forbrukerrådet iverksetter for å oppnå elektronisk forvaltning og effektiv hjelp 24 timer i døgnet.

Resultatrapport 2002

Rapporteringen tar utgangspunkt i de delmål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2001–2002).

Bedre balanse i markeder som er viktige for forbrukerne

Forbrukerrådet arbeidet aktivt i forhold til energimarkedet, blant annet for at kjøp av strøm skal omfattes av forbrukerkjøpsloven, og for å få til en overgang fra forskuddsvis til etterskuddsvis betaling.

På bank og finansområdet arbeidet Forbrukerrådet for å få etablert incentivordningene for rådgivere/selgere i banker.

Forbrukerrådet arbeidet for bedre etterlevelse av vedtak fra forsikringsskadenemnda.

Forbrukernes klagemuligheter ble forenklet gjennom etablering av to nye nemnder: en inkassonemnd og en flynemnd. Et arbeid med å etablere en felles klagenemnd for eiendomsmeglerbransjen ble brakt så langt frem at saken kunne drøftes i bransjens ulike styrende organer. En felles klagenemnd for takstbransjen ble gjennomført med samtlige organisasjoner som medlemmer. Det ble også etablert en ny klagenemnd på leiebilsektoren.

Videre ble det arbeidet for at prising av tekstmeldinger må ha «kostnadsorientering» som prinsipp.

Forbrukerrådet arbeidet gjennom N-safe-ordningen for å sikre trygg handel på Internett og avga høringsuttalelse til lov om elektronisk kommunikasjon og elektroniske, digitale signaturer. Forbrukerrådet deltok i en referansegruppe sammen med tilgangslleverandørene, Forbrukerombudet og Post- og teletilsynet for å utarbeide retningslinjer for markedsføring på Internett.

Forbrukerrådet arrangerte kurs om den nye forbrukerkjøpsloven som ble godt mottatt av bransjeorganisasjonene.

Internasjonalt ble det nordiske- og EU-rettete arbeidet prioritert blant annet gjennom aktiv deltakelse i internasjonale forbrukerorganisasjoner. Forbrukerrådet bidro til utviklingen av the European Extra-Judicial Network (EEJ-Net) og arbeidet aktivt for å gjøre Clearing House-systemet til et sentralt system for tvisteløsning over landegrensene.

Effektiv hjelp til forbrukere som henvender seg til Forbrukerrådet for veiledning og klagebehandling

Antall henvendelser fra enkeltforbrukere holdt seg stabilt og endte på ca. 137 000. I tillegg kom henvendelser fra ulike bransjer, media, skoler, organisasjoner og myndigheter. Hoveddelen av henvendelsene var spørsmål eller klage etter kjøp, og ca. 5 000 endte som skriftlige klagesaker.

For å sikre effektiv hjelp til forbrukere som henvender seg, ble det arbeidet videre med å omstille Forbrukerrådets organisasjon. Antallet og størrelsen på Forbrukerrådets lokalkontorer ble gjennomgått og nærmere samarbeid med offentlige servicekontor vurdert

Forbrukerne har økonomisk adgang til prøving for domstolene av prinsipielt viktige forbrukersaker

Gjennom saksanlegg tvang Forbrukerrådet i løpet av året fram løsninger i flere sentrale og prinsipielt viktige saker for forbrukerne. Størst oppmerksomhet fikk Forbrukerrådets saksanlegg mot en bank som ikke hadde overholdt varslingstiden for renteregulering. Saken endte med et forlik som innebar at låntakerne fikk tilbakebetalt et beløp som tilsvarte varslingstiden som ikke var overholdt. Saken ble senere videreført mot andre sentrale banker.

Trygg mat og et bærekraftig forbruksmønster

Arbeidet med å bidra til et bærekraftig forbruksmønster ble videreført. Herunder ble det arbeidet med å forhindre import og salg av møbler og andre varer tilvirket av ulovlig hugget tropisk trevirke.

Forbrukerrådet var representert på Johannesburg-konferansen om bærekraftig utvikling.

Arbeidet med matpanel, der Forbrukerrådet henter inn synspunkter på mat og kvalitet fra ulike grupper av vanlige forbrukere, startet opp.

Forbrukerrådet arbeidet også for å kunne offentliggjøre navnene på restauranter og butikker som ikke følger gjeldende forskrifter på helse- og miljøsidene.

Forbrukerne har tilgang til tjenester som må være allment tilgjengelige (nødvendighetstjenester)

Forbrukerrådet videreførte arbeid for å påvirke tjenesteleverandørenes konsesjonsvilkår og stille krav til brukerorientering, åpenhet, service og kvalitet på tjenestene. Arbeidet med å få strømmarke-

det til å fungere bedre ble prioritert etter hvert som strømprisene steg høsten 2002 og det ble avdekket dårlig forsyningsberedskap. Forbrukerrådet engasjerte seg for å dempe prissjokket for strømkundene og påpekte behov for endringer i regelverket.

Forbrukerrepresentasjon i nasjonale og internasjonale fora

Forbrukerrådets internasjonale engasjement ble videreført og styrket. Økt internasjonalisering og globalisering gjør at spillereglene i økende grad blir satt utenfor Norge. Fordi behovet for profesjonell forbrukerdeltakelse øker, ble det gjennomført en betydelig oppgradering av de ansattes kunnskaper om EU-systemet og om hvilke påvirkningskanaler som er mest hensiktsmessige.

Forbrukerinformasjon er et viktig forbrukerpolitisk virkemiddel

Moderne informasjonsformidling er komplisert og krever nye kommunikasjonskanaler og investeringer for å kunne konkurrere om oppmerksomheten i et stadig mer komplisert marked. Forbrukerrådet videreførte derfor satsingen på sin hjemmeside (forbrukerportalen.no) på Internett, slik at den ble mer interaktiv. Forbruker-rapporten ble også videreutviklet.

I andre medier nådde Forbrukerrådet ut med forbrukerinformasjon gjennom oppslag basert på artikler i Forbruker-rapporten og egne utspill.

Forbrukerne kjenner sine rettigheter og er i stand til å ivareta egne interesser

Forbrukerrådet, i samarbeid med BFD, arbeidet aktivt overfor skoleverket og lærerutdanningen for å styrke forbrukerkunnskapene på alle nivå i skolen.

Gjennom utvikling av forbrukerportalen på Internett og et omfattende skriftlig informasjonsmateriale, søkte Forbrukerrådet å tilpasse informasjonsvirksomheten til ulike målgrupper. Det ble utarbeidet informasjonsmaterieell om den nye forbrukerkjøpsloven og utviklet et stort kursmateriale om samme tema.

Mål og strategier

Forbrukerrådets hovedmål er økt forbrukerinnflytelse i samfunns- og næringsliv, bidra til en forbrukervennlig utvikling og fremme tiltak som kan bedre forbrukernes stilling i dagens og framtidens samfunn.

Økt internasjonalt engasjement skal knyttes til de ulike satsingsområdene Forbrukerrådet prioriterer.

I 2004 vil følgende mål bli prioritert:

Krav til offentlige tjenester og konkurranseutsetting av tjenester

Forbrukerrådet vil utarbeide standardkrav til konkurranseutsetting og arbeide for at det stilles klare krav til tjenester som konkurranseutsettes og arbeide for at de blir fulgt opp. Forbrukerrådet skal arbeide for å få en klarere regulering og definisjon av selvkostprinsippet i kommunale tjenester, og stille krav til kommunenes internrevisjon slik at de følger opp og kontrollerer prising av tjenester i henhold til vedtatt retningslinjer. Fokus vil bli satt på tekniske tjenester og helse- og sosialtjenester som settes ut på anbud.

Alliansebygging som strategisk valg

Forbrukerrådet skal arbeide for at flere bransjer og tilsyn setter fokus på forbrukerpolitikk og får forståelse for Forbrukerrådets rolle. Forbrukerrådet skal inngå rammeavtaler/samarbeidsavtaler med ulike bransjer for å bedre deres service overfor forbrukerne. Forbrukerrådet skal inngå flere samarbeidsavtaler av samme type som tidligere er inngått med Konkurransetilsynet og Kredittilsynet, Mattilsynet, Post- og Teletilsynet, Luftfartstilsynet, Helse- og sosialtilsynet og Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap vil være viktige strategiske samarbeidspartnere.

Bedre tvisteløsningssystem

Forbrukerrådet skal arbeide for å bedre tvisteløsningsordningene for den enkelte forbruker. Arbeidet med å opprette flere klagenemnder og å endre forbrukertvistloven vil stå sentralt. Utvidelse av hvitevarenemnda til også å omfatte brunevarer vil bli prioritert. Forbrukerrådet vil også arbeide for å få opprettet nye klagenemnder, bl.a. en transportnemnd og en nemnd for klager på private parkeringsselskaper.

Bærekraftig utvikling

Forbrukerrådet vil arbeide for å klargjøre forbrukernes og forbrukerpolitikkenes rolle i forhold til målet om en bærekraftig utvikling. Videre vil Forbrukerrådet, i samarbeid med miljømyndigheter og -organisasjoner, arbeide for å fremme en bærekraftig utvikling. Trygg mat, GMO (genmodifiserte organismer) og åpenhet i matforvaltningen

blir viktige arbeidsfelt. På matområdet blir prosjektet Forbrukerpaneler videreført.

Styrke informasjonsformidlingen til forbrukerne

Forbrukerportalen på Internett skal videreutvikles med en ny og forbedret versjon av klageveilederen og til å omfatte flere områder og nye interaktive tjenester. Forbrukerrådet skal innhente informasjon fra strategiske samarbeidspartnere slik at de supplerer informasjonen på portalen i forhold til sine respektive ansvarsområder. I første omgang satser Forbrukerrådet på informasjon fra Forbrukerombudet, Konkurransetilsynet, Kredittilsynet, Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, Statens Forurensningstilsyn, Post- og Teletilsynet og Mattilsynet. Forbrukerrådet vil satse videre på Forbruker-rapporten som det viktigste forbrukerpolitiske tidsskriftet i Norge. Testpresentasjonen

på Internett skal videreutvikles til å omfatte interaktive tester.

Samarbeidet med BFD om å utvikle bevisste forbrukere via skoleverket og lærerutdanningen skal fortsette. Tiltaksplanen *Nei til kommersielt press mot barn og unge* følges opp i samarbeid med BFD blant annet gjennom etterutdanning av lærere i forbrukeremner.

Utvikle forbrukerstasjoner for å bedre førstelinjetjenesten til publikum

Forbrukerrådet vil samarbeide med institusjoner som har bred publikumskontakt, eksempelvis biblioteker og offentlige servicekontor, for å utvikle forbrukerstasjoner med godt synlig forbrukerinformasjon. Forbrukerstasjonene skal eventuelt ha både trykt informasjonsmateriell og PC med skriver og nødvendig utstyr stilt opp med forbrukerportalen.no som startside.

Oversikt over innsatsområder og tiltak for kap. 860 Forbrukerrådet

Innsatsområder (delmål)	Tiltak (resultatmål)
Krav til offentlige tjenester og konkurranseutsetting av tjenester	Utarbeide standardkrav til konkurranseutsetting (både prosess og kvalitet) og arbeide for at de blir fulgt opp Arbeide for å få en klarere regulering av selvkostprinsippet i kommunale tjenester, og stille krav til kommunenes internrevisjon slik at de følger opp og kontrollerer prising av tjenestene
Alliansebygging som strategisk valg	Inngå rammeavtaler/standardavtaler med ulike bransjer for å bedre deres service og få fokus over på hensynet til forbrukerne Inngå flere samarbeidsavtaler med viktige tilsyn, etter mønster av avtalen med Konkurransetilsynet
Bedre tvisteløsningssystem	Foreslå endring i FTU-loven, arbeide for å utvide hvitevarenemnda til også å omfatte brunevarer og arbeide for å få opprettet nye klagenemnder
Bærekraftig utvikling	Klargjøre forbrukernes og forbrukerpolitikkenes rolle og ansvar i forhold til målet om en bærekraftig utvikling Oppnå et tettere samarbeid med MD Arbeidet for Trygg mat, GMO og åpenhet i matforvaltningen Videreføre prosjektet Forbrukerpaneler på matområdet
Styrke informasjonsformidlingen til forbrukerne	Videreutvikle klageveilederen og utvikle flere interaktive tjenester på forbrukerportalen

Innsatsområder (delmål)	Tiltak (resultatmål)
	Innhente informasjon fra strategiske samarbeidspartnere slik at de supplerer informasjonen på Forbrukerrådets portal
	Satse videre på Forbruker-rapporten som det viktigste forbrukerpolitiske tidsskriftet i Norge, og videreutvikle testpresentasjonen på nettet
	Videreføre samarbeidet med BFD og utvikle bevisste forbrukere via skoleverket og lærerutdanningen
Utvikle forbrukerstasjoner for å bedre førstelinjetjenesten til publikum	

Nærmere om budsjettforslaget

Post 50 Basisbevilgning

Posten dekker utgifter til lønn til faste medarbeidere og øvrige driftsutgifter ved Forbrukerrådet. Posten dekker også godtgjørelse til Forbrukerrådets styre.

Forbrukerrådet har også inntekter av salg fra Forbrukerrapporten og opplysningsmateriell.

Som forvaltningsorgan med særskilte fullmakter er Forbrukerrådet gitt fritak fra det statlige bruttobudsjetteringsprinsippet, jf. § 4 i bevilgningsreglementet. De ansattes tilsetningsforhold er regulert i lov om statens tjenestemenn. Forbrukerrådet avgir årsrapport til departementet, jf. økonomireglementet for staten § 11.2.

Posten er økt som følge av økte utgifter i fbm. gjennomføringen av organisasjonsendringen.

Kap. 3860 Forbrukerrådet (jf. kap. 860)

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
01	Salg av forbrukerrapporten	8 354		
02	Salg av opplysningsmateriell	608		
03	Oppdragsinntekter og refusjoner	2 739		
05	Andre inntekter	837		
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	663		
16	Refusjon av fødselspenger / adopsjonspenger	379		
18	Refusjon av sykepenger	640		
	Sum kap 3860	14 220		

I forbindelse med at Forbrukerrådet 1. juli 2002 ble omdannet til forvaltningsorgan med særskilte fullmakter og overgang til nettobevilgning (50-post), er bevilgningen på kap. 3860 avvirket f.o.m. budsjettåret 2003.

Resultatrapport 2002

Rapporteringen tar utgangspunkt i de delmål som ble presentert i St. prp. nr. 1 (2001–2002).

Forbrukerinformasjon skal sikre at markedet blir mer gjennomsliktig og velfungerende

Utarbeidelse og presentasjon av sammenlignende vareundersøkelser var et viktig instrument i FRs forbrukerpolitiske virksomhet. For å sikre tilgjengelighet til relevant forbrukerinformasjon og bidra til et gjennomsliktig og velfungerende marked, videreførte Forbrukerrådet satsingen på forbrukerportalen på Internett.

Forbrukerinformasjon elektronisk tilgjengelig

Videreutvikling av Forbrukerrådets internettbu-tikk fortsatte. Forbrukerrådet solgte enkelttester, kontrakter og elektronisk tilgang for abonnenter på papirutgaven av Forbruker-rapporten. Forbrukerrådets rettighetsinformasjon var gratis tilgjengelig både i papirutgave og elektronisk. Det ble prioritert å videreutvikle forbrukerportalen på Internett med interaktive tilbud og søkbare databaser.

Selge bøker med forbrukerrelatert stoff

Forbrukerrådet valgte å nedprioritere bokproduksjonen. Ressursene ble konsentrert om utgivelse av gratis faktablad og elektronisk tilgjengelig informasjon på forbrukerportalen.

Begrense nedgangen i antall abonnenter for Forbruker-rapporten

Forbruker-rapportens abonnentstall har over flere år gått jevnt nedover. I 2002 stoppet nedgangen noe opp, slik at bladet mot slutten av året hadde ca. 43 500 abonnenter.

Finansiere deler av testvirksomheten sammen med eksterne samarbeidspartnere

Forbrukerne og samfunnet trenger mer enn noen gang tilgang til pålitelig veiledning om produkters og tjenesters kvalitet og virkninger. For å bidra til dette, finansierte og utga Forbrukerrådet flere uavhengige tester i samarbeid med andre institusjoner.

Kap. 0862 Positiv miljømerking

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
70	Driftstilskudd til offentlig stiftelse for positiv miljømerking	2 458	3 758	3 758
	Sum kap 0862	2 458	3 758	3 758

Status for virksomheten

Stiftelsen Miljømerking i Norge er opprettet for å administrere den fellesnordiske ordningen for frivillig positiv miljømerking av forbruksvarer og -tjenester.

Formålet med ordningen er å bidra til mindre miljøbelastende forbruk. Merkingen skal veilede forbrukere og innkjøpere som ønsker å handle miljøbevisst, og stimulere til utvikling av varer og tjenester som er mindre miljøbelastende enn ellers likeverdige produkter.

Stiftelsen ble i 1995 oppnevnt som norsk ansvarlig organ (Competent Body) som følge av at

EUs forordning 880/92 om miljømerking er innlemmet i EØS-avtalen.

Stiftelsen mottok i 2002 noe under 2,5 mill. kroner i driftstilskudd fra BFD. Stiftelsen mottok også økonomisk tilskudd fra Miljøverndepartementet på 1 mill. kroner, slik at det samlede tilskuddet fra staten var noe under 3,5 mill. kroner. Inkludert lisensinntekter og andre inntekter, var stiftelsens samlede inntekter i 2002 på ca. 9,8 mill. kroner.

Resultatrapport 2002

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2001–2002).

Stimulere forbrukere og produsenter til å foreta valg som bidrar til en bærekraftig utvikling**Nordisk miljømerking***Vedta kriterier for to nye produktgrupper*

I 2002 ble det vedtatt kriterier for fire nye produktgrupper; hage- og parkmaskiner, kjøkkenmaskiner og -apparater, fotofremkalling og rengjøringstjenester. Ved utgangen av året var det gyldige kriterier for totalt 54 produktgrupper.

Evaluerer 1/3 av kriteriedokumentene med henblikk på revisjon

Nordisk Miljømerking evaluerte åtte produktgrupper. Færre evalueringer enn planlagt ble forelagt Nordisk Miljømerkingsnemnd. Dette skyldes at sekretariatene, for å effektivisere kriteriearbeidet, gjennomfører en kort og uformell vurdering av nødvendigheten av en evaluering, før en eventuell evaluering igangsettes. I tillegg vedtas dokumentene ofte med lengre gyldighetstid enn tidligere.

Tildele 150 nye lisenser for Svanemerket innenfor forskjellige produktgrupper

Det ble tildelt 132 nye lisenser. Mye tid ble brukt til å omprøve lisenser, revidere eksisterende kriteriedokumenter og utvikle kriterier for nye produktgrupper. Dette medførte mindre tid enn ønskelig til markedsføring. Forventet antall nye lisenser kan også ha vært for optimistisk.

Totalt 277 lisenser utløp eller ble sagt opp i 2002. I all hovedsak var dette lisenser som utløp som følge av reviderte og skjerpede kriterier for flere produktgrupper. I Norge ble det i 2002 utstedt 18 nye lisenser, mens 11 utløp eller ble oppsagt.

Ved utgangen av 2002 var det 839 gyldige lisenser for Svanemerket i Norden. Av disse var 91 lisenser norske. I tillegg var 97 av de øvrige nordiske lisensene registrert i Norge. Ved årsskiftet var det dermed totalt 188 lisenser og registreringer i Norge.

Kjennskap til Svanemerket hos ca. 85 pst. av befolkningen

I en undersøkelse i september 2002 hvor respondentene ble forelagt Svanemerket og spurt hva merket står for/betyr, var 63 prosent av svarene korrekt og 12 prosent av svarene delvis korrekt. Kjennskapen til og kunnskapen om Svanemerket hos norske forbrukere er dermed relativt høy, men

sammenlignet med en tilsvarende undersøkelse i 2000, er den fallende og under målet for stiftelsen.

EUs miljømerking*Øke kunnskapen om Miljøblomsten hos norske produsenter*

Stiftelsen fortsetter å markedsføre *Miljøblomsten* overfor norske produsenter innenfor aktuelle produktgrupper. Informasjonsarbeidet overfor norske tekstilprodusenter ble intensivert. Deltakelse i prosjektet «Tekstilpanelet», bidro til å synliggjøre *Miljøblomsten* som et godt miljøverktøy for tekstilindustrien.

Opprette register over produkter med Miljøblomsten

I desember 2002 opprettet Kommisjonen en nettside hvor informasjon om alle Miljøblomstmerkede produkter er tilgjengelig. Denne vil etter hvert også gi informasjon om i hvilke land produktene selges. Som et supplement er stiftelsen i gang med å innhente informasjon om hvilke av disse produktene som er tilgjengelige i Norge, hvor de selges og hvem som representerer dem. Dette vil vesentlig bedre informasjonen til norske forbrukere og innkjøpere om tilgjengeligheten av Miljøblomstmerkede produkter på det norske markedet.

Tilstandsvurdering

Det høye antallet produkter merket med *Svanen* og undersøkelser som viser at kjennskapen til Svanemerket er høy, indikerer at ordningen er vellykket i den forstand at den bidrar til å stimulere forbrukernes og produsentenes oppmerksomhet på miljøspørsmål. På den annen side er det konstatert at det er vanskelig å måle miljømerkingens direkte positive miljøpåvirkning.

Nordisk Miljømerking har tradisjonelt arbeidet med kriterieutvikling for varer. Kriterier for miljømerking av tjenester er et nytt satsingsområde.

I Nordisk Miljømerking er det kontinuerlig fokus på å effektivisere produksjonen og utviklingen av kriteriedokumenter. En områdevis oppdeling av kriteriearbeidet med områdekoordinatorer har bidratt til en mer effektiv kriterieutvikling. Arbeidet med å etablere et fellesnordisk avgiftssystem vil fortsette.

En mer effektiv og målrettet markedsføring av utarbeidede kriteriedokumenter og *Svanen* er et viktig mål. Begrensede økonomiske midler har ført til samarbeidsprosjekter med andre nasjonale

aktører for å nå bredere ut med markedsføringsbudskapet. Eksempelvis har stiftelsen både i 2002 og 2003 deltatt i et samarbeidsprosjekt med Oslo kommune og Miljøheimevernet for å øke tilbudet av og etterspørselen etter miljømerkede produkter i Oslo.

Som ansvarlig organ for EUs miljømerkeordning *Blomsten*, har stiftelsen deltatt aktivt i kriterieutvikling og revidering av europeiske kriteriedokumenter.

Nordisk Miljømerking samarbeider med anerkjente, internasjonale miljømerkeorganisasjoner, deriblant Japans miljømerkeordning (Ecomark) og koordineringsorganet for internasjonalt samarbeid mellom miljømerkeorganisasjoner, Global Ecolabelling Network (GEN). Stiftelsen er medlem av sistnevnte.

Mål og strategier

Hovedmålet for Stiftelsen Miljømerking er å stimulere forbrukerne og produsentene til å foreta valg som bidrar til en bærekraftig utvikling. Under dette hovedmålet har stiftelsen følgende resultatmål for 2004:

Nordisk Miljømerking

Vedta kriterier for fire nye produktgrupper

I 2004 er målet å vedta kriterier for fire nye produktgrupper; pellets, restauranter, hus og kosmetikk.

Evaluer 1/4 av kriteriedokumentene med henblikk på revisjon

Nordisk Miljømerking har som mål å evaluere 1/4 av kriteriedokumentene i løpet av 2004.

Forut for en revisjon foretas en evaluering. Resultatet av evalueringen kan være igangsettelse av fullstendig revisjon (total omarbeidelse) av kriteriedokumentet i en ekspertgruppe, endring av kriteriedokumentet utført som sekretariatsarbeid, mindre redaksjonelle endringer med forlengelse av kriteriedokumentet, forlengelse av kriteriedokumentet eller nedleggelse av kriteriedokumentet. Før en fullstendig evaluering gjennomføres, vurderes behovet for en revisjon og sannsynligheten for at evalueringen vil konkludere med at en fullstendig revisjon er nødvendig.

Tildele 150 nye lisenser for Svanemerket innenfor forskjellige produktgrupper

Målet for 2004 er å tildele 150 nye lisenser. I tillegg sies en rekke lisenser opp som følge av reviderte og skjerpede kriterier for aktuelle produktgrupper. En del lisenshavere vil sannsynligvis søke om fornyet lisens, men noen av disse vil muligens ikke klare de reviderte og skjerpede kravene og således miste sin lisens. Noen lisenshavere søker ikke om fornyet lisens i henhold til de reviderte kriteriene. I tillegg vil noen lisenser bli sagt opp i lisensens gyldighetstid. Nettoøkningen av lisenser vil derfor være lavere enn 150.

Kjennskap til Svanemerket hos ca. 85 prosent av befolkningen

Stiftelsen har som mål at 85 prosent av befolkningen skal ha kjennskap til Svanemerket.

Like viktig er det å øke kunnskapen om og troverdigheten til merket, slik at forbrukerne i enda større grad etterspør svanemerkede produkter og antallet miljømerkede produkter øker.

I 2004 fortsetter prosjektet «Småbarnsfamilier» som ønsker å øke oppmerksomheten rundt småbarnsfamilier og miljø, med fokus på Svanemerket, *Blomsten* og *Debio*-merket (merke for økologiske matvarer).

EUs miljømerking

Øke kunnskapen om Blomsten hos norske produsenter

Stiftelsen vil fortsette å markedsføre *Blomsten* overfor norske produsenter innenfor aktuelle produktgrupper. Malingsprodusentene er godt orientert om merket. Markedsføringen overfor tekstilprodusenter videreføres.

Som norsk ansvarlig organ (Competent Body) for EUs miljømerkeordning, er stiftelsen etter ny EU-forordning om frivillig miljømerking forpliktet til å utbre ordningen og gjøre denne kjent gjennom informasjonskampanjer. Informasjon og markedsføring av *Blomsten* vil bli sett i sammenheng med tilsvarende arbeid for *Svanen*.

Tildele tre nye lisenser for Blomsten i Norge

Målet for 2004 er å tildele tre nye lisenser for *Blomsten*. Spesielt aktuelle produktgrupper i denne forbindelse er tekstiler, hoteller og maling.

Vedlikeholde register over produkter med Blomsten

Det finnes et sentralt europeisk register over produkter som er merket med *Blomsten*. Som et supplement til dette vil Stiftelsen Miljømerking opprette et register over hvilke av disse produktene som er tilgjengelige i Norge, og hvem som representerer dem. Arbeidet forventes avsluttet i 2003, og registeret skal deretter vedlikeholdes.

Avslutte arbeidet med harmonisering av EUs kjemikalieliste for ingredienser i kjemisk/tekniske produkter og tilsvarende liste fra Nordisk Miljømerking

Stiftelsen er tildelt prosjektlederansvaret for revisjonen av EUs liste for ingredienser i kjemisk/tekniske produkter, samt harmoniseringen av denne listen mot tilsvarende liste for Nordisk Miljømerking. Dette prosjektet hadde oppstart i 2002 og forventes ferdigstilt 1. kvartal 2004.

Oversikt over hovedmål og resultatmål for kap. 862 Stiftelsen miljømerking

Hovedmål	Resultatmål
Stimulere forbrukerne og produsentene til å foreta valg som bidrar til en bærekraftig utvikling	<i>Nordisk Miljømerking</i> Vedta kriterier for fire nye produktgrupper Evaluerer 1/4 av kriteriedokumentene med henblikk på revisjon Tildele 150 nye lisenser for Svanemerket innenfor forskjellige produktgrupper Kjennskap til Svanemerket hos ca. 85 prosent av befolkningen <i>EUs miljømerking</i> Øke kunnskapen om Blomsten hos norske produsenter Tildele tre nye lisenser for Blomsten i Norge Vedlikeholde register over produkter med Blomsten Avslutte arbeidet med harmonisering av EUs kjemikalieliste for ingredienser i kjemisk/tekniske produkter og tilsvarende liste fra Nordisk Miljømerking

Nærmere om budsjettforslaget**Post 70 Tilskudd til offentlig stiftelse for positiv miljømerking**

Posten dekker utgifter til administrasjon av den nordiske miljømerkeordningen og oppgaver som

følger av rollen som norsk ansvarlig organ for EUs miljømerkeordning. Stiftelsen Miljømerking har i tillegg inntekter fra salg av Svanemerket. Posten er videreført nominelt.

Kap. 0865 Forbrukerpolitiske tiltak og internasjonalt samarbeid

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
21	Spesielle driftsutgifter, forskning, utviklings- og opplysningsarbeid	8 163	10 391	6 311
79	EUs rammeprogram for forbrukerpolitikk, <i>kan overføres</i>			3 850
	Sum kap 0865	8 163	10 391	10 161

Resultatrapport 2002

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2001–2002).

Rammebetingelser som ivaretar forbrukernes rettigheter og interesser**Gjennomgå markedsføringsloven**

Markedsføringsloven gjelder all markedsføring til forbrukere, med mindre det finnes særregulering. Loven har vært endret flere ganger de siste årene, blant annet er det innarbeidet regler om uønsket adressert reklame og e-postmarkedsføring. Siste endring var i juni 2002 da det ble tatt inn et kapittel om garantier i loven. Endringene gjennomførte deler av forbrukerkjøpsdirektivet, og et hovedpunkt var å klargjøre forskjellen mellom garantier og reklamasjoner etter lovgivningen. I 2002 igangsatte departementet også arbeidet med vurderingen av hvordan markedsføringsloven bedre kan ivareta hensynet til barn og unge.

Den reformprosessen som EU har igangsatt innenfor markedsføringsretten aktualiserer en helhetlig gjennomgang og revisjon av markedsføringsloven.

Dempe virkningene av kommersielt press mot barn og unge – oppfølging av Nyborgutvalget

Som oppfølging av Nyborgutvalget (NOU 2001:6 *Oppvekst med prislapp?*) utarbeidet departementet tiltaksplanen «Nei til kommersielt press mot barn og unge.» Planen trekker opp en strategi med tre hovedelementer: (1) I samarbeid med Forbrukerombudet; etablere en konstruktiv dialog med annonsører, reklamebransje, media og relevante organisasjoner for å skape debatt, holdninger og retningslinjer når det gjelder kommersiell påvirkning av mindreårige. (2) Utvikle læremidler, samt fremme informasjon og undervisning i skolen om reklamens påvirkning og idealer. (3) Vurdere

regelverk for å skjerme barn mot kommersiell påvirkning. Tiltaksplanen ble lagt fram våren 2003.

Effektiv tvisteløsning for forbrukerne

Samspill mellom ulike tvisteløsningsorganer og bistand til forbrukerne i forhold til tvister over landegrensene

Siden 1998 har departementet hatt mulighet til å stille økonomisk garanti for å bidra til at enkelte utvalgte forbrukersaker blir brakt inn for domstolene. På bakgrunn av erfaringene med ordningen ble det i 2002 utarbeidet retningslinjer. Av retningslinjene framgår det at ordningen fortsatt begrenses til tvister mellom forbrukere og næringsdrivende. Bare tvister som har vært behandlet i Forbrukertvistutvalget eller i en klagemnd omfattes. Ved vurderingen av om det skal gis tilsagn legges det blant annet vekt på om behandling av saken kan bidra til å avklare prinsipielle spørsmål av betydning for forbrukerne og muligheten for å vinne fram.

Departementet startet i 2002 en dialog med Den norske Reisebransjeforening og Forbrukerrådet for å få til effektiv tvisteløsning på pakkereiseområdet, også i de tilfeller pakkereisearrangørene ikke er medlem av bransjeorganisasjonen.

For å styrke samarbeidet mellom utenrettslige tvisteløsningsorganer i de europeiske land og lette klagemulighetene for forbrukerne ved grenseoverskridende tvister, ble det i 2001 opprettet et europeisk nettverk for tvisteløsning, EEJ-Net (European Extra-Judicial Network). Ved opprettelsen av såkalte «Clearing Houses» i 2001, fikk man i hvert land et kontaktpunkt for tvisteløsning over landegrensene. Norge deltar gjennom EØS-avtalen i ordningen. Forbrukerrådet ivaretar oppgaven som «Clearing House» i Norge. I 2002 ble 80 saker motatt til behandling. Både Forbrukerrådet og departementet deltar i utviklingen av nettverket. I 2002 deltok departementet i en evaluering av nettverket, gjennom et prosjekt i regi av Nordisk Ministerråd.

Sikre produkter og forbrukertjenester**Evaluere forskrift om sikkerhet ved lekeplassutstyr**

Etter en forstudie som drøftet problemstillinger og metode for evaluering av forskriften, ble saken stilt i bero på grunn av nødvendige økonomiske omdispenseringer innenfor departementets budsjett for 2002.

Fremme norske forbrukerinteresser i internasjonal standardisering

Departementet ga økonomisk støtte til norske forbrukermyndigheter og -interesser for å sikre fortsatt deltakelse i standardiseringsarbeidet. Deltakelsen omfattet standardiseringsarbeid knyttet til blant annet fritidsfartøy, trafikksikkerhet, informasjons- og kommunikasjonsteknologi, personlige finansielle rådgivere og bedrifters samfunnsansvar.

Departementet bidro til utformingen av en felles nordisk strategi for forbrukerinnflytelse i internasjonalt standardiseringsarbeid. Strategien ble vedtatt av de nordiske forbrukerministrene i 2002.

Informerte forbrukere**Fremme undervisningen i forbrukeremner i skolen**

I forståelse med Utdannings- og forskningsdepartementet, og i samarbeid blant annet med Forbrukerrådet, Læringssenteret, og høgskolene med lærerutdanning, gjennomfører BFD en innsats for å styrke undervisningen i forbrukeremner i skolen.

Det ble arrangert en konferanse for lærere i faget «økonomi- og informasjonsbehandling», en fagsamling for høgskolelærere med undervisningsoppgaver i heimkunnskap og samfunnsfag, og utformet et etterutdanningsopplegg for grunnskolelærere.

Samarbeidet med Skolenettet i Læringssenteret ble videreført, med vekt på forbrukeremner på nettsidene for grunnskolen og for økonomi og IT-faget i videregående skole. Det ble innledet et arbeid for å integrere kjønns- og likestillingsaspekter i forbrukeremnene i skolen, knyttet blant annet til temaer som medier, reklame, og mote.

Norge, ved Høgskolen i Hedmark, har fått hovedansvar for prosjektet «Consumer education curriculum development», som i hovedsak er finansiert under Sokratesprogrammet i EU. Sju land deltar i prosjektet. Norge deltar også i det europeiske samarbeidsprosjektet om nettbasert informasjon og utveksling om forbrukeremner

hvor skoleungdom fra 15 og 18 år i 12 land samarbeider om et europeisk nettmagasin, www.yomag.net. Under Nordisk Ministerråd er det tatt initiativ med sikte på å bidra til å utvikle undervisning i forbrukeremner i skolen i de tre baltiske landene.

Økt forbrukermakt gjennom systemer for markedsformidlet informasjon om miljømessige, etiske og andre sosiale aspekter ved produktene og produksjonen

Som del av den overordnede strategien for et bærekraftig Norden, ble det utarbeidet en felles nordisk produktorientert miljøstrategi (POMS), som ble vedtatt av miljø-, forbruker- og næringsmyndighetene i 2001. Strategien beskriver et sett av virkemidler som skal bidra til å redusere produktenes samlede miljøbelastning i alle faser av produktenes levetid. For å følge opp strategien ble en nordisk tverrsektoriell arbeidsgruppe for integrert produktpolitikk, Nordisk Ministerråds Integrated Product Policy gruppe (NMRIPP) etablert i 2002. Gruppen legger vekt på å følge og påvirke arbeidet med IPP (Integrated Product Policy) i EU. NMRIPP-gruppen har etablert fire undergrupper for spesifikke temaer. En av undergruppene arbeider med miljøinformasjon til forbrukere.

Positiv miljømerking er et av virkemidlene i POMS-strategien og som er vel etablert i de nordiske land. Miljømerkingsarbeidet er nærmere omtalt under kap. 862 Positiv miljømerking.

Departementer har videre støttet et tiltak i regi av Grønn Hverdag/Miljøheimevernet for å sette i system informasjon på Internett til forbrukerne om relevante miljømessige og etiske aspekter knyttet til produkter, produsenter og produksjonsprosesser. I et samspill med etterspørselssignaler i markedet vil slik informasjon kunne bidra til at de økonomiske aktørene legger større vekt på miljømessige, sosiale og etiske aspekter ved produksjonen.

God kunnskap om forbrukernes situasjon og forbrukerspørsmål**Evaluering av sluttrapport fra programsamarbeidet med Norges Forskningsråd om Bærekraftig produksjon og forbruk**

På grunn av en forsinket avslutning av dette forskningsprogrammet, forelå sluttrapporten fra Forskningsrådet ikke før i mai 2003. Departementet er nå i ferd med å oppsummere programmet.

Ivareta forbrukerinteressene i internasjonalt samarbeid

Oppfølging og påvirkning av europeisk forbrukerpolitikk og regelverk

Det indre markedet innebærer en stadig sterkere harmonisering av regelverk også på forbrukerområdet. Fra norsk side har en fulgt opp de mulighetene EFTA/EØS-systemet gir for innspill til regelverksprosessen i EU. Departementet har blant annet deltatt aktivt i arbeidsgruppene i EFTA, i EUs arbeids- og ekspertgrupper og ved høringer i forbindelse med nytt regelverk. I budsjettåret har en særlig prioritert utviklingen av et nytt europeisk regelverk for markedsføring. Også på dette området er det nordiske samarbeidet på forbrukerområdet en viktig kanal for informasjon og påvirkning.

EUs forbrukerregelverk har hittil vært basert på minimumsharmonisering, hvor en har kunnet gå lenger enn direktivene for å verne forbrukerne der det har vært ønskelig, mens utviklingen nå går i retning av en totalharmonisering hvor landene ikke kan stille strengere krav. Dette betyr at det blir enda viktigere å bruke de kanaler som er til rådighet for å påvirke kommende regelverk.

Fra år 2000 har EFTA/EØS-landene deltatt i EUs rammeprogram for forbrukerpolitikk for perioden 1999–2003. Under dette programmet deltar Norge aktivt i samarbeidet om tvisteløsning over landegrensene, mens en så langt ikke har gått inn i samarbeidet om opprettelse av nasjonale informasjonskontorer for europeiske/grenseoverskridende forbrukerspørsmål.

Deltakelsen i rammeprogrammet har gitt mulighet for å søke støtte til forsknings- og utredningsprosjekter på forbrukerområdet.

Gjennom blant annet deltakelsen i den rådgivende komiteen for forbrukerprogrammet har man fra norsk side også deltatt og gitt innspill i prosessen med utarbeidelse og vedtakelse av et nytt/forlenget rammeprogram fra 2004.

Tilstandsvurdering

Forbrukernes rettigheter og muligheter for bistand

Forbrukerne står stadig overfor nye vare- og tjenestetilbud, og nye former for markedsføring. Det er derfor viktig at forbrukerbeskyttelsesreglene holder følge med utviklingen. Rettsutviklingen i EU på forbrukerområdet spiller en stadig større rolle for norske forbrukere, både ved at vedtatt regelverk innlemmes i EØS-avtalen og ved at forbrukerne gjennom reisevirksomhet og handel på Internett inngår avtaler som reguleres av lovgivningen i andre EØS-land.

Tilbud og salg av finansielle tjenester ved hjelp av fjernsalg, dvs. uten at partene møtes, er under stadig utvikling. Mange forbrukere benytter nettbank. Betaling av regninger, overføring av penger, kontoinformasjon og andre dagligdagse transaksjoner er de mest benyttede tjenestene, men det er også mange forbrukere som innhenter lånetilbud og inngår låneavtaler via Internett, e-post, vanlig post og telefon. Finansielle tjenester er særlig vel egnet for elektronisk handel, og det forventes en betydelig økning i omsetningen av slike tjenester, særlig på Internett. Forbrukernes positive erfaringer med nettbank som et rimelig og enkelt alternativ til mer tradisjonelle måter å få utført banktjenester på, har bidratt til at terskelen for å inngå avtaler om økonomiske forhold på denne måten er blitt lavere.

For at forbrukerne skal kunne gjøre sine rettigheter gjeldende i praksis, må de være informerte og det må finnes gode og tilgjengelige bistands- og tvisteløsningsordninger. De fleste forbrukertvister finner sin løsning ved at partene kommer fram til en minnelig ordning, enten på egen hånd eller ved bistand fra Forbrukerrådet. Dersom saken ikke kan løses, er det på mange områder mulighet til behandling av tvisten i Forbrukertvistvalget eller en av de mange reklamasjonsnemndene som drives av de enkelte bransjer i samarbeid med Forbrukerrådet. Som følge av økt bruk av Internett og økt reisevirksomhet, er norske forbrukeres problemer i stigende grad knyttet til avtaler inngått i andre land, eller med utenlandske parter. Dette nødvendiggjør samarbeid over landegrensene for å gi bistand i slike tvister.

Kjøp av bolig er blant de mest betydningsfulle investeringer forbrukere gjør. Samtidig er det problematisk å opptre rasjonelt i markedet når boliger omsettes etter auksjonsprinsippet og beslutninger må tas under sterkt tidspress. Det er påvist at verdifastsettelsen for en og samme bolig kan variere i betydelig grad. Samtidig utgjør selv transaksjonskostnadene ved boligkjøp betydelig beløp for den enkelte. Det er derfor meget viktig at markedsføring og omsetning av bolig skjer i ordnede former, og at informasjon og øvrige rammer rundt boligomsetningen er mest mulig klare og ryddige.

Kommersiell påvirkning

Gjennom reklame og markedsføring bidrar annonser, reklamebransjen og media til å påvirke de unges forbruk, og deres holdninger mer generelt, herunder forholdet til kropp og utseende. Merkevarer spiller en stor rolle i ungdomskulturen. Forbruk og kommersielle idealer er på denne måten i ferd med å bli et grunntema og en sentral verdi i

barne- og ungdomstiden. Det er derfor behov for informasjon og bevisstgjøring, for å danne en motvekt til de kommersielle kreftene og utvikle de unge til informerte og kritiske forbrukere.

Med sikte på å redusere det kommersielle presset mot barn og unge, og bevisstgjøre barn og foreldre slik at de blir bedre i stand til å møte den påvirkning de utsettes for, la et regjeringsoppnevnt utvalg i 2001 fram utredningen *Oppvekst med pris-lapp?* (NOU 2001:6). Her diskuteres temaet barn og kommersialisering i full bredde, og det fremmes forslag til en rekke tiltak. På bakgrunn av NOUen, og høringsuttalelsene til denne, fremmet departementet i april 2003 tiltaksplanen «Nei til kommersielt press mot barn og unge». Oppgavene fremover vil bestå i å følge opp punktene i tiltaksplanen.

Forbrukerinformasjon

Utviklingen av vare- og tjenestetilbudet, avmonopolisering av offentlige tjenester og nye omsetnings- og konkurranseformer, gir forbrukerne stadig nye og mer omfattende valgmuligheter. Dette stiller større krav til vurderinger og beslutninger. Eksempler på dette er markedene som har vokst fram for henholdsvis strøm og teletjenester. Også regelverket som definerer rettigheter og andre markedsforhold er under utvikling, og representerer en utfordring for en hver som ønsker å holde seg oppdatert som kunde. Med andre ord står forbrukerne overfor en stadig voksende informasjonsmengde, og det stilles økende krav til kunnskap og kompetanse for å opptre fornuftig i ulike markeder og i ulike situasjoner.

Informasjons- og kommunikasjonsteknologi påvirker forbrukernes hverdag. Tilgang til moderne informasjonsteknologi, som Internett, innebærer tilgjengelighet til informasjon, herunder informasjon om varer og tjenester, om regelverk og om forbrukerrettigheter. Teknologien utgjør et viktig verktøy for å samle og behandle informasjon, og det å beherske verktøyet er i seg selv en utfordring for mange forbrukere, særlig de eldre. At 30 pst. av befolkningen ikke har tilgang til Internett, betyr at det fortsatt er viktig med forbrukerinformasjon også i andre kanaler. Nettet inneholder informasjon fra alle slags kilder, også mye som er useriøst eller av dårlig kvalitet. Publikums allmenne behov for veiledning, og for henvisning til objektive og kvalitetssikrede kilder, er derfor ikke blitt mindre med nettets fremvekst det siste tiåret.

Å informere forbrukerne er et sentralt forbrukerpolitisk mål. Forbrukerrådet er en viktig kilde for uavhengig og praktisk forbrukerinformasjon,

blant annet i form av forbrukerportalen på nettet forbrukerportalen.no. Et annet hovedelement i departementets arbeid for å informere forbrukerne, er innsatsen de senere år for å styrke undervisningen i forbrukeremner i skolen.

Internasjonalisering

Utviklingen av det indre europeiske markedet, og liberaliseringen av verdenshandelen i regi av Verdens Handelsorganisasjon (WTO), endrer forbrukernes situasjon og medfører nye utfordringer til ivaretagelse av forbrukernes rettigheter og til norsk forbrukerpolitikk.

Amsterdamtraktaten ga forbrukerpolitikken en sterkere forankring og en større betydning i EU, samtidig som det slås fast at forbrukerhensyn skal innarbeides i andre politikkområder. Dette gjenspeiles i det gjeldende forbrukerpolitiske strategiprogrammet for perioden 2002–2006, som er mer konkret enn de tidligere handlingsplanene, og som i motsetning til disse går inn også på tiltak under andre politikkområder som berører forbrukerne.

Veiledende satser for livsopphold under gjeldsordning

Gjeldsordningsloven gir privatpersoner med alvorlige gjeldproblemer en mulighet til å få kontroll over sin økonomi gjennom en offentlig styrt gjeldsforhandlingsprosess. Barne- og familiedepartementet utarbeider hvert år veiledende satser for livsoppholdsutgifter under gjeldsordning. Dette er det beløp som det anbefales at skyldneren får beholde av sin inntekt til å dekke forbruksutgifter under ordningen. Satsene utgjorde frem til 1998 et beløp tilsvarende 85 prosent av minstepensjonen (>85 prosent-satsen»). På bakgrunn av den ekstraordinære økningen av minstepensjonen i 1999 besluttet departementet å gå bort fra 85 prosent-satsen. I stedet ble 1998-tallene indeksregulert overensstemmende med utviklingen i Folketrygdens Grunnbeløp (G). Gjeldsordningssatsene tilsvarende nå ca 75 prosent av minstepensjonen. Etter årlige justeringer er satsene frem til i dag øket med nærmere 60 prosent etter 1993 (til hhv. 6 565 kroner og 11 116 kroner). Prisstigningen i samme periode har vært ca. 24 prosent.

Under behandlingen av enkelte endringer i gjeldsordningsloven høsten 2002, uttalte et flertall i Finanskomiteen (AP, SV, FrP) at de veiledende satsene bør tilbake til 85 prosent, jf. Innst.O. nr. 15 (2002–2003). Departementet mener at en nøktern levestandard under gjeldsordningen er grunnleggende nødvendig for at tapet skal bli minst mulig for dem som har lånt ut penger, og for at allmenn-

heten skal akseptere ordningen. Gjeninnføring av den veiledende 85 prosent-satsen vil medføre at enslige normalt vil kunne disponere 7 222 kroner og par 12 835 kroner per måned til forbruk. I tillegg kan de som er under gjeldsordning holde tilbake av inntekten utgifter til bolig og forsørgelse av barn. Dette vil normalt være mer enn det som med rimelighet trengs, sett i forhold til de forutsetninger en gjeldsordning bygger på. Hushold med vanlige inntekter vil ved en gjeninnføring av 85 prosent-satsen kunne oppleve at deres egen økonomiske situasjon er strammere enn situasjonen for den som lever under gjeldsordning.

Eksempel på en praktisk konsekvens dersom en legger 85 prosent-satsen til grunn, er at en enslig person med en lønnsinntekt på omkring 245 000 kroner per år eller lavere, vil kunne bli ansett som ute av stand til å betjene gjeld. Vedkommende vil da i teorien kunne få gjeldsordning med en gjeld på f. eks. 100 000 kroner. 85 prosent-satsen er også uforholdsmessig høy i forhold til liknende satser: Den vil f.eks. ligge ca. 75 prosent over tilsvarende satser i Sverige (NOK 3 740/6 180) og nesten på det dobbelte av statens veiledende satser for sosialhjelp (4 000 kroner og 6 660 kroner). Det understrekes at det kan gi utilsiktede virkninger dersom gjeldsordningssatsen knyttes opp mot utviklingen i pensjonen eller lignende. Det er f.eks. liten sammenheng i at et ønske om bedring av pensjonistenes levkår automatisk skal bedre levkårene for dem som er under gjeldsordning.

Gjeldsordningssatsene legges også til grunn ved vurderingen av evne til å betale underholdsbidrag. En økning av gjeldsordningssatsen vil derfor i mange tilfeller bety at bidragsmottakernes situasjon forverres. Situasjonen er dessuten at ca. 40 prosent av dem som har gjeldsordning har så lave inntekter at de ikke vil bli berørt av en økning i livsoppholdssatsen. Økning av satsen vil derfor ikke hjelpe de dårligst stilte. På denne bakgrunn videreføres ordningen med indeksregulering av gjeldsordningssatsene i henhold til Folketrygdens Grunnbeløp.

Mål og strategier

For 2004 prioriteres følgende mål:

Et lovverk som ivaretar forbrukernes rettigheter og interesser

Sikre viktige forbrukerrettigheter ved bruk av nettbank og annet fjernsalg av finansielle tjenester

Ytelse av finansielle tjenester til forbrukere er et område som er omfattende regulert i norsk rett

allerede i dag. Gjennomføring av EU-direktivet om fjernsalg av finansielle tjenester fra 2002 vil likevel kreve en rekke endringer i eksisterende lovgivning, særlig ved utvidelse av opplysningsplikten og innføring av en angrerett. Direktivet er innlemmet i EØS-avtalen, med frist for gjennomføring 9. oktober 2004. BFD vil i 2004 fremme en odelstingsproposisjon med forslag til endring i gjeldende lovgivning for å gjennomføre direktivet. Arbeidet vil skje i nært samarbeid med Justisdepartementet og Finansdepartementet, som har ansvar for gjeldende lovgivning om finansielle tjenester.

Direktivet regulerer forbrukeravtaler om banktjenester, forsikringstjenester og investeringstjenester som inngås ved fjernsalg, f.eks. ved telefon, telefaks eller Internett. Hovedinnholdet er bestemmelser som pålegger tjenesteyter opplysningsplikt i forhold til forbrukere, både før og i tilknytning til inngåelse av avtaler. Et annet viktig element er at forbrukerne, med visse unntak, gis en rett til å gå fra avtaler (angrerett) innen 14 dager.

Bruke ulike kanaler, inkludert nordisk samarbeid, for å fremme norske forbrukerinteresser i kommende EU-regelverk om markedsføring

I juni 2003 la EU-kommisjonen fram forslag til et rammedirektiv med generelle regler om forbud mot urimelig markedsføring. Direktivet bygger på en modell med «generalklausul», inspirert av den nordiske reguleringsformen, noe som vil innebære at store deler av markedsføringsretten harmoniseres på europisk nivå. Dette vil få store konsekvenser for norske forbrukere, både i forhold til hva slags markedsføring som vil være tillatt i andre EØS-land forbrukerne handler i og ved en fremtidig tilpasning av norske regler.

Norske myndigheter deltok aktivt i prosessen med Kommisjonens forberedelse av direktivforslaget. Også i den videre behandlingen av forslaget i EU, er det viktig med deltakelse og innspill for å sikre ivaretagelse av norske interesser. Det nordiske samarbeidet vil være av stor betydning. I tillegg vil andre kanaler for innspill tas i bruk, blant annet ved felles EFTA-uttalelser.

Sørge for effektiv, tilgjengelig og rimelig tvisteløsning for forbrukerne

De fleste forbrukertvister finner sin løsning ved at partene kommer fram til en minnelig ordning, enten på egen hånd eller ved bistand fra Forbrukerrådet. Dersom minnelig løsning ikke oppnås kan tvister om kjøp av varer og om håndverkertjenester behandles av Forbrukertvistutvalget. På mange områder finnes det også reklamasjons-

nemnder som er opprettet i samarbeid mellom Forbrukerrådet og bransjeorganisasjoner.

Domstolene spiller i praksis en mindre rolle med hensyn til antall tvister, men innbringelse av tvister for de ordinære domstoler er viktig både for rettssikkerheten og for å få avklart prinsipielle spørsmål. BFD har siden 1998 hatt muligheten til å stille økonomisk garanti for å bidra til at enkelte utvalgte forbrukersaker blir brakt inn for domstolene. I 2002 ble det utarbeidet retningslinjer for ordningen, som vil bli videreført i 2004.

Som følge av at EFTA/EØS-landene deltar i EUs rammeprogram for forbrukerpolitikk er Norge aktivt med i samarbeidet om tvisteløsning over landegrensene gjennom EEJ-Net (European Extra-Judicial Network). Det er etablert såkalte «Clearing Houses» i hvert land, der forbrukerne kan få hjelp til å ta opp problemer knyttet til kjøp i et annet EØS-land. I Norge er det Forbrukerrådet som ivaretar denne funksjonen.

Forbrukertvistutvalget står overfor faglige og organisatoriske utfordringer. Forbrukertvistutvalget fikk fra 1. juli 2003 utvidet sine oppgaver knyttet til funksjonen som sekretariat for Markedsrådet, i og med at Markedsrådet nå også skal behandle klager på vedtak knyttet til reglene om merkeplikt for tobakksvarer og om forbud mot tobakks- og alkoholreklame. Det er også utfordringer knyttet til å ta i bruk ny teknologi både i klagesaksbehandlingen (elektronisk saksbehandling) og for å informere forbrukere og næringsliv om Forbrukertvistutvalgets praksis. Departementet vil i 2004 i nært samarbeid med sekretariatet og utvalget legge til rette for tiltak som kan imøtekomme utfordringene.

Et samfunn der forbrukerinteressene står sterkt

Redusere risiko og kostnadene knyttet til omsetning av bolig

Med siktemål å begrense forbrukernes risiko og kostnader ved boligkjøp har departementet nedsett en arbeidsgruppe som skal utrede gjeldende ordning med takst som grunnlag for fastleggelse av boligens tekniske tilstand, areal og verdi. Gruppen består av representanter fra takstorganisasjonene, meglerorganisasjonene og Forbrukerrådet.

Økt forbrukerinnsflytelse innenfor mat- og landbrukspolitikken

Departementet vil sørge for at hensynet til forbrukerne og forbrukersynspunkter blir fremmet ved fastsettelse av regelverk og andre beslutninger på matvareområdet. Forbrukermyndighetene deltar i gjennomføringen av Landbruksdepartementets

handlingsplan for forbrukerorientering av mat- og landbrukspolitikken. Et viktig punkt i planen er å sørge for at forbrukerne kommer til orde, og at deres holdninger og ønsker blir fanget opp og får gjennomslag i praktisk politikk. I denne sammenheng skal en regelmessig samling av særskilte paneler sammensatt av forbrukere, i regi av Forbrukerrådet, gi innspill til myndighetene i aktuelle spørsmål på matområdet.

Motvirke kommersielt press mot barn og unge

I samarbeid med Forbrukerombudet; dialog med næringsliv og organisasjoner om retningslinjer for kommersiell påvirkning av barn og unge

Departementet vil i samarbeid med Forbrukerombudet søke å redusere det kommersielle presset mot barn og unge, ved å sette fokus på temaet, og ved dialog med aktører som annonsører, reklamebransjen, media, skolen og idrettens organisasjoner. Siktemålet er å påvirke holdninger, og å komme frem til retningslinjer på området, som kan virke som et supplement til markedsføringslovens mer generelle bestemmelser.

Styrke undervisningen i skolen om forbrukeremner og reklamepåvirkning for at barn og unge skal kunne mestre rollen som bevisste og kritiske forbrukere

Den nye rammeplanen for lærerutdanning bygger på at «Forbrukersamfunnet slår stadig kraftigere inn i hverdagen til barn og unge og utgjør en sterk verdipåvirkning. Barneheten og skolen må kunne møte denne påvirkningen med alternative kunnskaper og verdier.» Dette krever at skolen gir kunnskap og praktiske ferdigheter slik at elevene rustes til å forholde seg reflektert til reklame, kjønnsroller og kjøpepress, og til å opptre som bevisste og selvstendige forbrukere.

I samarbeid med Forbrukerrådet, Læringssenteret og Høgskolene med lærerutdanning vil departementet følge opp dette ved å videreutvikle forbrukerlære som et tverrfaglig emne i grunnskolen, spesielt ved å gi etter- og videreutdanningsmuligheter for yrkesaktive lærere, videreutvikle interaktive sider på Skolenettet for grunnskolen og for faget «Økonomi- og informasjonsbehandling» i videregående skole, samt utvikle og samordne materiell og læremidler. Det vises til vedlegget til St.prp. nr. 1 (2003–2004) *Integrering av kjønns- og likestillingsperspektivet i utvalgte budsjettområder*. Arbeidet er koblet til den treårige tiltaksplanen *Nei til kommersielt press* som departementet la frem i april 2003, det utføres innenfor de rammer

som den generelle utdanningspolitikken trekker opp, og i nært samarbeid med Utdannings- og forskningsdepartementet. Erfaringene fra arbeidet med forbrukerundervisning i skolen utnyttes både i nordisk og europeisk samarbeid.

Bedre beskyttelse av barn og unge i relevant regelverk

Lovregulering kan være et godt virkemiddel når målet er å redusere det kommersielle presset på barn og unge. Departementet vil arbeide videre med å styrke beskyttelsen av barn og unge i relevant regelverk. Parallelt pågår det et arbeid i EU for å endre sentrale deler av det europeiske regelverket om markedsføring. Departementet vil arbeide aktivt for at hensynet til barn og unge blir ivaretatt i kommende regelverk på europeisk plan, og dermed også på nasjonalt plan. Departementet vil i løpet av høsten sende direktivforslaget på høring. I høringsnotatet vil det spesielt bli bedt om synspunkter på forslag om forbud mot direkte markedsføring mot barn.

Ivareta forbrukerinteressene gjennom internasjonalt arbeid

Påvirke europeisk forbrukerregelverk

Gjennom EØS-avtalen er Norge med i et indre marked med fri bevegelse av varer og tjenester, og stadig sterkere harmonisering av regelverk. Det er viktig å identifisere og bruke alle tilgjengelige muligheter for å påvirke forbrukerpolitikken og regelverksutviklingen i EU.

Fra norsk side vil en fortsatt aktivt bruke mulighetene EFTA/EØS-avtalen gir i så måte, sær-

lig i forbindelse med forslag til nytt og revidert regelverk. Dette vil dels skje i form av skriftlige innspill til Kommisjonen. Dels vil det skje i form av deltakelse i arbeids- eller ekspertgrupper og høringer i forbindelse med nytt regelverk, og med basis i kontakter som etableres i slike sammenhenger. Den andre viktige kanalen for informasjon og påvirkning er det etablerte nordiske samarbeidet på forbrukerområdet. Vurderinger av og samarbeid om EU/EØS-relevante spørsmål har høy prioritet både i den nordiske embetsmannskomiteen for forbrukerspørsmål, og i de underliggende styringsgrupper. Det gjøres utstrakt bruk av utredninger, samråd og seminarer mv. for å analysere forslag til nytt regelverk og søke å etablere felles nordiske holdninger og konkrete innspill.

Delta på europeiske samarbeidsarenaer for forbrukerpolitikk

Fra år 2000 har EFTA/EØS-landene deltatt i EUs rammeprogram for forbrukerpolitikk for perioden 1999–2003. Under dette programmet deltar Norge aktivt i samarbeidet om tvisteløsning over landegrensene.

Deltakelse i rammeprogrammet gir mulighet for å søke støtte til forsknings- og utredningsprosjekter, og en vil aktivt informere om denne muligheten og oppfordre norske institusjoner til å fremme slike søknader.

Gjennom deltakelsen i den rådgivende komiteen for forbrukerprogrammet og egne møter vil man fra norsk side delta i prosessen Kommisjonen har innledet med utarbeidelsen av et revidert rammeprogram fra 2004.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 865 Forbrukerpolitiske tiltak og internasjonalt samarbeid

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
Et lovverk som ivaretar forbrukernes rettigheter og interesser	Sikre viktige forbrukerrettigheter ved bruk av nettbank og annet fjernsalg av finansielle tjenester	Styrket forbrukervern i lovgivningen
	Bruke ulike kanaler, inkludert nordisk samarbeid, for å fremme norske forbrukerinteresser i kommende EU-regelverk om markedsføring	EU-regelverk med høyt nivå på forbrukerbeskyttelsen
	Sørge for effektiv, tilgjengelig og rimelig tvisteløsning for forbrukerne	
Et samfunn der forbrukerinteressene står sterkt	Redusere risiko og kostnadene knyttet til omsetning av bolig	

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
	Økt forbrukerinnflytelse innenfor mat- og landbrukspolitikken	
Motvirke kommersielt press mot barn og unge	I samarbeid med Forbrukerombudet; dialog med næringsliv og organisasjoner om retningslinjer for kommersiell påvirkning av barn og unge	
	Styrke undervisningen i skolen om forbrukeremner og reklamepåvirkning for at barn og unge skal kunne mestre rollen som bevisste og kritiske forbrukere	
	Bedre beskyttelse av barn og unge i relevant regelverk	
Ivareta forbrukerinteressene gjennom internasjonalt arbeid	Påvirke europeisk forbrukerregelverk	
	Delta på europeiske samarbeidsarenaer for forbrukerpolitikk	

Nærmere om budsjettforslaget

Post 21 Spesielle driftsutgifter, forskning, utviklings- og opplysningsarbeid

Bevilgningen på posten vil bli benyttet til å finansiere enkeltprosjekter (forsknings- og utredningsarbeid) av særlig betydning for forbrukerområdet, som departementet tar initiativ til eller etter søknad fra aktuelle samarbeidspartnere.

Bevilgningen vil videre bli benyttet til informasjons- og opplæringstiltak i departementets regi og til forbrukerpolitiske tiltak innenfor regelverksutvikling, informasjon og kunnskapsutvikling.

Bevilgningen dekker kostnader knyttet til forpliktelser i internasjonalt samarbeid på forbrukerområdet, herunder utgifter i forbindelse med deltakelse i aktiviteter knyttet til EUs reviderte rammeprogram for forbrukerpolitikk.

Bevilgningen skal videre dekke kostnader til økonomiske garantier i rettssaker av prinsipiell interesse for forbrukerne. Ordningen er begrenset til forbrukersaker og til tvister mellom forbruker og næringsdrivende. Det forutsettes at søknad om økonomisk garanti for behandling av forbrukersaker i domstolene fremmes for departementet gjennom Forbrukerrådet eller andre organisasjoner som ivaretar forbrukerinteresser.

Budsjettforslaget på posten er redusert i forhold til bevilgningen for 2003. Dette skyldes at

kostnadene til deltakelse i EUs rammeprogram for forbrukerpolitikk f.o.m. 2004 foreslås bevilget over en egen post, jf. omtale under post 79.

Post 79 EUs rammeprogram for forbrukerpolitikk, kan overføres

Målsetting

EFTA/EØS-landene har fra 2000 deltatt i Kommisjonenens rammeprogram for forbrukerpolitikk, på like vilkår med EU-landene. Formålet med rammeprogrammet er å gi en klarere hjemmel for at det europeiske fellesskapet skal kunne finansiere aktiviteter på forbrukersektoren. Hjemlingen av EUs forbrukerpolitiske aktiviteter i et rammeprogram innebærer en vesentlig forbedret mulighet for norsk deltakelse og innflytelse. Midlene under programmet skal kunne brukes til å finansiere tiltak Kommisjonen setter i verk, til økonomisk støtte til europeiske forbrukerorganisasjoner, og til prosjekter innenfor programområdet som forbrukerorganisasjoner, andre uavhengige organisasjoner og enkeltpersoner søker støtte til.

Tildelingskriterier

Bidraget til deltakelsen i EUs ulike programmer fastsettes etter fordelingsnøkkelen som er nedfelt i EØS-avtalen.

Oppfølging og kontroll

Revisjonsretten i EU og EUs internrevisjon kontrollerer bruken av budsjettmidlene til de programmene Norge deltar i. Det vises for øvrig til EØS-avtalen.

Budsjettforslag 2004

Posten er nyopprettet og bevilgningen skal dekke kostnadene ved deltakelse i EUs rammeprogram

for forbrukerpolitikk. På grunn av at størrelsen på de årlige bidragene til deltakelsen i EU-programmet er basert på Europaparlamentets budsjettvedtak, som fattes etter at (det norske) statsbudsjettet er behandlet, og fordi det kan være uforutsigbare årlige svingninger i bidragenenes størrelse, er posten gjort overførbar.

Kommisjonen har fremlagt forslag til et revidert rammeprogram fra og med 2004. Forutsatt Stortingets samtykke, vil Norge delta fra 2004.

Kap. 0866 Statens institutt for forbruksforskning

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
50	Basisbevilgning	20 282	21 202	21 965
	Sum kap 0866	20 282	21 202	21 965

Status for virksomheten

Statens institutt for forbruksforskning (SIFO) er et uavhengig, tverrfaglig senter for forskning, testvirksomhet og utredning som frambringer, forvalter og formidler kunnskap til nytte for forbrukeren. Instituttet bidrar med kunnskaper for myndigheter, politikere, næringsliv og organisasjoner, for dermed å bidra til utviklingen av et forbrukervennlig samfunn. SIFO står faglig ansvarlig for egne prioriteringer og mål. BFD har ansvar for å foreslå bevilgninger til virksomheten og kontrollere bruken av midlene.

Instituttet ledes av et styre på ni medlemmer som oppnevnes av BFD. Styret er sammensatt av representanter for forskning og brukermiljø. Driften er finansiert med basisbevilgning over statsbudsjettet og prosjektinntekter.

Instituttet utfører forskningsoppdrag for både statlige virksomheter, Norges forskningsråd, næringslivet og ulike organisasjoner. En økende andel av oppdragene skjer i tilknytning til EUs forsknings- og forbrukerpolitiske programmer.

Instituttet flyttet mot slutten av 2002 fra Bærum til nye lokaler i Oslo.

Resultatrapport 2002

Rapporteringen tar utgangspunkt i de delmål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2001–2002).

Høy kompetanse og relevans i forskning om forbruket og forbrukere

Området består av flere komponenter; husholdøkonomi, matvaner og forbrukskultur mer generelt.

SIFO prioriterte forskningsaktivitet omkring forbrukets samfunnsmessige og individuelle betydning i det moderne samfunnet, med hovedvekt på forbrukerkultur. Ett doktorgradsarbeid om mat som totalt sosialt fenomen ble avsluttet. Fire doktorgrader var under arbeid innenfor området.

Det ble arbeidet med å revidere SIFOs standardbudsjett for husholdninger og ulike måter å anvende dette på. Standardbudsjettet benyttes som utgangspunkt for beregning av den delen av underholdskostnadene som referer seg til forbrukskostnadene ved fastsettelsen av barnebidrag og som grunnlag for beregning av økonomisk sosialhjelp. Videre bruker enkelte finansinstitusjoner standardbudsjettet ved kredittvurderinger av enkeltpersoner.

Høy kompetanse og relevans i forskning og testvirksomhet om produktene

SIFO overtok fra 1. januar 2003 Forsvarets testvirksomhet på tekstil. En gradvis overgang fant sted i siste halvår 2002, noe som medførte økt aktivitet og kompetanseheving på tekstilområdet. Et prosjekt om ull, der flere samarbeidspartnere inngår i et integrert prosjekt og SIFO står for metodeutvikling, testing og sammenstilling av rapport, ble vide-

reført. SIFO videreførte sin deltakelse i et nettverk på tekstilområdet rettet mot arbeid med bærekraftig utvikling. Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon (HSH), Teknologibedriftenes Landsforening (TBL) og GRIP- stiftelsen for bærekraftig produksjon og forbruk, inngår i dette nettverket.

Stor aktivitet var knyttet til et prosjekt om europeiske vaskevaner, innenfor EU forbrukerpolitiske program. SIFO var her ansvarlig for et prosjekt som gjennomføres i seks land der vasketemperatur, energibruk og vaskefrekvens står sentralt. Innenfor samme program skal SIFO koordinere et prosjekt om brannfarlige tekstiler.

Det ble arbeidet med to doktorgrader under området. Den ene handler om tilpasning mellom tjenestetilbud og brukerbehov på barnehagesektoren, det andre om produkters levetid.

Høy kompetanse og relevant forskning om markedet

Forskningsinnsatsen innenfor dette området har vært økende de senere år. I 2002 var innsatsen konsentrert om problemstillinger knyttet til distribusjon av varer i Norge, grensehandel og IKT som en del av distribusjonssystemet.

Et doktorgradsarbeid om kontraktsrelasjoner i norsk hvitfiskeeksport ble avsluttet.

Problemstillinger knyttet til distribusjon av økologiske varer fikk stor oppmerksomhet gjennom SIFOs deltakelse i EU-prosjekter.

Instituttet startet opp et samarbeid med Senter for Bygdeforskning, finansiert av NFR, om grensehandel Norge–Sverige og Norge–Finland. Fokus er rettet mot omfang, prisleksjoner og forbrukeratferden i lys av handelspolitiske beslutninger.

SIFO gjennomførte prosjekter om suksesskriterier for internetthandel i nordisk forbrukerperspektiv, samtykkebasert markedsføring innenfor reiselivsbransjen og forbrukerbehov som utgangspunkt for samarbeid mellom offentlige myndigheter og utvalgte næringer i et innovativt bredbåndsperspektiv.

Høy kompetanse og relevans i forskning om forbrukerpolitikken

Tre EU prosjekter stod sentralt:

SIFO deltok i et større EU-prosjekt om miljømerking, Developing Effective and Efficient Product Information (DEEP) – hvor Tyskland, Italia og Spania inngår. Hovedoppmerksomheten er rettet inn mot hva EU og de fleste europeiske land kan lære av de relativt positive erfaringer med miljømerker som er gjort i Tyskland og Norden.

SIFO koordinerte også ToolSust, der betingelser for kortsiktige og potensialer for mer langsiktige endringer i forbrukernes miljøatferd i europeiske byer står sentralt.

SIFO koordinerte et EU-prosjekt om matvarekontroll og forbrukertillit (Trust in Food), der Danmark, Storbritannia, Tyskland, Italia og Portugal også deltok.

Mål og strategier

SIFO vil i 2004 fortsatt arbeide for å frembringe uavhengige kunnskaper på områder av relevans for forbrukernes stilling og rolle i samfunnet. I tråd med «Strategi for SIFO – mot 2010», konsentrerer instituttet seg om emner knyttet til forbrukskultur, forbrukerøkonomi, hjemmets hverdagsliv, miljø, moderne informasjonsteknologi, distribusjon, matvaner, matvaresikkerhet og matvarekontroll. Temaene vil bli behandlet innenfor de fire hovedområdene; kunnskaper om forbrukerne, produktene, markedet og politikken. Instituttet vil nærme seg spørsmålene både innenfor en nasjonal og europeisk kontekst.

For 2004 prioriteres følgende mål:

Høy kompetanse og relevans i forskning om forbruket og forbrukere

Kunnskap om forbrukernes situasjon, holdninger og atferd er et viktig grunnlag for forbrukerpolitiske beslutninger. Et liberalisert, internasjonalt marked i rask endring stiller store krav til kunnskap og innsikt i markedsprosessene. Dette avspeiler seg i den enkeltes økonomiske og materielle vilkår, og gir ulike føringer for hverdagen i forskjellige økonomiske grupper gjennom livssyklusen. SIFO vil følge med i denne utviklingen for å undersøke hvilken betydning dette har for forbrukernes økonomi og levekår. SIFO vil spesielt være opptatt av ulikhetsskapende prosesser i markedet som kan føre til marginalisering og sosial eksklusjon.

Standardbudsjettet for forbruksutgifter vil være et sentralt redskap i analysen av levekår.

Husholdenes prioriteringer og utviklingen av forbrukets sammensetting er et annet sentralt tema som fortsatt vil få oppmerksomhet. Norge er et rikt land der store grupper har høyt forbruk. Disse gruppene vil legge sterke føringer på miljø, utvikling av sentrale verdier og forventninger til levestandard. Oppmerksomheten vil derfor også bli rettet mot forbrukets økende kulturelle og politiske betydning. Spørsmål om kommersialisering, identitet, moralske og etiske sider ved forbruket vil stå sentralt.

Høy kompetanse og relevans i forskning og testvirksomhet om produktene

SIFOs forskning vil ha en bred innfallsvinkel til produktene. Både praktiske funksjonelle egenskaper og meningsaspekter vil inngå. Med en bred tverrfaglig innfallsvinkel, der både samfunnsfaglige perspektiver og teknisk testing inngår, blir det mulig å studere hele varens livsløp i husholdningen, fra anskaffelse via bruk og vedlikehold til avhending. Det blir også mulig å se de ulike sidene av forbruket som design og mote, bruk og miljøbelastning i sammenheng. Instituttet vil fokusere spesielt på funksjon og sikkerhet, stell og vedlikehold, miljø og bærekraft.

Når det gjelder kunnskap om tjenester, vil søkelyset være rettet mot tjenester som er viktige for folk flest og som dekker generelle og sentrale brukeraspekter, som tilgjengelighet, kvalitet og miljø. Fremskaffelse av kunnskap om hvordan forbrukerne oppfatter og vurderer tjenestetilbud blir viktig. Utviklingen knyttet til spørsmålet om serviceerklæringer og/eller tjenestestandarder vurdert opp mot kortsiktige og langsiktige forbrukerinteresser, vil også bli studert.

Høy kompetanse og relevant forskning om markedet

For å vite om forbrukernes ønsker og behov blir ivarettatt, trengs det kunnskaper om aktørene i markedet, maktforhold, konsekvenser av internasjonalisering og globalisering, grensehandel, handel på Internett m.v. Sentralt står også spørsmål om markedets rammebetingelser, som regulering/deregulering med lovgivning, endring eller opphevelse av lovgivning.

Varehandelen, og spesielt dagligvarehandelen, er dominert av kjeder. Dette har ført til en debatt om standardisering og ensretting av varetilbud, spesielt matvaretilbudet. Det har begynt å artikulere seg ønsker om å satse på kvalitet, mangfold, lokal egenart og særpreg. Samtidig foregår en integrasjon mellom kjedene på nordisk og europeisk nivå, og store europeiske kjeder forbereder seg på å etablere seg i Norge.

Varehandelen er i kontinuerlig utvikling, med endring av eksisterende butikktilbud, gamle former som forsvinner og nye som kommer til. Internett kan endre forbrukernes stilling i markedet på mange måter, ikke bare som innkjøpskanal, men også som informasjons- og markedsføringskanal. Ved handel på Internett kan mellomledd bli overflødiggjort, mens nye kan komme til. Handel over Internett fører også til nye juridiske problemstillinger med konsekvenser for forbrukerne.

Tidligere har mye av markeds- og distribusjonsforskningen ved SIFO vært knyttet til dagligvarebransjen. Instituttet ønsker etter hvert å utvide denne til nye bransjer, f.eks. reiselivsbransjen og tekstilbransjen. SIFO ønsker å utvide perspektivet til ikke bare å gjelde de formelle markedene, men også de uformelle som kan ha en mye større betydning for forbrukerne enn det man kanskje har trodd.

Høy kompetanse og relevans i forskning om forbrukerpolitikken

Offentlig politikk legger rammer for alle aktørenes atferd i markedet for varer og tjenester. Studier av disse rammebetingelsene er en viktig del av forskningen ved SIFO. Instituttet vil være særlig opptatt av rammebetingelsene for forbrukernes individuelle og kollektive atferd. Prosjektene er i økende grad komparative, med en nordisk og europeisk forankring, der SIFO deltar aktivt i internasjonale nettverk.

Studier av reguleringsorganenes dialog med forbrukerne står sentralt, med forutsetninger for forbrukertillit til mat som et viktig spørsmål. I studiet av forholdet mellom forbruk og miljø er en også opptatt av samspillet mellom den politiske tilretteleggingen for en bærekraftig utvikling og forbrukernes holdninger og handlinger. Integrering av instituttets samfunnsvitenskapelige og naturvitenskapelige kompetanse er et viktig virkemiddel.

Integrert i instituttets faglige virksomhet, vil SIFO videreføre sin deltakelse i det europeiske standardiseringsarbeidet.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 866 Statens institutt for forbruksforskning

Delmål	Resultatmål
Høy kompetanse og relevans i forskning om forbruket og forbrukere	Prosjektutvikling og konsentrasjon rundt temaene; forbrukskultur, forbrukerøkonomi, matvaner og moderne informasjonsteknologi Etablere nye kompetanseprosjekter med brukermedvirkning og igangsette nytt doktorgradsarbeid innenfor IKT Avslutte to doktorgrader innenfor henholdsvis kultur og økonomi Økt internasjonal publisering
Høy kompetanse og relevans i forskning og testvirksomhet om produktene	Prosjektutvikling og konsentrasjon rundt temaene: hjemmets hverdagsliv, teknologi og miljø Etablere nye EU-prosjekter innenfor miljø og avslutning av en doktorgrad innenfor miljø Økt internasjonal publisering
Høy kompetanse og relevant forskning om markedet	Prosjektutvikling og konsentrasjon rundt temaene; distribusjon, teknologi for nye handelsformer Økt internasjonal publisering Etablere nye kompetanseprosjekter med brukermedvirkning
Høy kompetanse og relevans i forskning om forbrukerpolitikken	Prosjektutvikling og konsentrasjon rundt temaene matvaresikkerhet – og kontroll, miljø og sikkerhet i tilknytning til bruk av informasjonsteknologi Satsning på nye EU-prosjekter innenfor matvaresikkerhet Økt internasjonal publisering

Nærmere om budsjettforslaget**Post 50 Basisbevilgning**

Posten dekker utgifter til lønn og godtgjørelse, samt driftsutgifter ved instituttet.

SIFO har også betydelige inntekter fra eksterne prosjektoppdrag.

SIFO er organisert som et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Dette gir fritak fra det statlige bruttobudsjetteringsprinsippet, jf. § 4 i bevilgningsreglementet. De ansattes tilsettingsforhold er regulert i lov om statens tjenestemenn. SIFO avgir årsrapport til departementet, jf. økonomireglementet for staten § 11.2.

Kap. 0867 Sekretariatet for Forbrukertvistutvalget og Markedsrådet (jf. kap. 3867)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
01	Driftsutgifter	3 589	4 421	4 445
	Sum kap 0867	3 589	4 421	4 445

Status for virksomheten

Forbrukertvistutvalget er opprettet i medhold av lov av 28. april 1978 nr. 18 om behandling av forbrukertvister. Forbrukertvistutvalget er tillagt oppgaver og myndighet direkte gjennom forbrukertvistloven. Utvalget behandler saker om forbrukerkjøp, håndverkertjenester og angrerett.

Forbrukertvistutvalget består av en leder, to nestledere og åtte medlemmer som oppnevnes av Kongen for fire år av gangen. Halvparten av medlemmene har særlig innsikt i forbrukersidens interesser. De øvrige medlemmene har særlig innsikt i selger- eller tjenesteytersidens interesser.

En tvist som forbrukeren ønsker å bringe inn for Forbrukertvistutvalget må først behandles ved et av Forbrukerrådets lokalkontorer. Forbrukerkontorenes klagebehandling reguleres i forbrukertvistloven, forskrift til loven og Forbrukerrådets retningslinjer. Helt grunnleggende er kravet til nøytralitet i saksbehandlingen. Muligheten for å bringe en sak inn for Forbrukertvistutvalget dersom den ikke blir løst gjør det lettere for forbrukerkontorene å få til minnelige løsninger.

Markedsrådet er opprettet med hjemmel i lov av 16. juni 1972 nr. 47 om kontroll med markedsføring og avtalevilkår.

Markedsrådet består av en leder, nestleder og syv medlemmer med personlige varamedlemmer som oppnevnes av Kongen for fire år av gangen. Sammensetningen forutsettes å tilføre Markedsrådet en bred og allsidig innsikt i spørsmål av betydning for løsningen av de sakene det får seg forelagt. Markedsrådet behandler hovedsakelig saker som forelegges det gjennom Forbrukerombudet.

Forbrukertvistutvalget og Markedsrådet har et eget, felles sekretariat som forbereder sakene til behandling.

1. juli 2003 fikk Markedsrådet, og dermed også sekretariatet, utvidede oppgaver som følge av at Markedsrådet er blitt klageinstans for saker om brudd på merkebestemmelsene i tobakkskadelo-

ven og reklameforbudet i denne loven og i alkoholloven.

Resultatrapport 2002

Rapporteringen tar utgangspunkt i det resultatmål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2001–2002).

Markedsrådet mottok 24 saker fra Forbrukerombudet. Av disse var 14 meldingssaker om midlertidige vedtak med hjemmel i markedsføringsloven § 14 og ikke gjenstand for behandling. 2 saker ble overført fra 2001. Totalt behandlet Markedsrådet 10 saker, hvorav 1 sak ble henlagt og 1 sak ble overført til 2003.

Reduksjon av gjennomsnittlig behandlingstid for klagesaker i Forbrukertvistutvalget ned mot 6 måneder

Forbrukertvistutvalget mottok i alt 667 saker fra Forbrukerrådets lokalkontorer. Totalt 663 saker ble avsluttet, herav 568 med vedtak og 95 uten vedtak. Gjennomsnittlig saksbehandlingstid for saker behandlet i annet halvår varierte mellom 6 og 7 ½ måneder. Saksinntaket gikk opp, og dette ventes å gi utslag i økt saksbehandlingstid i 2003.

Mål og strategier

Siktemålet med opprettelsen av Forbrukertvistutvalget var å sikre forbrukerne tilgang til rimelig og hurtig tvisteløsning. En effekt har vært at Forbrukerrådet i sin klagesaksbehandling har kunnet dra nytte av de avgjørelser som Forbrukertvistutvalget har fattet, og for øvrig lettere har kunnet oppnå minnelige løsninger ved å vise til at saken kan behandles i Forbrukertvistutvalget. Forbrukertvistutvalgets sekretariat vil i 2004 gjennomgå en rekke endringer for å møte organisatoriske og faglige utfordringer, jf. omtalen under kap. 865 Forbrukerpolitiske tiltak og internasjonalt samarbeid.

For 2004 prioriteres følgende mål:

God og hurtig behandling av tvister om forbrukerkjøp, håndverkertjenester og angrerett

Gjennomsnittlig saksbehandlingstid for klagesaker i Forbrukertvistutvalget ned mot 6 måneder

Sterk økning i saksinntaket førte for en periode til at saksbehandlingstiden for klagesaker til Forbrukertvistutvalget var på over 1 ½ år. Etter at saksinntaket i de senere år har vært jevnere og tidvis sunket, samtidig med at sekretariatets behandlingsskapasitet har økt, har saksbehandlingstiden vært avtagende. Målet er å få gjennomsnittlig saksbehandlingstid ned mot 6 måneder. Formelle krav til saksbehandlingen setter grenser for hvor langt saksbehandlingstiden kan reduseres.

Effektiv behandling av saker etter markedsføringsloven og klagesaker tilknyttet merkebestemmelsene i tobakkskadeloven og reklameforbudet i alkoholloven og tobakkskadeloven

Effektiv og kvalitetsmessig god behandling av Markedsrådets saker knyttet til alkoholloven og tobakkskadeloven

For at sekretariatet skal kunne ivareta sine utvidede oppgaver best mulig, må det bygges opp kompetanse på de nye saksfeltene og etableres gode saksbehandlingsrutiner. Organiseringen av sekretariatet må tilpasses de nye oppgavene.

Opprettholde effektiviteten i behandlingen av saker etter markedsføringsloven

Sekretariatets og Markedsrådets behandling av saker etter markedsføringsloven skjer fortløpende. Det er et mål at denne situasjonen skal vedvare.

Oversikt over hovedmål og delmål på kap. 867 Sekretariatet for Forbrukertvistutvalget og Markedsrådet

Hovedmål	Delmål	Resultatmål
Sikre forbrukerne tilgang til rimelig og hurtig tvisteløsning	God og hurtig behandling av tvister om forbrukerkjøp, håndverkertjenester og angrerett	Gjennomsnittlig saksbehandlingstid for klagesaker i FTU ned mot 6 måneder
	Effektiv behandling av saker etter markedsføringsloven og klagesaker tilknyttet merkebestemmelsene i tobakkskadeloven og reklameforbudet i alkoholloven og tobakkskadeloven	Effektiv og kvalitetsmessig god behandling av Markedsrådets saker knyttet til alkoholloven og tobakkskadeloven
		Opprettholde effektiviteten i behandlingen av saker etter markedsføringsloven

Nærmere om budsjettforslaget

Post 01 Driftsutgifter

Posten dekker utgifter til lønn for faste medarbeidere og øvrige driftsutgifter ved Forbrukertvistut-

valget og Markedsrådets sekretariat. Posten dekker også godtgjørelser til medlemmene av Forbrukertvistutvalget og Markedsrådet. Posten er delvis prisjustert.

Kap. 3867 Sekretariatet for Forbrukertvistutvalget og Markedsrådet (jf. kap. 867)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
16	Refusjon av fødselspenger/ adopsjonspenger	140		
	Sum kap 3867	140		

Post 16 Refusjon av fødselspenger/ adopsjonspenger

Posten omfatter regnskapsført refusjon i henhold til ordningen med refusjon av fødselspenger og adopsjonspenger. Utgifter motsvarende refusjonen er regnskapsført på kap. 867 Sekretariatet for Forbrukertvistutvalget og Markedsrådet.

Post 18 Refusjon av sykepenger

Posten omfatter regnskapsført refusjon i henhold til ordningen med refusjon av sykepenger. Utgifter motsvarende refusjonen er regnskapsført på kap. 867 Sekretariatet for Forbrukertvistutvalget og Markedsrådet.

Kap. 0868 Forbrukerombudet (jf. kap. 3868)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
01	Driftsutgifter	13 893	13 524	14 591
	Sum kap 0868	13 893	13 524	14 591

Status for virksomheten

Forbrukerombudet er et frittstående forvaltningsorgan som står faglig ansvarlig for egne prioriteringer og resultatmål. Departementet har ansvar for å foreslå nødvendige bevilgninger til virksomheten og kontrollere bruken av midlene.

Forbrukerombudet skal føre tilsyn med at de næringsdrivendes markedsføring og avtalevilkår er i samsvar med lov av 16. juni 1972 nr. 47 om kontroll med markedsføring og avtalevilkår (markedsføringsloven). Det er forutsatt at Forbrukerombudet og de næringsdrivende skal søke å forhandle seg fram til frivillige ordninger. Dersom slik løsning ikke oppnås kan saken bringes inn for Markedsrådet til avgjørelse. Markedsrådet kan fatte forbudsvedtak mot aktuelle tiltak. Som hovedregel skal det sammen med forbudsvedtaket også fattes vedtak om tvangsgebyr som den næringsdrivende må betale dersom vedtaket overtres.

Forbrukerombudet håndhever også forskrifter om fiber- og vedlikeholdsmarkering av tekstiler, gitt i medhold av lov av 18. desember 1981 nr. 90 om merking av forbruksvarer m.v. Forbrukerombudet er dessuten tillagt tilsynet med særskilte regler

gitt i medhold av lov av 4. desember 1992 nr. 127 Om kringkasting, og etter lov av 21. juni 1985 nr. 82 Om kredittkjøp m.m. Fra 1. januar 2004 får Forbrukerombudet også tilsyn med markedsføring av alternativ behandling etter lov av 27. juni 2003 nr. 64 Om alternativ behandling av sykdom m.v. Fra 1. juli 2003 er Forbrukerombudet også nasjonalt kontaktpunkt for e-handel etter lov av 23. mai 2003 nr. 35 om visse sider av elektronisk handel og andre informasjonssamfunnstjenester (ehandelsloven).

Resultatrapport 2002

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St.prp. nr 1 (2001–2002).

Gjennom enkeltsaksbehandling og systematisk markedsovervåking på prioriterte områder redusere forekomsten av lovstridige markedsføringsmetoder

Forbrukerombudet la ned et betydelig arbeid i forhold til bruken av prisgarantier i brune- og hvitevarebransjen. Ombudet fikk i løpet av året avklart

hvordan garantiene fungerer og hvilke krav som må stilles til dem etter markedsføringsloven.

Arbeidet med å rydde opp i brune- og hvitevarerbransjens salgsmarkedsføring fortsatte. Fokus ble rettet mot lokketilbud og markedsføring av betalingsutsettelse i form av kredittilbud.

Forbrukerombudet informerte sportsbransjen om kravene som stilles til salgsmarkedsføring og prissammenligninger. Det ble tatt fatt i villedende markedsføring av bl.a. fjorårsmodeller, eksklusive varer og sammenligning med veiledende pris.

Forbrukerombudets retningslinjer for markedsføring av eiendomsmegler tjenester ble fulgt opp. Bransjen ble varslet om at Forbrukerombudet vil stramme inn håndhevingen, ved i større grad å fokusere på markedsføring av pris og kvalitet på selve megler tjenestene og i mindre grad på markedsføring som presenterer selve megleren.

Forbrukerombudet mottok mange klager på markedsføring av lavpristilbud på flyreiser hvor det ikke framgikk at antall billetter var sterkt begrenset. Ombudet behandlet en del av de klarste bruddene på markedsføringsloven som enkeltsaker, men satte hovedfokus på en mer generell oppfølging av bransjen. Det ble sendt ut et informasjonsbrev til samtlige flyselskaper som er aktive i Norge, og avholdt møte med viktige aktører for å fastsette enkle krav som er praktisk for bransjen og som kan fjerne problemet.

Til tross for at det finnes klare retningslinjer, mottok Forbrukerombudet et stort antall klager på markedsføring av strøm. Klagen gjaldt særlig aggressiv telefonmarkedsføring og uriktige prissammenligninger. Forbrukerombudet fant i flere tilfeller brudd på bestemmelser i markedsføringsloven § 2 og forskriften om sammenlignende reklame.

Etter intensivt innsats fra Forbrukerombudet og konkurs hos to firmaer som har stått for en stor del av den ulovlige markedsføringen, ble antall klager på postordre/direkte markedsføring kraftig redusert.

Forbrukerombudet utarbeidet «Retningslinjer for telefonsalg», som inneholder de viktigste kravene som stilles til telefonmarkedsføring. Retningslinjene ble fulgt opp med behandling av enkeltsaker og informasjonstiltak overfor sentrale målgrupper.

Ombudet fokuserte, ut fra markedsføringsloven § 2a, på «negativt salg» i telefonmarkedsføring, der forbrukere mottar en vare eller tjeneste med krav om betaling uten etter avtale. Det ble fattet forbudsvedtak som Markedsrådet senere stadfestet.

Overtredelse av markedsføringsloven § 2b var ett av områdene Forbrukerombudet mottok flest

klager på. De fleste klagen gjaldt e-postreklame uten forhåndssamtykke fra mottaker, men mange klaget også på uanmodet SMS-reklame.

Forbrukerombudet utarbeidet en orientering om markedsføringsloven § 2b, som ble brukt aktivt overfor nye lovovertredere og til å informere bransjen generelt om hvilke krav som følger av denne bestemmelsen.

Nye og utfyllende bestemmelsene i markedsføringsloven §§ 9b og 9c om garantier trådte i kraft 1. juli 2002. Forbrukerombudet mener bestemmelsene gjør rettstilstanden klarere, selv om de i det vesentlige lovfester tidligere praksis. Arbeidet med garantier ble først og fremst konsentrert rundt informasjonstiltak.

Forbrukerombudet utarbeidet et utkast til retningslinjer for bruk av etiske påstander i markedsføring, som ble sendt på høring. Forbrukerombudet var også i forhandlingsmøter med flere aktører som benytter etiske påstander i markedsføringen. Dette ga verdifull informasjon om de ulike merkeordningene som benyttes, samtidig som aktørene ble gjort oppmerksomme på grunnleggende krav til bruk av etiske påstander i reklamen.

Føre tilsyn med at reklame i etermediene er i overensstemmelse med markedsføringsloven og kringkastingsloven, med særlig vekt på målgruppen barn og unge

Forbrukerombudet førte aktivt tilsyn med fjernsynsreklamen i TV 2 og TVNorge. TV3, som sender fra England, er underlagt senderlandsprinsippet som er til hinder for at Forbrukerombudet kan håndheve det norske forbudet mot barnereklame overfor denne kanalen.

Forbrukerombudet grep inn mot direktoreklame for bankkort, sendt til ungdom på 13-årsdagen, og mot sterkt seksualiserte avbildninger i annonser rettet mot barn/ungdom for klær og for mobilabonnement. Ombudet stilte dessuten krav om at PC-spill med skremmende innhold som benyttes i markedsføringen av andre produkter, må merkes tydelig.

Særlig på Internett inneholder ulike konsepter rettet mot barn/ungdom en sammenblanding av spill/underholdnings- og markedsføringselementer. Slik sammenblanding reiser en rekke problemstillinger, og Forbrukerombudet søkte gjennom saksbehandling å videreføre arbeidet med å utvikle retningslinjer på området.

Barn og ungdom oppfordres i økende grad til å gi fra seg personopplysninger til bruk i senere markedsføring. Det gjelder særlig på Internett, der en del websider lokker med medlemskap, medlemsfordeler og tilgang til spill m.v. i bytte med

personopplysninger. Forbrukerombudet arbeidet fram og bidro til en felles uttalelser fra de nordiske forbrukerombudene om innhenting av barns personopplysninger og om markedsføring på Internett rettet mot barn og ungdom.

Arbeidet med revisjon av Forbrukerombudets retningslinjer «Markedsføring og avtalevilkår – Barn og unge» ble sluttført. Retningslinjene gir informasjon om Forbrukerombudets og Markedsrådets praksis når det gjelder markedsføring til barn og unge. Det ble publisert informasjon om retningslinjene beregnet på viktige målgrupper som mediene, næringslivet og reklamebransjen.

Ut fra forbrukerhensyn følge opp problemstillinger knyttet til markedsføring og avtalevilkår på Internett

En arbeidsgruppe med representanter fra næringslivet og Forbrukerombudet utarbeidet retningslinjer for annonsering på Internett. Retningslinjene ble publisert sommeren 2002. Fordi en stor del av reklamebransjen var representert i gruppen, er det grunn til å tro at retningslinjene vil være grunnlag for utvikling av en bransjenorm på området.

De nordiske forbrukerombudene arbeider i stor grad med like problemstillinger innenfor IKT-sektoren. Samarbeid på tvers av landegrensene vil derfor kunne effektivisere arbeidet i de enkelte landene. Som et ledd i dette utarbeidet forbrukerombudene et felles dokument om god skikk ved salg og markedsføring via Internett. Dette var en revisjon av et tidligere nordisk dokument, og et supplement til lovfestede regler.

Redusere antall lovstridige vilkår i kontrakter – prioritering av kontraktsvilkår med særlig betydning for mange forbrukere og deres økonomi – herunder finansielle tjenester, bolig- og teletjenester

Arbeid for at forbrukerne skal tilbys rimelige og balanserte avtalevilkår ved kjøp av elektrisk kraft ble høyt prioritert. Forbrukerombudet kom til enighet med Energibedriftenes Landsforening (EBL) om nye standardvilkår for tilknytning, nettleie og levering av elektrisk kraft. Foreningen anbefalte sine medlemmer å vedta de nye vilkårene med virkning fra 1. oktober 2002. Mange medlemsbedrifter fulgte anbefalingen, mens enkelte utsatte vedtakelsen til 1. januar 2003.

En av de viktige endringene i de nye vilkårene er kraftleverandørenes plikt til å sende varsel direkte til kunder som har avtale om levering av kraft til standard variabel pris, dersom prisen har

økt med 2,5 øre pr. kwh eller mer siden sist kunden fikk direkte varsel.

Forbrukerombudet startet arbeid med å se på standardkontraktene til store og viktige aktører på leiemarkedet. En gjennomgang viste at kontraktene på en rekke punkter var uklare og ubalanserte i leietakernes disfavør.

Forbrukerombudet og bankforeningene startet i 2000 forhandlinger om nye standardvilkår for banktjenester. I løpet av forhandlingene er det oppnådd enighet om en rekke standardkontrakter, bl.a. for lån og kontoavtalens hoveddokument. I 2002 ble en ramme for betalingskort for barn og unge tatt med i forhandlingene.

Sammen med forbrukerombudene i Sverige og Danmark startet Forbrukerombudet i 2001 forhandlinger med SAS for å få endret selskapets passasjervilkår (Conditions of Carriage). Forhandlingene ble sluttført i 2002, etter at SAS hadde gått med på en rekke endringer. Av de viktigste kan nevnes klare regler for erstatning ved forsinkelse, rett til å overdra billetten og klare rammer for bruk av personopplysninger. Forhandlingene med SAS er første ledd i et opplegg for å sikre rimelige avtalevilkår for flypassasjerer i Skandinavia og eventuelt også på EU-nivå.

På bakgrunn av et stort antall klager på private parkeringsselskaper innkalte Forbrukerombudet bransjeorganisasjonene til et møte. Møtet førte til at Forbrukerombudet innledet forhandlinger med bransjen om å utarbeide felles standardvilkår. Målet er å komme fram til balanserte og klare avtalevilkår for parkering på privat, regulert område, der alt fra håndheving, kontroll og klagebehandling reguleres.

Effektivisere tilsyn med markedsføring over landegrensene gjennom deltakelse i nasjonalt, nordisk og internasjonalt nettverkssamarbeid, og gjennom oppfølging av forbudsdirektivet

Gjennom International Consumer Protection and Enforcement Network (ICPEN) samarbeidet Forbrukerombudet med tilsynsmyndigheter både på globalt og europeisk plan. Bl.a. deltok Forbrukerombudet på den globale International Consumer Sweep Day i regi av forbrukermyndighetene i Australia.

Forbrukerombudet deltok i nordisk arbeid gjennom Juridisk styringsgruppe for forbrukersaker under Nordisk Ministerråd, og var vertskap for en nordisk konferanse om gruppesøksmål. Som ledd i det nordiske nærområdesamarbeidet holdt dessuten representanter fra Forbrukerombudet foredrag om ulike temaer i de baltiske statene.

Det ble avholdt to møter mellom de nordiske forbrukerombudene. Ombudene reviderte «Standpunkter til markedsføring og handel på Internett», som gir god veiledning til næringsdrivende om hvordan ombudene tolker markedsføringslovgivningen på dette feltet.

Behandlingen av saker etter forbrukerombudenes samarbeidsavtale om gjensidig bistand i saker over landegrensene kom i gang.

Mål og strategier

Hovedmålet for Forbrukerombudets virksomhet er at forbrukerne ikke stilles overfor urimelige markedsføringstiltak og standardkontraktsvilkår. For at forbrukerne skal kunne gjøre seg nytte av konkurransen i markedet må de ha muligheten til å bli kjent med ulike tilbud, kunne foreta sammenlikninger mellom tilbudene basert på riktig og relevant informasjon og kunne slutte avtaler om kjøp i tillit til at deres interesser blir tatt vare på i kontraktsforholdet.

Foruten å følge opp og videreføre problemområder det arbeides med i 2003, vil Forbrukerombudet i 2004 konsentrere innsatsen om følgende mål:

Redusere forekomsten av lovstridige markedsføringsmetoder

Redusere bruken av villedende prisopplysninger innenfor prioriterte bransjer

Villedende og utilstrekkelig prisinformasjon er et vedvarende problem innenfor mange bransjer. Forbrukerombudet vil derfor også i 2004 prioritere dette området i forhold til markedsføring av brune- og hvitevarer, sportsartikler, bygge- og jernvarer, bolig, eiendomsmegler tjenester og elektrisk kraft. Det vil særlig bli fokusert på ulike former for prisammenligninger.

Forbrukerombudet vil ha særlig tilsyn med prisinformasjonen som gis i markedsføring av mobiltelefonabonnementer og internettilgang. Ombudet vil påse at alle forutsetninger som må innfris for å oppnå den markedsførte prisen framkommer på en tilstrekkelig klar måte.

Større konkurranse i flymarkedet har ført til sterk fokusering på pris i markedsføringen. Samtidig opplever mange forbrukere at det er vanskelig å få kjøpt billetter til de annonserte prisene. Forbrukerombudet vil i samarbeid med bransjen utforme retningslinjer for markedsføring av billigbilletter, og gripe inn mot ulovlig markedsføring.

Bidra til bedre forbrukerinformasjon i markedsføring av finansielle tjenester

Tilbudene på finansfeltet er kjennetegnet ved at de kan være vanskelige å sette seg inn i for den jevne forbruker. Feil valg kan få store konsekvenser. Forbrukerombudet vil i 2004 føre særlig tilsyn med markedsføring av finansielle tjenester, for på den måten å bidra til at forbrukerne får balansert og riktig informasjon før de treffer beslutninger om f.eks. gjeldsstiftelse og spareformer.

Bidra til ryddig og informativ markedsføring av alternativ behandling

Fra 1. januar 2004 trer de nye reglene om markedsføring av alternativ behandling i kraft. Forbrukerombudet vil utvikle retningslinjer for markedsføring av slike tjenester. Målet er å sikre den enkelte forbruker korrekt og relevant informasjon, slik at han/hun kan treffe en reell og informert avgjørelse om hvorvidt han/hun ønsker den aktuelle behandling eller ikke.

Bidra til å redusere det kommersielle presset mot barn og unge

BFD har hatt initiativ til å etablere debatt og konstruktiv dialog med diverse aktører om temaet kommersiell påvirkning av barn og unge. Departementet finansierer en prosjektlederstilling hos Forbrukerombudet som står for en del av den praktisk oppfølgingen.

Redusere bruken av uetisk reklame i motebransjen

Motebransjens markedsføring preges av sex, vold og dop. Virkemidlene er ofte så sterke at de er lovstridige. For å bidra til å hindre at barn og unge blir eksponert for denne typen markedsføring, vil Forbrukerombudet i samarbeid med Kreativt Forum og aktører innenfor motebransjen utvikle etiske retningslinjer for markedsføring rettet mot barn og ungdom.

Bidra til mindre kommersiell påvirkning gjennom idretten

Forbrukerombudet vil etablere dialog med Norges Idrettsforbund og underliggende idrettsorganisasjoner for å utvikle retningslinjer for hvordan reklame og sponsing kan knyttes til barneidretten på en måte som gjør at det kommersielle presset på barn og unge blir minst mulig.

Bidra til økt kunnskap om markedsføringsloven, barn og reklame

Forbrukerombudet vil bistå BFD og Forbrukerrådet med undervisning om markedsføring for at lærere skal bli bedre rustet til å undervise om dette. I tillegg vil ombudet gjennomføre en del andre informasjonstiltak, særlig i forhold til foreldre og næringsdrivende.

Bidra til bedre forbrukerrettigheter i standardkontrakter

Bidra til at forbrukernes forbedrede rettigheter etter forbrukerkjøpsloven og markedsføringslovens kapittel om garantier blir innarbeidet i prioriterte bransjer

Det er stor uvitenhet og forvirring både blant forbrukere og næringsdrivende om de forholdsvis nye reglene som gir forbrukerne forbedrede rettigheter. Forbrukerombudet vil derfor arbeide videre med å informere de næringsdrivende om kravene til utforming og markedsføring av garantier og forholdet til de ufravikelige rettigheter forbrukerne har etter forbrukerkjøpsloven. For å påse at reglene blir fulgt, vil det bli gjennomført kontroller av spesielle bransjer som f.eks. bilbransjen.

Bidra til klare og rimelige kontraktsvilkår i løpende avtaler (abonnementer)

Løpende avtaler reiser særlige spørsmål ut fra hensynet til forbrukerne, bl.a. fordi det ved slike avtaler vil kunne være vanskelig å forutse konsekvensene av hva man forplikter seg til. Det vil derfor ved slike avtaler være særlig viktig at forbrukerne får god informasjon før avtaleinngåelsen, og at avtalen inneholder begrensninger i den næringsdrivendes mulighet til ensidig å endre vilkårene i avtaleperioden. Det er også viktig at forbrukerne har mulighet til å komme seg ut av kontrakten på en rimelig måte. Eksempler på bransjer hvor Forbrukerombudet har utviklet eller vil utvikle rettingslinjer, og hvor det i 2004 vil bli ført særlig tilsyn med at disse blir fulgt, er mobiltelefonbransjen, elektrisitetsbransjen og boligalarmbransjen.

Forbrukerombudet har tidligere utviklet rettingslinjer for privatskolekontrakter, som er sendt til alle privatskoler i Norge. Mye tyder på at disse ikke alltid følges. Dette medfører at elevene blir pålagt et høyere økonomisk ansvar ved f.eks. avmelding enn det som anses rimelig. Forbrukerombudet vil derfor gjennomgå kontraktene til en rekke skoler for å påse at skolene følger de prinsip-

pene som fremkommer gjennom Markedsrådets og Forbrukerombudets praksis på området.

Bidra til klare og rimelige kontrakter på persontransportområdet (fly, tog og buss)

Med større fokus på næringsvirksomhet i persontransportmarkedet, stiller forbrukerne etter hvert også større krav til rettigheter overfor transportselskapene. Det finnes ikke lovgivning som direkte regulerer forholdene, og kontraktene gjenspeiler i liten grad utviklingen som har vært for øvrig i forbrukerretten. Forbrukerombudet vil derfor i 2004 videreføre store prosjekter for å få bedre forbrukerrettigheter i kontrakter for fly, tog og buss. Arbeidet skjer i nært samarbeid med andre nordiske og europeiske tilsynsmyndigheter.

Bidra til tryggere handel via ny teknologi

Stadig nye markedsføringsmetoder benyttes i kampen om kundene, samtidig som utviklingen av ny teknologi medfører nye farer for misbruk. Forbrukerombudet må derfor være i forkant av utviklingen for å kunne gripe inn mot de metodene og vilkårene som benyttes der dette er viktig ut fra forbrukerinteresser.

Øke bevisstheten hos næringsdrivende og forbrukere om forbrukerrettigheter

Ny lovgivning de senere årene, bl.a. ehandelsloven, angrerettloven og personopplysningsloven, gir forbrukeren en rekke rettigheter næringsdrivende og forbruker ofte er uvitende om. Ettersom det ofte kan være vanskelig å sette seg inn i lovgivning og praksis vil Forbrukerombudet samle informasjon for målgruppene på sine nettsider.

Bidra til at rimelige kontrakter utarbeides og benyttes

I kontrakter er det en utstrakt bruk av ansvarsfraskrivelser for misbruk, feil eller mangler. Usikre avtaleinngåelsesprosesser, uklare vilkår og vilkår som gir forbrukeren begrenset oppsigelsesadgang er vanlig. Forbrukerombudet vil derfor ha særlig fokus på slike forhold, og forhandle med aktørene om endringer i kontraktene som benyttes.

Bidra til at markedsføringen er sannferdig og tilstrekkelig veiledende

Ny lovgivning stiller en rekke krav til opplysninger som må gis i forbindelse med handel via fjernsalgs-løsninger, herunder ehandelsloven, f.eks. krav om

fullstendig pris (pris inkludert toll, frakt, skatter og avgifter) og krav om at alle vesentlige vilkår ved avtalen, f.eks. angrerett, skal informeres om på en klar og tydelig måte. Ny teknologi åpner for nye og bedre muligheter for å gi forbrukerne lett tilgjengelig og spesifikk informasjon. Forbrukerombudet vil påse at regelverket etterleves av handelsstedene.

Bidra til rimelig markedsføring på tvers av landegrensene

Internasjonaliseringen av markedet byr på store tilsyns- og håndhevingsutfordringer. Forbrukerombudet har derfor valgt å delta i både nordisk, europeisk og internasjonalt samarbeid for å bygge opp kompetanse og kontaktlinjer som er nødvendig for å møte disse utfordringene. Samarbeidet er frivillig og nesten uten unntak av uformell karakter.

Utarbeidelse og revidering av felles retningslinjer for markedsføring på utvalgte områder i Norden

Forbrukerombudene i Norden utvikler stadig sitt samarbeid for å få et bedre og mest mulig effektivt tilsyn. På grunn av stor grad av nordisk rettsenhet kan ombudene utvikle felles veiledninger til de næringsdrivende i det nordiske markedet, slik at rammeverket når det gjelder markedsføring og avtalevilkår fremstår som enhetlig. Dette skal sikre forbrukerne et enklere og tryggere nordisk marked. I 2004 vil særlig et felles arbeid om markedsføring og avtalevilkår for persontransport for fly og tog fortsette.

I samarbeid med tilsynsmyndigheter i andre land gripe inn mot ulovlig markedsføring fra utlandet

Regelverket om nedlegging av forbudsvedtak over landegrensene som kom på bakgrunn av et EU-direktiv, har nå virket i over ett og et halvt år. Forbrukerombudet har vært og er involvert i flere saker av grenseoverskridende karakter hvor regelverket har vært tatt i bruk. På grunn av en særlig samarbeidsavtale mellom forbrukerombudene i Norden fungerer regelverket godt i nordiske saker. Forbrukerombudet deltar i det uformelle internasjonale nettverket International Consumer Protection and Enforcement Network (ICPEN), herunder også i den europeiske gruppen i dette nettverket. Arbeidet i den europeiske gruppen med å utvikle et bedre samarbeid for håndheving av grenseoverskridende saker, etter modell av den nordiske samarbeidsavtalen, vil fortsette i 2004. Et konkret samarbeid med Office of Fair Trading i London vil trolig bli videreført.

Delta i europeisk samarbeid for å påvirke regelverksutforming og bedre rammeverk for håndheving av lovbrudd

Forbrukerombudet har valgt å engasjere seg i noen av de sentrale regelverksprosessene som pågår i EU vedrørende harmonisering av markedsføringsretten, og om videreutvikling av tilsyn og håndheving av reglene. Ombudet vil i 2004 fortsatt forsøke å påvirke prosessen, slik at forbrukerbeskyttelsesreglene i Norge ikke svekkes ved kommende direktiver, men helst forbedres.

Oversikt over hovedmål og delmål for kap. 868 Forbrukerombudet

Hovedmål	Delmål	Resultatmål
Forbrukerne skal ikke stilles overfor urimelig markedsføring eller urimelige avtalevilkår	Redusere forekomsten av lovstridige markedsføringsmetoder	Redusere bruken av villedende sammenligningspriser innenfor prioriterte bransjer Bidra til bedre forbrukerinformasjon i markedsføring av finansielle tjenester Bidra til ryddig og informativ markedsføring av alternativ behandling

Hovedmål	Delmål	Resultatmål
	Bidra til å redusere det kommersielle presset mot barn og unge	Redusere bruken av uetisk reklame i motebransjen Bidra til mindre kommersiell påvirkning gjennom idretten Bidra til økt kunnskap om markedsføringsloven, barn og reklame
	Bidra til bedre forbrukerrettigheter i standardkontrakter	Bidra til at forbrukernes forbedrede rettigheter etter forbrukerkjøpsloven og markedsføringslovens kapittel om garantier blir innarbeidet i prioriterte bransjer Bidra til klare og rimelige kontraktsvilkår i løpende avtaler (abonnementer) Bidra til klare og rimelige kontrakter på persontransportområdet (fly, tog og buss)
	Bidra til tryggere handel via ny teknologi	Øke bevisstheten hos næringsdrivende og forbrukere om forbrukerrettigheter Bidra til at rimelige kontrakter utarbeides og benyttes Bidra til at markedsføringen er sannferdig og tilstrekkelig veiledende
	Bidra til rimelig markedsføring på tvers av landegrensene	Utarbeidelse og revidering av felles retningslinjer for markedsføring på utvalgte områder i Norden I samarbeid med tilsynsmyndigheter i andre land gripe inn mot ulovlig markedsføring fra utlandet Delta i europeisk samarbeid for å påvirke regelverksutforming og bedre rammeverk for håndheving av lovbrudd

Nærmere om budsjettforslaget**Post 01 Driftsutgifter**

Posten dekker lønn til faste medarbeidere og øvrige driftsutgifter ved Forbrukerombudet.

Bevilgningen er delvis prisjustert, samt økt med 1 mill. kroner som følge av at FO skal føre tilsyn med hvordan alternative utøvere markedsfører sine tjenester, jf. ny lov om alternativ medisin.

Kap. 3868 Forbrukerombudet (jf. kap 868)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
01	Refusjon og diverse inntekter	335		
18	Refusjon av sykepengen	342		
	Sum kap 3868	677		

Post 01 Refusjon og diverse inntekter

Posten omfatter regnskapsførte refusjoner og diverse inntekter.

adopsjonspenger. Utgifter motsvarende refusjonen er regnskapsført på kap. 868 Forbrukerombudet.

**Post 16 Refusjon av fødselspenger/
adopsjonspenger**

Posten omfatter regnskapsført refusjon i henhold til ordningen med refusjon av fødselspenger og

Post 18 Refusjon av sykepengen

Posten omfatter regnskapsført refusjon i henhold til ordningen med refusjon av sykepengen. Utgifter motsvarende refusjonen er regnskapsført på kap. 868 Forbrukerombudet.

Programområde 28

Programkategori 28.50 Fødselspenger og adopsjonspenger

Kap. 2530 Fødselspenger og adopsjonspenger

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2002	Saldert budsjett 2003	Forslag 2004
70	Fødselspenger til yrkesaktive, <i>overslagsbevilgning</i>	7 753 096	8 406 005	8 655 690
71	Engangsstønad ved fødsel og adopsjon, <i>overslagsbevilgning</i>	396 642	398 720	404 745
72	Feriepenger av fødselspenger til arbeidstakere, <i>overslagsbevilgning</i>	224 838	239 955	245 366
73	Adopsjonspenger, <i>overslagsbevilgning</i>	136 783	131 030	151 194
	Sum kap 2530	8 511 359	9 175 710	9 456 995

Resultatrapport 2002

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St. prp. nr. 1 (2001–2002).

Gode muligheter for mødre og fedre til å kombinere yrkesaktivitet og småbarnsomsorg

Vurdere forenklinger i fødsels- og adopsjonspengeordningen

Folketrygdloven kapittel 14 regulerer retten til fødsels- og adopsjonspenger fra folketrygden. I St. prp. nr 1 (2001–2002) ble det redegjort for at departementet hadde nedsatt en arbeidsgruppe med medlemmer fra departementet og trygdeetaten for å foreta en gjennomgang av folketrygdloven kap. 14, hvor hovedsiktemålet var å foreslå et enklere og mer oversiktlig regelverk. Arbeidsgruppen har kartlagt gjeldende regelverk, identifisert bestemmelser som har vist seg vanskelige å praktisere og foreslått endringer. Av aktuelle problemområder der gruppen har foreslått endringer, kan nevnes beregningsreglene, ulikheter i fedres og mødres rettigheter, tidskontoordningen, svangerskapspengeordningen m.v. Arbeidsgruppens rapport vil danne grunnlag for videre regelutvikling på området.

Informere om småbarnsforeldres rettigheter

Fleksible stønadsordninger stiller store krav til informasjon. Departementet har videreført arbeidet med å informere om permisjons- og stønadsordninger i tilknytning til fødsel og adopsjon. Informasjon er gitt både i form av brosjyrer og elektronisk. I tillegg har trygdeetaten drevet utstrakt informasjonsarbeid overfor enkeltpersoner, helsestasjoner og andre møteplasser for foreldre og blivende foreldre.

Tilstandsvurdering

Knapt 1/4 (22,2 prosent) av kvinnene som får barn mottar engangsstønad. Resten får løpende fødsels- eller adopsjonspenger. 3/4 av mottakerne av fødselspenger velger 80 prosent alternativet for lønnskompensasjon, som gir en forlenget stønadsperiode. Andelen er noe lavere for kvinner som mottar adopsjonspenger.

Det er fortsatt få som benytter seg av tidskontoordningen – kun 2,2 prosent av kvinnene og 1,0 prosent av mennene i forbindelse med fødsler. I forbindelse med adopsjon ble ordningen benyttet i 7,8 og 3,9 prosent av tilfellene, som er en høyere andel kvinner og en lavere andel menn enn i 2001.

Tabell 6.17 Fødsler og bruk av fødsels- og adopsjonspengeordningen i 2001 og 2002

Antall/kroner	2001	2002	Endring 2001/2002	I prosent
Antall fødsler	55 882	54 557	-1 325	-2,4
Antall levendefødte barn	56 696	55 434	-1 262	-2,2
Antall nullåringer per 31.12	56 996	56 219	-777	-1,4
Antall avsluttede fødselspengetilfeller kvinner ¹⁾	49 503	47 024	-2 479	-5,0
– herav med 80 pst. lønnskompensasjon	37 643	35 340	-2 303	-6,1
Antall avsluttede fødselspengetilfeller menn ¹⁾	33 679	33 019	-660	-2,0
– herav med permisjon 21-39 dager	1 295	1 368	73	5,6
– herav med permisjon 40 dager eller mer	3 252	3 640	388	11,9
Gj. sn. fødselspengegrunnlag kvinner (kr)	209 219	233 618	24 399	11,7
Gj. sn. fødselspengegrunnlag menn (kr)	263 037	273 308	10 271	3,9
Antall kvinner med tidskonto ved fødsel	1 220	1 103	-117	-9,6
Antall menn med tidskonto ved fødsel	233	337	104	44,6
Antall fødsler utenfor institusjon	451	573	122	27,1
Antall kvinner med svangerskapspenger	1 160	1 293	133	11,5
Antall avsluttede adopsjonspengetilfeller kvinner ¹⁾	660	741	81	12,3
– herav med 80 pst. lønnskompensasjon	464	508	44	9,5
Antall avsluttede adopsjonspengetilfeller menn ¹⁾	529	597	68	12,9
– herav med permisjon 21-39 dager	32	32	0	0,0
– herav med permisjon 40 dager eller mer	124	142	18	14,5
Gj.sn. adopsjonspengegrunnlag kvinner (kr)	233 618	246 463	12 845	5,5
Gj.sn. adopsjonspengegrunnlag menn (kr)	273 308	285 935	12 627	4,6
Antall kvinner med tidskonto ved adopsjon	45	58	13	28,9
Antall menn med tidskonto ved adopsjon	21	23	2	9,5
Antall kvinner med engangsstønad ved fødsel og adopsjon	13 012	12 292	-720	-5,5

¹⁾ Antall kvinner / menn som har avsluttet minst en periode med fødsels- og adopsjonspenger.

Fedre

660 færre fedre tok ut fødselspenger i 2002 enn året før, bl. a. som følge av 1 325 færre fødsler. I forhold til antall fødsler, var andelen fedre som tok ut fødselspenger den samme i 2002 som i 2001. Også i 2002 var det en økning i andelen fedre som tok ut over 4 uker permisjon i forbindelse med fødsler. 15,2 prosent av fedrene tok 4 uker eller mer. Dette er 1,7 prosentpoeng høyere enn i 2001. Tilsvarende andel i forbindelse med adopsjon var på 29,2 prosent, som er en noe lavere andel enn i 2001.

1 793 fedre mottok fødselspenger basert på egen opptjening i 2002, dvs. i tilfeller der mor ikke har opptjent rett til løpende fødselspenger. Dette tilsvarer 5,4 prosent av antall avsluttede fødselspengetilfeller for menn, en økning på 1,9 prosentpoeng fra 2001. I 1 384 (77 prosent) av tilfellene varte stønadsperioden i mer enn 39 dager, omtrent som året før.

Svangerskapspenger

1 293 kvinner mottok svangerskapspenger til gravide som etter lov eller forskrift ble pålagt å slutte i arbeidet på grunn av risikoforhold ved arbeidsmiljøet, og som ikke kunne omplasseres til annet høvelig arbeid. Dette er en økning på 11,5 prosentpoeng fra året før og nesten en fordobling av antall tilfeller fra 2000, som antas å skyldes økt innsats for å gjøre ordningen med svangerskapspenger bedre kjent.

Selvstendig næringsdrivende kvinner ble ved lovendring 1. juli 2003 gitt rett til svangerskapspenger etter tilsvarende vilkår som arbeidstakere, jf. omtale under post 70.

Familiemeldingen

I St. meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap* skisseres endringsforslag som bygger på likestilling av foreldrene som omsorgspersoner, valgfrihet for familien og hensynet til et enklere regelverk. Som en langsiktig målsetting angis en likestilt fødselspengeordning der hver av foreldrene gis rett til fødselspenger på basis av egen opptjening, uavhengig av den andres tilpasninger både før og etter fødselen. Som første skritt i retning av en mer likestilt fødselspengeordning, foreslås at fedre gis rett til lønnskompensasjon basert på egen stillingsandel under fedrekvoten. Som neste skritt foreslås at alle fedre

gis rett til fire ukers fødselspermisjon basert på egen opptjening. På lengre sikt, og etter at selvstendig opptjeningsrett til fire ukers fødselspermisjon er gjennomført, foreslås å arbeide for å utvide fedrekvoten ved en forlengelse av den samlede permisjonstiden. Forslagene innebærer kostnadskrevende reformer. I Sem-erklæringen er disse tiltakene gitt prioritet etter satsingen på barnehager. Forslagene fremmes ikke i 2004. For nærmere omtale vises det til vedlegget til St.prp. nr. 1 (2003–2004) *Integrering av kjønns- og likestillingsperspektivet i utvalgte budsjettområder*.

Mål og strategier

For 2004 prioriteres følgende mål:

Muligheter for mødre og fedre til å kombinere yrkesaktivitet og barneomsorg

Et enklere og mer brukervennlig regelverk for fødsels- og adopsjonspenger

Departementet vil innen utgangen av 2003 sende ut et høringsnotat med forslag til endringer i regelverket for fødsels- og adopsjonspenger med sikte på forenklinger og større brukervennlighet. Høringsnotatet vil bygge på rapporten fra arbeidsgruppen som har gjennomgått ordningen. Departementet tar sikte på å fremme en odelstingsproposisjon med forslag til forbedringer og forenklinger av fødsels- og adopsjonspengeordningen i løpet av 2004.

Gjennomgang av selvstendig næringsdrivendes rettigheter i forbindelse med svangerskap, fødsel og omsorg

Stortinget ba ved behandlingen av Ot. prp. nr. 57 (2002–2003) *Om lov om endringer i folketrygdloven (Svangerskapspenger til selvstendig næringsdrivende)*, om en nærmere vurdering av om selvstendig næringsdrivende bør gis rett til 100 prosent dekning av svangerskapspenger og fødselspenger, jf. Innst. O nr. 93 (2002–2003). I St. meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap* ble det varslet en nærmere gjennomgang av selvstendig næringsdrivendes rettigheter i forbindelse med svangerskap, fødsel og omsorg for småbarn. Det er på denne bakgrunn satt i gang et interdepartementalt arbeid for å utrede disse spørsmålene. Gjennomgangen vil etter planen bli sluttført i løpet av våren 2004.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 2530

Delmål	Resultatmål
Muligheter for mødre og fedre til å kombinere yrkesaktivitet og barneomsorg	Et enklere og mer brukervennlig regelverk for fødsels- og adopsjonspenger Gjennomgang av selvstendig næringsdrivendes rettigheter i forbindelse med svangerskap, fødsel og småbarnsomsorg

Nærmere om budsjettforslaget

Stønadsordningene under kap. 2530 Fødsels- og adopsjonspenger er hjemlet i folketrygdlovens kap. 14.

Mål

Stønadsordningene under dette kapitlet skal kompensere for inntektsbortfall i forbindelse med fødsel og adopsjon og sikre støtte til kvinner som ikke har opptjent rett til løpende fødsels- og adopsjonspenger.

Tildelingskriterier

Tildelingskriteriene er nærmere beskrevet under de enkelte budsjettposter nedenfor.

Oppfølging og kontroll

Fødsels- og adopsjonspenger forvaltes av Rikstrygdeverket, jf. tilsvarende punkt under kap. 844 Kontantstøtte.

Rapport 2002

Jf. Resultatrapport.

Budsjettforslag 2004

Det er ikke foreslått endringer i satsene eller regelverket for fødsels- og adopsjonspenger. budsjettforslaget er basert på et anslag på fødselstallet på 55 200 (SSBs befolkningsframskriving per 1.1.2002, middelalternativet) og at fødselspengegrunnlaget øker noe sterkere enn den generelle lønnsveksten.

Post 70 Fødselspenger for yrkesaktive, overslagsbevilgning

En kvinne som har vært yrkesaktiv i minst 6 av de 10 siste månedene før stønadsperioden tar til, har rett til løpende fødselspenger fra folketrygden, jf. ftfl. §§ 14-4 til 14-10. Likestilt med yrkesaktivitet er

perioder hvor kvinnen har mottatt sykepenger, stønad ved barns sykdom m.m., dagpenger under arbeidsledighet, lønn fra arbeidsgiver under permisjon i forbindelse med videre- og etterutdanning, ventelønn, vartpenger, løpende etterlønn fra arbeidsgiver samt svangerskapspenger, fødselspenger eller adopsjonspenger. Avtjening av militær- eller siviltjeneste eller obligatorisk sivilforsvarstjeneste gir også opptjening til fødsels- og adopsjonspenger.

Det stilles tilsvarende krav til yrkesaktivitet ved utbetaling av fødselspenger til far.

Det er et vilkår for rett til fødselspenger at inntekten per år overstiger en halv ganger folketrygdens grunnbeløp. Per 1.5.2003 utgjør dette 28 431 kroner.

Det beregnes ikke fødselspenger av inntekter som overstiger 6 ganger folketrygdens grunnbeløp. Per 1.5.2003 utgjør dette 341 166 kroner. Stønadsperioden for fødselspenger er 42 uker med 100 prosent lønnskompensasjon eller 52 uker med 80 prosent lønnskompensasjon. Siden stønadsperioden med 100 prosent dekning er begrenset til 42 uker kan det maksimalt refunderes 275 557 kroner per fødselspengetilfelle.

Tre uker av stønadsperioden skal tas av moren før fødselen. Dersom kvinnen helt eller delvis lar være å benytte disse tre ukene eller barnet blir født for tidlig, blir stønadsperioden tilsvarende kortere. Kvinnen kan påbegynne stønadsperioden inntil 12 uker før forventet fødsel.

De første 6 ukene etter fødselen er av medisinske grunner forbeholdt moren.

Dersom både moren og faren har opptjent rett til fødselspenger og moren har arbeidet minst halv stilling, er 4 uker av stønadsperioden forbeholdt faren (fedrekvoten). Når faren tar ut fedrekvoten, får han fødselspenger beregnet i forhold til morens stillingsdel i opptjeningsperioden. Dersom morens stillingsdel har utgjort minst 75 prosent av full arbeidstid, får likevel faren fødselspenger beregnet i forhold til egen stillingsdel. Dersom faren ikke benytter fedrekvoten, vil de 4 ukene normalt falle bort.

Fedre har rett til fødselspenger basert på egen opptjening og egen stillingsdel når moren etter fødselen går ut i arbeid eller utdanning. Dersom moren arbeider deltid etter fødselen, blir fars fødselspenger redusert tilsvarende reduksjonen i mors arbeidstid. Utgjør mors arbeidstid minst 75 prosent av full stilling, får far likevel rett til fødselspenger beregnet i forhold til egen stillingsdel. Også i de tilfeller der mor kombinerer arbeid og utdanning slik at det til sammen utgjør heltid, får far fødselspenger basert på egen opptjening og stillingsdel. Det samme gjelder situasjoner der mor på grunn av sykdom eller skade er avhengig av hjelp til å ta seg av barnet, eller der mor er innlagt i helseinstitusjon.

En mor som ikke har opptjent rett til fødselspenger får utbetalt engangsstønad ved fødsel. I tilfeller der mor får utbetalt engangsstønad kan far såfremt vilkårene er oppfylt få utbetalt fødselspenger på eget grunnlag i inntil 29 uker med full lønn eller 39 uker med 80 prosent lønn.

Yrkesaktive som har rett til fødselspenger kan velge å ta ut en del av permisjonen som tidskonto. På denne måten gis foreldrene mulighet til å forlenge uttaket av fødselspenger i kombinasjon med delvis gjenopptak av arbeidet.

Gravide arbeidstakere kan få utbetalt svangerskapspenger dersom de etter bestemmelser i lov eller forskrift er pålagt å slutte å arbeide og det ikke er mulig for arbeidsgiver å omplassere dem til annet høvelig arbeid. Svangerskapspenger beregnes på samme måte som fødsels- og sykepenger og ytes fram til tre uker før fødselen, deretter går kvinnen over på fødselspenger. Selvstendig næringsdrivende kvinner ble ved lovendring 1. juli 2003 gitt rett til svangerskapspenger etter tilsvarende vilkår som arbeidstakere, jf. Ot.prp. nr. 57 (2002–2003) og Innst. O nr. 93 (2002–2003). Endringen omfatter også frilansere. Svangerskapspenger gis til friske gravide kvinner som må slutte i arbeidet på grunn av at arbeidsmiljøet er skadelig for fosteret, dersom risiko er dokumentert og hun ikke har mulighet til å tilrettelegge sitt virke. Svangerskapspenger til selvstendig næringsdrivende gis med samme dekningsgrad som for syke- og fødselspenger, dvs. 65 prosent. Den frivillige tilleggsforsikringen om utvidet dekningsgrad omfatter nå også svangerskapspenger.

Post 71 Engangsstønad ved fødsel og adopsjon, overslagsbevilgning

Engangsstønad ved fødsel og adopsjon utbetales til kvinner som ikke har rett til løpende fødsels- og

adopsjonspenger. Engangsstønaden utgjør i 2003 33 584 kroner og videreføres uendret i 2004. Ved flerbarnsfødsler og flerbarnsadopsjoner ytes det en engangsstønad per barn.

Etter ftrl. §§ 14-12 og 14-20 blir det utbetalt engangsstønad i tilfeller der kvinnen er hjemmearbeidende, under utdanning eller når forutgående yrkesaktivitet ikke er tilstrekkelig til å oppfylle vilkårene for rett til løpende fødselspenger. Engangsstønaden opprettholdes og utbetales fullt ut til mødre som er berettiget til den også i de tilfeller der far mottar løpende fødsels- og adopsjonspenger på eget opptjeningsgrunnlag.

Under post 71 hører også stønad ved fødsel utenfor institusjon, ftrl. 5-13, som ytes til kvinner som ikke blir innlagt på sykehus eller fødestue i forbindelse med fødselen. Stønaden utgjør 1 765 kroner.

Post 72 Feriepenger av fødsels- og adopsjonspenger til arbeidstakere, overslagsbevilgning

Etter § 14-5 ytes det feriepenger av fødsels- og adopsjonspenger til arbeidstakere. Folketrygden betaler feriepenger med 10,2 prosent av utbetalte fødsels- og adopsjonspenger de 12 første ukene av stønadsperioden, alternativt for 15 uker dersom redusert lønnskompensasjon (80 prosent) er valgt.

Post 73 Adopsjonspenger, overslagsbevilgning

Adopsjonspenger ytes til yrkesaktive ved adopsjon av barn under 15 år. Bestemmelsene om dette er hjemlet i ftrl. 14-14 til 14-19. Bestemmelsene er i hovedtrekk de samme som for fødselspenger, jf. omtalen under post 70.

Stønadsperioden for adopsjonspenger er 39 uker, alternativt 49 uker dersom redusert lønnskompensasjon (80 prosent) er valgt. Foreldre som adopterer har ikke rett til å motta stønad før selve omsorgsovertakelsen. Ved adopsjon kan foreldre velge å benytte tidskontoordningen etter samme regler som ved fødselspenger.

Personer som overtar omsorgen for barn under 15 år ved tildeling av foreldreansvaret etter barneloven, har på visse vilkår rett til adopsjonspenger.

Barne- og familiedepartementet

tilrår:

1. I St.prp. nr. 1 om statsbudsjettet for år 2004 føres opp de summene som er nevnt i et framlagt forslag:

a. Sum utgifter under kap 0800–0868, 2530	kr	41 067 441 000
b. Sum inntekter under kap 3854, 3855, 3859	kr	699 642 000

Forslag til vedtak om bevilgning for budsjetterminen 2004, kapitlene 0800–0868, 2530, 3854, 3855, 3859

I Utgifter:

Kap.	Post	Kr	Kr	Kr
0800	Barne- og familiedepartementet (jf. kap. 3800)			
	01 Driftsutgifter	81 620 000		
	21 Spesielle driftsutgifter	3 195 000	84 815 000	
0830	Foreldreveiledning og samlivstiltak			
	21 Spesielle driftsutgifter	4 156 000		
	70 Tilskudd	8 911 000	13 067 000	
0840	Tilskudd til krisetiltak			
	21 Spesielle driftsutgifter	3 761 000		
	60 Tilskudd til kommuner til krisetiltak, <i>overslagsbevilgning</i>	77 592 000		
	70 Tilskudd til voldsforebyggende tiltak m.v.	2 554 000	83 907 000	
0841	Familievern og konfliktløsning			
	21 Spesielle driftsutgifter, meklingsgodt- gjørelse, <i>overslagsbevilgning</i>	10 431 000		
	22 Kompetanseutvikling og opplæring, mek- lingskorpset m.v.	8 149 000		
	70 Utviklings- og opplysningsarbeid m.v.	12 004 000	30 584 000	
0842	Statlig forvaltning av familievernet (jf. kap. 3842)			
	01 Driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 70</i>	139 331 000		
	21 Spesielle driftsutgifter	5 000 000		
	70 Tilskudd til kirkens familievern m.v., <i>kan nyttes under post 01</i>	105 000 000	249 331 000	
0844	Kontantstøtte			
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan nyttes under kap. 846, post 50</i>	2 193 000		
	70 Tilskudd, <i>overslagsbevilgning, kan nyttes under kap. 856, post 60</i>	2 852 195 000	2 854 388 000	
0845	Barnetrygd			

Kap.	Post	Kr	Kr	Kr
	70	Tilskudd	14 203 100 000	14 203 100 000
0846		Familie- og likestillingspolitisk forskning, opplysningsarbeid m.v.		
	21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 50</i>	5 635 000	
	22	Refusjon av utgifter til DNA-analyser	4 725 000	
	50	Forskning, <i>kan nyttes under post 21, kap. 844, post 21, kap. 856, post 21</i>	9 458 000	
	70	Tilskudd	3 841 000	
	71	Særlige familiepolitiske tiltak	825 000	
	72	Tiltak for lesbiske og homofile	2 250 000	
	79	Tilskudd til internasjonalt familie- og likestillingsarbeid, <i>kan overføres</i>	1 800 000	28 534 000
0847		Likestillingssenteret		
	50	Basisbevilgning	6 014 000	6 014 000
0848		Likestillingsombudet (jf. kap. 3848)		
	01	Driftsutgifter	6 358 000	6 358 000
0850		Barneombudet (jf. kap. 3850)		
	01	Driftsutgifter	7 871 000	7 871 000
0852		Adopsjonsstøtte		
	70	Tilskudd til foreldre som adopterer barn fra utlandet, <i>overslagsbevilgning</i>	15 928 000	15 928 000
0854		Tiltak i barne- og ungdomsvernet (jf. kap. 3854)		
	01	Driftsutgifter – Fylkesnemndene for sosiale saker	75 494 000	
	21	Spesielle driftsutgifter	28 426 000	
	50	Forskning, <i>kan nyttes under post 71</i>	12 897 000	
	64	Tilskudd for enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere, <i>overslagsbevilgning</i>	218 424 000	
	70	Tilskudd til Rostad ungdomsheim og Rostad ettervernsheim	2 098 000	
	71	Utvikling og opplysningsarbeid m.v., <i>kan nyttes under post 50</i>	20 416 000	357 755 000
0855		Statlig forvaltning av barnevernet (jf. kap. 3855)		
	01	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 70</i>	1 734 000 000	

Kap.	Post	Kr	Kr	Kr
	21	Spesielle driftsutgifter	50 000 000	
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	56 000 000	
	70	Tilskudd til kjøp av plasser, tiltak m.v., <i>kan nyttes under post 01</i>	1 038 000 000	2 878 000 000
0856		Barnehager		
	21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under kap. 846, post 50</i>	25 904 000	
	50	Tilskudd til samiske barnehagetilbud	10 716 000	
	60	Driftstilskudd til barnehager, <i>overslagsbevilgning, kan nyttes under kap. 844, post 70</i>	8 933 340 000	
	61	Investeringsstilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>	218 000 000	
	62	Tilskudd til tiltak for barn med funksjonshemming i barnehage	713 000 000	
	63	Tilskudd til tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder	93 245 000	
	65	Skjønnsmidler til barnehager	485 000 000	10 479 205 000
0857		Barne- og ungdomstiltak		
	21	Spesielle driftsutgifter	2 068 000	
	50	Forskning, <i>kan nyttes under post 71</i>	5 308 000	
	70	Barne- og ungdomsorganisasjoner	72 974 000	
	71	Utviklingsarbeid, <i>kan nyttes under post 50</i>	5 866 000	
	72	Styrking av oppvekstmiljøet m.v., <i>kan overføres</i>	5 165 000	
	73	Ungdomstiltak i større bysamfunn, <i>kan overføres</i>	23 469 000	
	75	Frivillig barne- og ungdomsarbeid lokalt (Frifond)	22 000 000	
	79	Tilskudd til internasjonalt ungdomssamarbeid m.v., <i>kan overføres</i>	20 661 000	157 511 000
0858		Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (jf. kap. 3858)		
	01	Driftsutgifter	15 889 000	
	21	Spesielle driftsutgifter	500 000	16 389 000
0859		UNG i Europa (jf. kap. 3859)		
	01	Driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	4 988 000	4 988 000

Kap.	Post	Kr	Kr	Kr
0860	Forbrukerrådet			
	50 Basisbevilgning	77 781 000	77 781 000	
0862	Positiv miljømerking			
	70 Driftstilskudd til offentlig stiftelse for positiv miljømerking	3 758 000	3 758 000	
0865	Forbrukerpolitiske tiltak og internasjonalt samarbeid			
	21 Spesielle driftsutgifter, forskning, utviklings- og opplysningsarbeid	6 311 000		
	79 EUs rammeprogram for forbrukerpolitikk, <i>kan overføres</i>	3 850 000	10 161 000	
0866	Statens institutt for forbruksforskning			
	50 Basisbevilgning	21 965 000	21 965 000	
0867	Sekretariatet for Forbrukertvistutvalget og Markedsrådet (jf. kap. 3867)			
	01 Driftsutgifter	4 445 000	4 445 000	
0868	Forbrukerombudet (jf. kap. 3868)			
	01 Driftsutgifter	14 591 000	14 591 000	
2530	Fødselspenger og adopsjonspenger			
	70 Fødselspenger til yrkesaktive, <i>overslagsbevilgning</i>	8 655 690 000		
	71 Engangsstønad ved fødsel og adopsjon, <i>overslagsbevilgning</i>	404 745 000		
	72 Feriepenger av fødselspenger til arbeidstakere, <i>overslagsbevilgning</i>	245 366 000		
	73 Adopsjonspenger, <i>overslagsbevilgning</i>	151 194 000	9 456 995 000	
	Sum Utgifter		41 067 441 000	
	Sum departementets utgifter		41 067 441 000	

Inntekter:

Kap.	Post	Kr	Kr	Kr
3854	Tiltak i barne- og ungdomsvernet (jf. kap. 854)			
	04	Refusjon av ODA-godkjente utgifter	20 720 000	20 720 000
3855	Statlig forvaltning av barnevernet (jf. kap. 855)			
	60	Kommunale egenandeler	677 000 000	677 000 000
3859	UNG i Europa (jf. kap. 859)			
	01	Tilskudd fra Europakommisjonen	1 922 000	1 922 000
		Sum Inntekter		699 642 000
		Sum departementets inntekter		699 642 000

*Fullmakter til å overskride gitte bevilgninger*II
Merinntektsfullmakter

Stortinget samtykker i at Barne- og familiedepartementet i 2004 kan:

overskride bevilgningen under	mot tilsvarende merinntekter under
kap. 855 post 01	kap. 3855 postene 01 og 60

*Andre fullmakter*III
Satser for barnetrygd

Stortinget samtykker i at Rikstrygdeverket for 2004 i medhold av lov 8. mars 2002 nr. 4 om barnetrygd, § 10, kan utbetale barnetrygd med kr 11 664 per barn per år.

Enslige forsørgere som fyller vilkårene for rett til utvidet stønad etter barnetrygdloven og full overgangsstonad etter folketrygdloven, og som

har barn i alderen 0–3 år har rett til et småbarnstillegg på 7 884 kr per år. Dette tillegget gis per enslig forsørger, uavhengig av hvor mange barn i alderen 0–3 år vedkommende faktisk forsørger.

For stønadsmottakere bosatt i Finnmark og Nord-Troms (Karlsøy, Kvæningen, Kåfjord, Lyn-gen, Nordreisa, Skjervøy og Storfjord) ytes et tillegg i barnetrygden på 3 792 per barn per år, det såkalte Finnmarkstillegget.

Finnmarkstillegget skal også utbetales for barn i fosterhjem eller barneverninstitusjon i de aktuelle kommunene.

IV

Satser for kontantstøtte

Stortinget samtykker i at Rikstrygdeverket for 2003 i medhold av lov 26. juni 1998 nr. 41 om kontantstøtte til småbarnsforeldre, kan utbetale kontantstøtte med følgende beløp for 1- og 2-åringer:

Oppholdstid i barnehage	Prosentandel av full sats	Kontantstøtte i kroner per år
Ikke bruk av barnehage	100	43 884
Til og med 8 timer per uke	80	35 112
9–16 timer per uke	60	26 328
17–24 timer per uke	40	17 556
25–32 timer per uke	20	8 784
33 timer eller mer per uke	0	0

V

Satser for engangsstønad ved fødsel og adopsjon og stønad ved fødsel utenfor institusjon

Stortinget samtykker i at Rikstrygdeverket for 2004 i medhold av lov av 28. februar 1997 nr. 19 om folke-trygd, kan utbetale:

1. Engangsstønad ved fødsel og adopsjon, lovens §§ 14-12 og 14-20	kr 33 584 per barn
2. Stønad ved fødsel utenfor institusjon, lovens § 5-13	kr 1 765 per fødsel

=====

